

לקט זפרט

חלק תשיעי

זבו שלושה קונטרסים:

השלמה ל"גד למשיח" - הערות וביאורים נוספים בתניא קדישא
של"ב שביבים - עובדות, "זוארטים", פנינים וזכרונות
"עלי הגיון" - אוסף של מאמרי עיון ומחשבה שפורסמו בכמות שונות

הרב טוביה בלוי

ה'תשפ"א

עימוד ועיצוב:

טל': +972 (0)8-8502771

www.chazak.co.il

office@chazak.co.il

ב"ה

בפתח

הנני מתכבד להגיש לצבור הרחב את החלק התשיעי של "לקט ופרט", לקראת חג הגאולה י"ט כסלו במלאות 222 ("רבב אלוקים רבותים" - תהלים ס"ח) שנה לגאולת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע וכ' כסלו במלאות 224 (ושמרו דבר ה') שנה להדפסת תניא קדישא לראשונה.

כקודמיו הוא כולל:

א. הוספות לספר "נר למשיחי" על התניא קדישא.

ב. של"ב [כמניין הגימטריא של שני שמותיו הפרטיים של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קטן] "שביבים": עובדות, ווארטים, פנינים, זכרונות.

ג. "עלי הגיון".

* * *

חובה נעימה לי להודות מקרב לב לנכדיי היקרים, ברוכי הכשרון והידע הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר, נו"נ בישיבת "תורת אמת חב"ד ליובאוויטש" בעיה"ק ירושלים ת"ו, והרה"ח ר' לוי יצחק שי' שפרינגר, שליח בישוב "צור יגאל", על הכנתם את החוברת לדפוס בתוספת ציצים ופרחים מראי מקומות, הערות וכו'. ברוכים יהיו.

* * *

ויהי רצון שבזכות הפצת המעיינות נזכה כבר תיכף ומיד ובקרוב ממש לגאולה השלמה בהתגלות מלכנו משיחנו כי כלו כל הקצים וכבר בא מועד.

הרב טוביה בלוי

יום הבהיר ראש חודש כסלו, ה'תשפ"א

תוכן העניינים

נד למשיחי.....ז
ספר של בינונים.....ח
שער היחוד והאמונה.....יט
אגרת הקודש.....כד
קונטרס אחרון.....לא
של"ב שביבים.....לז
עלי הגיון.....ריא

A decorative, ornate floral frame with intricate scrollwork and leaf patterns, rendered in a light gray color. It encloses the central text.

”נר למשיחי”

השלמות חלק ח

הערות וביאורים נוספים
בתניא קדישא

ספר של בינונים

פרק א'

משביעים אותו תהי צדיק

בספר "קיצורים והערות" על התניא נדפסו הגהות וביאורים מכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע. שם האריך בביאור מאמר חז"ל זה. בין הדברים כותב שם¹: "עוד י"ל שבועה שמשביעין אותו ג"כ מלשון ומשביע לכל חי רצון. . שעל ידי שבועה זו דבחינת ומשביע לכל חי יוכל להיות בחינת צדיק כו". כלומר: מעניקים לאדם כוחות להיות צדיק.

לפי זה יש לפרש את הפסוק² "נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך", מלשון "שובע", כך: נשבעתי ובזכות זה אקיימה - בכך שנשבעתי, קיבלתי את הכוח ("שבע") לקיים את השבועה.

פרק ט"ז

הצדיק נקרא עבד ה'

טעם נוסף לכך שהצדיק נקרא "עבד ה'", יש לומר, אולי, כיון שהוא בתכלית השפלות וההתבטלות עד שאינו מציאות לעצמו כלל.

עבד - בשונה משכיר, פועל וכדומה - אינו רק משרת למעשה את האדון. כל מהותו וענינו הוא ביטול מציאותו העצמאית כלפי אדונו (וכתוצאה מכך,

1. עמ' נז-נח.

2. תהלים קיט, קו.

ודאי שיכצע כל מה שהאדון יטיל עליו). הדבר בא לידי ביטוי במספר הלכות³, בהן נראה שמעשה העבד (כנעני) מתייחס אל האדון⁴.

כך הצדיק. הוא אינו מקיים רק במחשבה דבור ומעשה את כל המצוות, כי אם כל מהותו היא הנפש האלקית כמבואר בפרק א' ובפרק י'. אצל הצדיק נרגשת רק מציאותו של "האדון" – הקב"ה⁵.

מובן ופשוט כי דרגה נעלית זו מביאה לידי – ענווה.

כך גם לגבי משה רבנו שכאמור לעיל נקרא "עבד ה'", כפי שהתורה אומרת⁶ "והאיש משה עניו מאד". כך גם לגבי דוד המלך, שאמר על עצמו⁷ "כי עני ואביון אני", "אם לא שויתי ודוממתי נפשי".

ראה להלן באגרת הקדש סימן ב': וכנודע דכולא קמי' דווקא כלא חשיב. וא"כ כל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס.

יצויין לסה"ק קדושת לוי, המבאר בשני אופנים את הפסוק "העומדים על הפקודים"⁸: "הנשיאים" לשון נשיאות, שירימו וינשאו את העם לעבודת הש"י. וזהו "וכל העומדים על הפקודים" לשון חסרון, שהצדיקים עומדים כעמוד הברזל שלא יבואו העם לידי חסרון ח"ו. או פי' "העומדים על הפקודים" – מחמת מה באו לידי מדריגה זו? מחמת "על הפקודים", שתמיד הם במדת החסרון בבחינות מה.

– שני הביאורים תואמים לשני ההסברים בתואר "עבד ה'" – המלחמה עם הרע, והתבטלות וענווה.

פרק כ"ז

**כי גם זו למוכה רק שאינה נגלית ונראית לעיני
בשר כי היא מעלמא דאתכסי' שלמעלה מעלמא**

3. ראה, למשל, רמב"ם הלכות שאלה ופקדון פרק ג' הלכות א'-ב'.
4. וראה לקוטי שיחות חלק כ' עמ' 303, ההבדל בין "עבד" ו"שליח".
5. להעיר מלקוטי שיחות חלק ה' עמ' 238. וראה מאמר ד"ה "ומקנה רב" והמאמרים שאחריו, בהמשך "יו"ט של ראש השנה" תרס"ו, שני סוגים ב"עבד".
6. בהעלותך יב, ג.
7. תהלים פו, א; שם קלא, ב. וראה התוועדויות תשמ"ב חלק ג' עמ' 1532 – במאמר ד"ה ועבדי דוד.
8. נשא ז, ב.

דאתנגלייא . . וקרבת ה' היא ביתר שאת ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא

באגרת הקדש סימן ב' כותב רבנו "שבכל חסד וחסד שהקדוש ב"ה עושה לאדם . . חסד דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי' קרבת אלקים ממש ביתר שאת מלפנים". כלומר, קרבת אלקים בדרגה גבוהה מאד באה לידי ביטוי בחסד שנעשה עם האדם. לכאורה אין הדברים עולים בקנה אחד עם הנאמר בפרקנו, כי קרבת ה' "ביתר שאת ומעלה לאין קץ" היא בעלמא דאתכסיא ובאה לידי ביטוי דוקא ביסורים, כמוסבר לעיל.

להבנת הדברים יש להקדים כי גם בהתייחסות הכללית לגשמיות בכלל ולגוף האדם בפרט, אנו מוצאים שתי גישות בדברי רבנו. במספר מקומות בספר התניא מתאר רבנו את נחיתותו של הגוף, כמו "לצעוק אל ה' בצר לה מגלותה בגופי המשוקץ להוציאה ממסגר"⁹, ועוד כמה וכמה פעמים. לעומת זאת באגרת הקדש סימן כ' וכן בקונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בפע"ח, מבאר רבנו באריכות את מעלת וחשיבות הגשמיות החומרית בכלל, ובכללה הגוף הגשמי (מבוסס כנראה על הכלל¹⁰ שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר).

מכאן, שיש להבחין בין שני שלבים, ששניהם אמת, אלא שכל אחד מדבר בבחינה אחרת.

בפרקנו מתכוון רבנו לעבודת המוח, המקבילה לספירות חכמה ובינה (ובעולמות - אצילות ובריאה, עלמא דאתכסיא). מצד החכמה והבינה מהווה הגוף, כמו הגשמיות בכלל, הפרעה לעבודה זו, ולכן מובן שהיסורים מהווים למעשה ביטוי לדרגה רוחנית שאין לה קשר לגוף.

מאידך, באגרת הקדש מתכוון רבנו להציג את החשיבות של המצוות המעשיות, המתבטאות דוקא על ידי הגוף ובאמצעות חומרים גשמיים (וכפי שמסיים שם: "ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנכון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצוות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות לעוה"ז הגשמי כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב"), ובבחינה זו יש דוקא חשיבות גדולה מאד לגשמיות ולגוף האדם.

9. פרק ל"א, עיין שם.

10. מכתב כללי ג' סליחות ה'תשמ"ו (אגרות מלך חלק א' עמ' שם), ובמקומות שצויינו שם.

פרק ל'

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו כי מקומו גורם לו

יש בנותן טעם לצטט בהקשר זה את הסיפור הבא, אותו סיפר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בסעודת ליל שבת קודש פרשת בא, תרע"ה¹¹:

כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, היה חתן איש נכבד מעיר יאנאוויץ, ובשם היה אחד מחסידי כ"ק רבינו הגדול¹², ובהיות אדמו"ר האמצעי פעם אחד אצל חותנו ביאנאוויץ (והוא עוד צעיר לימים) הזדמן עם החסיד ההוא, וביטל כ"ק אדמו"ר האמצעי להחסיד ההוא בביטול גמור הן במדריגת השגתו והן באופן עבודתו בתפלה והדומה, והשיבו החסיד ההוא לאמר: מה אתה מתדמה אלי, מי הוא אביך, ומי הוא אבי, וממילא מי אתה ומי אני, אביך הוא רבינו ומוכן מדריגתו וענינו, וכאשר הצריך הוא להמשיך נשמה, כלומר בבריאתך, בודאי כיוון כוונות גדולות, והמשיך נשמה גבוהה, ומזה נולדת ואחר כך שמרו אותך בשמירה מעולה, מה הפלא שגדלת כפי שגדלת, אבל אני הנה הכוונות שהיו לאבי מובן היטב וגם הנשמה שלי "סחב" אותה מאי-שם באוצר הנשמות, וגדלתי כעז, ופרנסתי עתה היא ממתן הלוואות לערלים בכפרים לפני עונת הזריעה, ובחורף עלי לנסוע לכפרים לגביית החובות, וישנו בזה סדר מיוחד, צריכים ליקח בדרך בקבוק י"ש והנסיעה צריכה להיות בלילה, כי בלילי החורף ערלי הכפר עומדים בלילה בשעה הראשונה והשניה, ובאים להגוי, וראשית הכל צריכים לשתות עמו לחיים, כי בלא זה אינו מתחיל אף לדבר, וגם צריכים ליתן כוס להערלית שלו כי אם לאו תקלקל ואחר כך עושים עמו חשבון, וכן הולכים עם העגלה מבית לבית עד שמקבלים מג' או ד' גוים החובות, וצריכים לנסוע הביתה, וצריכים להכין את עצמו לילך למקוה ולהתפלל, ומובן מאליו איזו תפלה היא זו (החסיד ההוא היה מהחסידים הגדולים באמת בשקידת התפלה, ומפני הענוה וביטול עצמו הגיד זאת). כל זה שונה אצלך.

11. מיימנו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע - "תורת שלום - ספר השיחות" עמ' 218-

219. המלים שבמקורן נכתבו ביידיש, באו כאן בתרגום ללה"ק כפי שנדרס בהוצאה

המתורגמת של "תורת שלום" (קה"ת, תשע"ד), עמ' 257.

12. [כ"ק אדמו"ר הזקן].

מדיבור זה התפעל כ"ק אדמו"ר האמצעי שנסע תיכף ומיד חזרה לליאזנע לכבוד אביו, והתאונן לפניו על מצבו, מה הוא, הלא אין עבודתו שלימה כלל.

ובבוא החסיד ההוא לכ"ק רבינו אמר לו: הנני מכיר לך טובה. עשית את בערל שלי לחסיד.

פרק ל"ח

דומם צומח חי מדבר כנגד ד' אותיות שם הוי"ה

ב"ה שממנו מושפעים

הדומם מקורו באות ה' תתאה, ספירת המלכות.

הדבר רמוז בנוסח הברכה שתיקנו חכמים על מאכלים ומשקים מהדומם – "שהכל נהיה בדברו". יתכן שדוקא בברכה זו הזכירו את "דברו", כי בדומם – המושפע מספירת המלכות – מורגש יותר ה"דיבור" העליון הקשור אף הוא לספירת המלכות¹³.

[לכאורה ביאור זה אינו תואם עם כך שברכת "שהכל" היא גם הברכה על מאכלים מהחי (בשר ודגים), המושפע מאות ה' עילאה – בינה.

אמנם, לאמיתו של דבר מצאנו כבר בדברי רבנו¹⁴ – בהתייחסות לשאלה אחרת – כי אות ה' עילאה היא "מקורה וראשיתה" של ההתגלות אשר באות ה' תתאה. אם כן, אדרבא, מה מאד מתאים שהחי והדומם, המקבילים לשתי אותיות הה"א שבשם הוי" (אך לא הצומח, המושפע מאות ו'), ברכתם זהה].

עוד רמז ניתן לומר בזה: על דברי חז"ל¹⁵ "מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן" מבאר הרמב"ם¹⁶ שהצדוקים

13. ראה אגרת התשובה פרק ד': מדת מלכותו ית' נק' בשם דבר ה' כמ"ש באשר דבר מלך שלטון, ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי". אגרת הקדש סימן ה': ותמונת ה' תתאה בכתיבתה. . . מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת באשר דבר מלך שלטון.

14. אגרת הקדש סימן ה' (קו, ב ד"ה והנה). עיי"ש.

15. סוכה מח, ב.

16. פירוש המשניות סוכה פרק ד' משנה ט'. וראה המבואר בלקוטי שיחות חלק ב' עמ' 429 ואילך.

אינם מודים בתורה שבעל פה, ולכן לא האמינו בניסוך המים שאינו מפורש בתורה.

- התנגדותם של הצדוקים לתורה שבעל פה באה לידי ביטוי דוקא במים. המים (דומם) קשורים, כאמור, לספירת המלכות, שהיא תורה שבעל פה¹⁷.

ונחלקת גם כן לארבע מדרגות כי גוף המצות
עצמן ממש הן ב' מדרגות שהן מצות מעשיות
ממש ומצות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד
תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות

ראה להלן בהערה לאגרת הקדש סימן כ'.

פרק ל"ט

נקראים המלאכים בשם חיות . . ומדור
המלאכים בעולם היצירה

יש לעיין כיצד מתאימים הדברים עם הידוע¹⁸ שארבעת העולמות אבי"ע הינם בדוגמת ארבעת הסוגים דומם צומח חי מדבר - חי מקביל לעולם הבריאה, ואילו עולם היצירה מקביל לצומח. וצ"ע.

פרק מ"א

ראשית העבודה ועיקרה ושרשה . . לפחות צריך
לעורר תהלה היראה הטבעית המסותרת בלב
כל ישראל

המקור להנחה זו - ראה בדברי רבנו להלן תחילת פרק מ"ג, כי הוא בדברי חז"ל במסכת אבות¹⁹ "אם אין יראה אין חכמה" (וראה שם על ההבדל בין יראה תתאה, הקודמת לחכמה, לבין יראה עילאה שבאה אחרי החכמה).

17. "מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה" - פתח אליהו (הקדמה לתקוני זהר - יז, א). אגרת הקדש סימן כ"ו (קמד, א).

18. לקוטי שיחות חלק ו' עמ' 108 (ובמקומות שצויינו שם בהערה *13), ועמ' 116 סעיף י"א.

19. פרק ג' משנה י"ז.

יש לציין כי למעשה הרי זה פסוק מפורש (וכפי שציין בתפארת ישראל על המשנה (שם): "ראשית חכמה יראת ה'"²⁰).

ובעטיפת ציצית יבוין כמ"ש בוהר להמשיך עליו מלכותו ית'

בשולחן ערוך²¹ ובסידור (בהלכות ציצית), מביא רבנו את הכוונה "שציונו הקב"ה להתעטף בו כדי שזכור כל מצותיו לעשותם".

ב"נר למשיחי" תיוכנו בין הדברים כך:

מבואר בחסידות²² כי הטלית הוא בחינת "מקיף", ואילו חוטי הציצית הוא מה שנמשך להאיר בבחינת "פנימי".

לפי זה יש לומר, שהכוונה (שבתניא) "להמשיך עליו מלכותו יתברך", הכוללנית יותר, וקשורה עם קבלת עול, "שום תשים עליך מלך", והיא בחינת "אור מקיף", קשורה לטלית; והיא קודמת²³ לכוונה הספציפית (שבשו"ע) לזכור ולקיים את המצוות – כל מצוה ומצוה, בחינת "אור פנימי" – הקשורה לציצית²⁴.

*

בזמן בדיקת חוטי הציצית נוהגים לומר את הפסוקים "ברכי נפשי . .
עוטה אור כשלמה".

פירוש הפסוק "עוטה אור כשלמה": לבוש ("שלמה", כמו "כלי") מסתיר רק את תוכנו של הדבר, כך שלעינינו נראית רק החיצוניות. אך לאמיתו של דבר הוא מביא ומקרב את ה"אור", התוכן, שבו – כי דוקא על-ידו מגיע עצם הדבר לידי התגלות מסויימת, כמו בלבוש כפשוטו המגלה ו"מספר" על האדם המלוכש בו²⁵.

20. תהלים קיא, י. וראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמ' פו הערה 7.

21. סימן ח' סעיף י"ז.

22. לקוטי תורה פרשת קרח נג, ב. ספר המאמרים תש"ב עמ' 121. ועוד.

23. ראה משנה ברכות יג, א: שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות.

24. כך אף מסתבר לומר לאור הדיוק בדברי הזהר הקדוש (חלק ג' קכ, ב – המצויין ע"י רבנו כאן) "יקבל עלי' עול לפרשא על רישו' פרישו דמצוה" – שלפי פשוטם של דברים מתייחס לבגד הטלית, שהרי חוטי הציצית אינם על הראש.

25. בהקשר זה ראה גם להלן בהערות לאגרת הקדש סימן כ"ג.

הטלית קשורה, כאמור, עם קבלת מלכותו יתברך, ספירת המלכות הבאה באופן "מקיף" ואינה מורגשת באופן פנימי על-ידי האדם. אמנם יחד עם זאת האדם מתקשר על ידי זה עם הקדוש ברוך הוא, למרות שהדבר לא בא בתחושה מורגשת. על כך רומז הפסוק "עוטה אור כשלמה" הנאמר בהקשר זה.

כלומ' מאחר שאתה נפחתה בי ואתה עתיד
ליטלה ממני לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך

פירוש דברי רבנו: מאחר שהנשמה ניתנה מאת הקב"ה ובסופו של דבר תחזור אליו, נמצא שאינה שלי כי אם של הקב"ה, וגם בשעה שהנשמה בקרבי אינה אלא כ"פיקדון" בידי. ולכן כבר עכשיו אני מוסרה לך, לבעליה האמיתי.

יצויין לדברי הרדב"ז²⁶: שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה שנאמר²⁷ הנפשות לי הנה.

אגב: בברכת "מודים" בתפילת שמונה עשרה אומרים "על נשמותינו הפקודות לך". לפי פשוטו²⁸ הכוונה היא שאנו מפקידים את הנשמה בידי הקב"ה, וכפי שנאמר²⁹ "בידך אפקיד רוחי". אך לאור האמור יש כאן משמעות עמוקה יותר: "נשמותינו הפקודות" – אצלנו הן בבחינת פיקדון בלבד, כי באמת הרי הן "לך" – שלך. דומה שמבחינה לשונית גרידא הפירוש השני סביר יותר.

פרק מי"ב

לכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך
כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית
ישראל יש בה מבחי' משרע"ה. ועוד זאת יתר
על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת
משרע"ה ומתלכשין בגוף ונפש של חכמי הדור

26. על הרמב"ם הל' סנהדרין פרק י"ח הלכה ו'. וראה הביאור בלקוטי שיחות חלק ל"ד

עמ' 106 ואילך.

27. יחזקאל יח, ד.

28. ראה אבודרהם, ועוד.

29. תהלים לא, ו.

עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה'
ולעבדו בלב ונפש . . ומדה זו לקשר דעתו בה'
יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה מנשמת
משרע"ה רק מאחר שנתלכשה הנפש בגוף
צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת

לפי פשוטם של דברים, רבנו מתרץ את השאלה "דהא שואל מעמך כתיב" בשני הסברים שונים: א. כל נפש ונפש יש בה מבחי' משה רבנו ע"ה. ב. בכל דור ודור יורדים ניצוצות מנשמת משה רבנו ע"ה ומתלבשים בחכמי הדור ללמד דעת את העם, לידע גדולת ה' ולעבדו בלב ונפש.

- ביחס להסבר הראשון, שהאדם בעצמו יכול להגיע בקלות ליראת ה' בזכות יניקת נשמתו מנשמת משה רבנו - מוסיף רבנו בהמשך דבריו כי יישום הדבר דורש "יגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת".

לכאורה: לפנינו סתירה מיניה וביה:

רבנו בא כאן לתרץ את דברי הגמרא "אטו יראה מילתא זוטרתא היא", וכיצד יפה כחו של התירוץ "אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא" לגבי כל יהודי. - אבל, כיון שצריך לשם כך "יגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת" עדיין אין כאן "מילתא זוטרתא"?!

ניתן, אולי, לומר ששני ההסברים אחד הם. אמנם אדם נדרש, מצד עצמו, ליגיעת נפש וכו' כדי להגיע ליראת ה', אך כיון שישנם "חכמי הדור עיני העדה" המלמדים את העם לידע גדולת ה' ולעבדו בלב ונפש, הרי הם מנגישים ומקילים את גילוי בחינת משה רבנו ע"ה לכל אחד מישראל³⁰.

30. בדומה לאמור בהקדמת התניא, שם שוטח רבנו את טענות החסידים ונימוקיהם להעדפת קבלת תורה והדרכה בעל פה מפה קדשו, על-פני לימוד וקריאה בספר. אחד הטיעונים להעדפת קבלה ישירה מפי הצדיק, בלשון רבנו שם: "ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרטי ופרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה, הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה". משמעות הדברים היא כי ב"ראיה וקריאה בספרים" - "אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה", ולכן מבקשים החסידים לקבל ולשמוע מפיו של הרבי, שכן בלימוד מפי הצדיק לא קיים חסרון זה. לפנינו דוגמה מובהקת לכח (אפשרות) הקיים, מחד, אצל האדם מצד-עצמו, אך יחד עם זה על-ידי הקשר שלו עם הצדיק מקרב ומנגיש הצדיק לאדם את השימוש בכח זה שבו.

אמנם, לכאורה, לפנינו חידוש גדול בגישה הכללית: לפי הסבר זה גדלה התלות של האדם בצדיק, והדבר מזכיר את שיטת חסידות פולין "צדיק באמונתו יחיה" שלא כרוח חסידות חב"ד הדורשת "עבודה בכח עצמו".

אמנם, על כרחנו עלינו לפרש כך בתניא. ובאשר לדרישה של עבודה בכח עצמו – ודאי כי גם לשיטת חב"ד מקום מרכזי לצדיק ולסיועו בעבודת ה', אלא שהדבר אינו פוטר את האדם מיגיעה ועבודה בכח עצמו.

יזכרו דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע מיד לאחר אמירת המאמר הראשון בי' שבט תשי"א³¹: אנו צריכים לעבוד כולנו בעצמנו, ברמ"ח אברים ושס"ה גידים של הגוף וברמ"ח אברים ושס"ה גידים של הנשמה, "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". לא אמנע ח"ו מלסייע. אסייע כפי היכולת. אבל כיון שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הרי אם לא תהיה העבודה לבד – מה יועיל זה שנותנים כתבים, מנגנים ניגונים, אומרים לחיים. יש להפוך כל אחד בעצמו את ה"שטות דלעומת זה" ורתיחת נפש הבהמית – לקדושה. עד כאן דבריו הקדושים.

*

ביאור זה בפרקנו, מובן גם מדברי רבנו בביאור לאגרת הקדש סימן כ"ז:

א. בסיום הביאור: "והנה יש עוד בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד

שוב מצאנו מעין זה באגרות קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק ד' עמ' שלד (עיי"ש): כאו"א מחוייב גם בעבודת כה"ג כמובן ברוחניות. . א"א לו להתחיל בעבודה זו עד שמתחלה יסייעו להעשות כה"ג. עכלה"ק.

דוגמא נוספת. בקשר לענין הנדרים כותב כ"ק אדמו"ר זי"ע (אגרות קודש שם עמ' שצח): מובן מעצמו שאין זה דבר השוה לכל נפש, כי אינו דומה במה שצריך פלוני להפרש ואין מקום לחשש לאיש אחר, ולדוגמא מרז"ל עם הארץ אסור לאכול בשר משא"כ ת"ח שהוא להיפך וכמרז"ל באתר דעייל ירקא ליעול בשרא, ולכן דוקא פ' נדרים נאמרה לראשי המטות, היינו במעלת הנשיאים, שהפרת הנדרים וקיומם הרי זה תלוי בנשיאי המטות, היינו במה לנדור ובמה שהוא טוב שלא תדור – כיון שאינו דבר השוה לכל נפש – צ"ל זה ע"י הנשיא שיכול לומר זה הדבר, באספקלריא המאירה. וד"ל. עכלה"ק. גם בנושא זה, מדובר על הנדר הראוי לאותו אדם מצד עצמו, אך מי שמכוון ומגלה לו את הטמון בו עצמו – הרי הוא דוקא הנשיא.

31. לקוטי שיחות חלק ב' עמ' 501-500. כאן בתרגום מידיש.

כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו – והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גידולין". הרי שמדובר כאן על השפעת הצדיק לתלמידיו. ועל כך מסיים רבנו: "והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים". עד כאן.

נמצאנו למדים, שההארה ל"ששים רבוא נשמות" – כלומר ההארה הפרטית לכל יהודי בפני עצמו – קשורה אף היא לצדיק ("חכמי הדור עיני העדה"), "אפתשטותא דמשה שבכל דרא".

ב. לעיל שם: "הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמיית שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' . . רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורהו רבו וכמארו"ל יגעת ומצאת תאמין". גם כאן – מחד "נקל מאד" ומאידך "בהכנה רבה ויגיעה עצומה".

לפנינו שילוב בין שני ההסברים שבפרק מ"ב: האדם עצמו נדרש, אמנם, ליגיעת נפש וכו', אך לאחר שהתחבר והתקשר אל הצדיק ("חכמי הדור עיני העדה") הרי זה נעשה "נקל מאד".

פרק מ"ז

מלך גדול ורב . . יורד אליו ממקום כבודו עם כל שריו יחדיו

נשאלתי על-ידי הת' יצחק אייזיק שי' קרסיק (נכדו של אחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל ז"ל בלוי): פרט זה – שהמלך בא "עם כל שריו יחדיו" – לא נתפרש בנמשל.

המענה הוא, לכאורה, על-פי הפסוק בפרשת וזאת הברכה³² "ואתה מרבבות קודש", שמשמעו שהקב"ה בא (התגלה) אל ישראל עם צבא מעלה.

32. לג, ב. אמנם ראה רש"י שם "מקצת רבבות מלאכי קדש". ואם כן יש לעיין בטעם ההדגשה כאן בתניא "כל שריו".

שער היחוד והאמונה

הקדמה

היראה שרש ויסוד לסוד מרע והאהבה לוועשה
טוב וקיום וקיום כל מ"ע דאורייתא ודרבנן

ב"שיעורים בספר התניא" נדפסה ההערה הבאה בשם כ"ק אדמו"ר זי"ע: "וצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה תיבה אחת וצ"ל לקמן "כל מ"ע ומל"ת דאורייתא".

ניתן, אולי, לבאר גם את הנוסח הנדפס שבו לא נזכרו מצוות לא תעשה – בכך שה"סוד מרע" אינו מוגבל להימנעות מלעבור על עבירה ממש, אלא כולל גם זהירויות שונות שהאדם עצמו נזהר ונשמר מדברים שאינם אסורים, כדי שלא להגיע לאפשרות, אפילו רחוקה, של איסור³³.

– ראה בספר "חובת הלבבות"³⁴: עזיבת המותר המביא לידי איסור. . . כמו שנאמר על קצת החסידים שהיו פורשים משבעים שערים משערי המותר מיראתם שער אחד משערי האסור. כן ראה בדברי רבנו להלן באגרת הקדש סימן ט"ו: וכן במדת הגבורה. . . ולעשות גדר וסייג לתורה מפני פחד ה' ויראתו פן יבא לידי חטא ח"ו. לאמור: מדת הגבורה (שפנימיותה היא היראה) מביאה את האדם להימנע גם מדברים שאינם אסור כשלעצמם, אלא רק מחשש שמא יבוא לדבר אחר שהוא אסור.

33. דוגמאות רבות ניתן להביא לכך, וכל ספרי סיפורי הצדיקים לדורותיהם מלאים בדבר זה.

תצויין כאן דוגמא אחת:

כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע סיפר כי במקרה הבחין שאביו, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, כשהיה אוכל בשבת קודש קומפוט מעורב ממינים שונים היה עוצם עיניו בשעת לקיחת הפירות ע"י הכף, כדי שלא יהא חשש בורר! (רשימת היומן עמ' קלה, תכג).

34. שער התשובה פרק ה'. הובא בראשית חכמה שער הקדושה פרק ט"ו.

יושם לב להבחנה³⁵ שבין החובה "לקדש עצמו כמותר לו" שהיא מצות עשה ("והתקדשתם")³⁶ ואם כן שרשה הוא האהבה – לבין ההימנעות מדברי היתר במטרה לברוח מן הרע השייכת ל"סור מרע", יראה:

ההתקדשות כמותר לו קשורה, בדרך כלל, לנושא של "בכל דרכיך דעה", כמבואר בתניא פרק ז' שהעיסוק בדברים המותרים יהיה בכוונה לשם שמים, וכן, למשל, כאשר מאחר הסעודה כדי ללמוד תורה באותו זמן כמבואר בפרק כ"ז – "עשה טוב"; לעומת ההימנעות מדברי היתר במטרה לברוח מן הרע, השייכת כאמור ל"סור מרע".

וע"ז צוה כבר תחלה והיו הדברים האלה אשר
אנכי מצוך היום על לבבך כדי שעי"ז תבא
לאהבה את ה'

איזכור הפסוק "והיו הדברים האלה" בהקשר לחובת ההתבוננות בגדולת ה' הינו יוצא דופן. במקומות אחרים בתורת החסידות הובאו בהקשר זה הפסוקים "וידעת היום", "שמע ישראל".

נראה כי מהפסוקים "וידעת היום" ו"שמע ישראל" ("שמע" לשון הבנה) למדים רק את עצם חובת ההתבוננות ובכח הבינה שבנפש. אלא שמחכמה ובינה לבדן – ללא "דעת" ("יתקע מחשבתו בחווק ובהתמדה") – "לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא"³⁷. וכמתואר באגרת רבנו³⁸ "להעיד עדות שקר ח"ו. . ה' אחד. . ובפקוח עיני העורים התעיף עיניך בו ואיננו ח"ו".

כדי להגיע לאהבת ה' אמיתית ויציבה חייב להיות תחילה שלב ה"דעת", כמבואר בפרק ג', עיין שם. – על כך מביא רבנו את הפסוק "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", המופיע אחרי הפסוק "ואהבת", וכפי שמסיים שעי"ז דוקא תבא לאהבה את ה'.

35. וכן יש לפרש בלשון רבנו באגרת הקדש שם, שמונה שני פרטים שונים: א. ולקדש א"ע כמותר לו. ב. ולעשות גדר וסייג לתורה מפני פחד ה' ויראתו פן יבא לידי חטא ח"ו.

36. ראה תניא פרק כ"ז, פרק ל'. וראה לעיל בביאורנו לפרק כ"ז.

37. ספר של בינונים פרק ג'.

38. אגרת הקדש סימן ט'.

כדי שעי"ז תבא לאהבה את ה' כדאיתא בספרי על פסוק זה

זה לשון הספרי: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך – למה נאמר, למה לפי שהוא אומר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, איני יודע באיזה צד אוהבים את הקדוש ברוך הוא, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, והיו הדברים האלה על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקדוש ברוך הוא ומדבק בדרכיו.

ב"שיעורים בספר התניא" כאן נדפסה ההערה הבאה בשם כ"ק אדמו"ר זי"ע: "עפ"ז מובנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך – מה מוסיף בזה על מש"נ (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך. וק"ל".

כלומר: הספרי מסיק מתוך המלים "על לבבך" – "באיזה צד אוהבים את הקדוש ברוך הוא". דברים אלו נראים סתומים, שהרי כבר לפני כן נאמר "ואהבת . . . בכל לבבך", ואם מלים אלו אינן מספיקות, מה מתווסף בכך שנאמר שוב "על לבבך"? אלא, לפי הביאור בתניא תובן כוונת הספרי. הפסוק "והיו הדברים האלה" מלמד את חובת ההתבוננות המביאה יציבות והמשכיות, וכך מגיעים לקיום "ואהבת את ה' אלקיך".

פרק ז'

כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון

לפנינו התייחסות רבנו למלה "ועד", המלה הששית של ההיגד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

מקור הדברים הוא בזוהר הקדוש³⁹: "ואי תימא הא כתיב "אחד" לעילא [- ב"שמע ישראל", יחודא עילאה], ולתתא [- ב"ברוך שם", יחודא תתאה] לא כתיב אחד? – ועד הוא אחד בחלופי אתוון".

עלינו להבין מה מתכוון רבנו בהתייחסות זו.

לשם כך יש לשאול: בתחלת שער היחוד והאמונה כותב רבנו "להבין מצער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה", שעל כך מבוסס כל שער היחוד והאמונה.

אכן רבנו מבאר בהרחבה את המושגים "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה", אך לא נמצא בדבריו, לכאורה, הביאור בקשר שבין "שמע ישראל" ל"יחודא עילאה", ובשכמל"ו ל"יחודא תתאה".

לגבי הקשר של שמע ישראל ל"יחודא עילאה" – דומה שהדברים מובנים מעצמם, מאידך לגבי הקשר של בשכמל"ו ל"יחודא תתאה" הדברים לא ברורים לכאורה.

נזכיר את תמצית המושג "יחוד תתאה" בלשון רבנו, במלים "שהוא נמצא גם למטה במקום וזמן", "דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום, כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשה ממש". כלומר: המושג "יחודא תתאה" מבטא את ההשפעה האלקית כפי שהיא יורדת ונמצאת בתוך המציאות הממשית.

מעתה, בחמש המלים הראשונות של בשכמל"ו לפי פירושו הפשוט מובן התוכן של "יחודא תתאה" – כדלהלן – ולכן אין צורך לפרט. על כך מוסיף רבנו ש"ועד" הוא "אחד", כלומר, גם מלה זו, כשאר חמש המלים, מבטאת אותו רעיון של השפעה אלקית בתוך המציאות החומרית ("יחודא תתאה").

ברוך – מלשון "המברין הגפן", שכופף ראש הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר. והיינו בחינת השפעה והברכה מעולם ועד עולם⁴⁰.

שם – כמו ששם אדם אינו מבטא את עצמותו של האדם ואינו נוגע לו כלל, שכאשר האדם נמצא לבדו אינו זקוק לשם, כך יובן למעלה, שהיותו ית' מחיה ומהוה את העולמות היא רק בבחינת "שם" ולא עצמותו ומהותו ממש⁴¹.

כבוד – ענינו מה שהוא מפואר בבחינת התפשטות לזולתו⁴².

40. תורה אור לז, ג. ועוד.

יצויין גם למאמר חז"ל, וראה במהרש"א שם: והברכה כלפי מעלה להוריד בשפע הברכה העליונה. לקוטי תורה דברים א, א. ועוד.

41. לקוטי תורה בהר מא, ג. עיי"ש. ועוד.

42. פירוש המלות (מאדמו"ר האמצעי) קב, א. ועוד.

מלכותו – כמבואר בהמשך דברי רבנו כאן, "דאין מלך בלא עם, פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך".

לעולם – פשוטו כמשמעו.

הנה כי כן, חמש המלים הראשונות של בשכמל"ו מבטאות באופן ברור את התוכן של "יחודא תתאה".

נשאר לנו רק לבאר איך המלה "ועד" מבטאת "יחודא תתאה".

ובכן: משמעות המושג "חילופי אותיות", בכלל, נתפרשה במספר מקומות בשער היחוד והאמונה (פרק א', בהמשך פרק ז', ובפרק י"ב). המלה הנוצרת על-ידי החלפת האותיות ("גלגול"⁴³) יש בה את הרעיון והתוכן הראשוני, אלא שבא בצורה אחרת, נמוכה יותר.

מכאן עלינו להסיק גם לענייננו, שהמלה "ועד" היא, לאמתו של דבר, "גלגול" של המלה "אחד", במשמעות זהה, אלא שבדרגה נמוכה יותר. ולכן מדגיש רבנו שההקבלה (בין "אחד" ל"ועד") באה באופן של חילופי אותיות:

"ברוך שם" – השפעת הקב"ה בעולמות – הוא הוא "אחד". אלא שהאחדות מופיעה בדרגה נמוכה יותר.

– זו נקודת הביאור וההבחנה בין "יחודא עילאה" ל"יחודא תתאה". בהמשך הפרק מרחיב רבנו ומסביר את הדברים בהבנה והשגה.

43. כלשון רבנו בפרק א' "המתגלגלות ברל"א שערים".

אגרת הקדש

סימן ב'

להיות שפל רוח במאד

בפרקי אבות⁴⁴ אמרו חז"ל "מאד מאד הוי שפל רוח". הביטוי "מאד מאד" נזכר בתורה פעמים בודדות. אחת מהן היא בפרשת שלח⁴⁵, בדברי יהושע וכלב "טובה הארץ מאד מאד".

על פי המבואר בלקוטי תורה שם, טענת המרגלים היתה שאין צורך במצוות מעשיות, כך שטענת יהושע וכלב "טובה הארץ מאד מאד" רומזת לחשיבותן של המצוות המעשיות. במקום אחר⁴⁶ ביארנו לפי זה את כפל הלשון "מאד מאד": יהושע וכלב ודאי לא התנגדו לדברי חבריהם כי ישנה חשיבות עילאית לכוונה ולהתחברות הפנימית. טענתם היתה שהמעשה, ש"הוא העיקר", מוכרח לבוא בד בבד עם הכוונה. יתכן שלכך רומז כפל הלשון "מאד מאד" (נוסף על דברי רבנו בלקוטי תורה שם): בארץ "נרוויח" את שני הדברים, הן המעשה והן הכוונה.

ברוח זו ניתן לפרש גם את לשון המשנה. אדם צריך לבוא לשפלות הרוח מפני שני הדברים שבשניהם אינו שלם – הן במצבו בעבודה הפנימית, והן במצבו בקיום המצוות במחשבה דיבור ומעשה.

סימן ט'

בקריאת שמע . . בעינים סגורות

כוונת רבנו (כפי שמוכן בפשטות ל"בן חמש למקרא", ומוכח גם מציון כ"ק אדמו"ר ז"ע⁴⁷ "בעינים סגורות – עיין ברכות יג, ב וטושו"ע או"ח סי' ס"א ס"ה") הינה להלכה

44. פרק ד' משנה ד'.

45. יד, ז.

46. להלן בהערות לאגרת הקדש סימן כ'.

47. ברשימות על התניא כאן.

המפורסמת כי באמירת פסוק ראשון של קריאת שמע מכסים את העינים באמצעות היד, ובכך סוגרים אותן;

ואין כוונתו לחדש הלכה נוספת, שיש לעשות פעולה של עצימת העינים מלבד הנחת היד עליהן.

סימן כ'

ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק
ללולב וכו'

בירושלמי הלשון הוא "לעשות לולב". בכמה מקומות⁴⁸ התייחס כ"ק אדמו"ר זי"ע לחידוש שבדברים אלו – שרשב"י הפסיק בעצמו לא רק עבור מצות נטילת הלולב, אלא גם עבור עשיית (הכנת) הלולב.

לאור זאת יש להוסיף ביאור, מדוע הביא כאן אדמו"ר הזקן דוקא מימרא זו במעלת קיום המצוות:

כוונתו של רבנו כאן היא להדגיש את גודל המעלה שבקיום רצון ה' במעשה דוקא, שהעיקר הוא לרתום את אברי הגוף ואת כח העשייה ולהשתמש בהם לקיום רצון ה'. דבר זה בא יותר לידי ביטוי בכך שיהודי מפסיק מלימודו לא רק עבור המצוה עצמה, אלא בכל מקום בו ישנה אפשרות להתחבר אל הקב"ה על ידי עשייה, ואפילו בהכנה למצוה. במצוות כמו נטילת לולב וישיבה בסוכה – הפעולה המעשית, כלומר הפעלת האברים, אינה בולטת כל כך; ואילו ההכנה, שגם היא מתבצעת על פי רצון הקב"ה, מבטאת יותר הפעלה מעשית של האברים בקיום רצון ה'.

48. שיחת י"ב תמוז תשל"א (תורת מנחם חלק ס"ד עמ' 403. וראה במקומות שצויינו בהערה 88 שם). שיחת ל"ג בעומר תשל"ז (שיחות קודש תשל"ז חלק א' עמ' 711). יחידות להרה"צ הר"י אלתר (לימים – כ"ק אדמו"ר מגור), כ"ד אייר תשל"ז.

מאידך, ב"שיעורים בספר התניא" כאן הובאה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע על כך שאדמו"ר הזקן לא הביא את הירושלמי כלשונו, וכתב "שמפסיק ללולב" [משמע שמדובר על מצות נטילת הלולב].

אלא שיש מהן ע"י העלאת מ"נ והם הזרועים
והנמועים ואעפ"כ הם כמו יש מאין שהגרעין
הנמוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי וגם נגד כל
האילן עם הענפים והעלין וכן במיני זרעונים
וירקות וגם במיני תבואה להתהוות מאות
גרעינין מגרעין א' הוא כמו יש מאין ומכ"ש
הקשין והשבלים

בשורות הקודמות ביאר רבנו את מעלת הדומם (עפר), שבכוחו "להיות
פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד . . להצמיח עשבים ואילנות ופירות
מאין ליש תמיד . . שהוא מעין בחינת אין סוף". ביאור זה מוביל אל
המסקנא שבסיום האגרת: "ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנכון נקל
להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות".

אלא שלפני המסקנא מוסיף רבנו את השורות שלפנינו, המהוות מעין
מאמר המוסגר, בהן מתבאר כי גם בצומח קיימת מציאות של "כמו יש
מאין".

יש לבאר את טעם הוספה זו, ומקומה באגרת: בעיון בספר התניא
אנו מוצאים כי בכל פעם שמדובר על מעלת קיום המצוות המעשיות,
מוסיף רבנו ומבהיר את הכרחיותה של הכוונה ונשמת המצוה. לאמור:
שני הדברים נכונים ומוכרחים, ובעת עסקנו בענין אחד – אַל לנו לשכוח
ולהזניח את מקומו של השני.

כך גם באגרת זו. מטרתה העיקרית של האגרת היא לבאר את מעלת
קיום המצוות המעשיות. קיום המצוות המעשיות משול, כאמור, ל"דומם",
וכפי שנתבאר בפרק ל"ח. את ה"צומח" הקביל רבנו שם ל"מצות התלויות
בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר
ברכות" – ולכך רומז כאן, כי המעלה הגדולה של "יש מאין" שבמצוות
המעשיות, קיימת במדה מסויימת אף בעיני "דבור ומחשבה".

[לפי זה מובן היטב המשך דברי האגרת: "ומזה יובן היטב בענין סדר
מדרגות דצח"מ שהן בחי' עפר מים אש רוח, שאף שהחי הוא למעלה
מהצומח והמדבר למעלה מהחי אעפ"כ החי ניזון וחי מהצומח והמדבר
מקבל חיותו משניהם". – לכאורה, מדוע לא נזכר כאן העפר, שהצומח
וכו' ניזונים ממנו?

אלא שבעמוד זה בא רבנו – כמאמר המוסגר – לרומם את הכוונה, נשמת המצוה. לכן אין מקום להזכיר כאן את הדומם (עפר), מעשה].

וראה זה פלא: בדרגת הצומח עצמה, ישנה הבחנה בין שני אופני "יש מאין": 1. מיני התבואה. 2. ומכל שכן הקשין והשבליים (שאינם דומים לגרעין הזרוע ולכן ניכר בהם יותר "יש מאין").

גם בדרגת הצומח שבמצוות פירט רבנו (בפרק ל"ח) הן "תלמוד תורה" והן "תפלה" (ומדובר, כמובן, על התורה והתפלה עצמן ולא על הכוונה שבהן, שהרי הכוונה נכללת ב"חיי" ו"מדבר"). אלא שאינה דומה תורה שלא בכוונה לתפלה שלא בכוונה. ההבדל ביניהם מבואר בקונטרס אחרון⁴⁹: "ההפרש בין תורה לתפלה שלא בכוונה מובן מאליו, כי לימוד התורה הוא מבין ויודע מה שלומד, דבלא"ה לא מיקרי לימוד כלל, רק שלומד סתם בלא כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בכחי' גילוי" [לעומת זאת תפלה שלא בכוונה הינה ללא כוונה כלל]. אם כן, הפירות הבאים על ידי העלאת מ"נ, עליהם כותב רבנו בהמשך דבריו כאן ש"הם משובחים מאד מאד" – הרי הם רומזים לתורה שהאדם מפעיל בה את כח המחשבה, ואף על פי כן יש בה מבחינת "יש מאין" כיון "שלומד סתם בלא כוונה לשמה".

משובחים מאד מאד

ראה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע (ב"שיעורים בספר התניא" כאן), שמשווה את לשון אדמו"ר הזקן ("מאד מאד") לדברי יהושע וכלב "טובה הארץ מאד מאד", עיין שם.

יש להוסיף בדרך הרמז, שדברי יהושע וכלב באו כהתייחסות לטענת המרגלים "וזה פריה", ועל כך אמרו "טובה הארץ מאד מאד". כלומר: יש כאן התייחסות לפירות הארץ שהם טובים "מאד מאד" (בכלל ידוע שארץ ישראל השתבחה בשבעת המינים, שהם מהצומח). על פי האמור בלקוטי תורה שם, טענת המרגלים היתה שאין צורך במצוות מעשיות, כך שטענת יהושע וכלב "טובה הארץ מאד מאד" רומזת לחשיבותן של המצוות המעשיות, שהן, כפי שאומר רבנו כאן, הפירות המשובחים (יחד עם הכוונה).

זאת ועוד: לכשתמצוי לומר, יהושע וכלב ודאי לא התנגדו לדברי חבריהם כי ישנה חשיבות עילאית לכוונה ולהתחברות הפנימית. טענתם היתה שהמעשה, ש"הוא העיקר", מוכרח לבוא בד בבד עם הכוונה. יתכן

49. ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים.

שלכך רומז כפל הלשון "מאד מאד" (נוסף על דברי רבנו בלקוטי תורה שם): בארץ "נרוויח" את שני הדברים, הן המעשה והן הכוונה.

והנה, בין שתי הדרגות שב"גוף המצות עצמן ממש" המקבילות לדומם וצומח – כפי שפרט רבנו בפרק ל"ח – סוג הצומח רומז ל"מצות התלויות בדבור ומחשבה", שילוב של "גוף המצוה" עם כוונה ומחשבה. ולפי דרכנו, לכך ירמזון מלות רבנו כאן אודות הפירות ש"הם משובחים מאד מאד"⁵⁰.

סימן כ"ב

מרוב אהבתם לחיי הגוף לש"ש לעבוד בו את ה'

יצויין למקור מפורש בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה⁵¹: מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה כגון שובע ורעב ומלחמה ושלוה ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית? – כל אותן הדברים אמת היו ויהיו . . . ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות . . . אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד – שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוה ורבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה.

נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המחשבה על הדבור הן לטוב והן למוטב

לאורך כל ספר התניא משווה רבנו את המחשבה לדיבור ומעשה⁵², ואף מרומם את המחשבה יותר מהם, כמו בפיסקא שלפנינו.

50. ראה עוד לעיל בהערות לאגרת הקדש סימן ב'.

51. פרק ט' הלכה א'.

52. ראה, למשל, בפרק י"א, שאפילו "במחשבה לבד . . . נקרא רשע".

וראה עוד ב"נר למשיחי", בהערות לפרק ד' (עמ' קצח); לפרק ו' (עמ' רד); לפרק ל"ז (עמ' רצד).

יש לציין לדברי הרמב"ם במורה נבוכים⁵³: כבר ידעת אמרם⁵⁴ "הרהורי עברה קשין מעברה", ולי בפרושו פרוש נפלא מאד, והוא: שהאדם כשימרה אמנם ימרה מצד המקרים הנמשכים אחר החומר שלו כמו שביארתי, רצוני לומר שהאדם לא יעשה מרי [אלא] רק בבהמיותו. אבל המחשבה היא מסגולות האדם הנמשכות אחר צורתו, וכשיחשב במרי ימרה בנכבד שבשני חלקיו [כלומר ב"צורה", שבין שני החלקים "חומר" ו"צורה" הוא החלק הנכבד יותר].

מסופר על הרה"ח רבי חיים משה אלפרוביץ, חסיד ועובד ה' משכמו ומעלה שעסק לפרנסתו במלאכת כפים, שהתבטא פעם: במחשבה קל יותר לשלוט, שהרי זה ביני לבין עצמי; מה אעשה ביחס לדיבור, שכאשר משוחחים עם אדם מוכרחים הרי להתייחס לדבריו...

סימן ב"ג

שמאיר ה' לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא
מעטה לבושו ממש... שנאמר עוטה אור כשלמה

בפרק נ"א כתב רבנו כי "אחד מהטעמי" שהשפעה והמשכות החיות מכונה בשם אור עד"מ" הוא - "אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר בבחי' גילוי מההעלם";

בשער היחוד והאמונה פרק י' ביאר ש"קראו אותן [את הספירות] אורות כדי שעל ידי המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו שהוא בדרך משל כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור... והזיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור".

לפנינו שלושה ביאורים בהגדרת ההתגלות האלקית כ"אור", אשר למעשה הם משלימים זה את זה:

ההשפעה וההתגלות באה אל המקבל בצורה של התגלות מההעלם (פרק נ"א); כדרכו של גילוי ההעלם אין כאן מהות אחרת ח"ו, אלא ההארה היא

53. חלק ג' פרק ח'.

מובא שבדברי אדמו"ר הזקן שספר התניא מלוקט "מפי ספרים", כוונתו גם לספרי הרמב"ם (ראה בביאורי הרה"ח ר' ניסן נעמנוב על התניא בשם זקני החסידים. וראה ב"נר למשיח" בהערות לדף השער (עמ' קנו-קנח)).

54. יומא כט, א.

כעין ביטוי ישיר של ה"מאור". דבר זה רמוז בהגדרת ה"לבוש", "עוטה אור כשלמה" המוזכר כאן: הלבוש, אף שמחד הוא מסתיר על המלוכש בו, אך במבט עמוק יותר הרי הוא מגלה אותו, כי על-ידו מגיע עצם הדבר לידי התגלות מסויימת כ"שלמה", לבוש⁵⁵. לכן נקראו הספירות אורות, שכן גם הגילוי שבספירות הרי הוא מהות אחת ומאוחד עם מקורו (שער היחוד והאמונה פרק י'), ובשונה מ"שפע" שהוא מהות נבדלת מהמשפיע.

כידוע⁵⁶, גדולי ישראל שעסקו בחקירה כינו את הספירות ואת ההתגלויות האלקיות השונות בשם "שפע", ואילו גדולי המקובלים האחרונים שמהם אנו חיים כינו אותן בשם "אור", משום ש"שפע" מבטא התנתקות מסויימת מן המקור, כמו למשל טיפת גשם.

שמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד
עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם
מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד
בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו עד
שהיה מתבטל ממציאיותו לגמרי

באחת משיחותיו הק' אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע כי ענין זה מדגיש את עוצמת הקדושה שבכל יהודי. העובדה שאנו לא חשים בכך אינה אלא משום שהגוף מסתיר; אבל מלאך שאינו מוגבל בהגבלות גופניות – רואה זאת ומרגיש זאת⁵⁷.

55. יש לציין שאת הפסוק עוטה אור כשלמה לא הביא רבנו (כפי שניתן להתרשם בקריאה שטחית) כראיה על כך שהתורה נקראת אור. דבר זה אינו צריך ראייה מפסוק זה, שכן מפורש במשלי ו', כג 'ותורה אור'. הראיה כאן היא על כך שאור תורתו "הוא מעטה לבושו ממש".

העירני חכם אחד כי רבנו הביא פסוק זה עצמו ("עוטה אור כשלמה") גם בתחילת סימן י"ט המבאר כי התורה שלפנינו היא "נובלות חכמה שלמעלה", עיי"ש, וגם שם הכוונה, לכאורה, בהעתקת הפסוק היא שה"שלמה" (הלבוש), אף שהיא מסתירה, מביאה לעינינו רק את החיצוניות, הרי לאמיתו של דבר היא מביאה ומגלה את ה"אור" שבתוכה.

56. ראה המשך תרס"ו בהוצאה החדשה עמ' רלא ואילך, ובמקומות שצויינו בהערות שם.
57. תורת מנחם חל"א עמ' 146.

קונטרס אחרון

קונטרס אחרון

בחלק החמישי של ספר התניא בא "פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ח ופע"ח שנראים כסותרים זא"ז וברוח מבינתו מישבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א⁵⁸, ומכאן שמו "קונטרס אחרון" – כמקובל בספרים שונים (וכן בשלחן ערוך של אדמו"ר הזקן) לכנות בשם זה את חלק העיון והפלפול.

ניתן להוסיף ולומר, בדרך הרמז, כי הגדרת חלק זה בשם "קונטרס אחרון" מבטאת במדה מסויימת גם את תוכנו של חלק זה. חלק הארי של "קונטרס אחרון" הוא המאמר "להבין מ"ש בפע"ח", העוסק במעלת קיום המצוות במעשה. כך גם המאמר "עיינ ע"ח שער הנקודות" עוסק באותו ענין, והמאמר "וצדקה כנחל איתן" מדבר במעלת מצות הצדקה. כידוע, המעשה הוא הכח ה"אחרון" בכוחות הנפש ובסדר ההשתלשלות.

ד"ה ולהבין פרטי ההלכות

פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא
היו מעולם במציאות מכש"כ שלא יהיו לע"ל
כמו פרטי דיני פיגול וכה"ג

כתב הרמב"ם⁵⁹: אף בערי מקלט הוא אומר⁶⁰ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו', ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתוהו [ומכאן מביא ראייה נוספת לכך ש"התורה העידה עליו" – על המלך המשיח].

לאור הנחת-יסוד זו של הרמב"ם, קשה להבין את דברי רבנו שאפשר שישנן פרטי הלכות שלא היו מעולם ולא יהיו במציאות!

58. לשון הסכמת הרבנים בני המחבר לספר התניא.

59. הלכות מלכים פרק י"א הלכה ב'.

60. פרשת שופטים יט, ח-ט.

כאשר דיברתי על שאלה זו עם נכדי הרה"ת ר' לוי יצחק שי' שפרינגר, אמר לי כי שאלה זו טמונה בהערה קצרה בלקוטי שיחות⁶¹ – על דברי הרמב"ם האמורים – וכך נאמר שם: צע"ק ממחז"ל (סנהדרין עא, א) דבן סורר ומורה ועיר הנדחת "לא היה ולא עתיד להיות" . . (אלא) דרוש וקבל שכר". ואולי יש לחלק. ואכ"מ. עכלה"ק.

נכדי הנ"ל שי' הפנה את תשומת לבי לדברים שכתב במקום אחר⁶² לבאר, בדרך אפשר, את כוונת כ"ק אדמו"ר זי"ע. וראוי לצטטם כאן:

בהוספת שלוש ערי מקלט, מה שהתורה תלתה זאת ב"אם ירחיב גו" הוא תנאי בחיוב המצוה, ולא חלק מעצם גדר המצוה. ז.א. שעצם גדר המצוה לא תלוי בשום תנאי, כי הרי בכל אופן אפשרי להפריש לכתחילה תשע ערי מקלט, או להוסיף שלוש ערים גם בלי התנאי ש"אם ירחיב ה"א את גבולך" (אלא בתנאי אחר, או בזמן מסויים ללא כל תנאי); אלא שנוסף על עצם גדר המצוה ישנו דין נוסף: שבלי התנאי לא חל החיוב.

לעומת זאת בבן סורר ומורה, שלא שייך לצייר הציווי בלי הקדמת התנאי ד"כי יהיה לאיש בן כו" – היינו שאין זה דין נוסף על עצם המצוה (תנאי המאפשר החיוב), אלא חלק מעצם גדר המצוה: מהות המצוה הוא איך להתייחס למצב דבן סורר ומורה. בלשון הפסוק: "ורגמהו" (ולא שיש חיוב בעצם "ורגמו", ואח"כ ניתוסף עוד דין, שחלות החיוב בפועל תלוי בזה שיהיה בן סורר ומורה).

ועל דרך זה בעיר הנדחת, בבית המנוגע⁶³, בטומאת זב⁶⁴, ובדיני פיגול⁶⁵.

לאור זאת מובן היטב מדוע בן סורר ומורה לא מוכרח שיתקיים בפועל – וכך שאר הדוגמאות האמורות – כיון שכל הציווי הוא כיצד להתייחס למצב פלוני, וא"כ כל זמן שלא נוצר בעולם המצב הזה אין עדיין ציווי לקיים את המצוה. וא"כ כל תוכן המצוה הוא "דרוש וקבל שכר" (ואם פעם יבוא בפועל – או-אז יתחדש גם ציווי לקיים המצוה בפועל);

מה שאין כן הוספת שלוש ערי מקלט, ש"ירחיב ה' אלקיך את גבולך" אינו יוצר חיוב חדש, כי עצם גדר המצוה ישנו גם לפני"ז וחסר רק חלות

61. חלק ל"ד עמ' 114 הערה 4.

62. בקובץ "הערות וביאורים – טבריא עיה"ק" גליון א' עמ' 64.

63. סנהדרין שם.

64. ראה זבים פ"ב מ"ב – צוין בהערת כ"ק אדמו"ר זי"ע באגרות קודש ח"א עמ' קמט

הערה 6.

65. הדוגמא שכתב רבנו בקו"א כאן.

החיוב בפועל מצד הדין דהתנאי שהתורה קבעה, כנ"ל, – א"כ כל זמן שלא נעשה התנאי הרי יש ציווי אשר "אריה רביעא עליה" ומונע מאתנו לקיימו. ובאם אף פעם לא יתקיים, נמצא שהציווי (היינו לא זה שהמצוה כתובה בתורה, שזה קיים גם בכן סורר ומורה וכו'). אלא החידוש כאן, שגדר המצוה עצמו לא מוגדר בתנאי, ובעצם יש כבר ציווי על הוספת ערי מקלט (רק שמצד הדין דהתנאי לא חל החיוב בפועל) – ציווי זה) הוא "לתוהו".

עד כאן דבריו.

ונראה להביא סייעתא לדבריו מדיוק לשון הרמב"ם "ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתוהו", כלומר: אפס.

אבל לע"ל בשיושלים הבירור יהי' עסק התורה בבחי' עשה טוב לבד

כאן אומר רבנו שכאשר "יושלים הבירור" לא יהיה רע כלל, ואינו מחלק בין תלמידי חכמים ועמי הארץ.

וצ"ע ממה שכתב באגרת הקדש סימן כ"ו "בצאת השכינה מהקליפות אחר שיושלים בירור הניצוצות . . . וא"צ לעסוק בהם אלא לערב רב . . . וגם למעשה יהיו צריכים לפרטי הלכות אסור וטומאה יותר מישראל שלא יארע להם פסול וטומאה ואסור כי לא יאונה כו".

נראה לומר כי יהיו בכך שלבים שונים⁶⁶. בתחילה יושלים הבירור רק לגבי תלמידי החכמים, ובשלב זה עדיין "יארע פסול וטומאה ואסור" לערב רב; ואילו מאוחר יותר יגיע המצב של השלמת הבירור לגמרי.

יש להקשות מאידך, שהרי אצל צדיקי אמת גם עכשיו עסקם בעניני העולם אינו אלא חלק מעבודת ה'⁶⁷, וכמבואר בחסידות⁶⁸ כי הצדיקים שנשמתם מבחינת "זרע אדם" – אין אכילתם בכדי לברר את המאכל, שהרי הם למעלה מהעולם. אם כן, מה החידוש לעתיד לבא שאז דוקא "יושלים הבירור"?

66. ועל-דרך ביאור כ"ק אדמו"ר זי"ע בשיטת הרמב"ם, כי לעתיד לבא יהיו שתי תקופות, בתקופה הראשונה עולם כמנהגו נוהג ובתקופה השנייה חידוש ושינוי מעשה בראשית (לקוטי שיחות חלק כ"ז עמ' 198. ועוד).

67. ידוע הסיפור על אדמו"ר הזקן שאמר שבהיותו במעזריטש פעל על עצמו שלא להרגיש טעם במאכל. וראה לקוטי שיחות חלק י' עמ' 105-106.

68. מאמר ד"ה "והוא עומד עליהם" תרס"ג (ספר המאמרים תרס"ג עמ' נט. ובהנחת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ממאמר זה – ספר המאמרים תרס"ג חלק ב' עמ' לג). עיין שם בהרחבה ביאור הדברים.

ויש לבאר זאת על פי הידוע כי גם דרגתו של הצדיק אינה אחידה בכל הזמנים. וכפי שהביא על כך רבנו בהקדמת "שער היחוד והאמונה" את הפסוק⁶⁹ "שבע יפול צדיק וקם", ופירש כי "בין מדרגה למדרגה, טרם שיגיע למדרגה עליונה ממנה, הוא בבחינת נפילה ממדרגתו הראשונה". יתכן, אם כן, כי בכך טמון החידוש לעתיד לבוא: אז לא יהיו נפילות בדרגת הצדיק.

וצדקה בנחל איתן

פעולת הצדקה היא פעולת נחל איתן ממש

על פי המבואר באגרת זו, כי מצות הצדקה בכוחה "להאיר קצת אור ה' מבחי' איתן לתוך נקודה פנימיות הלב כעין לעתיד" – יש לבאר סיבה נוספת למנהג לחלק צדקה לעניים בערב חג הסוכות⁷⁰ ובימי הסוכות⁷¹:

לגבי מצות הישיבה בסוכה נאמר⁷² "כל האזרח בישראל". מבואר על כך בחסידות⁷³ ש"אזרח" הוא בחינת "איתן" שבנשמה, שכן נאמר בתהלים⁷⁴ "משכיל לאיתן האזרחי" [איתן מלשון חיזוק כמו "איתן מושבך", כי בחינה זו היא בחינה חזקה שנתחזק בכל אחד ואחד מישראל מאד בבחי' קשה עורף. . לפי שהוא רצון פשוט בלי שום טעם ושכל מושג⁷⁵, "עצם הנשמה שדבוקה בהעצמות, חלק אלוהי ממעל"⁷⁶]; ועל ידי גילוי בחינה זו ניתן הכח לקיום מצות הישיבה בסוכה מבחינת משמעותה הפנימית.

69. משלי כד, טז.

70. פרי עץ חיים שער חג הסוכות סוף פרק ג' וסוף פרק ד'. משנת חסידים מסכת ימי מצוה וסוכה פרק א' משנה ה'. וראה שיחת שבת חול המועד סוכות תשכ"ד (תורת מנחם חלק ל"ח עמ' 56 ואילך). אוצר מנהגי חב"ד עמ' רסח, ושם נסמן.

71. המלך במסיבו חלק ב' עמ' קצ.

וראה זוהר חלק ג' קג, ב – קד, א: ובעי ב"נ למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אלין דשריין עמיה. . ובעי למחדי למסכני מ"ט בגין דחולקא דאינון אושפיזין דומין דמסכני הוא. וראה כף החיים סימן תרל"ט ס"ק י'. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמ' קצג.

72. אמור כג, מב.

73. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמ' קסב.

74. פט, א.

75. לקוטי תורה פרשת ראה יח, א.

76. קונטרס "לימוד החסידות" (מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע) עמ' 5.

[יש להוסיף: מצאנו שחודש השביעי - חודש תשרי - נקרא בתנ"ך⁷⁷ "ירח האתנים". מסתבר לומר שהשיא הוא בחג הסוכות, שכן הפסוק המתאר את החודש השביעי "ירח האיתנים" מתייחס לכך ש"ויקהלו אל המלך שלמה . . . בחג"].

לכן, יש לומר, משתדלים בסוכות וביום שלפניו להרבות בצדקה - כדי לגלות את בחינת איתן הנדרשת בימים אלו.

A decorative, ornate border with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color, framing the central text.

של"ב שביבים

עובדות, "זוארטים",
פנינים וזכרונות

א.

ב"ק האדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל

לאחרונה הסתלק מעמנו כ"ק האדמו"ר רבי מרדכי יששכר בער לייפער מפיטסבורג זצ"ל.

חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ומרא דאתרא רובע י"א באשדוד, זכה להיות קרוב אליו, והאדמו"ר כיבדו, בין השאר, בהשתתפותו בשמחות המשפחתיות שקיים. את כ"ק האדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל זכיתי, איפוא, להכיר בעת שהשתתף בשמחות של צאצאיי שיחיו.

נכדי ברוך הכשרונות, התמים שלום דובער שי' לאופר, פרסם ב"כפר חב"ד" כתבה מרתקת על כ"ק האדמו"רים מפיטסבורג זצ"ל והערצתם לכ"ק אדמו"ר זי"ע, כפי ששמע מאביו-חתני שי'. ב"שביבים" דלהלן יובאו מספר קטעים מן הכתבה.

ב.

הרה"ק ה"אמונת אברהם" מפיטסבורג זצ"ל

הרה"ק רבי אברהם אבא, בעל ה"אמונת אברהם" מפיטסבורג זצ"ל, אביו של האדמו"ר שהסתלק זה עתה, נודע באהדתו לחסידות חב"ד, לכ"ק אדמו"ר זי"ע ולתקנותיו הקדושות.

כאשר סיפרו לו אודות תקנת הרבי "מבצע נרות שבת קודש" התבטא ה"אמונת אברהם" בלשון הפסוק (תהלים קיט, קה): "נר לרגלי דבריך"...

ה"אמונת אברהם" אף פרסם בחייו מאמר תורני בקובץ "שער הדרום" לכבוד הרבי.

גם לאחר הסתלקותו פורסמו חידושי תורה של ה"אמונת אברהם" בספר "היכל מנחם", שיצא לאור בשנת תשנ"ו.

ג.

תומך נלהב בתקנת לימוד הרמב"ם היומי

ה"אמונת אברהם" תמך תמיכה נלהבת בתקנת לימוד הרמב"ם היומי שייסד כ"ק אדמו"ר זי"ע. הוא כתב בשנת תשמ"ז מכתב נלהב בעד התקנה ואף יצא חוצץ נגד המתנגדים ללימוד הרמב"ם.

חתני שי' זוכר שהלך יחד עם הרה"ח ר' שניאור זלמן שי' גודמן, השליח הראשי של הרבי באשדוד, להזמין את ה"אמונת אברהם" לחגיגת 'סיום הרמב"ם' באשדוד. ה"אמונת אברהם" קיבל אותם בסבר פנים יפות מאד והביע את רצונו שבנו, כ"ק האדמו"ר זצ"ל, יבוא לאירוע במקומו, עקב חולשתו. כאשר ניגשו לביתו של הבן, שגר בסמיכות לישיבת פיטסבורג בעיר, הוא אישר את השתתפותו באירוע.

את אהבתו לרבינו ולחב"ד הנחיל ה"אמונת אברהם", כפי הנראה, אף לבנו ממלא מקומו, כ"ק אדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל, כדלהלן.

ד.

פ"נ ערב מלחמה

היה זה ערב מלחמת המפרץ. חתני שי', שהיה אז שליח צעיר בעיר אשדוד, ניסח בקשת ברכה בשם התושבים המודאגים מהמצב הביטחוני בארץ, וסופר שת"ם העתיק את הבקשה על קלף מהודר בכתב נאה.

בין הרבנים החתומים על המכתב מופיע, וניתן אף לזהות זאת בתמונה, שמו של האדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל.

הפ"נ הוגש לכ"ק אדמו"ר זי"ע על ידי חתני שי' במעמד חלוקת הדולרים לצדקה, בחורף תנש"א.

ה. נוסח המכתב:

ב"ה

בחודש כסלו ה'תנש"א
פדיון נפש כללי

ובקשה לקבלת ברכה

אנחנו החתומים מטה, תושבי עי"ת אשדוד יצ"ו, נושאים תפלה להקב"ה שיברך את כבי' קדושת אדמו"ר רבי מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א מליובאוויטש, רועה ומנהיג נאמן לדורינו, העומד על משמר ארצנו השלמה ותורתנו הנצחית מרעיף עלינו נטפי עדוד ונוחם בשעות קשות כמו גם בתקופות שלוה, ומקרין עלינו מזיו חכמתו ותורתו, שיאריך ה' ימיו ושנותיו בנעימים ולא נדע מכל צרה וצוקה ואך טוב וחסד ירדפוהו עדי יזכה במהרה לעלות לציון בביאת גואל צדק.

בהזדמנות זו הננו מבקשים להעתיר עבורנו ועבור בני משפחותינו להתברך בהצלחה בגשם וברוח, במיוחד לאור המצב הבטחוני והכלכלי הקשה השורר בארצנו הקדושה, וכן בחינוך צאצאינו כיהודים טובים וגאים ברוח ישראל סבא וגם אנו לא נדע מכל צרה וצוקה ובכל אשר נפנה נצליח.

מברכים ומתברכים [...]

מרדכי יששכר בער בן רחל לייפער

בן האדמו"ר מפיטסבורג זצוקלה"ה

ו.

הדפסת חדושי תורה וביקור באוהל

לכבוד י"א ניסן תשנ"ב, לרגל מלאות לכ"ק אדמו"ר זי"ע תשעים שנה פרסמה הוצאת קה"ת בארץ הקודש ספר מיוחד: "ספר היובל – קרנות

צדי"ק" ובו פלפולים, חידושי תורה ועיונים בהלכה מאת רבנים, ראשי ישיבות ואדמו"רים רבים.

האדמו"ר מסר חידושים משלו בעניין "הוצאת בני ביתו ידי חובה בקידוש". הדברים נאמרו בפתיחת ה'זמן' בישיבה של חסידות פיטסבורג באשדוד (שהוקמה על ידי האדמו"ר) וכאמור נמסרה על ידו עבור הספר, לכבוד הרבי.

[אגב, בהשגחה פרטית המאמר שבא בדפוס מיד לאחריו הוא מאמר של חותנו, הגאון רבי יצחק אייזיק ליבס זצ"ל, יו"ר ואב"ד "איגוד הרבנים" ובעל שו"ת "בית אבי", שהגיע לנחם את הרבי עם משלחת של רבנים בשנת תשמ"ח לאחר הסתלקות הרבנית.

הגרי"א ליבס כתב מאמר ארוך ובו ביאור בדברי הרמב"ם, ובראש המאמר הוסיף הקדשה: "מאמר זה הנני נותן לרגל ספר היובל שיוצא-לאור לקראת ארבעים ושנים שנות נשיאותו של מנהיג דורנו וקברניטה של יהדות, וה' יאריך ימיו על ממלכתו עד ביאת גואל צדק בב"א".

ביום י"ח כסלו תשע"ח, בסיימו ביקור באזור ניו-יורק לטובת מוסדותיו בעיר אשדוד, בדרכו לשדה התעופה קנדי, נכנס האדמו"ר לשאת תפילה באוהל הקדוש של הרבי.

ז.

"טוב עין הוא יבורך"

באזור בו מתגורר חתני שי' מתגוררים יהודים רבים שנמצאו בקשר עם האדמו"ר זצ"ל, היו נועצים בו, ומצד שני היו משתתפים בפעולות של חתני שי' - בשיעורי תורה והתוועדויות. תמיד היה האדמו"ר מעודדם ומוסר דרכם דרישות-שלום. אף התבטא ששמח מאוד על כך שהם מתחממים לאורה של חב"ד.

ח.

"שיבנה בית המקדש"

חתני שי' מספר כי באופן טבעי בביקוריו אצלו תמיד נסוכו הדיבורים על תורתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע וההנהגה המיוחדת שלו, אך הוא ביטא

זאת יותר מכל בפעם האחרונה, כשהשתתף בערב עיון שקיימנו על בית המקדש, כדלהלן.

בהתאם לבקשתו של הרבי לימי 'בין המצרים' להוסיף בלימוד התורה בכלל ובענייני בית המקדש בפרט, מקיים מידי שנה חתני שי' ערב בענייני בית המקדש אליו מוזמן הקהל הרחב.

את הכנס שנערך ביום ראשון ג' מנחם אב תשע"ט כיבד כ"ק האדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל בנוכחותו, ואף נשא דברי התעוררות נלהבים באמונה ובציפייה לביאת משיח. בין הדברים הרחיב את הדיבור על הרבי וביטא את הערצתו העצומה לרבי.

ט.

"לפידי אור המדליקים נשמות ישראל"

הנה ציטוט מדברי כ"ק האדמו"ר זצ"ל: "הרבי מליובאוויטש, אשר את צדקותו וקדושתו אין לתאר, עבודת ה' שלו, החידושי-תורה שלו, אבל בעיקר – המסירות-נפש והאהבת ישראל שלו לכל יהודי באשר הוא.

כל מקום שמגיעים אליו פוגשים שליחים שלו. מקוואות, בתי כנסת.

יותר ממליון יהודים שמעו לראשונה על הקב"ה והתקרבו אליו בזכות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע. לפידי אור אשר מדליקים את הנשמות של כל היהודים וממשיכים בדרכו של הבעל-שם-טוב הקדוש. ובעזרת השם בזכות זה נזכה לגאולה שלימה מתוך חסד ורחמים במהרה בימינו אמן ואמן".

י.

קשר התפלין שתיקן אדמו"ר הזקן

כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בסידורו: "...ואח"כ [– אחרי ברכת "להניח תפלין"] יהדק הרצועה בתוך הקשר כדי לקיים מצות וקשרתם לאות על ידך שהוא מצות ההידוק על היד עצמו בקשר זה שהרי הידוק זה על היד נעשה עם הקשר".

כוונתו הקדושה היא כנראה לקשר המיוחד שתיקן אדמו"ר הזקן בתפלין של יד, כמובא בדברי מורי ורבי הגאון החסיד רבי אברהם חיים נאה זצ"ל ("קצות השלחן", סימן ח, סעיף ה, בשולי הגליון):

ומנהגנו ע"פ המקובל מאדמו"ר ז"ל לעשות הקשר של יד באופן שהרצועה שכורך בה עוברת בעניבה קטנה שבסוף הקשר עצמו (ולא בתוך עניבה מקצה השני של המעברתא) והעניבה הזאת מתרחבת ומתצמצמת ע"י משיכת הרצועה העוברת בתוכה.

עד כאן מדברי מו"ר הגרא"ח נאה זצ"ל.

יא.

מחלוקת הראשונים ושיטת רבנו אליהו

הסיבה הפשוטה לתיקון הקשר האמור היא כדי לצאת ידי חובת שיטת אחד מבעלי התוספות, הלא הוא רבנו אליהו, כדלהלן.

נחלקו רבנו תם ורבנו אליהו בענין קשירת התפלין (ראה בדברי התוספות: עירובין צו, א ד"ה אביי. מנחות לה, ב ד"ה משעת. חולין ט, א ד"ה ואידך):

רבנו אליהו סובר שכדי לקיים את מצוות "וקשרתם" צריך לקשור את קשר התפלין בכל יום, ואילו רבנו תם סובר שאין צורך לקשור בכל יום. כל אחד מבעלי התוספות הביא הוכחות לשיטתו והקשה על שיטת רעהו.

אמנם באופן הקשר שתיקן רבנו הזקן: מחד, יוצאים ידי חובת שיטת רבנו אליהו. מאידך, סרות הקושיות שהקשו בעלי התוספות על שיטה זו, כמבואר בהרחבה ב"סידור רבנו הזקן" מהדורת הגאון החסיד רבי לוי יצחק שי' ראסקין, עמודים תרעג-תרעה, יעויין שם.

יב.

אין לסמוך על השמועות

כבר בדורות הקודמים היו בין חסידי חב"ד חילוקי מנהגים בענין זה:

יש שנהגו בכל יום לפתוח את הקשר ולהדקו, כדי לקיים בכך את הקשירה בכל יום וכך לצאת ידי חובת שיטת רבנו אליהו האמורה, והבינו שכן היא כוונת אדמו"ר הזקן בסידורו, ויש שלא נהגו כך.

כשם שרבה המבוכה מה צריך להיות המנהג הרצוי כך רבו השמועות בענין דעתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, מנהגו האישי בכך ומנהג כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר פרסם ("ימי מלך", חלק ג, עמוד 984, ובהערות. "מקדש מלך", חלק ד, עמודים תצט-תקב) שמונה (!) שמועות שונות בענין זה, שיש מהן הסותרות אחת לרעותה. דבר זה מזכיר לנו עד כמה ברורים דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע שאין לסמוך על שמועות בשמו ושאין לחקות את מנהגיו האישיים, ועד כמה אמינות העדויות על מנהגיו של הרבי (ראה בהרחבה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם").

[אגב: בין השמועות האמורות הובאה סברא שקשירת הקשר לאחר הברכה מהווה הפסק בין הברכה להנחה. גם פרט זה מראה עד כמה אין לסמוך על השמועות, שכן הלכה ברורה היא (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן קסז, סעיף ט) שדבר שהוא מעניין המצווה אינו מהווה הפסק].

יג.

"שייך לדבני אנ"ש שי"

ההוראה הברורה היחידה בענין זה היא מענה קודש בכתב של כ"ק אדמו"ר זי"ע לחתני שי' בתאריך יט טבת תשל"ט, במכתב מאת מזכירות הרבי בו העתיק המזכיר את תשובת הרבי מלה במלה, וזה לשונה (נדפסה ב"ימי מלך" שם):

בנוגע לעשיית הברכה על התפילין – שייך לרבני אני"ש שי.

בהתאם למענה קודש זה הנני לפרסם את הידוע לי בענין זה, כדלהלן.

יד.

"נכון וטוב הוא"

בשנת תשט"ו שאלתי את כ"ק אדמו"ר זי"ע אם לשנות את התפילין שלי שיהיו כפי מנהג חב"ד, וזכיתי למענה קדשו בשולי מכתב קדשו מיום ח"י כסלו תשט"ו (אגרות קודש חלק י עמ' קנד):

ובמענה להודעתו אשר ברצונו לשנות קשר של תפילין שלו
למנהג רבנו הזקן בעל התניא – פוסק בנסתר דתורה – והשולחן
ערוך – פוסק בנגלה דתורה – נכון וטוב הוא.

טז.

מנהג חסידי חב"ד בירושלים

הלכתי אז לידידי הרה"ג הרה"ח רבי שמואל יהודה הלוי שי' ווינפלד
כדי לברר מה עלי לשנות והוא סידר לי את כל הפרטים שיהיו כפי מנהג
חב"ד.

באותה הזדמנות הוא אף לימד אותי את מנהג הנחת התפילין הנהוג
בחב"ד לפתוח את הקשר ולהדקן בכל יום כדי לצאת ידי שיטת רבנו
אליהו, כפי שלמד זאת מהמשפיע הגאון החסיד רבי משה יהודה רייכמן
זצ"ל ומהגאון החסיד רבי אברהם צבי הכהן זצ"ל.

כל חסידי חב"ד בירושלים, זקנים כצעירים, ידעו שכן הוא מנהג חב"ד
ולא היה כל ערעור בדבר.

טז.

מדוע מוזכר הקב"ה אצל יוסף בביטוי "שוכני סנה"?

בברכתו של משה רבנו לשבט יוסף טרם הסתלקותו נאמר (ברכה לג, טז)
"ורצון שוכני סנה".

על כך מפרש רש"י: ורצון שוכני סנה. כמו שוכן סנה, ותהא ארצו
מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה, הנגלה עלי תחלה בסנה.

נשאלת השאלה: מדוע דווקא בברכתו לשבט יוסף בחר משה רבנו
להזכיר את הקב"ה בביטוי "שוכני סנה"?

ניתן, אולי, ליישב את השאלה כדלהלן ב"שביב" הבא.

יז.

יוסף – התבטלות מוחלטת אל הקב"ה

הסיבה להשראת השכינה על הסנה דווקא היתה בגלל ההתבטלות הקיימת בו, דבר שנרמז בכך שהוא נמוך מכל האילנות, כדברי חז"ל (שבת סז, א), ונוסף לכך הוא שיח קוצים שאין לו פירות או יופי, וכפי הידוע הקב"ה שוכן דווקא במקום של התבטלות אליו, "אני את דכא" (סוטה ה, א. וראה תניא קדישא, פרק ו).

מדה זו, של התבטלות מוחלטת אל הקב"ה, מצינו במיוחד בהנהגתו של יוסף הצדיק. יצויינו שתי דוגמאות: א. יוסף גמל לאחיו טובה תחת רעה, ובלשון כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (תניא קדישא, פרק יב): "לְגַמֵּל לְחַיִּים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּזֶהָר לְלַמֵּד מִיוֹסֵף עִם אָחִיו", דבר הנובע, כמובן, מהתבטלות לקב"ה. ב. על הפסוק (בראשית מו, כט) "ויאסר יוסף מרכבתו", מפרש רש"י: הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו. עשיית פעולה זו למרות שהיה אז משנה למלך נובעת, כמובן, מהתבטלות לקב"ה.

לפיכך דווקא בברכתו של יוסף הדגיש משה רבנו את היות הקב"ה "שוכני סנה".

יח.

"סנה" – יהודים פשוטים

בקונטרס "ביקור שיקגו" (עמוד 23) מביא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בהרחבה את תורת הבעש"ט על פסוקי ההתגלות של הקב"ה למשה רבנו בסנה (שמות ג, ב-ג).

בתורה זו מבוארת מעלתם של יהודים פשוטים שמשולים לסנה, עץ שאינו עושה פירות (בשונה מתלמידי חכמים שמשולים לעץ נושא פירות – תענית ז, א), ומעלתם היא לבת האש, לבס הבווער באש של אמונה פשוטה ואמירת תהלים ותפלה בתמימות, למרות שאינם מבינים את משמעות המלים שאומרים.

על פי האמור מובן שקיים קשר נוסף בין "שוכני סנה" ליוסף הצדיק, שכן השם יוסף נקרא על שם "יוסף ה' לי בן אחר" (בראשית ל, כד), שמשמעותו על פי ביאור הצמח צדק (אור התורה, בראשית, כרך א, רכ, א), שיש להפוך את

ה"אחר", היהודי הרחוק מלימוד התורה וקיום המצוות, ל"בן" נאגב: גם עיסוק בכך מורה על ההתבטלות בו שרוי העוסק בקירוב – ראה להלן אותיות רלד-רלה].

יט.

הקשר בין משה רבנו ליוסף

על פי האמור יובן היטב גם הקשר המיוחד בין משה רבנו ליוסף הצדיק. נאמר "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות יג, יט), ומבואר על כך ("מגלה עמוקות", על הפסוק, אופן יז. וראה "לקוטי שיחות", חלק כו, עמוד 86) כי הכוונה גם שמשה רבנו לקח עמו את ה"עצמות" של יוסף. מבואר לעיל שמדתו של יוסף היתה ההתבטלות לקב"ה, ואף מדתו של משה רבנו היתה מדה זו, ספירת החכמה דקדושה, שעניינה התבטלות לקב"ה, כנאמר "והאיש משה עניו מאוד גו'" (במדבר יב, ג). מובן, אם כן, שמשה רבנו לקח אליו את עצמיותו של יוסף הצדיק.

ב.

הערצת גאוני הדוד לב"ק אדמו"ר זי"ע

לאחרונה הסתלק מעמנו הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, שהיה גאון עצום, בקי ועמקן מופלא בכל מרחבי הש"ס והפוסקים ומעריץ גדול של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

נזכיר כי כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ג, א-ד. ו, רסב) על הערצתו העזה של חותנו של הגרז"נ זצ"ל, הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, לרבי.

כן סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט"א, נח. ג, יב. ד, כא-כד. ז, א-ד) על הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, על הערצתו הגדולה של לרבי, והובאו דברים שכתב על ואל הרבי, ומכתב הרבי אליו.

לאחר הסתלקותו של הגרז"נ התפרסם מכתב תורני שכתב לו הגר"ע יוסף, ובשוליו קטע המבטא את התייחסותו של הגר"ע אל הרבי, חלק זה של המכתב יועתק להלן (הנידון ההלכתי יועתק להלן אותיות כג-כד).

כא.

"לצדיק המפורסם פאר הדוד והדרו קש"ת האדמו"ר מליובאוויטש"

ב"ה, ירושלים כ"ז אב תשל"ט, שנת כי "שמש ומגן" ה' לפ"ק

לכבוד ידידי וחביבי הרב הגאון המפורסם חכו
ממתקים וכולו מחמדים כש"ת רבי זלמן נחמיה
גולדברג שליט"א חתן ידידנו הדגול הגאון הגדול
המפורסם כמהר"ר שלמה זלמן אוירבך שליט"א

אחרי עתירת החיים והשלום וכט"ס!

...ידידנו הגאון רבי ישראל גרוסמן שליט"א אמר לי
שיש לכת"ר שליט"א קשר עם חסידי חב"ד בניו יורק ויש לו
את האפשרות להעביר למזכירות של החסידות שם במהירות
האפשרית מכתב לצדיק המפורסם [כאן הוסיף הגר"ע בכתב ידו
את ארבעת המלים דלהלן] פאר הדוד והדרו קש"ת כמהר"ר
מנחם מענדל שניאורסון שליט"א האדמו"ר מליובאוויטש
שיעתיר עבור כלתי, אשת בני הרה"ג ר' יעקב שליט"א, שבעת
נמצאת בבית חולים וזקוקה לרחמי שמים ושיקויים בה בטרם
תחיל ילדה בנים של קיימא לעבודת[ו], ולחיים טובים ולשלום.
שמה לרפואה נצחיה בת רחל תחיה.

בכבוד רב ובתודה רבה מראש

עובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

OYADIA YOSSEF

MINCON LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

קובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

כ"ו אב תש"ס

שנת כ"ו שמש ומנון הי לפייק

Handwritten note in Hebrew: "אני מודת אתך על שכתבת לי את זה..."

לכבוד ידידי וחבני הרב הגאון המפורסם חכו ממתיקים וכולו מחסדים כשי"ת רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א חתן ידידנו הגדול הגאון הגדול המפורסם כהר"ר שג"ל זלמן אוירבך שליט"א

אחי צרת היום והלילה!

אנרתו המעופפת ספירים משבוע שעבר קבלתי לנכון. קראתי בכל לב ודבריו המיוסדים על אדני פז. יפה זן יפה הורה, כל וילדא אמיא כרותיה תליר.

אודות מה ששאל בעניין מה שהעלתי ^{לדבר} יביע אומר חיי (י"ד סימן יד) לגבי גרבי ניילון של נשים, שאם אשה לובשת גרבים כאלו, הואיל ושקופות הן ובשרן נראה דרך הגרבים, כמאן דליתנהו דמי. וכת"ר שליט"א כתב במכתבו משמע ^{עצמי} שאם אשה הולכת עם גרבים שאינן שקופות ולא נראה דרכן בשרן, מותר לכתב כך. ולא צריכה ללכת עם חצאית או שמלה שמכסה את כל השוק ומגיעה עד עצם הקרסול. אמנם כך העלתי בספרי הנייל. אך אחרי העיון בדבריו, הנני מסכים לכל דברי כת"ר שליט"א והאמת אהובה על הכל, בפרט שלפי כל להקת הפוסקים שהזכיר במכתבו, משמע שאפילו שאשה שהולכת עם שמלה שמגיעה לברך ולובשת גרבים אטומות זה לא נקרא כסוי באמת, ולא הוי צניעות כלל. ולפיכך אשה שהולכת כך, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה דהוי ערה לכל דבר. ואמש בקר אצלי ידידי הגאון רבי כן ציון אבא שאול שליט"א והרצתי לפניו

את כל הנייל והסכים עם דברי ^{הדף} שליט"א. ואף אמר עוד טעם בעניין זה, כיוון שבזמן שאשה הולכת עם חצאית או שמלה עד הברך, יש חשש גדול שאם יתרוסס לה החצאית או השמלה היא תעלה למעלה מהברך, ואם כך מה הועילו חכמים בתקנתן. וכבר איתא בשבת צ"ח ע"ב, תנא דבי רבי ישמעאל למה דומה המשכן לאשה שמלהת בשוק ושפוליה מהלכין אחריה וכתב שם רש"י רז"ל, שולי בגדיה, כך היתה יריעה של אחריו נגררת בארץ, עכ"ל. ומוכח שבכל הדורות בנות ישראל הלכו כך בשמלות עד הארץ. והלוראי שיכנסו דברי כת"ר שליט"א ללב בנות ישראל הכשרות. ועוד יפוצו מעינותיו חוצה לזכות את הרבים ^{(הקטן) יערה (האצירה) כשיילאו אתן (אנור) אלא לרוב}

יודינו הגאון רבי ישראל גרוסמן שליט"א אמר לי שיש לכת"ר שליט"א קשר עם חסידו חב"ד בניו יודק ויש לו את האפשרות להעביר למזכירות של החסידות שם

במהירות האפשרית מכתב לצדיק המפורסם ^{לאר הוצר והמו כגם} כהר"ר מנחם מענדל שניאורסון שליט"א האדמו"ר מליובאוויטש שיעתיר עבור כתי, אשת בני הר"ג ר' יעקב שליט"א, שכעת נמצאת בכ"ת חולים וזקוקה לרחמי שמים ושיקויים בה כטרם תחיל ילדה בנים של קיימא לעבודת, ולחיים טובים ולשלום. שמה לרפואה נצחיה בת רחל ^{ימיה}.

בכבוד רב ובתודה רבה מראש

Handwritten signature of Ovadia Yossef.

עובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

Handwritten notes and signatures on the right side of the page, including "אני מודת אתך..." and "אני מודת אתך...".

כב.

התגשמות הברכה

יצויין כי זכינו לראות בגלוי כי ברכת כ"ק אדמו"ר זי"ע פעלה את פעולתה, והרבנית נצחיה ע"ה, אשת הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל [אגב: גם הוא מעריץ וחסיד גדול של הרבי, כידוע ומפורסם], עליה ביקש הגר"ע את ברכת הרבי, ילדה אז זרעא חייא וקיימא, את ילדם השלישי (מתוך שמונת ילדיהם שיהיו) – הרב יהונתן שי', האריכה ימים עוד כ-35 שנה לאחר המאורע עליו מדובר במכתב (נפטרה בי"ז מנחם אב תשע"ד), וזכתה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

בנו בכורו של הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל, שהוא הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א, ראש כולל וראש ישיבת "חזון יעקב", בשיעוריו מזכיר ומתייחס פעמים רבות לדברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בענייני הלכה ומנהג.

יצויין גם כי יש מצאצאיהם של הגאון רבי יעקב והרבנית נצחיה יוסף זצ"ל שהינם חסידי חב"ד.

כג.

"הנני מסכים לכל דברי בת"ר שליט"א והאמת אהובה על הכל"

ב"שביב" זה ושלאחריו יועתק חלקו ההלכתי של מכתבו של הגר"ע יוסף זצ"ל אל הגרז"נ גולדברג זצ"ל (פתיחת המכתב וסיומו הועתקו לעיל אות כא):

אגרתו המעולפת ספירים משבוע שעבר קבלתי לנכון.
קראתי בכל לב דבריו המיוסדים על אדני פז. יפה הורה, כל
דילדא אמיה כוותיה תליד.

אודות מה ששאל בעניין מה שהעלתי בשו"ת יביע אומר
חיו (יו"ד סימן יד) לגבי גרבי ניילון של נשים, שאם אשה לובשת
גרבים כאלו, הואיל ושקופות הן ובשרן נראה דרך הגרבים, כמאן
דליתנהו דמי.

וכת"ר שליט"א כתב במכתבו שמשמע מדברי שאם אשה
הולכת עם גרבים שאינן שקופות ולא נראה דרכן בשרן, מותר

ללכת כך. ולא צריכה ללכת עם חצאית או שמלה שמכסה את כל השוק ומגיעה עד עצם הקרסול.

אמנם כך העלתי בספרי הנ"ל. אך אחר העיון בדבריו, הנני מסכים לכל דברי כת"ר שליט"א והאמת אהובה על הכל, בפרט שלפי כל להקת הפוסקים שהזכיר במכתבו, משמע שאפילו שאשה שהולכת עם שמלה שמגיעה לברך ולובשת גרבים אטומות זה לא נקרא כסוי באמת, ולא הוי צניעות כלל. ולפיכך אשה שהולכת כך, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה דהוי ערוה לכל דבר.

כד.

"זהלואי שיכנסו דברי כת"ר שליט"א ללב בנות ישראל הכשרות"

בהמשך:

ואמש בקר אצלי ידידי הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א והרצתי לפניו את כל הנ"ל והסכים עם דברי הדרי"ג שליט"א.

ואף אמר עוד טעם בעניין זה, כיון שבזמן שאשה הולכת עם חצאית או שמלה עד הברך, יש חשש גדול שאם יתרומם לה החצאית או השמלה היא תעלה למעלה מהברך, ואם כן מה הועילו חכמים בתקנתן.

וכבר איתא בשבת צח ע"ב, תנא דבי רבי ישמעאל למה דומה המשכן לאשה שמהלכת בשוק ושפוליה מהלכין אחריה וכתב שם רש"י וז"ל, שולי בגדיה, כך היתה יריעה של אחריו נגרת בארץ, עכ"ל. ומוכח שבכל הדורות בנות ישראל הלכו כך בשמלות עד הארץ.

והלוואי שיכנסו דברי כת"ר שליט"א ללב בנות ישראל הכשרות. ועוד יפוצו מעינותיו חוצה לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה, בבריאות איתנה ונהורא מעליא ברוב אושר ועושר וכבוד וכל טוב אמן.

עד כאן ממכתבו של הגר"ע זצ"ל.

כה.

שהכל נהיה בדברו

ידוע כי כל המצוות נועדו, על פי תורת הסוד, "לייחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה" (עיין תניא פרק מ"א, ועוד), כלומר, לאחד את שש המדות העליונות ("זעיר-אנפין") עם ספירת המלכות, שגם העולמות - שנבראו על ידי מלכותו יתברך - לא יעלימו את מקורן, אלא שיורגש בהן מקורן האלקי. יש הנוהגים לומר לפני קיום כל מצוה "לשם יחוד", ולמנהג חב"ד אומרים זאת פעם אחת בכל יום, לפני פסוקי דזמרה.

תוכן זה, הקיים בכל המצוות ובכל הברכות, רמוז במילות הברכה "שהכל נהיה בדברו":

"הכל" - ספירת היסוד - האחרונה בשש המדות - המבטאת את התקשרות המשפיע עם המקבל (תניא, אגרת הקדש סימן ט"ו), נקראת "כל". כך, למשל, בפסוק הנאמר בפסוקי דזמרה "לך ה' הגדולה" מפורטות כל שבע המדות: הגדולה (חסד), גבורה, תפארת, נצח, הוד, הממלכה והמתנשא (מלכות); ולגבי ספירת היסוד מבואר בספרים שהיא רמוזה בפסוק במלים "כי כל" (בגימטריא יסוד).

"בדברו" - דבר ה' הוא ספירת המלכות (אגרת התשובה פרק ד', אגרת הקדש סימן ה', ועוד).

"שהכל נהיה בדברו" - ספירת היסוד נכנסת, כביכול, ומתייחדת עם ספירת המלכות.

כו.

"עדים החתומים על השטר"

בשלהי שנת תשנ"ז באחד מביקוריי אצל אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, הראני תוך גלגול השיחה את "שטר התנאים" שלו, שנכתב בחודש חשוון תש"ז.

העדים החתומים על שטר התנאים הם הגאון רבי ישראל טויסיג ממטרסדורף זצ"ל, רבה של שכונת "בתי אונגריץ", והגה"צ רבי מרדכי רוקח מבילגורייא זצ"ל, אחיו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל ואביו של כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א.

כאשר ראיתי את חתימות העדים הבחנתי כי שניהם חתומים רק בשמם ושם משפחתם, בלי שם האב וכו', והערתי על כך לאחי, שהרי בדרך כלל מקפידים כיום לרשום את שמם של אבות העדים "פלוני ב"ר פלוני".

כז.

"דברי יעקב"

בתגובה להערתי אמר לי אחי זצ"ל כי ראשית ניתן לומר שחתימה על "תנאים" שונה מחתימה על כתובה וכדומה, ורק ב"תנאים" אין להקפיד לכתוב את שם האב, כיון שאין תוקף הלכתי לשטר תנאים (ראה גם בספרו "דברי יעקב", חלק ב, עמוד קלז, סעיף י).

שנית, כך אמר, הוא חושב תמיד, אם כי לא כהוראה למעשה, כי, אדרבה, חתימה היא כפי שהאדם נוהג לחתום בדרך כלל, ולכן היה אולי עדיף – אפילו בגט – חתימת שם משפחה, כפי שהעד נוהג לחתום תמיד, אך לא מלאו לבו להורות כן, שהרי הכל חותמים "פלוני ב"ר פלוני", בלי שם המשפחה.

כח.

הוספות והארות

על האמור ניתן להוסיף מספר דברים:

א. בשעתו הראה לי גיסי הרה"ח ר' אברהם רבינוביץ ע"ה שטר תנאים של זקנו הגאון רבי ישראל שמעון שיין זצ"ל, שהיה מגדולי עסקני ירושלים בשעתו, כאשר העדים החתומים עליו הם פארי ירושלים דאז: הגאון רבי שלמה זלמן בהר"ן זצ"ל (ראה תולדותיו בספר "פותח שער" של מו"ר הרה"ח ר' אברהם אליהו מוקוטובסקי ע"ה), וזקננו הגאון החסיד רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לט. ג, קל. ד, כו. פה-פו. פח. רה. רסה. רסה. ה, צו. ו, סה. קצא). החתימות היו כפי השמות שכונו בפי הבריות בלבד.

ב. בספר "אגרות משה" (אורח חיים, חלק ד, סימן מ, אות כ) כותב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שטוב יותר לפרט גם את שם המשפחה בחתימת העדים, אך אין זה מעכב בדיעבד (והובא בספר "הנישואין כהלכתם").

ג. בענין סברתו של אחי הגר"י שלא לשנות מהנהוג ניתן לצרף גם את הסברה שאם ישנו מן הנהוג יתכן ויהיה בזה מעין הוצאת לעז על כל הגיטין.

ב.ט.

פסקו של אחי זצ"ל ב"פתחי חושן"

ד. בנוגע לפסק ההלכה בפועל, לדעתו של אחי זצ"ל, יועתק להלן מדבריו בספרו "פתחי חושן", חלק י, פרק ח (חתימת העדים בשטר) סעיף ג (עמוד קמו) :

לכתחלה צריכים העדים לחתום בשמם ושם אביהם והיינו פלוני בן פלוני עד, ואם חתם רק שמו אני פלוני עד - כשר...

ובהערה שם (לאחר פירוט המקורות לפסק האמור) : ...נראה שיותר ראוי שגם העדים יכתבו שם המשפחה . . דכל מה שאפשר לקרב הזיהוי של העדים עדיף, ובגט אין כותבים, ובכתובה יש שכותבים ויש שאין כותבים ולכתחלה נראה שיכתבו.

ל.

"באהבה והוקרה"

אגב: את הכרך האמור של "פתחי חושן" העניק לי אחי הגר"י זצ"ל בתוספת הקדשה על העמוד הראשון, בה הוא כותב :

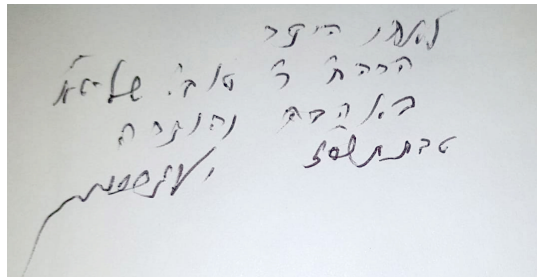
לאחי היקר

הרה"ח ר' טובי שליט"א

באהבה והוקרה

טבת תשס"ז

יעקב בלויא

לא.

"שבת אחים גם יחד"

כן התגלגלה לידי לאחרונה תמונה משותפת שלנו בחתונת הרה"ח ר' יוסף יצחק שי' שוורץ עם נכדתנו הרבנית מרת נחמה דינה תחי' (בת בתנו הרבנית מרת רייזל שושנה תחי' ובעלה הרה"ג הרה"ח רבי אהרן הלפרין שיחיו).

לב.

עם הגרמיו"ל לנדא זצ"ל

אגב: הנה תמונה נוספת שלי מאותה הזדמנות עם ידידי - אבלחט"א - הגאון החסיד רבי משה יהודה לייב לנדא זצ"ל.

לג.

תשובת אחי זצ"ל: ראוי לכתוב את שם המשפחה בכתובה

ה. בספר "דברי יעקב" שיצא לאור לאחרונה ובו תשובות ודרושי אחי זצ"ל, מופיעה שאלה שנשאל בנושא מאת הגאון רבי יחזקאל אהרן שי' שוורץ, מחבר הספרים "נחלת שבעה השלם" ו"קיצור נחלת שבעה השלם", ותשובתו של אחי זצ"ל עליה (עמודים קלה-קלז). אלה יועתקו להלן.

שאלה: יש שמקפידים שלא לכתוב [שם] משפחה בכתובה אף בערים גדולים שיתכן מאד שיש שם שני יוסף בן שמעון, ורציתי לשאול האם איכא קפידא שלא להזכיר שם משפחה בכתובה, ואף באופן דידיעין בוודאות שיש שני יוסף בן שמעון ג"כ לא יכתבו משפחה, או דלמא בכה"ג יש לכתוב, ובפרט באופן שגם הדורות משולשים שאין עצה גם לשלש, דהרהרתי בדעתי שאז ודאי ראוי לכתוב משפחה, דהרי אף בגיטין כתבו הרבה פוסקים דבאופן שליכא סימן של שילוש שיכתבו משפחה, ועכ"פ אף אם נחלוק בגיטין מ"מ בכתובה יש להקל.

תשובה: ראוי לנהוג כן, ואיני יודע אמאי לא נוהגין כן כולם, ובפרט שליכא שום קפידא שלא להזכיר שם משפחה בכתובה.

לד.

סיכום העניין להלכה:

בשטר תנאים ניתן, לכתחלה, לחתום רק בשם הפרטי ובשם המשפחה אף ללא שם האב, ואולי אף רצוי הדבר.

בשאר שטרות לכתחלה צריכים העדים לחתום בשמם ושם אביהם והיינו פלוני בן פלוני עד, ובדיעבד אם חתם רק שמו אני פלוני עד – כשר.

בגיטין אין להוסיף גם את שם המשפחה בחתימת העדים, אך בכתובה ובשאר שטרות עדיף להוסיף גם את שם המשפחה, אך אין הדבר מעכב.

לה.

עניית דברים שבקדושה על הנשמע ברמקול

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קצח) על השתתפותו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה בחגיגת הנחת אבן הפינה שהונחה לייסוד בית הספר לדפוס "יד החמשה" בשנת תשט"ז.

באותה חגיגה התקיימה גם תפלה בציבור והש"ץ התפלל ברמקול. לר' אוריאל היה נראה שקיימת בעיה הלכתית לענות אמן ו"קדושה" אחר ש"ץ המתפלל ברמקול והוא כתב בנושא זה לכ"ק אדמו"ר זי"ע, שהשיב לו כי אין בכך חשש והרחיב לבאר את הטעם לדבר.

לו.

"הוחלפה השיטה דאונגרו מתידים..."

מעניין להעתיק את תשובת הרבי לר' אוריאל בנידון (בשולי האגרת מתאריך י"ד סיון תשט"ז, "אגרות קודש", חלק י"ג, עמוד קעט) :

"...במש"כ ועוד מתבטא בזה "והעיקר... שאלה גדולה ע"פ הלכה... כמה שו"ת".

תמיהתי עליו איך העתיק דברים כאלו, אשר, במח"כ זה שאמרם לו, אין להם כל שחר.

ואין בזה כל חשש. וש"ס ערוך הוא בסוכה (נא, ב). ובשו"ע או"ח סקכ"ד. וראה שם שו"ע רבנו הזקן סעי' יא. והשו"ת הם אם אפשר לצאת יד"ח בשמיעת המגילה וכיו"ב. או להנמצא במק"א (וגם בזה רבו המתירים ודוקא בזה הוחלפה השיטה דאונגרו מתידים וספרדים מחמירים. ואכ"מ). אבל פשיטא דמיקראפאן לא גרע מהנפת סודרין דסוכה הני"ל.

עד כאן ממכתבו של הרבי. וראה גם בשני ה"שביבים" הבאים.

לז.

”פשיטא דמיקראפאן לא גרע מהנפת סודדין דסוכה...”

הוכחת הרבי להיתר האמור היא מ”ש”ס ערוך הוא בסוכה (נא, ב), וזה לשון הש”ס שם:

תניא, רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו, כמין בסילקי גדולה היתה. . פעמים שהיו בה (ששים רבוא על ששים רבוא) כפלים כיוצאי מצרים, והיו בה ע”א קתדראות של זהב כנגד ע”א של סנהדרי גדולה, כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב, וכימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת עומד עליה והסודדין בידו, וכיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונין אמן...

ופירש רש”י שם: . . בסילקי. פלטירין גבוהים נקראים בסילקאות: . . חזן הכנסת. שמש הצבור: לענות אמן. שהיה שליח שלפני התיבה גומר ברכתו והן לא היו יכולין כולן לשמוע קולו:

מדברי הגמרא למדנו שלמרות שהצבור לא היה שומע את קולו של החזן בברכותיו, אלא היה רואה רק את הנפת הסודדין היו ”כל העם עונין אמן”, ועל כך מסיים הרבי: ”פשיטא דמיקראפאן לא גרע מהנפת סודדין דסוכה הנ”ל”.

לה.

המשך ההתכתבות

להמשך ההתכתבות בנושא זה יש לעיין במכתב הרבי לר’ אוריאל מא’ תמוז תשט”ז – ”אגרות קודש”, חלק י”ג, עמוד רכא.

שם, בין השאר, מבהיר הרבי כי כוונתו בכתבו ”אונגרן מתירים וספרדים מחמירים” היא לשו”ת ”מנחת אלעזר” (חלק ב’, סימן ע”ב), שחיבר הרה”ק רבי חיים אלעזר שפירא ממוקאטש זצ”ל, שדעתו להקל בנידון, ולשו”ת ”משפטי עוזיאל” (חלק א’, סימן ה’), שחיבר הגאון רבי בן-ציון חי עוזיאל זצ”ל, שדעתו להחמיר.

לט.

ביצד ניתן לחסוך צרות?

ב"לקט ופרט" חוברת שמינית (עמודים צג-צו) פורסם מאמר שכתב הרה"ח ר' שמואל שי' ווייספיש במוסף לעתון "כפר חב"ד" בקשר למצב האקטואלי בזמן האחרון, ובו, בין השאר, סיפור מאלף שמן הראוי להעתיקו ולפרסמו שוב.

ערימה גבוהה מאד של מכתבים ושעות על גבי שעות.

הרבי ישב וקרא במשך השנים המוני מכתבים בתשומת לב מרובה והיה עונה לכל אחד את התשובה המיוחדת והמתאימה לו.

השמועה מספרת בשם הרב בנימין קליין, שפעם אחת הוא נכנס לחדרו של הרבי, בזמן שהרבי ישב וענה על מכתבי החסידים.

הרבי הניח את העיפרון, הסתכל עליו ואמר לו את המשפט הבא:

היה אפשר לחסוך לפחות חצי מערמת המכתבים הזאת, אם החסידים היו מקיימים את הוראתי ולומדים את שער הביטחון בספר חובת הלבבות.

מ.

אורנשטיין-בלזי

בכ"ט מרחשון, אור לר"ח כסלו, תשע"ט התקיימו בשטומו"צ נשואי נכדנו הרה"ת ר' מנחם בן ציון שי' וילהלם (בנם של חתנו הרה"ג הרה"ח רבי אליהו שי' ובתנו מרת שיינא צפורה תחי') עב"ג מרת חיה מושקא תחי' (בתם של הרה"ג הרה"ח רבי שלמה הלוי שי' סגל, ר"מ בישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" מגדל העמק ושליח כ"ק אדמו"ר זי"ע בקריית טבעון, ורעייתו תחי').

הר"ש שי' סגל הוא חתנו של הרה"ח ר' מאיר שי' אורנשטיין מבני ברק, נכדו של הרה"ג הרה"ח רבי מאיר אורנשטיין ע"ה (ונקרא על שמו), מחשובי חסידי חב"ד בירושלים, בנו של זקננו הגאון החסיד רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל שהיה מגדולי חסידי חב"ד בירושלים וראש ישיבת "אהל משה" של הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל (על רבי יעקב סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו. ג, קל-קלב. ד, כו. פה. רסה).

בכך נוצר קשר חדש בין משפחות בלוי ואורנשטיין, נוסף לכך שהסבתא רבה שלנו, הרבנית שיינא אסתר בלוי ע"ה, שהיתה רעייתו של סבא רבה שלנו, הרה"ג הרה"ח רבי יצחק שלמה בלוי זצ"ל, היתה בתו של הגאון החסיד רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל, וזקנתנו, הרבנית רבקה זיסל בלוי ע"ה, רעייתו של סבנו, רבי משה בלוי זצ"ל, היתה בתו של הגאון החסיד רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל ואחותו של רבי מאיר אורנשטיין ע"ה.

מא.

"ואני והנער נלכה עד כ"ה"

מן הראוי למסור כאן "ווארט" של הרה"ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

על הליכת אברהם אבינו עם יצחק בנו ועם נעריו לקראת עקדת יצחק נאמר בתורה (וירא כב, ה): "ויאמר אברהם אל נעריו, שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה, ונשתחוה ונשובה אליכם".

נשאלת השאלה: מה פשר האמירה "ואני והנער נלכה עד כה", הרי הנערים לא ראו את מקום העקדה (כנאמר לעיל בפסוק ד: "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק"), ואם כן אינם מבינים מהי הכוונה "נלכה עד כה"?

מתרץ הרה"ק רבי לוי יצחק:

יש לומר, ש"עד כה" פירושו: עד כ"ה פרסאות ולא יותר.

ומסביר: הגמרא (פסחים צד, א) אומרת שמהלך אדם בינוני ביום עשרה פרסאות, וכיון שאברהם ומלויו הלכו כבר יומיים שלמים (כנאמר לעיל, פסוק ד: "ביום השלישי..."), נמצא שהלכו כבר עשרים פרסאות, ועל כך הוא אומר להם שהוא ויצחק ימשיכו ללכת מרחק של חמש פרסאות בלבד, וסך הכל המרחק הוא כ"ה פרסאות.

(על פי "ילקוט לוי יצחק" על התורה, חלק א', עמודים 302-303)

מב.

השתתפות בהדפסת ספרים

סיפר לי הרה"ח ר' בן ציון שי' גרוסמן את ששמע מפי הרב חנוך בן ארזה ע"ה, שכ"ק אדמו"ר זי"ע השתתף בהוצאות ההדפסה של "ספר התודעה" שחיבר חותנו, הרה"ח ר' אברהם אליהו מוקוטובסקי (כי טוב) ע"ה.

עוד על הר"א ע"ה, על יחסו של הרבי אליו ולספריו - ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, ט. יא-יב. ב, יט. לג. סט. ג, צו. קנח. קס-קסא. ד, כה. כז-כח. נז. קנח. קעג. קפג. ה, קיז. קצו. קצח. רכט-רלא. ח, לח-לט.

*

עוד מספר הרב"צ שי' גרוסמן, כי הרבי השתתף גם בהוצאות ההדפסה של הספר "ליקוטי מוהר"ן" של הרה"ק רבי נחמן מברסלב זצ"ל, כאשר ספר זה נדפס בארצות הברית לאחר שנים רבות שלא נדפס.

מוג.

"ילקוט מנהגים"

הרב אשר וסרטייל, מי שערך את הספר "שמירת שבת כהלכתה" להגר"י נויבירט זצ"ל ואת ה"מפתח" שבסופו, שימש מנהל באגף החינוך הדתי במשרד החינוך.

בשעתו, יזם הרב וסרטייל הוצאה לאור של ספר "ילקוט מנהגים" של מיגוון העדות בעם ישראל. במסגרת זו פנה לאישים שונים מעדות שונות כדי שיכתבו עבור הספר את המנהגים.

כך, לדוגמא, את מנהגי ירושלים עיה"ק הזמין אצל הרה"ח ר' בצלאל לנדוי ע"ה, ששקד על כך זמן רב והוציא מתחת ידו עבודה מושקעת.

מד.

"מנהגי החסידים" ו"מנהגי חסידי חב"ד"

גם אליי פנה הרב וסרטייל והזמין אצלי שתי עבודות בנידון: א. ממנהגי החסידים. ב. מנהגי חסידי חב"ד. מלאתי את בקשתו ואכן שתיהן נכללו בספר האמור.

יש להדגיש כי הכוונה לא היתה ל"מנהגי חב"ד", במובנם המלא, כלומר: מנהגים שנקבעו על ידי רבוה"ק ומחייבים כל אשר בשם חסיד חב"ד יכונה (כמבואר בהרחבה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם"), אלא מנהגים הנהוגים למעשה בין חסידי חב"ד].

במשך השנים שחלפו מאז הדפסת הספר הגיעו לידיעתי שתי הערות על עבודותי האמורות, הערה אחת על כל עבודה. להלן יבואו ההערות כששוברן בצידן.

מה.

"לא דאינו – אינה דאיה" (א)

ב"מנהגי החסידים", חג הפסח, סעיף 3, כתבתי כך: שאיבת "מים שלנו" לאפיית המצות שנאפות כמובן באפיית-יד, נעשית ברוב עם ובחגיגות ובבגדי שבת (כולל ה"שטריימל"), ואף יש הלובשים "קיטל".

לפני מספר שנים ראיתי שמישהו העיר על המשפט "ואף יש הלובשים "קיטל": לא ראינו ולא שמענו בשום מקום מנהג כזה...

תגובתי:

א. בשעתו זכיתי לראות את הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זצ"ל בעת שאיבת "מים שלנו" במאפיית הרה"ח ר' לייב סלונים ע"ה ברחוב חסיד קרלין בירושלים, וזכורני שהיה לבוש בבגד לבן בעת המעמד.

ב. לאחרונה פורסמה כתבה על הרה"ק רבי חיים מאיר מוויזניץ זצ"ל, שיום הסתלקותו חל בערב פסח, ושם פורסמה תמונה שלו בעת שאיבת "מים שלנו" כשהוא לבוש בבגד לבן.

ג. באשר לתמיהת הכותב – כבר אמרו חז"ל (ראה כתובות כג, א) "לא ראינו – אינה ראייה".

מו.

"לא דאינו – אינה דאיה" (ב)

ב"מנהגי חסידי חב"ד", מוצאי שבת, כתבתי כך: "הפסוקים ויתן לך וגו' נאמרים אחרי ההבדלה, ונהוג ששניים-שניים אומרים אותם יחד מתוך

הסידור . . בזמן האחרון השתרש המנהג לומר את הפסוקים יחד - דרך הטלפון . . (כדי לחסוך הליכה לביתו של אחר הגר בריחוק מקום)."

לפני מספר שנים ראיתי שהחוקר החסידי המפורסם הרה"ח ר' יהושע מונדשיין ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, סא-סב) העיר על הדברים: לא ראינו ולא שמענו בשום מקום מנהג כזה...

תגובתי:

א. מנהג זה ראיתי כמו עיני. היה זה בביקורי הראשון בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע, בתשרי תשכ"ג. התאכסנתי אז, כמו בפעמים נוספות, בביתו של הגה"ח רבי יהודה לייב גרונר זצ"ל, שבביתו התארח גם אחיו, הגאון החסיד רבי יצחק דוד זצ"ל.

במוצאי שבת ראיתי את הרי"ד אומר "ויתן לך" בטלפון עם האח הנוסף, הרה"ח ר' משה ע"ה, ששהה אז בבית הוריהם.

ב. יודגש שוב: כמו בשאר המנהגים שב"לקוט" האמור גם כאן אין הכוונה לראות במנהג זה מנהג חב"ד מחייב, אלא רק ציון מנהג שיש חסידים הנוהגים בו.

ג. באשר לתמיהת הכותב - כבר אמרו חז"ל (ראה כתובות כג, א) "לא ראינו - אינה ראייה".

מוז.

מי שדואה ומדגיש - יאמר "ברוך הבא"...

ב"שביב" זה ושלאחריו יצוטט חלק משיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע ביום ב' דחג השבועות תשט"ו (סעיף כ"ט. נדפס ב"תורת מנחם - התוועדויות", חלק י"ד, במקומו). יש לציין כי השיחה לא הוגהה על ידי הרבי.

*

... (ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיכו לנגן כמה ניגונים, וכ"ק אדמו"ר שליט"א יושב מכונס במקומו, פניו רציניות ביותר וכולו שקוע במחשבותיו, ולאחר משך זמן התחיל לדבר בהתרגשות גדולה):

אדמו"ר הזקן נהג לומר בסעודת חג השבועות "ברוך הבא", כשכוונתו היתה להבעש"ט, שה"ארציית" שלו הוא בחג השבועות.

פעם הסבו לשולחנו זקנים וסיפרו סיפורים מהבעש"ט – כידוע שע"י סיפורי צדיקים יכולים להמשיך את נשמות הצדיקים. ואמר להם אדמו"ר הזקן, שהבעש"ט עסוק עדיין בגן עדן העליון... לאחר זמן מה אמר אדמו"ר הזקן – כדרכו בניגון – "ברוך הבא", ואז הבינו כל המסובים שהבעש"ט הגיע!...

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מי שרואה ומרגיש ויכול לומר "ברוך הבא" – יאמר (כ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז בניגון) "ברוך הבא"...

מה.

"נמצא כאן ה"אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא"...

אח"כ המשיך כ"ק אדמו"ר זי"ע ואמר:

כאשר נמצא כאן ה"אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" (תיקוני זהר, תיקון ס"ט), שבדורנו הרי זה כ"ק מו"ח אדמו"ר – הרי על ידו נמצא כאן גם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שהוא (כ"ק מו"ח אדמו"ר) ה' ממלא מקומו (כמדובר כמ"פ בפירוש הענין ד"ממלא מקום", שיש בו כל הענינים של הקודמים לו, ועוד באופן של הוספה), וכאשר נמצא כ"ק אדמו"ר נ"ע אזי נמצא גם אדמו"ר מהר"ש, וכאשר נמצא אדמו"ר מהר"ש אזי נמצא גם הצ"צ, וכאשר נמצא הצ"צ אזי נמצא גם אדמו"ר האמצעי, וכאשר נמצא אדמו"ר האמצעי אזי נמצא גם אדמו"ר הזקן, וכאשר נמצא אדמו"ר הזקן אזי נמצא גם המגיד, וכאשר נמצא המגיד אזי נמצא גם הבעש"ט.

– בכלל, אין שייך לעשות חילוקים בין רבותינו נשיאינו, אבל אעפ"כ, לגבינו, הרי כל הקרוב יותר אלינו, יקר לנו יותר, וכיון שחלק גדול מהציבור הנוכח כאן הם חסידיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שהיו עמו בחיים חיותו בעלמא דיין, ולומדים תורתו כו' – הרי מובן שכ"ק מו"ח אדמו"ר נוגע לנו יותר.

ישנם אמנם הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר נ"ע, אבל, מה שנוגע לנו ביותר – הרי זה הרבי, ועל ידו יש לנו גם את אדמו"ר נ"ע, אדמו"ר מהר"ש, הצ"צ, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הזקן, המגיד והבעש"ט, שקיבל מאחי' השילוני, שהי' גם רבו של אליהו הנביא, שעליו נאמר (מלאכי בסופו) "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", במהרה בימינו.

עד כאן משיחת הקודש האמורה.

מט.

"שלא יהא חשש בודר"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קכא. ו, רז-רח) על הספר הנפלא "תורת מנחם - רשימת היומן", המכיל סיפורים ועניינים, יקרים מפז, אודות כ"ק רבותינו הקדושים נשיאי החסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט, שרשם כ"ק אדמו"ר זי"ע לפני עלותו על כס הנשיאות מפי חותנו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. הרשימות נמצאו לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בין השאר מופיעה בספר האמור (בעמוד תכג) הנהגה מיוחדת, עליה סיפר הרבי מוהרי"צ:

"לא שמו לב לאופן אכילת אדמו"ר [מוהרש"ב] נ"ע קומפוט מעורב מאיזה מינים בשבת-קודש.

שלא יהא חשש בודר היה עוצם עיניו בשעת לקיחת הפירות על-ידי הכף. רק במקרה הכרתי בזה, כי פעם ראיתי כי הכף ריקה והוא מגישה לפיו! התבוננתי וראיתי כנזכר-לעיל".

*

כבר ציינתי על ההנהגה האמורה ("על מנהגים ומקורותיהם", מהדורת תשע"ה, עמוד לה) כי היא וכיוצא-בה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, עז) אינן הוראות המחייבות את הרבים, אם כי ניתן ללמוד מהן. מהנהגה זו ניתן ללמוד עד כמה יש להזהר באיסורי תורה בכלל ובשבת בפרט.

ג.

"מעשיו ותורתו ועבודתו"

את ה"ווארט" דלהלן שמעתי מפי חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב רובע י"א באשדוד.

ב"ביאור" ל"אגרת הקודש" סימן כ"ז שבתניא קדישא כותב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, וזלה"ק: "מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד [הצדיק] כל ימי חייו. . והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו...".

ולכאורה דרוש ביאור מה פשר הסדר "מעשיו ותורתו ועבודתו", שכן לכאורה הסדר הרגיל הוא תורה, עבודה וגמ"ח [= מעשה הצדקה].

ניתן, אולי, לומר כי הסדר הוא לפי מדת השייכות של רוב האנשים ההולכים בדרכו של הצדיק.

ל"מעשיו" של הצדיק, העניינים המעשיים שתבע, שייכים כל האנשים. ל"תורתו" שייך מספר מועט יותר של אנשים, אלה שהם יותר שכליים, ולבסוף – המספר המועט ביותר של האנשים שייך ל"עבודתו" בקודש של הצדיק, שהיא בדרגה גבוהה כמובן.

את הדברים השמייע חתני שי' במהלך התוועדות ג' בתמוז תש"פ בקרית חב"ד בצפת.

נא.

מהו ההבדל בין התשובות?

בהיותי ילד כבן 10 שמעתי מאחד המלמדים שלי ב"חדר", את ה"ווארט" דלהלן.

על תשובתו של בלעם אל בלק "...אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלוקי לעשות קטנה או גדולה" (בלק כב, יח) מפרש רש"י: מלא ביתו כסף וזהב. למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים, אמר, ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו, שהרי צריך לשכור חיילות רבות ספק נוצח ספק אינו נוצח, ואני ודאי נוצח.

במסכת אבות (פרק ו', משנה ט') מובאת תשובה דומה של רבי יוסי בן קסמא: "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה".

ודרוש ביאור: במה שונה תשובתו של רבי יוסי בן קסמא מתשובתו של, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בלעם הרשע, הרי, לכאורה, תוכן שתי התשובות דומה?

נב.

בין "לא דוצה" ל"לא יכול"

התשובה לשאלה האמורה היא:

בלעם אמר: "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלוקי", ומובן מדבריו שהוא עצמו היה חומד את ממונו של בלק ורצה לעבור על ציווי הקב"ה, אלא שהדבר לא היה ביכלתו, ואילו רבי יוסי אמר "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה", כלומר שהדבר נבע מרצונו האישי של העדפת מקום התורה על כל הון דעלמא.

*

לאחרונה הובא לידיעתי כי את התשובה האמורה כותב החיד"א בספרו "ראשי אבות" על מסכת אבות במשנה האמורה.

נג.

"אנעים זמירות ושירים אארוג . . לדעת כל רז סודך"

ידוע שה"חתם סופר" זצ"ל חיבר שירים רבים, וחלקם אף נדפסו בספרו "שירת משה".

מהדיר ספרי הראשונים, הגאון רבי אברהם סופר (שרייבער) זצ"ל, שהיה נינו של ה"חתם סופר" זצ"ל, נהג לבקר רבות בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע ולשוחח רבות עמו בדברי תורה (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, נג).

באחת השיחות אמר לו הרבי: "אילו היה לי זמן הייתי מחבר פירוש על שירי ה"חתם סופר" להראות שכל מלה בהם מקורה בקבלה..."

(על פי "ימי מלך", חלק ב', עמוד 801)

נד.

"תודה אחת"

בדומה לכך כתב הרה"ח ר' יהושע מונדשיין ע"ה ב"בטאון חב"ד" גליון 31 בהערה:

"בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א שמעתי (מהרב הגאון רבי אברהם שי' סופר) שכל שו"ת החתם סופר מכוונות גם על פי קבלה".

(על פי מדור ניצוצי רבי שב"התקשרות" גליון קצז)

נה.

"הסכם פברואר"

ידועה מלחמת הקודש שניהל כ"ק אדמו"ר זי"ע בנושא "מיהו יהודי" (ראה על כך גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, מט. ה, עט. קל. ח, לא).

אגב: זכיתי ליטול חלק במלחמת קודש זו בשליחות כ"ק אדמו"ר זי"ע, כמסופר בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (א, כב. כח. ג, עח-עט. ובחוכרה ו' עמוד רלג).

בשיחות הקודש של הרבי משנת תש"ל בנושא זה מוזכר הביטוי "הסכם פברואר" שבו וויתרו על הוספת המלה "כהלכה" (ראה "תורת מנחם - התוועדות", חלק ס', עמוד 402, ועמוד 425).

הסברו של מושג זה יבוא ב"שביב" זה ושלאחריו.

בשנים הראשונות להקמת המדינה היתה הנחיית משרד הפנים לרשום כיהודי בתעודת הזהות רק את מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר כהלכה.

במשפט שליט ביטל בג"ץ את ההנחייה האמורה וקבע שהגדרה כיהודי אינה צריכה להיקבע לפי ההגדרה הדתית של המושג.

בתגובה לפסק בג"ץ האמור פרשה המפד"ל מן הממשלה עד שקביעת הגדרת היהדות הראשונה תעוגן בחוק על ידי הכנסת, וכך אכן נעשה, אלא שרוב הציבור לא שם לב שמהחוק המתוקן הושמטה המלה "כהלכה".

ההתרחשויות מתחת לפני השטח שהסתתרו מאחורי הפעולות האמורות היו כדלהלן ב"שביב" הבא.

נו.

הסכם בלתי רשמי

הסיבה האמיתית שבעטיה פרשה המפד"ל היתה משום שראתה בפסק הבג"ץ הרס של יציר כפיה - הרבנות הראשית (מוסד שהמפד"ל פרשה את חסותה עליו), שכן בעקבות פסק בג"ץ לא יהיה כל צורך בגיורי הרבנות הראשית, ולכן אירעה הפרישה מהממשלה.

כאשר רצו לתקן את החוק כדי להחזיר את המפד"ל לשולחן הממשלה עמדו המחוקקים (ובראשם: יעקב שמשון שפירא שכיהן כשר המשפטים, וחן צדוק שכיהן כיו"ר ועדת חוקה) בפני דילמה: מחד, לא רצו לפגוע ברפורמים על ידי אי הכרה בגיוריהם, ומאידך, לא רצו לפגוע בסמכותה של הרבנות, כאמור.

הבעיה באה על פתרונה בהסכם בלתי רשמי בין המפד"ל לבין המחוקקים, על פיו: מחד, תושמט מהחוק המלה "כהלכה" ובכך יוכרו גם גיורים שאינם על פי ההלכה. מאידך, תהיה הנחיה בלתי כתובה שהגיורים האמורים יוכרו רק במקרה שנעשו בחו"ל, אולם בארץ יוכר אך ורק הגיור של הרבנות הראשית.

[אגב: בשנים האחרונות ביטל בג"ץ גם הסכם זה, וקבע שגם גיורים שהתבצעו בארץ ואינם של הרבנות יוכרו כגיור. הדיון היה בסיבת גיור שנערך בבית דינו של הגר"נ קרליץ זצ"ל, שמשרד הפנים לא רצה להכיר בו בשל העובדה שנעשה בארץ שלא במסגרת הרבנות, ובג"ץ קבע שיש לאשרו].

על כך זעק הרבי מקירות לבו הטהור כי הסכמה זו של המפד"ל להשמטת המלה "כהלכה" תגרום נזק כל יסוער לעם ישראל על ידי עירוב גויים ורישומם כיהודים, דבר שכיום כולם עדים לתוצאותיו הרוות האסון.

ההסכם האמור, שנערך בחודש אדר תש"ל, שמקבילו הלועזי היה אז החודש הלועזי פברואר, כונה "הסכם פברואר" ועליו זעק הרבי בשיחות הקודש האמורות.

נז.

עצת בלעם והקשר לביאת המשיח

על אמירתו של בלעם לבלק (בלק, נד, יד): "וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אֵיעֶצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים", מפרש רש"י: "מקרא קצר הוא זה, איעצך להכשילם, ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים, ומחץ פאתי מואב".

כלומר: רש"י מסביר שבפסוק זה מצויות שתי אמירות של בלעם לבלק: 1. העצה להכשיל את בני ישראל בחטא בנות מואב. 2. הנבואה כי באחרית הימים, בימות המשיח, ינצח עם ישראל את מואב.

ולכאורה דרוש ביאור: אם, אכן, מדובר בשתי אמירות שונות מדוע התורה כללה את שתיהן בפסוק אחד ואף במשפט אחד, כ"מקרא קצר", לכאורה היה מקום לחלק זאת לשני פסוקים או לשני משפטים?

נראה כי התשובה לשאלה האמורה היא כי יש קשר בין שתי האמירות. כוונתו של בלעם היתה להעניק לבלק עצה כיצד להביא לדחיית ניצחון עם ישראל על מואב באחרית הימים, וזאת על ידי הכשלת עם ישראל בחטא בנות מואב.

הזה אומר: הפגם בקדושת הברית גורם לדחיית ועיכוב הגאולה כמובא בסה"ק (ל"ת להאריז"ל ישעיה נט, כ, ובהרחבה בספר "יסוד יוסף"), ו"מרובה מדה טובה": על ידי שמירת הברית מקרבים את הגאולה.

*

עוד על כיבוש מואב ונבואת בלעם באספקלריית חב"ד הורחב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נט. ו, מז-מח. קכז-קלד.

נח.

הסבר הרוגאצ'ובי לשינוי מ"מגדיל" ל"מגדול"

להלן אפיזודה שנתרה בזכרוני משנות נעורתי.

הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט-כ. ג, קנט-קס. ד, לא) נכנס פעם לבית הכנסת בשכונת פאג"י ואמר בהתלהבות שראה הסבר של הגאון הרוגאצ'ובי זצ"ל, בעל "צפנת פענח", על כך שבשבת אנו משנים באמירתנו בברכת המזון את הפסוק "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם", ובמקום "מגדיל" אנו אומרים "מגדול".

ההסבר של הרוגאצ'ובי הוא:

בשמואל (שמואל-ב' כב, נא) נאמר: "מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם", ובתהלים (יה, נא) נאמר: "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם".

כיון שמובא בגמרא (שבת קטו, א-קטז, ב. ונפסק להלכה גם ברמב"ם, הלכות שבת, פרק כ"ג, הלכה י"ט) שיש זמנים בשבת בהם יש להימנע מלקרוא בכתובים,

שינו את נוסח ברכת המזון באופן שבשבת יאמרו את הפסוק מן הנביאים (משמואל - "מגדול" - במקום הפסוק מן הכתובים (מתהלים - "מגדיל").
וראה גם ב"שביב" הבא.

נט.

מכתבו של הרוגאצ'ובי

לאחרונה הובא לידיעתי כי ההסבר האמור נדפס בסיום תשובה של הגאון זצ"ל, שנדפסה בשו"ת "צפנת פענח" (דווינסק), חלק ב', סימן ה'. מעניין לקרוא את הדברים בלשונו של הגאון:

גדר מגדול ומגדיל דאחד הפסוק בכתובים ואחד הוא
בנביאים ומבואר שבת דף קט"ו וקט"ז דאין קורין בכתובים
בשבת מן המנחה כו' וכן הוא בירושלמי פרק ד' דמגילה דלכך אין
קורין מגלת אסתר בשבת מחמת כתובים ואכמ"ל בזה.

יוסף ראזין רב דפה הנ"ל.

ס.

מקודות והערות

בשולי הדברים העיר נכדי הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר: א.
האיסור לקרוא בכתובים בשבת אינו מובא בטור, בשולחן ערוך ובשאר
הפוסקים המאוחרים, וכפי הנראה אינו נוהג כיום.

סיבת הדבר היא כפי שכותב בעל המאור על הסוגיא שם (שבת קטז, ב):
"ומאחר שפסק מנהג הראשונים שהיו נוהגין לדרוש בכל שבת ושבת עד
זמן סעודה אין לנו אנו היום למנוע עצמנו מלקרוא בכל כתבי הקודש ובכל
ספר שיש בו סרך קדושה כל היום כולו".

כפי הנראה כוונת הרוגאצ'ובי היא שמנהג השינוי בברכת המזון נותר
מהזמן בו נהג האיסור.

ב. גם בזמן בו נהג האיסור הוא לא נהג אלא בזמן הדרשה, כאמור, ולא
בכל השבת, אלא שכנראה כיון שהוצרכו לשנות את הנוסח שינו זאת כבר
לכל השבת.

סא.

”היה נותן בהם סימנים...”

בפרק י”ט שבהלכות סנהדרין מונה הרמב”ם את כל איסורי “לא תעשה” שבתורה שהעובר עליהם חייב מלקות. בסיום הפרק כותב הרמב”ם (כן היא הגירסה בדפוסים הנפוצים): “נמצאו כל הלוקים ר”ז, וסימן להם ילקו זרים”.

הכוונה היא, כמובן בפשטות, ששתי האותיות הראשונות שבמלה “זרים” (האותיות “זר”) הן בגימטריה 207, כמנין האיסורים שעליהם לוקים, אך דרוש ביאור: מהו הקשר התוכני בין המלה “זרים” לחייבי מלקות?

השאלה סרה מאליה לפי הגירסה בכתבי יד תימן, שהם, כידוע, כתבי היד המדויקים ביותר בספרו של הרמב”ם. שם הניסוח הוא: “נמצאו כל הלוקין מאתים ושבעה. סימן להם ילקו זדים”.

לפי גירסה זו כוונת הרמב”ם היא ששתי המלים “ילקו זדים” יחד עולות בגימטריה 207, כמנין האיסורים שעליהם לוקים, וגם הקשר התוכני מובן, שכן המחוייב מלקות הוא (ראה רמב”ם הלכות סנהדרין, פרק ט”ז, הלכה ד) מי שעבר את העבירה בזדון, ו”זדים” הם העוברים בזדון על ציווי התורה (ראה “לקוטי שיחות”, חלק ל, עמודים 210-212).

והדברים מאירים!

סב.

”תקעו – בחדש שופר”

נהוג, כידוע, לתקוע בראש השנה מאה קולות בשופר (ראה שולחן ערוך אדמו”ר הזקן, סימן תקצ”ו, סעיף א’, ושם צויינו המקורות לכך).

הרה”ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ”ע, אביו של כ”ק אדמו”ר זי”ע, מביא על כך רמז נפלא:

אורכה של תקיעה צריך להיות לכתחילה בשיעור של ט’ טרומיטין, וכך גם ארכם של השברים והתרועה (ראה שולחן ערוך אדמו”ר הזקן, סימן תקצ”ז, סעיף ז’). נמצא, אם כן, שמאה הקולות הם בשיעור כולל של 900 טרומיטין

($9 \cdot 100 = 900$),

וראה זה פלא: המלים "בחדש שופר" (שבפסוק "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו" (תהלים פא, ד) המוסב על התקיעות בראש השנה) עלולות בגימטריה 900.
(על פי "תורת לוי יצחק", עמוד מה)

סג.

"כי חק – לישראל הוא"

הרה"ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, מביא רמז נפלא מספרי הקבלה:

אורכה של תקיעה צריך להיות, כאמור לעיל, בשיעור של ט' טרומיטין, וכך גם ארכם של השברים והתרועה (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן תק"צ, סעיף ז'). נמצא, אם כן, שתקיעת תשר"ת כוללת שיעור של 36 טרומיטין ($4 \cdot 9 = 36$), ואילו התקיעות בסדר תשר"ת, שהן תשר"ת תשר"ת תשר"ת, הן בשיעור כולל של 108 טרומיטין ($36 \cdot 3 = 108$).

וראה זה פלא: המלה "חק" [שבפסוק "כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב" (תהלים פא, ה) המוסב, כדברי חז"ל (מדרש רבה, אמור, פרשה כ"ט, פסקא א') על התקיעות בראש השנה] עולה בגימטריה 108.

(על פי "לקוטי לוי יצחק – אגרות קודש", עמוד רפד)

סד.

חשבון נוסף למניין 108

לאחר שנודע לי ה"ווארט" האמור, עלה בדעתי חשבון נוסף, ואולי גם פשוט יותר, כיצד להגיע למספר 108 טרומיטין, כמפורט להלן.

האמור לעיל כי אורכה של תקיעה צריך להיות בשיעור של ט' טרומיטין מובא בהלכה בעיקר לענין התקיעה שבסדרי תש"ת ותר"ת, אולם לגבי התקיעה שבסדרי תשר"ת נפסק כי לכתחלה יש להאריך בתקיעה כשיעור י"ח טרומיטין, שזהו השיעור של השברים והתרועה יחד (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן תק"צ, סעיף ז').

נמצא שבסדר תש"ת ישנם 27 טרומיטין ($9 \cdot 3 = 27$), וכך גם בסדר תר"ת, ואילו בסדר תשר"ת ישנם 54 טרומיטין ($18 + 9 + 9 + 18 = 54$).

לפי האמור סך הטרומיטין של התקיעות תשר"ת תש"ת תר"ת יחד עולה
 108 (54+27+27=108).

סה.

כאשר "מלאים זיו" אזי "מפיקים נוגה"...

בפיוט "א-ל אדון", הנאמר בקהילות ישראל בתפלת שחרית של שבת,
 מופיע המשפט: "מלאים זיו ומפיקים נוגה..."

למרות שבפשטות מוסב המשפט האמור על המאורות (הוא מופיע כהמשך
 ל"טובים מאורות שברא אלוקינו..."), ניתן, אולי, לומר שיש כאן מסר כללי בעבודת
 ה', כדלהלן.

כאשר יהודי הוא בבחינת "מלאים זיו", כלומר: כאשר הוא עצמו מלא
 וגדוש בתוכן אמיתי של התורה ומצוותיה, הדבר מתבטא בכך ש"ומפיקים
 נוגה" – הוא אינו שומר את התוכן בו הוא חדור לעצמו בלבד, אלא נוהג
 בו טובת עין ומשפיע אותו גם לזולתו.

*

עוד על הפיוט "א-ל אדון" נכתב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ו,
 לא. קצח. ז, נט.

סו.

הרה"ח ר' אברהם פרשן ובנין בית הכנסת "בית חנה"

כבר סופר בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ס"ב. ב, סט. ג, פ"א. קע. קעב.
 קפ. ד, נד-נה. קנג) על בית הכנסת "בית חנה" שבשכונת סנהדריה בירושלים,
 ועל תרומת השטח ובנין בית הכנסת על ידי הרה"ח ר' אברהם פרשן
 בהוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע.

כן סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סב. ב, יט. ג, קנט-קסא. קפ. קפד. ד, נד-נה. קיד.
 ה, פו. קיב) על הרב פרשן ע"ה, על ידידותנו האישית ועל כך שהוא הפקיד
 בידי את האחזיות על הבנין ובית הכנסת.

לאחרונה שלח לי בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' מספר מסמכים מארכיונו האישי, וביניהם שנים העוסקים בבניית בית הכנסת. אלה יועתקו ב"שביבים" דלהלן. מיותר, אולי, לציין כי שניהם נוסחו על ידי
 [יש להעיר שמספר הת. ד. המופיע הוא מספר הת. ד. של בית הספר העל-יסודי "בית חנה"].

סז.

הזמנה ל"שמחה של מצוה"

בית כנסת "בית חנה" חב"ד – ליובאוויטש

לשכונות סנהדריה, רמות אשכול, שכוני שמואל הנביא והסביבה

רח' אוריאל 5 – ת. ד. 927, ירושלים.

ב"ה, מני"א תשל"ט

ה ז מ נ ה

בשבח והודיה למנחם ציון ובונה ירושלים שהחייני וזיכני ליציקת הגג של הקומה השלישית של ביהכנ"ס והמרכז לתורה ולחינוך "בית חנה", בשכ' סנהדריה (רח' אוריאל 5), בעיה"ק ירושלים ת"ו, הנני מתכבד להזמין את מע"כ לכבדני בהשתתפותו בשמחה של מצוה זו, שתיערך בס"ד ביום ראשון, י"ב מנחם-אב (יום היאצ"ט של אמ"י מורתי הצוה"ח מרת מיכלא בריינדל ע"ה בת ר' שמואל זאוול ז"ל, נצר למהר"ל מפראג), בשעה 6 אחה"צ באתר הבניה.

וכיון שבס"ד אנו נעשה את שלנו ונבנה חורבה אחת מחורבות ירושלים, בהקמת מקדש מעט ובית שמגדלים בו תורה ותפלה וחינוך תורני, בעיצומם של ימי האבל על החורבן, – אולי יחוס ה' ואולי ירחם שנוכה במהרה כולנו לראות בנחמת ציון ובנין ירושלים וקיוםם בית הבחירה על תלו.

בכל הכבוד,

אברהם פרשן

צבור אנ"ש ואוהדי חב"ד בירות"ו נקרא בזה
לקחת חלק בשמחה של מצוה שזכה לה ידידנו הדגול
הרה"ח איש האשכולות רב הפעלים מוהר"ר אברהם פרשן שליט"א,
ולהופיע בשעה המדויקת (יום א, י"ב מנ"א, בשעה 6 אחה"צ).
בכבוד ובברכה,
הועדה המארגנת מטעם מוסדות חב"ד בירושלים
עזרת הנשים פתוחה.

ס.ח.

"זה-עתה נתקבלו התמונות דיציקת הגג דבית-חנה ות"ה"

החגיגה לרגל השמחה ביציקת הגג של הקומה השלישית של בית
הכנסת התקיימה, כאמור, ביום ראשון י"ב מנחם אב תשל"ט.

מעמד היציקה עצמו, שהתקיים מספר ימים לפני החגיגה, הונצח
באמצעות תמונות שצולמו בשעת מעשה, ואלה, כמו גם דו"ח בענין,
שוגרו אל כ"ק אדמו"ר זי"ע.

מספר ימים לאחר מכן, ב"חמשה עשר באב" תשל"ט שיגר הרבי לאנ"ש
מכתב בנוסח "כללי-פרטי", כדרכו בקודש, ובו נתבארה מעלתו של יום זה
ומשמעותו בעבודת ה'.

על גבי עותק המכתב ששוגר אליי הוסיף הרבי מספר הוספות בכתב יד
קדשו, כמפורט להלן.

לאחר המלים "מאשר הנני קבלת המכתבים" הוסיף הרבי את המלים:
והפ"נ (והדו"ח) ות"ח.

לאחר סיום המכתב כתב הרבי: ז"ע נת' [= זה-עתה נתקבלו] התמונות
דיציקת הגג דב"ח [= דבית-חנה] ות"ח.

ולאחר המלים "בכבוד ובברכה" כתב הרבי: להצלחה בעבוה"ק [=
בעבודת-הקודש] מ. שניאורסאהן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

תחם מנהל שניאוטאחא
ליבאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, חמשה עשר באב, ה'תשל"ט
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח אל"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה טובי" ש"י

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב הגאון (הגדול) וא"י.

בעמדנו ביום אשר "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף" - מוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חיונו,

ולימוד התורה (ובפרט - העסק בתורה) וההוספה בו - ה"ה מביא לידי מעשה, קיום המצוות והוספה בזה, כולל גם הוספה באיכות - הידור בקיום המצוות,

הרי זהו גם ענין שהזמ"ג, שנכנסנו לשבע דנחמה על פורענוהא ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו כו" - והוספה בביטול הסיבה (חטאינו) מוסיפה בביטול (המסובב גלינו),

וכמודגש גם בזה אשר חז"ל מקשרים יום זה וענינו (הוספה בלימוד התורה בלילות) עם ענין תשעה באב - נחננס סימן לדבר (אשר סימן בתורה - גם כן תורה והוראה היא): מקומי עד שכבי קומי - פירוש מזמן אמירת קומי רוני בלילה (במגילת איכה) בט' באב ועד זמן שכבי עד הבוקר (במגילת רות) בשבועות, צריך להיות קומי רוני בלילה - להוסיף בלימוד התורה בלילות.

ולא רק בסימן (לכל הדורות) מודגש הקישור שבין תשעה באב וחמשה עשר באב, אלא גם בקביעות ט"ו באב ליו"ט בפעם הראשונה, שהי' זה בשנת הארבעים לדור המדבר, שכשראו את הלבנה במילואה בט"ו באב - ידעו בודאי שלטלה הגזרה דמתי מדבר שנגזרה בבכ"ה הראשונה של תשעה באב, וקבעוהו יום-טוב, כמסופר במדרש, ומרומז הנ"ל (דמכאן ואילך - מוסיף) גם בזה, שהרי ישראל מונין ללבנה, שאחד הטעמים בזה הוא שישראל דומים ללבנה, ודברי ימי ישראל הם עליות וירידות בדוגמת הלבנה, ועתידים להתחדש כמותה, ועד דקיימא סיהרא באשלמותא בט"ו בחודש, שאז אור הלבנה במילואו ובשלימותו, ובפרט בט"ו באב - שבא אחרי ירידת פלאים דתשעה באב -

שלכן לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים -

ה"ז גם מרמז ומדגיש מילוי ושלמות חיי כאו"א מישראל בתורה אור ונר מצוה הבא ע"י התורה, שהם חיינו ואורך ימינו,

ולפום צערא דט" (באב) אגרא - הוספת ועליית פלאים.

ויה"ר אשר ביום זה דחמשה עשר באב ו"מכאן ואילך" - ובפרט בשנה זו עלי' נאמר: וציויתי את ברכתי לכם בשנה הששית גו' לשלוש השנים - גם לשנה הסמוכה שנת השבע, שהיא שבת לה', גם (הכנה) לשנה שלאחרי' (וענינה) הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו גו' את כל דברי התורה הזאת -

יתעורר כל או"א מאתנו בתוככי כל ישראל להוסיף בתורה ובמצוות, הק' בנוגע לעצמו והן בהשפעה על זולתו.

וע"י הוספת אור האמיתי דתורה אור ומצוותי' בחושך הלילה והגלות (הנקרא לילה) - אשר אפילו מעט אור דוחה הרבה חושך - עאכו"כ הוספה באור, אור גדול, אור במילואו -

נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד: קץ שם לחושך ולילה כיום יאיר,

כימי צאתנו מארץ מצרים, אשר הקים הוי' "עדות (מצוות) ביעקב ותורה שם בישראל" וצווה להודיעם לבניהם דור אחרון

בגאולחנו האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו מאפילה לאור גדול.
 בכבוד ובברכה
 חתום: *[Handwritten signature]*
 חתום: *[Handwritten signature]*

נהוג בכ"כ מדינות, ומתן בארצנו הקדושה תובב"א ובארצות הברית וקאנאדא, אשר בימים אלה רובם ככולם של מוסדות הלימוד מסיימים ההכנות לשנת לימודים-חדשה, המהחילה בס במשך חודש אלול, חודש דאני לדודי ודודי לי.

ומובן אשר זה מדגיש הכרח המכ"י של פעולה מיוחדת בשטח הרחב הנוספה בתורה - השחללות גדולה ועצומה שתכניות לימוד התורה לשנה הבע"ל תהיינה בממדים הכי גדולים הן בכמות והן באיכות, ובכל המוסדות-לימוד, מתחיל מהגן (וגנון) וחדר וכו', בכל הדרגות ובכל הכתות.

ובטח אפשר לכא"א למצוא דרך איך לפעול בזה באופן ישיר או בעקיפין, בעצמו או ע"י ידידים וכו'.

וזכות ת"ת דרבים מסייעת והקב"ה עוזרו.

מכאן. חיינו: העניית בסופה ובפרש"י שם (בפרש"י בע"י: מוסיף הקב"ה שנים על שנותיו). העסק בתורה: ראה ב"ח לטווא"ח סמ"ז ד"ה ונוסחא. ד"ה הסכת תרצ"ג (בס' הקונטרסים ח"א). תשעה באב: להעיר מלקוטי לוי יצחק אגרות ע' תי. בנתנם סימן: ב"ח לטווא"ח סרל"ח: האחרונים קבלו לומר כו' מקומי כו'. ובמג"א שם משמע שעפ"ז צ"ל מט' באב כפשוטו ל' הב"ח. ואולי י"ל דלא פליגי ומוסיפים על הש"ס - וע"ד (ולא ממש) שמטעם דבטלה גזירת מדבר קבעו יו"ט ליום שנתברר דלילות ארוכים קבעוהו לחצי אב (סיום ה) קייץ - ב"מ קו, ב. קומי. שכבי: איכה (ב, יט). רות (ג, יג). וראה תמיד ספ"ד. בשבועות: מפני שהוא זמן מתן תורה (ראה שו"ע אדה"ז סתצ"ד סי"ג). כמסופר במדרש: איכ"ר פתיחה לג. ירוש' סוף תענית - הובאו ברש"י ותוס' תענית שם. ישראל מוננין ללבנה, שאחד הטעמים: סוכה כט, א. שמו"ר (פטו, כו): החדש הזה לכם הה"ד יפרח בימיו צדיק גו'. זח"ב פה, א. ובפרט בט"ו באב. שלכן: ראה ד"ה נחמו, תרכ"ו. נחמו, עת"ר (בסה"מ עה"ר). ירידת פלאים. ועליית פלאים: ראה רשימות הצ"צ לאיכה (א, ט) באור התורה לנביאים ח"ב ע' א"סב ואילך. כחמשה. הכפורים: ראה רשימות הנ"ל - שם ע' א"צו. וציונות. השנים: בהר כה, כא. שבת לה: בנוגע לט"ב - להעיר דנדחה כשהל בשבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה (מגילה ה, ב). הקהל. זאת: וילך לא, יב. ברמב"ם סוף הל' חגיגה: אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע (הקריאה בקהלה) כבוונה גדולה יתרה. - שמה הוראה להכנה שלהם ג"כ. והגלות (הנקרא לילה): להעיר משהש"ר רפ"ג: לילך של מצרים כו' בבל כו' מדי כו' יון כו' אדום כו' שישנתי לי מן התורה ומן המצות כו'. וראה ירוש' תענית פ"א סה"א. תו"א שמות (נד, א). ובכ"מ. ולהעיר מלקו"א לה"מ ד"ה מה כו' הקב"ה (ז, ב). קץ שם לתושב: ראה שערי אורה ע' קעב ואילך. ולילה כיום יאייר: ע"פ תורת הבעש"ט עה"פ ואנכי הסתר אסתיר (דמ"א ליקוטים צו) שמוסתר רשימות הצ"צ לחתלים ע' קלת). עדות (מצוות): ראה ד"ה ויקם עדות ה'ש"ת כימי צאתנו: שבווגמת זה אראנו נפלאות - בגאולה העתידה (מיכה ז, טו). כימי צאתנו: שאז - לילה כיום יאייר (ראה שמו"ר פי"ח, יא הובא בלקו"ת צו, ג. עדות. האחרון: תהלים עח, ה-ו. עדות (מצוות): ראה ד"ה ויקם עדות ה'ש"ת (בסה"מ ח"ש"ת ע' 51). דור אחרון: להעיר מענין אחרית הימים, פי' חז"ל ב"מדור דור" (ס"פ בשלח). מאפילה לאור גדול: פסחים (קטז, ב). וי"ל אפלה למטה משך (זח"ב רסח, ב) ולכן הפכו אור גדול. ובס"י האריז"ל (קול יעקב): הארת ע"ק (בהגדה שם - בפ"י אור גדול).

סט.

"בית חנה איז מיין נחלה אין ירושלים"

הרה"ח ר' חיים דוד שי' לאופר, ממתפללי בית הכנסת "בית חנה" כיום ומעמודי התווך שלו (אחיו הצעיר של חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי', שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב רובע י"א באשדוד), מספר כי שמע בשם בתו של הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה, כי הרבי התבטא באזניה על בית הכנסת האמור:
 "בית חנה איז מיין נחלה אין ירושלים" = בית חנה הוא הנחלה שלי בירושלים]...

*

יושם לב: למרות שלחסידות חב"ד מוסדות ובתי כנסת רבים בירושלים התבטא הרבי כאמור דווקא על בית כנסת זה.
 יתכן שהסיבה היא משום שבית הכנסת קרוי על שם אמו של הרבי – הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, ולכן הוא קשור אליו באופן אישי יותר. יוזכר גם כי בניית בית הכנסת היתה ביוזמת הרבי עצמו, ב"אתערותא דלעילא" (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סב).

ע.

"על שלושה דברים..."

בית כנסת "בית חנה" חב"ד – ליובאוויטש

לשכונות סנהדריה, רמות אשכול, שכונת שמואל הנביא והסביבה

רח' אוריאל 5 – ת. ד. 927, ירושלים.

ב"ה,

היום הבהיר י"א ניסן תש"מ, יום ההולדת הע"ח לאוי"ט של

כ"ק אדמו"ר שליט"א

למתפללינו היקרים, שלום רב וברכה לבבית!

ביום גדול זה, בעלותנו למשכננו החדש והמרווח, נברך

כולנו: ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה.

מתפללי ביהכנ"ס מתבקשים ונקראים לגלות ולהוכיח
נאמנותם ומסירותם לבית הכנסת בשלושה דברים:

א. מורא מקדש. אנו חייבים במצוות "ומקדשי תיראו",
לנהוג כבוד במקדש המעט, מקום קדוש זה. לא לזלזל בו, לא
לדבר בשעות התפילה, חזרת הש"ץ וקריאת התורה, להתלוצץ
ח"ו וכו' וכו'.

האחריות על כך היא נוסף על הרגיל כיוון שעל ביהכנ"ס
שלנו נקרא שם חב"ד ושמו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, כדי שלא
יהיה חילול השם ח"ו.

ב. השתתפות בתפלות ימי החול, בהתוועדויות, בשיעורי
תורה, בסעודה שלישית וכו'. לא להסתפק רק באותן שעתיים-
שלוש של ליל ובוקר ש"ק.

ג. סילוק כל החובות והנדריים ותמיכה כספית בעין יפה.
עתה יגדלו ודאי ההוצאות (חשמל, נקיון, אחזקה וכו'). זכור! טוב
אשר לא תידור משתדור ולא תשלם.

אם שלש אלה יעשה – יפרח ביהכנ"ס שלנו לשם ולתהלה
ולתפארת.

בברכת חג כשר ושמח

ה ג ב א י ס

עא.

מנהג אמירת מזמור תהלים בכל יום לפי הגיל

מנהג עתיק בשם מורנו הבעש"ט נ"ע לומר בכל יום מזמור תהלים
המתאים לגילו של האומר. לדוגמא: מיום הבר מצוה, בו מלאו שלוש
עשרה שנה, אומרים בכל יום את מזמור יד, עד ליום מלאות ארבע עשרה,
בו מתחילים לומר מזמור טו, וכן הלאה.

כמפורסם זה גם מנהג חב"ד.

[אגב: בשנים האחרונות פורסמה עדות כי גם הגאון בעל ה"חפץ חיים"
צ"ל נהג לקיים מנהג זה].

בהתאם למנהג האמור נוהגים חסידים להוסיף ולומר בכל יום גם את המזמור המתאים לגילו של הרבי.

לפי מנהג זה נוהגים חסידי חב"ד לומר מדי יום בשנה זו (החל מי"א ניסן, יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ועד לי"א ניסן תשפ"א) את מזמור קיט בתהלים.

בעקבות אמירתי בכל יום את המזמור האמור עלו ברעיוני מספר ענינים הקשורים במזמור זה שיופיעו ב"שביבים" דלהלן.

עב.

"מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתו"

מזמור קיט, שהוא המזמור הארוך ביותר בתהלים, כולל, כידוע, 176 פסוקים.

להלן תצויין עובדה מעניינת שהבחנתי בה תוך כדי אמירת מזמור זה.

כמעט בכל אחד מ-176 הפסוקים מוזכרים התורה או המצוות ב-12 הביטויים דלהלן (לפי סדר הופעתם במזמור. בסוגריים תבוא דוגמא של הטיה או שתים מלשונות הפסוקים):

תורה (תורת ה', תורתך), עדות (עדויו, עדותיך), דרך (כדרכי), פיקודים (פיקודיך), חוקים (חוקיך), מצוות (מצוותיך), משפטים (משפטי, משפטיך), דברים (כדבריך), אמרות (אמרתך), ארחות (ארחותיך), אמונה (אמונה, אמונתך).

[יוצאים מן הכלל האמור הם שלושה פסוקים בלבד (מתוך 176, כאמור), בהם לא מופיע אף אחד מהביטויים האמורים. מדובר בפסוקים: מט, פד, קכב].

ניתן, אולי, לומר שכיון שהתורה מורכבת כידוע, מכ"ב האותיות, והמזמור שלפנינו מורכב גם הוא מכ"ב אותיות (כל אות שמונה פעמים) מתאים הקשר בין שניהם. מזמור זה מבטא, איפוא, את התורה ולכן מודגשים בו כל כך התורה ומצוותיה.

עג.

לשון נוכח ולשון נסתר

בתהלים ישנם, כידוע, פסוקים רבים בהם מוזכר הקב"ה בגוף שלישי, לשון נסתר (לדוגמא, במזמור א: "בתורת ה' הפצו וגו'", "יודע ה' וגו'"), וישנם פסוקים רבים בהם מוזכר הקב"ה בגוף ראשון, לשון נוכח (לדוגמא, במזמור ג: "ואתה ה' מגן בעדי וגו'", "קומה ה' הושיעני וגו'").

במזמור קיט רובם ככולם של הפסוקים פונים אל הקב"ה בלשון נוכח, מלבד שלושת הפסוקים הראשונים הפונים אל הקב"ה בלשון נסתר.

ניתן אולי לבאר את פשר הדבר כדלהלן.

מבואר בתורת החסידות כי הפתיחה לשמונה עשרה היא דווקא בפסוק בו מוזכר שם אדנות ("אדני-שפתי תפתח גו'") ולא שם הוי"ה. הסיבה לכך היא משום שמתחילים ("תפתח") בדרגה הנמוכה, הקרובה יותר אל המתפלל, דרגה של הסתר, ספירת המלכות, והיא משמשת למבוא לדרגה הנעלית יותר שבתפלה עצמה, שם הוי"ה.

הפניה אל הקב"ה בלשון נוכח מעידה, כמוכּן, על העמידה בדרגה נעלית, בה האלקות גלויה, לעומת הפניה בלשון נסתר המעידה על דרגה נמוכה יותר.

על פי האמור יתכן שגם שלושת הפסוקים הראשונים במזמור קיט משמשים כמבוא לדרגה הנעלית יותר, ולכן הם בלשון נסתר, שלא כשאר הפסוקים שהם בלשון נוכח.

עד.

"אורייתא וקודשא-בדיך-הוא בולא חד"

ניתן לומר ששני ה"שביבים" הקודמים חוברים יחדיו לרעיון מרכזי אחד, כדלהלן.

ב"שביב" הראשון הוסבר כי מזמור קיט מדגיש את התורה באמצעות כ"ב האותיות והדגשת התורה והמצוות ברוב ככל פסוקיו, וב"שביב" השני הוסבר כי במזמור זה מודגש נותן התורה, הקב"ה, באופן גלוי ובלשון נוכח.

נמצא כי במזמור זה מודגש החיבור בין הקב"ה, נותן התורה, לבין התורה עצמה, כנאמר "אורייתא וקודשא-בריך-הוא כולא חד". דבר זה מודגש גם מן העובדה שכל ההתייחסויות לתורה במזמור זה הן באופן של פניה ישירה אל הקב"ה.

יתכן כי הדבר נרמז גם בכך שכל אות מכ"ב האותיות המרכיבה את המזמור פותחת שמונה פסוקים דווקא, שכן ידוע שהמספר שמונה מבטא את האלקות שמעל לטבע.

נמצא שמזמור קיט הינו מזמור מרכזי ביותר בקשר של הקב"ה והתורה.

עה.

יסודות החסידות במזמור קיט

יסודותיה של תורת החסידות מצויים אף הם במזמור זה.

יסוד היסודות של תורת החסידות באחדות ה' מצוי בפירושו של הבעש"ט על הפסוק "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" שבמזמור זה.

ההדגשה העיקרית שחסידות מדגישה היא שיש לזכור את הקב"ה, נותן התורה, ולא, חלילה, ללמוד תורה ולשכוח את נותן התורה, כידוע.

ניתן לומר שענין זה מתבטא בפסוק הראשון שבמזמור: "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'". המושג "תמימות", תורה תמימה, מבטא את שלימות התורה: התורה הנגלית ופנימיות התורה (אלקות), תורת החסידות, שהחיבור ביניהם מבטא גם הוא את החיבור בין התורה לנותנה ("ההולכים בתורת ה'").

כידוע אחת הסיבות שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע העניק לישיבה שייסד את השם "תומכי תמימים", ולתלמידיה את התואר "תמימים", ברצותו להדגיש כי בישיבה זאת ילמדו גם נגלה וגם חסידות, ראה במיוחד בקונטרס "עץ החיים" שלו.

עו.

"דרך מצותיך" ו"דרך אמונה"

מעניין לציין כי שמותיהם של שנים מספריו הקדושים של כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק" נ"ע לקוחים מתוך מזמור קיט בתהלים, כדלהלן.

האחד הוא הספר "דרך מצותיך" (נדפס לראשונה בשנת תרע"א) ששמו ניתן לו על פי הפסוק (תהלים קיט, לב): "דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי" והשני הוא הספר "דרך אמונה" (נדפס לראשונה בשנת תרע"ב) ששמו ניתן לו על פי הפסוק (תהלים קיט, ל): "דרך אמונה בחרתי משפטך שויתי".

יצויין כי השמות "דרך מצותיך" ו"דרך אמונה" נקבעו על ידי המו"ל (הגה"ח רבי חיים אליעזר ביחובסקי זצ"ל) ואילו בפי רבוה"ק הספרים נקראים, בדרך כלל, בשמות אחרים: "טעמי המצוות" להצ"צ (או "ספר המצוות" להצ"צ), על שם עיסוקו בביאור טעמי המצוות על פי תורת חסידות חב"ד, ו"ספר החקירה" להצ"צ, על שם תוכנו, העוסק בביאור האמונה בקב"ה על פי חכמת החקירה ודברי גדולי ישראל שעסקו בכך. עם זאת מצינו מקומות שגם רבוה"ק השתמשו בשמות אלה (ראה לדוגמא ב"שלשלת היחס" שבתחילת ספר "היום יום").

[אגב: שם ספרו של הרה"ק בעל "בני יששכר" זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט זפרט" ג, כו), העוסק בביאור טעמי המצוות, נקרא בשם "דרך פקודיך" (נדפס לראשונה בשנת תרע"ד), וניתן לו על פי פסוק סמוך לשני הפסוקים שהובאו לעיל במזמור קיט: "דרך פקודיך הבינני ואשיחה בנפלאותיך" (תהלים קיט, כז).]

עז.

"הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב" (תהלים קיט, לד)

ידוע ומפורסם שאחד מעיקרי חסידות חב"ד הוא שעל שיעבוד הלב לעבודת ה' להתבצע באמצעות שיעבוד המוח. כלומר: ההתחלה היא השגה והתבוננות במוח המשפיעה על הלב ולאחר מכן הדבר מתבטא גם בכחות המעשיים.

ניתן, אולי, לומר שהדבר נרמז בפסוק (תהלים קיט, לד): הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב.

ע.ח. בין פשט לדרש

במזמור קיט בתהלים אומר דוד המלך עליו השלום: "ואתהלכה ברחבה כי פקודיך דרשתי" (פסוק מ"ה).

יש לפרש, על פי הגדרת המושג "דרש" וההבדל המרכזי בינו לבין הפשט: "פשט" הינו המשמעות השטחית-הראשונית של הדברים, והבנתם מתוך הדברים עצמם. "דרש", לעומת זאת, כולל משמעויות נוספות שאינן מפורשות בפשט הדברים על אתר, אותן ניתן להסיק רק לאור ידיעות נוספות, ממקומות אחרים (ראה בהרחבה במבוא ל"כללי רש"י", סעיף ד').

[אגב, לשלימות הענין יש לציין: כ"ק אדמו"ר זי"ע ביאר כי רבי יהודה ורבי נחמיה חלקו באופן לימוד הכתובים. רבי יהודה מתייחס בעיקר לכללות הענין המדובר אף אם פירושו אינו תואם כל-כך לפירוש המלה הספציפית; ואילו רבי נחמיה שם את הדגש על כך שהפירוש יתאים למשמעות המלה. עד כאן דבריו הקדושים (לקוטי שיחות חלק ה' עמ' 264. תורת מנחם חלק מ"ז עמ' 274). כמובן, אלו הם שני דרכים בלימוד הפשט, כי בסופו של דבר שניהם לומדים את הפירוש מתוך הפרשה שבה עוסקים, ולא נזקקים למקומות אחרים)].

לאור זאת, דוקא בלימוד הדרש - "פקודיך דרשתי" - נעשה הלימוד רחב ומקיף פרטים רבים - "ואתהלכה ברחבה".

ע.ט.

"יראיך יראוני וישמחו" (תהלים קיט, עד)

כאשר נפגשתי עם ידידי וחבר נעורי הגאון החסיד רבי חיים אורי פריינד שליט"א, חבר הבד"צ של העדה החרדית, לאחר שנים רבות שלא התראינו, ושמחנו זה בזה, הפטרתי לעומתו בלשון הפסוק (שמות ד, יד) "וראך ושמח בלבך..."

לעומתי הפטיר אף רבי חיים אורי בלשון הפסוק (תהלים קיט, עד): "יראיך יראוני וישמחו..."

פ.

ואני לא עזבתי פקודיך

במזמור קיט בתהלים אומר דוד המלך עליו השלום "כמעט כלוני בארץ ואני לא עזבתי פקודיך" (פסוק פז).

באמרי פסוק זה, בהתאם לנהוג לומר את המזמור מדי יום, כאמור לעיל אות עא, נזכרתי באנקדוטה הבאה.

אחרי מלחמת העולם השנייה שהו פליטי המלחמה במחנות מעבר, ויהודים רבים מכל רחבי תבל התגייסו לעזרתם. בין השאר הוקם "ועד הצלה" על ידי אגודת הרבנים בארצות הברית, שסיפק להם מצרכים ותשמישי קדושה, ואף גמרות.

בבואם, לאחר מכן, אל ארצנו הקדושה, הביאו עמם הפליטים את הגמרות האלו, בהן למדו בימים הקשים במחנות.

ב"שער" כל מסכת נרשם הפסוק "כמעט כלוני בארץ ואני לא עזבתי פקודיך"...

פא.

"פלאות עדוותיך על כן נצרתם נפשי"

תהלים קיט, קכט: פלאות עדוותיך על כן נצרתם נפשי.

ניתן, אולי, לבאר את הפסוק כדלהלן.

ידוע פתגמו של הרה"ק מקוצק זצ"ל בנוגע לכך שישנן הנהגות של הקב"ה שאיננו מבינים כי האלוקים שאותו אני מבין - אינו אלוקים בשבילי...

כלומר: אלקות היא דבר שאינו יכול להיתפס במישור ההבנה וההשגה.

על פי זה מתפרש הפסוק: דווקא בגלל העובדה ש"פלאות עדוותיך", שהמצוות הן פלא בשבילי [משמעות המושג "פלא" היא דבר המופלא מהבנת האדם ולמעלה ממנו, ראה רש"י דברים ל, יא: לא נפלאות הוא ממך. לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר: "כי יפלא", ארי יתכסי. "ותרד פלאים", ותרד במטמוניות. מכוסה, חבושה בטמון. וראה גם דברי כ"ק

אדמו"ר הזקן נ"ע בתניא קדישא, פרק יח, "שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשגה", יעו"ש], "על כן נצרתם נפשי" – לכן אני מקיים ושומר אותם.

פ.ב.

הגלוי הנסתר

בפסוק קכ"ט בפרק קי"ט נאמר "פלאות עֲדוֹתֶיךָ".

יש לפרש לאור דברי רבנו הזקן ב"אגרת הקדש" שבתניא, סימן י"ט, ואלו דבריו הקדושים: "וגם באיזהו מקומן שנתגלה ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה אין זה הטעם המובן לנו לבדו תכלית הטעם וגבולו אלא בתוכו מלובש פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה מהשכל וההבנה".

[אגב: ראה מה שפירשתי לפי זה ב"נר למשיחי" את הפסוק "כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב"].

המצוות מתחלקות, כידוע, ל"משפטים", "עדות", ו"חוקים". לעומת החוקים שטעמם אינו ידוע לנו, הרי שהעדות מובנים בשכל. אם כי השכל אינו מחייבם כמו את המשפטים. כלפי כך ירמזון מילות הפסוק "פלאות עדותיך", לאמור: גם העדות, כלומר המקום שבו "נתגלה ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה" – עדיין "תכלית הטעם וגבולו" נותר בגדר "פלא", מופלא ומכוסה מדעתנו.

פ.ג.

"שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי" (תהלים קיט, קסא)

זכורני שבהתוועדות י"ט כסלו תשל"ד, אותה שמענו בארץ הקודש בשידור חי, סיפר כ"ק אדמו"ר זי"ע את הידוע בסיפורי החסידים שלאחר שכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע נלקח למאסרו מצאו בחדרו פיתקא עליה רשם אדמו"ר הזקן בכתב יד קדשו את הפסוק (תהלים קיט, קסא) "שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי".

הרבי ביאר אז שניתן לפרש את משמעות הפסוק בשני אופנים ביחס למאסרו של אדמו"ר הזקן: א. מחד, זה ש"שרים רדפוני" הוא "חנם" –

כלומר אין הדבר נחשב בעיני, ומאידך, ממה אני ירא – "מדברך פחד לבי".
 ב. היא הנותנת: מדוע זה ש"שרים רדפוני" נחשב בעיני ל"חנם" ואין אני
 ירא מכך? – משום ש"מדברך פחד לבי", משום שאני ירא מהקב"ה.
 לביאור שני האופנים בהרחבה – יעויין בשיחת הקודש האמורה.

פד.

"שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהלים קיט, קסב)

ידועה תורת כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע על הפסוק (תהלים קיט, קסב) "שש
 אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" ("לקוטים יקרים" סימן קכ, "כתר שם טוב" סימן
 רט [בהוצאת קה"ת תשס"ד הוא בעמוד קיט]). מחמת חביבות הענין יועתקו הדברים
 בלשונם.

בפסוק שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. יש להקשות, למה מדמהו
 למוצא שלל רב. וי"ל משל לאדם ההולך בדרך ומצא אוצר רב עד אין
 מספר, והנה האדם ההוא לוקח מן האוצר ממון רב ועצום כל אשר יוכל
 שאתו, והיה לו שמחה גדולה, וברצותו ללכת משם ראה שנשאר הרבה מן
 האוצר הון רב ליקח עד אין מספר, מפני שלא היה יכול לקבל, מחמת שאין
 לו כלים לקבל בתוכם, והיה לו צער מזה.

וז"ש שש אנכי על אמרתך, מה שלמדתי וקבלתי, אבל בגמר לימודי,
 אף שלמדתי תורה הרבה, אין אני מחזיק טובה לעצמי, כי יודע אני חסרוני
 ומכיר בעצמי חסרון ידיעת התורה מה שחסרתי, שלא למדתי וקבלתי
 ממנה אלא כטפה מן הים, דוגמת זה המוצא שלל רב.

פה.

"בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון" (תהלים קיט, יד)

על פי הביאור האמור של הבעש"ט ניתן, אולי, לבאר פסוק נוסף
 במזמור קיט:

"בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון" (תהלים קיט, יד).

לעומת המוסבר בדברי הבעש"ט האמורים כי בלימוד התורה חש הלומד כי הבין רק מעט מן המעט מן העומק והרוחב העצום של התורה הקדושה, נראה שבעשיית המצוות הדגישו חז"ל את גמר המצווה והשלמתה על ידי עשייתה, כמאמרי חז"ל הידועים: "המתחיל במצוה אומרים לו גמור", "אין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה".

לפי זה ניתן, אולי, לבאר את הפסוק: "בדרך עדותיך", כאשר אני מקיים את מצוותיו של הקב"ה, "ששתי כעל כל הון", שמחתי היא שלמה, כאדם הנוטל את כל ההון הרב שמצא, בניגוד ללומד התורה שחש "כמוצא שלל רב" אך נאלץ ליטול ממנו רק מעט, כאמור.

*

עוד על פסוקי מזמור קיט בתהלים נכתב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, עג. קיב. ד, עט. רטז. ריט. רצז. ה, לד. ו, קצה. ז, יח.

פו.

חגיגת סיום הרמב"ם בעיר רחובות

בשנת תשד"מ ייסד כ"ק אדמו"ר זי"ע את תקנת לימוד הרמב"ם היומי, ובי"א ניסן תשמ"ה הסתיים המחזור הראשון של לימוד כל ספר "משנה תורה" לפי המסלול של לימוד שלושה פרקים ליום.

על פי הוראת הרבי התקיימו אז (כמו גם במחזורים הבאים) חגיגות לציון סיום המחזור, בהם השתתפו ונשאו דברים אדמו"רים, רבנים, ראשי ישיבות וכו'.

גם בעיר רחובות התקיימה חגיגה שכזו באירגון הגאון החסיד רבי שלמה שי' גלעדי, אליה הוזמנו בין השאר הגאון רבי יוסף קאפח זצ"ל, מהדיר כתבי הרמב"ם ועוד, ואנוכי. [אגב: בזמן החגיגה שוחחתי עם הגר"י זצ"ל ואף נסעתי עמו בחזרה לירושלים לאחר סיום החגיגה].

תוכן דבריי סבב סביב דברי הרמב"ם בסוף הלכות מלך המשיח (פרק יב הלכה ד): "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח וכו' אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה".

אמרתי אז כי אחד המקורות, כמדומה, לדברי הרמב"ם האמורים לגבי חכמים ונביאים אשר: א. נתאוו לימות המשיח. ב. בגלל התורה. – הוא

הפסוק שאמר דוד המלך ע"ה, שהיה חכם ונביא: "תאבתי לישועתך ה' ותורתך שעשועי" (פרק קיט בתהלים, פסוק קעד), ודוק.

כאשר נמסר דיווח על כך, בין השאר, לרבי - הגיעה אלי הוראה, באמצעות המזכיר הגאון החסיד רבי יהודה לייב גרונר זצ"ל, לפרסם את הדברים בדפוס, ופרסמתי זאת בעתון "כפר חב"ד".

וראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, ריט.

פז.

רבית - "בין אדם לחבירו" או "בין אדם למקום"?

ידוע בשם גדולי ישראל שלפעמים ניתן לדעת מהי הגדרה של מצוה או הלכה מסויימת על ידי בדיקת המיקום שלה ברמב"ם ובשולחן ערוך.

ניתן להמחיש זאת גם בדוגמא דלהלן.

יש לחקור האם איסור רבית מוגדר כאיסור של "בין אדם לחבירו", כיון שעל ידו נוטל האדם מחבירו ממון שלא כדין, או כאיסור של "בין אדם למקום".

אם נבדוק היכן מופיעות הלכות רבית ברמב"ם נגלה שהן מופיעות בתוך הלכות מלוה ולווה שבספר משפטים. על ספר זה כותב הרמב"ם בהקדמה לחיבורו (דיבור המתחיל "וראיתי לחלק"): "אכלול בו מצוות שבין אדם לחבירו...". ומכאן שלדעת הרמב"ם הגדרת איסור רבית היא כ"בין אדם לחבירו".

בטור ובשולחן ערוך, לעומת זאת, מופיעות הלכות רבית בחלק "יורה דעה" ולא בחלק "חושן משפט". מכאן ניתן, אולי, להסיק כי לדעתם גדרו של איסור רבית הוא "בין אדם למקום".

[מעניין לציין כי בדפוס הראשון של שולחן ערוך אדמו"ר הזקן נדפסו הלכות רבית בכרך הכולל את הדינים מחלק חושן משפט ולא בכרך הכולל את הדינים מחלק יורה דעה (הלכות שחיטה, טריפות, נדה), אלא שצ"ע אם חלוקה זו מקורה בדברי אדמו"ר הזקן. וצ"ע].

פ.ח.

"היתר עיסקא" מועיל רק עבור עסק

בין הלכות רבית ידוע ההיתר המפורסם בכינוי "היתר עיסקא", אולם פחות ידועה העובדה שהיתר זה מועיל רק בשביל עסק ולא בשביל הלוואה סתם.

זה לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר הזקן בענין זה, המופיע בהלכות רבית שבשולחן ערוך שלו (סעיף מ"ב):

וכל זה כשאותן המעות שמקבל הן עצמן עיסקא, שמתעסק בהן להרויח ואינו מוציא אותן ביציאותיו, אבל אם הוציא יתר מחצי המעות שהן הלוואה ביציאה שאין בה ריוח, כגון לצורך פרנסתו או דירתו או פירעון חובו, בין מדעת הנותן שנתן לו רשות להוציא בין שלא מדעתו, אף שמיד החזיר מעות אחרות תחתיהן ונתעסק בהן והרויח, הרי זה הרויח שלו, ואם נתנו להנותן הרי זו רבית גמורה אף אם לא קצץ לו דבר קצוב אלא נותן לו חצי ריוח כל המעות בין רב או מעט לפי שמיד שהוציא ביציאותיו נעשו מעות אלו שהוציא חוב הלוואה עליו ולא נשאר חצי המעות פקדון שיהיה חצי הרויח לבעל הפקדון.

אף אחי מורי ורבי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, שכידוע צועד בעקבות פסקי אדמו"ר הזקן (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ז, לו), מחמיר מאוד בספרו "ברית יהודה" פרק מ בענין זה.

פ.ט.

משיכת-יתר בבנק מהוזה רבית

לפי האמור ב"שביב" הקודם נמצא שכל משיכת-יתר בבנק מהווה רבית, שכן אף שהבנקים עורכים "היתר עיסקא" אין הדבר מועיל כאשר משתמשים בהלוואה מהבנק לצורך הוצאות ולא לצורך עסק, כאמור.

ישנם, אמנם, היתרים דחוקים ובתנאים מסויימים גם במקרים אלה. יעויין בהרחבה ב"ברית יהודה" פרק ל"ח הערה י"ח ובעוד מקומות.

כן יעויין במה שכתב אחי זצ"ל בספרו "דברי יעקב", חלק ב, דף ע"ז בנידון זה. להלן יצוטטו מספר שורות משם (והיא תשובה מכ"ה תמוז תשמ"ג):

“...לדעתי מי שאין לו עסקים ומקבל הלואה על צד היתר עיסקא יש בזה משום רבית קצוצה...”

ומ”ש כת”ר שישעבד נכסים אחרים, אה”נ אם יש לו עסקים אחרים מועיל, אבל מי שאין לו עסקים אחרים מה משעבד.

ואם יש לו דירה, מסתבר שיכול לשעבד הדירה לעיסקא, שכהיום מקובל שדירה הוא עסק רוחי, אבל אני מסופק אם התנאי מועיל ע”י קנין סודר שלא מדעת מנהלי הבנק, ואפשר שאף מנהל הסניף אינו מוסמך לכך.

בזמן האחרון הכנסתי בנוסח היתר עיסקא של כמה בנקים (ביניהם בנק מזרחי) שהמקבל משעבד גם עסקים אחרים לעיסקא.

עכ”פ למעשה, מי שאין לו עסקים כלל איסור גמור הוא, ואם יש לו עסקים אחרים, אם מתנה בפירוש מועיל, ואם לא יש לסמוך על המהרש”ם (שצוטט בדברי השואל, יעו”ש), וירא שמים ודאי ימנע מכך...”.

צ.

מה הדין כאשר כספי ההלוואה מביאים לשמירת המוניטין של הלווה?

עלה בדעתי לבדוק ולברר את דעתם של מורי הוראה מומחים בנושא זה, מה הדין כאשר כספי ההלוואה מביאים לשמירת המוניטין של הלווה, כאשר בזמננו המוניטין היא סחורה עוברת לסוחר, האם הדבר נחשב כרווח המתיר שימוש בהיתר עיסקא.

מובן שיש לבדוק היטב את המושג הזה ופרטיו השונים, האם ומתי ניתן להשתמש במושג האמור.

צא.

”בְּזִמְן שְׂאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּדְבָרִים הָאֵלֹ . . (ו) יִמָּצָא
עֲצָמוֹ שֶׁהוּא בְּבִלֵי מְלֵא בּוֹשָׁה וּבְלִמָּה רֵיק וְחָסֵד”

כתב הרמב”ם בהלכות יסודי התורה (פרק ד’ הלכה י”ב):

בְּזִמְן שְׂאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּדְבָרִים הָאֵלֹוּ וּמְכִיר כָּל הַבְּרוּאִים מִמְּלֶאךָ וְגִלְגַּל וְאָדָם פּוֹצֵא בּוֹ וַיִּרְאֶה חֲכָמְתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל

הַבְּרֹאִים. מוֹסִיף אֶהְבֶּה לְמָקוֹם וְתִצְמָא נִפְשׁוֹ וַיִּכְמֶה בְּשָׂרוֹ לְאַהֲבַת הַמָּקוֹם
בְּרוּךְ הוּא. וַיִּירָא וַיִּפְחַד מִשְׁפָּלוֹתוֹ וְדִלּוֹתוֹ וְקָלוֹתוֹ כְּשִׁיעָרֶיךָ עֲצָמוֹ לְאַחַד
מֵהַגּוֹפּוֹת הַקְּדוּשִׁים הַגְּדוּלִים. וְכָל שָׁכֵן לְאַחַת מֵהַצּוּרוֹת הַטְּהוּרוֹת הַנִּפְרָדוֹת
מִן הַגְּלָמִים שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגֵלֶם כָּלֵל. וַיִּמָּצָא עֲצָמוֹ שֶׁהוּא כְּכֹלִי מְלֵא בּוֹשָׁה
וְכִלְמָה רֵיק וְחֹסֵר.

ידוע ש"צדיקים דומים לבוראים". דומני שמדברי הרמב"ם האמורים
ניתן ללמוד גם בנוגע להתייחסות שלנו, יושבי בתי חומר, אל הנשר הגדול
- הרמב"ם עצמו, כדלהלן.

בזמן שאדם מתבונן ומכיר ביצירתו העצומה של הרמב"ם - ספרו
"משנה תורה", הכולל כ-15,000 (!) סעיפי הלכות ("הלכות קטנות" בלשון
הרמב"ם בהקדמתו), אותם קיבץ מהתלמוד הבבלי והירושלמי, ממדרשי
ההלכות ומכתבי הגאונים, וכדי לכתבם הוצרך להכריע במחלוקות ולפשוט
ספיקות. לאחר מכן ערך וסגן אותם בלשון ברורה ודרך קצרה ובסידור
מדויק ומופתי - הרי הוא מכיר בשפלותו ודלותו וקלותו כשישווה את
עצמו אל הרמב"ם, וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושה וכלימה, ריק
... וחסר...

צב.

היקף תורני חסר תקדים: רש"י, הרמב"ם ו"ק אדמו"ר ז"ע

אין בכוחנו להעריך את איכות חידושי התורה של רבותינו הראשונים
והאחרונים, אך מעניין לציין כי במספר גדולי ישראל בולט לעין ההיקף
הכמותי העצום בכתיבת פירושי והלכות התורה.

כבר הורחב ב"שביב" הקודם על יצירת הפלא "משנה תורה" של
הרמב"ם, לכך יש להוסיף את שאר ספריו: פירוש המשנה לששת סדרי
המשנה, "מורה נבוכים", תשובותיו הרבות, "הלכות הירושלמי", וספרים
נוספים.

בדומה לכך מצינו אצל רש"י, רבן של ישראל, שכתב פירוש על כל כ"ד
ספרי התנ"ך, כמעט על כל הש"ס, תשובות בהלכה, ומספר ספרים נוספים
שיצאו מבית מדרשו. היקף בלתי נתפס של כתיבה.

גם בדורנו זכינו לשפע פלאי ממש של דברי תורה מפיו ומפי כתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, שנכון לעכשיו מונה מעל 200 (!) כרכים גדושים בדברי תורתו (חלק מן הספרים פורטו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ו, קו-קז. וו-רז).

מעניין לציין, ועוד יורחב על כך להלן, כי חיבה יתירה ניכרה אצל הרבי הן לרש"י והן לרמב"ם, הוא עודד והרחיב את הלימוד בספריהם.

צג.

הגבוה ביותר – יורד למטה ביותר

שתי משמעויות בשפה המקובלת למושג "ממש" (בלי קשר למשמעויות המושג בספרות התורנית והחסידית): משמעות אחת במובן של מציאות מוחשית ניתנת למישוש, והמשמעות האחרת במובן של מהות בסיסית אמיתית מבחינת עומק הרבדים.

פירוש הדבר הוא שהמושג "ממש" מבטא מצד אחד גשמיות וחומריות מובהקת, ברמה הנמוכה ביותר, ומצד שני – עומק רוחני בלתי נתפס ובלתי נראה לעין ברמה הגבוהה ביותר.

במזמור קי"ג בתהלים נאמר: "המגביהי לשבת – המשפילי לראות בשמים ובארץ". ידוע גם המשפט, שהוא משפט יסודי במחשבת החסידות: "כל הגבוה גבוה יותר – יורד למטה מטה יותר".

צד.

רש"י והרמב"ם

בהיסטוריה היהודית – תורנית "מככבים" שני אישים שבמבט מידי עליהם ועל תורתם – עולה ומזדקרת התמונה של "המגביהי... המשפילי": רש"י ורמב"ם.

כאשר נעין מבט על יצירתו התורנית של רש"י נבחין מיד, בהסתכלות ראשונית, בשני צדדים בולטים. מחד – ההיקף הענקי, חסר אח וריע, בפרשנות התנ"ך והתלמוד, כאשר כמעט על כל פסוק ועל כל מלה בכל כ"ד הספרים יש פירוש רש"י, כאמור לעיל. ומאידך, "ירידתו" של רש"י אל הבנתו של "בן חמש למקרא" (ראה ספר "כללי רש"י" בעריכת כותב שורות אלה). נזכיר שקיימות גם יצירות תורניות נוספות של רש"י בתחומים שונים.

נעיף עתה מבט על יצירתו התורנית של הרמב"ם, ובמרכזה ספרו המונומנטלי "משנה תורה". הספר – הידוע גם בתואר "היד החזקה" – מקיף את הפסיקה ההלכתית כולה בכל מרחבי התורה שבעל-פה, בלי אח וריע בספרות הפסיקה התורנית, כך שהספר מהווה, במוצהר, סיכום של כל התורה שבעל-פה כולה, כידוע.

עם זאת נבחין באופן בולט ומרשים כי סגנון הספר, דרך עריכתו והגשתו המסודרת – משקפת את מטרתו המוצהרת לשמש כתובת לכל יהודי "כקטן וכגדול". שוב: נזכור כי יצירתו התורנית של הרמב"ם כוללת עוד ספרים חשובים בשדה הפרשנות התורנית ובמחשבה היהודית, כאמור לעיל.

הנה כי כן, רש"י ורמב"ם – שני ענקי הספרות התורנית שהיקף יצירותיהם חסר אח וריע בכל המרחב התורני, אך יחד עם זה הם בולטים – גם בזה הם יחודיים – בכך שהם עומדים, במוצהר ולמעשה, במרומי ענקיותם הרוחנית, עם הפנים אל בני הרמה הנמוכה ביותר בידיעה ובהבנה.

צה.

"יבוא השלישי" – כ"ק אדמו"ר זי"ע

דומה כי גם בדורנו הדל והנחות זכינו להופעתו של המאור הגדול, כ"ק אדמו"ר זי"ע, אשר יצירתו התורנית, מתאפיינת בשני מרכיבים אלה: מחד – ההיקף והעומק, חסר אח וריע, כאשר אין נושא ופרט במרחבי התורה שבכתב ובעל-פה שאיננו מתלבן ומתבאר ביצירתו התורנית: פרשנות תנ"ך, סוגיות תלמוד, פסיקה הלכתית, פרקי מחשבה ואמונה, קבלה, חסידות וכו' וכו'. יחד עם זה הוא "יורד" ומגיע אל כל נפש מישראל, בכל רמת ידע והבנה תורנית או אמונית, ומוצא את השפה המשותפת עד כדי הגעה לעולם העשייה הגשמי. כן נהג הרבי לומר שיחות מיוחדות לילדים.

וראה זה פלא:

כ"ק אדמו"ר זי"ע "הקים" את לימוד פירוש רש"י על התורה, מבחינת כמות הלומדים ואיכות הלמידה, ויחד עם זה "הקים" את לימוד משנה תורה של הרמב"ם, מבחינת כמות הלומדים ואיכות הלמידה.

כל זה – בלי תקדים ובלי אח וריע בהסטוריית הספרות התורנית, וכמובן, בהסטוריית שתי יצירות אלה.

צו.

”זהחוט המשולש – לא במהרה ינתק”

אמרנו שהמושג ”ממש” מבטא שתי הגדרות: ”מגביהי – משפילי”, וראה פלא על פלא – שלושת שמותיהם הקדושים של שלושת הענקים התורניים הללו, רמוזים במלה: ”ממש” (נוסף על כך שראשי התיבות של שמותיו הפרטים ושם משפחתו של כ”ק אדמו”ר זי”ע הם: ”ממש”)...

יוזכר גם כי רש”י הוא מקור הפסיקה והמנהגים האשכנזיים ורמב”ם הוא מקור הפסיקה והמנהגים הספרדיים, וכ”ק אדמו”ר זי”ע איחד את שניהם. כך שנוצרה לנגד עינינו צורת הניקוד של ”סגול”: נקודה מימין ונקודה משמאל ומתחתיהן באמצע נקודה משותפת.

צו.

האם ניתן לשמוע את קול ה’ ולהשאיר בחיים?

בפרשת ואתחנן מתארת התורה התרחשות שאירעה לאחר עשרת הדברות (דברים ה, יט-כד): ”את הדברים האלה דיבר ה’ אל כל קהלכם . . . ויהי כשמעכם את הקול . . . ותאמרו . . . היום הזה ראינו כי ידבר אלוקים את האדם וחי . . . ועתה למה נמות . . . אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה’ אלוקינו עוד ומתנו. כי מי כל בשר אשר שמע קול אלוקים חיים מדבר . . . כמונו ויחי. קרב אתה ושמע . . . ואת תדבר אלינו...”.

לכאורה דרוש ביאור בפשוטו של מקרא:

א. תחלה אמרו בני ישראל ”היום הזה ראינו כי ידבר אלוקים את האדם וחי”, ומיד הם ממשיכים: ”אם יוספים אנחנו לשמוע . . . ומתנו” – כיצד שני הדיבורים עולים בקנה אחד?

ב. אם אכן חשבו בני ישראל שלא ניתן לשמוע את קול הקב”ה ולחיות – הכיצד מבקשים הם ממשה רבנו שהוא ישמע את הדברים מהקב”ה?

צח.

ההבדל בין "אדם" ל"בשר"

ניתן, אולי, לבאר את הדברים בהקדמת תורת כ"ק הרב המגיד ממעזריטש נ"ע (לקוטי אמרים, סימן כב). להלן הדברים בלשונם:

איזהו שוטה המאבד מה שנותנין לו. פירש, כי עיקר האדם הוא הצלם דמות אדם שבו, וכדאיתא בזוהר כשחיה דורסת את האדם בוודאי נדמה לה כבהמה, והלך ממנו דמות אדם מחמת העבירות שעשה. ואדם בגימטריא מ"ה. וזהו פירש איזהו שוטה המאבד מ"ה, ר"ל צלם אדם גימטריא מ"ה, שנותנים לו מעולמות עליונים. (ונקרא שוטה אם אבד זה מחמת שטות, כי אין אדם עושה עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות). עד כאן מדברי המגיד. וראה גם בתניא קדישא פרק כד בענין זה.

על פי האמור עלה ברעיוני ליישב את הפסוקים האמורים. בני ישראל אמרו בתחלה "היום הזה ראינו כי ידבר אלוקים את האדם וחי", בהתכוונם לכך שמי שהוא בדרגת "אדם", שלא חטא, יכול, אכן, לדבר עם הקב"ה ולחיות, אך, מאידך, "אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלוקינו עוד ומתנו. כי מי כל בשר אשר שמע קול אלוקים חיים מדבר . . כמונו ויחי", כלומר: אנחנו, שאיננו בדרגת "אדם" אלא בדרגת "בשר" בלבד, איננו יכולים לשמוע את קול ה' ולהשאר בחיים.

לפיכך "קרב אתה ושמע . . ואת תדבר אלינו..." , שכן משה רבנו עומד בדרגת אדם ולכן דווקא הוא יכול לדבר עם הקב"ה ולהשאר בחיים.

צט.

סמיהלי-סטמד

בראשית שנת תש"ד, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, הגיעו רבים מפליטי השואה לארץ, וביניהם: האדמו"ר מסמיהלי, רבי חנניה יום טוב ליפא טייטלבוים זצ"ל, רעייתו הרבנית חיה רייזל, שהיתה בתו של הרה"ק רבי יואל מסטמר זצ"ל, ואחותו של האדמו"ר מסמיהלי, שהיתה אז נערה.

האדמו"ר מסמיהלי, רעייתו ואחותו התגוררו בירושלים ברחוב יהושפט המלך (כיום: רחוב הרב אליהו ראם) פינת רחוב בני ציון (כיום: רחוב בית ישראל) מול דירת הורינו בשכונת "בית ישראל".

באופן טבעי היה האדמו"ר מסמיהלי למנהיגם של חסידי סטמר בירושלים, שהיו אז מעטים ובית הכנסת שלהם שכן ברחוב שערי פינה, מרחק של 10 דקות הליכה מדירתו. הוא היה גם ראש ישיבת "ייטב לב" של סטמר בירושלים.

אני ואחי הצעיר, הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה, היינו אז בגילאי 7-8 ואהבנו מפעם לפעם להכנס ל"טיש" שערך האדמו"ר בימי שבת-קודש בדירתו שמול ביתנו, כאמור. ב"טיש" השתתפו אז מתי מספר והיינו מקבלים ממנו שירים, אותם אכלנו לתיאבון.

האדמו"ר מסמיהלי היה נעים סבר והתייחס בחביבות אל האנשים כולל לילדים כמונו.

ק.

עם חותנו הרה"ק מסטמר זצ"ל

בשלהי שנת תש"ה עלה לארץ הקודש הרה"ק רבי יואל מסטמר והתגורר גם הוא עם רעייתו (בוזו"ש) באותה דירה משך כשנה עד נסיעתו לארה"ב.

עם בואו של חותנו הפסיק את מנהגו לערוך "טיש" והרה"ק מסטמר זצ"ל נהג לערוך "טיש" בבית הכנסת שברחוב שערי פינה האמור.

חרוטה בזכרוני תמונה של הרה"ק מסטמר חוזר בשבת אחר הצהריים מבית הכנסת האמור לדירתו מעוטף בטלית ועסוק בשיחה עם דו"ז רבי עמרם בלוי (ברש"י) שהיה אף הוא מעוטף בטלית. לא היה שום ליווי של חסידים נוספים.

כעבור תקופה מסויימת נסע האדמו"ר מסמיהלי עם רעייתו ואחותו לארה"ב בעקבות חותנו.

קא.

סאסזב

בהיותם יחד בארה"ב גבה טורא בין הרבניות (הרבנית מסטמר הייתה רעייתו של הרה"ק מסטמר בוזו"ש, ואילו הרבנית מסמיהלי הייתה בתה של רעייתו של הרה"ק מסטמר בוזו"ר והיתה צעירה ממנה רק בכ-10 שנים).

בעקבות זאת עזב האדמו"ר מסמיהלי את בית חותנו והקים חצר ובית מדרש משלו ומאז נקרא האדמו"ר מסאסוב.

בי"ד מרחשוון תשי"ד נפטרה הרבנית מסמיהלי-סאסוב, בתו של הרה"ק מסטמר, כאמור, ללא שהיו להם ילדים.

קב.

ניחום אבלים" של כ"ק אדמו"ר זי"ע אצל הרה"ק מסטמר

בימי ה"שבעה" (י"ט מרחשוון) בא כ"ק אדמו"ר זי"ע לניחום אבלים אצל הרה"ק מסטמר בה שוחחו בדברי תורה (הדברים נדפסו ב"תורת מנחם - התוועדויות", חלק י, עמודים 144-145).

הרה"ק מסטמר קיבל את פני הרבי בהתרגשות רבה ובסבר פנים יפות, ולאחר הביקור התבטא בפני מקורביו בשבחים נפלאים על הרבי (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, ו. קטו).

בין השאר שאל הרה"ק מסטמר את הרבי האם להסתפק בכך שחתנו, בעלה של הנפטרת, יאמר קדיש עד ה"שלושים", או שהוא בעצמו יאמר קדיש כל י"א חודש. בתשובה לכך החל הרבי לדבר במעלת אמירת הקדיש כל י"א חודש, בפרט על פי המבואר בקבלה.

בינתיים נכנס ראש ישיבה ליטאי וכששאל באיזה ענין עוסקים פטרו הרה"ק מסטמר במחי-יד באמרו שענינים אלה, עניני קבלה, אינם שייכים אליו...

קג.

ממשפחת הרה"ק מסאסוב זצ"ל

כעבור זמן נישא הרה"ק מסאסוב שנית, ומזיווג זה נולדו צאצאים. ביניהם בנו ממלא מקומו - כ"ק האדמו"ר רבי יוסף דוד מסאסוב שליט"א.

כעבור תקופה נוספת עלה לארץ הקודש, בה הקים ב"גני תקווה" את קרית "ישמח משה", על שם זקנו הרה"ק רבי משה טייטלבוים זצ"ל, בעל ה"ישמח משה", העומדת כיום בראשותו של בנו שליט"א.

*

אחותו של הרה"ק מסמיהלי-סאסוב, שהוזכרה לעיל, נישאה בשנות היותם בארה"ב לגאון רבי גרשון זקס זצ"ל, נכדו של הגאון בעל "חפץ חיים" זצ"ל, שניהן כראש ישיבת "חפץ חיים" במונסי (ראה עליו "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קעו).

קד.

למה יהושפט?

הוזכר לעיל כי הרחוב הנקרא כיום רחוב הרב אליהו ראם, בו התגוררו הרה"ק מסמיהלי-סאסוב ומשפחתו, היה נקרא בעבר רחוב יהושפט המלך (עוד על דרי הרחוב סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כב. ה, קלד), ומולו היתה דירת הורינו בשכונת "בית ישראל" בילדותי.

בשעתו תהיתי מדוע נבחר דווקא שמו של יהושפט המלך לשם הרחוב, מתוך שאר מלכי יהודה.

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נו. ה, עב. צט-ק. ו, נא) על ר' משה אלפרט ע"ה, שהיה מלמד בת"ת "עץ חיים" סניף "זכרון משה", שנקרא בשם "סיני", וכן היה ה"מוכתר" של שכונת "בית ישראל", ועל בנו, חבר לידותי, הרה"ח ר' יהושפט ע"ה, שהיה חסיד חב"ד.

עלתה בדעתי השערה שהסיבה לשני השמות "יהושפט", הן לבנו של ר' משה והן לרחוב בו גר, היא אחת: ככל הנראה לר' משה היתה מסיבה כלשהי חיבה ליהושפט המלך, ולכן קרא לבנו בשם זה, וכן השפיע, בהיותו ה"מוכתר" של השכונה ובעל השפעה, על הגורמים המתאימים לקריאת שם הרחוב בשם זה.

קה.

"בני ציון"

אז עלה בדעתי כי יתכן וההשערה האמורה מסבירה גם את שם הרחוב הסמוך, שנקרא אז בשם "בני ציון" (כיום: רחוב בית ישראל), כדלהלן.

באותן שנים התקיימו בירושלים מספר "אגודות סתרים", הכוונה להתאגדויות של קבוצת אנשים לחברות חזקה ועזרה הדדית ביניהם, בעיקר בהשגת משרות ומקורות פרנסה.

אגודת הסתרים הגדולה שבהם היתה אגודת "אחווה" שבנתה את שכונת "אחווה" בירושלים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, רכ. ו, קמד) והיתה שייכת בזמננו לחוג המתונים ביחס לציונות בראשותו של הגרצ"פ פרנק זצ"ל, רבה הראשי של ירושלים מטעם הרבנות הראשית.

אגודה נוספת נקראה בשם "בני ציון", ור' משה אלפרט היה מראשיה. לפי השערתי גם שם רחוב זה, "בני ציון", נקרא על שם האגודה האמורה בהשפעתו של ר' משה אלפרט.

קז.

"יודע את העולם ומתכוון למרוד בו"

ידוע כי אחד מראשי והוגי תנועת הציונות, שכיניו היה "אחד העם", שוחח פעם עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ואחר כך התבטא [על משקל דברי חז"ל על צמלק (ילקוט שמעוני, פרשת בחוקותי): "יודע את רבונו ומתכוון למרוד בו"] כי הרבי מוהרש"ב "יודע את העולם ומתכוון למרוד בו".

כוונתו היתה כי יש רבנים וגדולי ישראל שהעובדה שהם מאמינים בקב"ה אינה חידוש כל כך, משום שהם אינם מכירים את העולם, אך הרבי מוהרש"ב מכיר היטב את העולם ואת ה"השכלה" ולמרות זאת אמונתו בקב"ה איתנה והוא בז לעולם ולעניניו ומתכוון למרוד בו.

קז.

אמונה תמימה

היה פעם מישהו בקי בחכמות העולם שזכה לשהות אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"יחידות" בהיכל קדשו זמן ממושך.

לאחר צאתו התבטא: מוזר, ראיתי שהוא מלא וגדוש בידע רב בענייני העולם ובהשכלה, אך האמונה שלו היא תמימה בדיוק כמו של סבתא זקנה חסרת השכלה...

קח.

מה היא תחילת הקדיאה ל"שני" בפרשת דברים למנהג חב"ד?

ב"ספר המנהגים - חב"ד" עמ' 31, נאמר: "בפרשת דברים - הקדיאה לכהן מפסיקין פסוק אחד לפני שני, בכדי שלא להתחיל פרשה שני בפסוק איכה".

ובהערה שם: "כך נוהגים בבית הכנסת של כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע וכ"ק אדמו"ר שליט"א".

כן נדפס גם ב"לוח כולל חב"ד": "בקריאת התורה מסיימין לכהן: ה' אלוקיכם... ככוכבי השמים לרוב".

ידוע שכך היה נהוג בכמה וכמה קהילות במזרח אירופה. בקונטרס "התקשרות" מובא שכך נפסק ב"אשל אברהם" (של הגה"ק מבוטשאטש וצוק"ל) וב"ליקוטי מהרי"ח".

קט.

הכרעה שונה בקונטרס "התקשרות"

למרות המובא לעיל, הוכרע ב"התקשרות" להפסיק את העליה הראשונה במלים "כאשר דיבר לכם" - בניגוד למנהג חב"ד המופיע באופן ברור ב"ספר המנהגים" ו"לוח כולל חב"ד" (שני המקורות האותנטיים והמוסמכים למנהגי חב"ד, ראה "שביבים" שב"לקט זפרט" א, סא), ובניגוד לנהוג בקהילות רבות, כאמור, ואף בניגוד לפוסקים המוזכרים על ידי הכותב עצמו שליט"א.

טעמו ונימוקו של פסק מחודש זה, הובא על אתר בהערה: "כך נהגו בקריה"ת שבליובאוויטש. כאשר שינו והנהיגו בבית-חיינו לסיים פסוק אחד לפני 'שני', כדי שלא להתחיל בפסוק 'איכה' (כמ"ש באשל אברהם להרה"צ מבוטשאטש סי' קלח. ובליקוטי מהרי"ח (ח"ג נב, א) כתב, שנוהגין כן אף במקומות שאין מנגינת הפסוק בניגון איכה. אך לכאורה, ע"פ הפשט, וכן ע"פ המדרש - איכ"ר רפ"א, פסוק זה אינו תוכחה!), כאמור בספר-המנהגים ס"ע 31 (אף שספר זה הוגה במידה מסוימת ע"י הרבי), העירו על כך הזקנים, והדבר חזר לקדמותו. וראה בזכרונות הבעל-קורא בבית-חיינו, הרה"ח ר"מ שוסטרמאן ע"ה (למען ידעו... בנים יולדו, אה"ק תשנ"ז, עמ' 138), המספר שהוא הנהיג זאת וכיצד הפסיק לנהוג כך".

קי.

הסיפור של הרה"ח ר' מרדכי שוסטערמאן ע"ה

הסיפור של הרה"ח ר' מרדכי שוסטערמאן ע"ה המוזכר בהערה האמורה הוא (בלשון המחבר) כדלהלן:

בפ' דברים (שבת חזון) שקוראים בשבת שלפני ת"ב, בחומשים הנדפסים, סימן התחלת הקריאה ל'שני' (לוי) הוא בפסוק "איכה אשא לבדי" – שהוא בדומה ל"איכה ישבה בדד" שבמגילת איכה (אף שאינו דומה ממש) – ובכך ישנן קהילות שנוהרות שלא להתחיל ב"איכה", ויש בזה מנהגים שונים: ישנם המסיימין בפסוק א' לפני שני – המסיים "ככוכבי השמים לרוב" ולשני מתחילין בפסוק – "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם" – שהוא התחלה טובה; וישנם המסיימין לכהן (ככתוב בחומשים) – "כאשר דבר לכם" – רק לשני (ללוי) חוזרים וכופלים הפסוק הקודם (ומתחילין) – "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם"; וישנם שקוראין כמו שכתוב בכל החומשים – בלי שינוי.

כאשר התחלתי לקרוא בתורה ב-770 והייתי שואל את הר' יוחנן ז"ל [גורדון] באיזה ענין (של ספק) איך לנהוג, היה עונה לי בזה"ל: "ווי דו וועסט טאן – וועט אזוי זיין גוט" [= כפי שתנהג – יהיה טוב], ולא היה נותן לי שום הוראה. והיות שבביהכ"נ שקראתי לפני בואי ל-770 נהגו באחד מן המנהגים הנ"ל (וכבר הורגלתי בזה המנהג), המשכתי ככה גם ב-770 (ועל סמך זה הכניסו מנהג זה – לסיים בפס' א' קודם – בספר המנהגים – חב"ד שהדפיסו אז).

קיא.

דברי הגר"א סימפסון והגר"י לנדא זצ"ל

ממשיך הרב שוסטערמאן בסיפורו:

ואירע פעם שהרב החסיד הישיש ר' אלי' סימפסון ז"ל (הוא הי' המכניס ליחידות אצל הרבי הקודם זצ"ל נבג"ם זי"ע, והי' מוסר דברי הרבי לנכנס ליחידות) בא להתפלל בשבת חזון (דברים) ב-770 ושמע ממני קריאת התורה כנוסח הנ"ל, ויגש אלי – אחר התפלה – בקפידה ובגערה על מנהגי זה באמרו: "דו מאכסט נייע מנהגים! [= אתה יוצר מנהגים חדשים!] מעולם לא הי' מנהג כזה!".

התחלתי לברר איך הי' המנהג אצל הרביים שלנו זצ"ל, ואמרו לי שהרה"ח וכו' ר' יעקב לנדא ז"ל מבני ברק הי' בעל-הקורא אצל הרבי (הרש"ב) נ"ע בליובאוויטש ושאלתי אותו (ע"י חתני מ.מ. וולף שי' שבא"י) וזוהי התשובה ששלח לי בזה"ל: "בתשובה לשאלתך – שום שינוי לא היו עושים אצל קה"ק מרן רבינו נבג"מ זי"ע בקריאת הפרשה, והיו מתחילים איכה אשא לבדי – בלי שום שינוי. יעקב לנדא".

ומני אז הנני נוהג כהוראתו – לבלתי עשות שום שינוי – ומתחיל כנדפס בחומשים.

עד כאן לשון הסיפור של הרב שוסטערמאן ע"ה.

קיב.

"זאת תורת העולה"

מן הסיפור עולים הפרטים הבאים:

א. בליובאוויטש, בנוכחות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, היה נהוג לקרוא את הקריאה כפי שנדפסה בחומשים.

ב. בבית המדרש ב-770, בשנים ת"שתשט"ו (או, כמדומה, החל הרב שוסטערמאן לשמש כבעל-קורא ב-770) לא היה מנהג קבוע, כפי שהתבטא רבי יוחנן גורדון זצ"ל. סביר מאוד שגם באותן שנים נהגו ב-770 כפי שנכתב בספר המנהגים, שהרי שני מחברי הספר, הגאון החסיד המקובל רבי מנחם זאב גרינגלאס זצ"ל והגאון החסיד רבי יהודה לייב גרונר זצ"ל, היו ממתפללי בית המדרש הזה. הדבר, אולי, רמוז גם בציון העובדה שם שבית המדרש הוא של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

ג. משנת תשט"ו (או כל זמן אחר שבו החל הרב שוסטערמאן לשמש כבעל-קורא ב-770) עד תאריך מסוים (לא לפני שנת תשכ"ז, שנת הדפסת ספר המנהגים), במשך 12 שנה לפחות, נהגו ב-770 לסיים בפסוק הקודם, כפי הכתוב בספר המנהגים.

ד. החל מתאריך מסוים, כאשר נודע לרב שוסטערמאן המנהג שנהג בליובאוויטש, שינה את המנהג והוחל לקרוא כקריאה הנפוצה.

ק"ג.

דבזה"ק לא התערבו במנהגי בית הכנסת

כ"ק אדמו"ר זי"ע סיפר, לא אחת, וגם זכיתי לשמוע זאת מפה קדשו (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, סא), שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע אמר, ביחס למנהגים שבליובאוויטש, שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לא התערב בגבאות (נוסח אחר: "בכעה"ב'שקייט"). כך נהג גם כ"ק אדמו"ר זי"ע, כפי שהוא העיד על עצמו.

הסיפור של הרב שוסטערמאן עצמו מהווה הוכחה מוחצת לקביעה האמורה: אנו רואים שהרבי לא התערב, לא בשנים עשרה השנים, לפחות, בהם היה נהוג המנהג של הקדמת הפסוק, ולא בשנים האחרות, ממש כפי שנהג כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בליובאוויטש.

כל זה מלמדנו, באופן ברור, שלא מחייב אותנו כלל שום מנהג שהיה נהוג בליובאוויטש או ב-770. מאידך, "ספר המנהגים" הוא המקור המוסמך למנהגי חב"ד כפי שקבע אותם כ"ק אדמו"ר זי"ע, הוא חתום בחותמת המלך, והוא ה"שלחן ערוך" של כל חסיד. על כך ראה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם" (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" א, סא), וכך גם כתב הגרא"ח נאה זצ"ל בלוח כולל חב"ד, המהווה אף הוא מקור נאמן למנהגי חב"ד כפי שקבע כ"ק אדמו"ר זי"ע.

ק"ד.

מה פשר ההגדרה "הוגה במידה מסוימת"?

אתכבד להוסיף מספר נקודות־הבהרות מהותיות ביותר:

א. בהמשך לנושא סמכות "ספר המנהגים", יש לציין את הדיוק הבעייתי במשפט המופיע ב"התקשרות" שהספר "הוגה במידה מסוימת על ידי הרבי". נשאלת שאלת תם: באיזו מידה? למחצה? לשליש? לרביע? ואיזה חלק הוא זה שהוגה? מי שרוצה להתחשב רק במנהגים שהוגהו על ידי הרבי – לאן עליו לפנות לבירור? ועוד שאלה: אם הרבי טרח להגיה חלק מן הספר כדי שהמעיינים בספר זה ינהגו כראוי וכרצון קדשו – האם פירוש הדבר שלגבי החלקים הבלתי מוגהים מרשה לנו הרבי לטעות?!

האמת היא שכ"ק אדמו"ר זי"ע הגיה את הספר כולו מתחלתו ועד סופו, כפי שהעידו שני עורכי הספר.

קטו.

על פי הפשט "איכה אשא לבדי" מהווה תוכחה!

ב. ב"התקשרות" נאמר שע"פ הפשט, וכן ע"פ המדרש, הפסוק איכה אינו תוכחה. הדבר תמוה מאד, לא רק בגלל שרבים ושלמים נוהגים את המנהג של הקדמת הפסוק (ורבים אף קוראים את הפסוק בנעימה של קינות, גם אם אנו לא נוהגים כן, כמובן), אלא גם בגלל שמבט קל יוכיח עד כמה אין הדברים מדוייקים.

ראשית, אם אנו סומכים על מדרש – יודעים אנו שאפילו "איכה ישבה בדד" נדרש בחסידות למעליותא. נוסף לכך, כל ה"תוכחות" שבפרשת בחוקותי ובפרשת תבוא הן על פי הדרוש הפנימי – ברכות.

אשר לפשט – כל "בן חמש למקרא" המעייין ולו בעיון קל בפירוש רש"י על אתר (פשוטו של מקרא), יראה את תיאור המצב העגום והחמור שמאחורי הענין.

יתכן, אולי, לומר בהקשר זה את הדברים החריפים הבאים: רש"י (דברים א, יד) ד"ה ותענו אותי וגו' אומר: "חלטתם את הדבר להנאתכם. היה לכם להשיב, רבינו משה, ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך; לא ממך שנצטערת עליה".

גם כאן לפנינו, למרבה הכאב, תופעה של "להנאתכם", העדפת שמיעת דברים מפי תלמידים במקום לשמוע ולהקשיב לדברי בן עמרם, ועל פי זה אכן אין הפסוק "איכה אשא לבדי" (בקשת משה רבנו למצוא לו עוזרים) מהווה ענין של תוכחה או צער. ברם, חובה עלינו לדעת כי "איכה אשא לבדי" הוא ענין של צער, שכן אנו מעדיפים לשמוע "ממך", ולכן אין לנו אלא דברי בן עמרם.

קטז.

אצל רבוה"ק מצינו הקפדה על לשון טובה

ג. נוסף לכל האמור אשאל שאלת תם: מה מצאו המחדשים קדושה יתירה בחלוקה הקודמת שאסור לנטות ממנה, ולו רק כדעת הפוסקים שצויינו לעיל?! הרי, לאמיתו של דבר, לא ידוע מי קבע את החלוקה המודפסת בחומשים ומדוע (ופעמים קשה למצוא את ההיגיון שבדבר). אנו אמנם נוהגים על פי האמור, שהרי "מנהג ישראל תורה", אבל אין מנהג זה עדיף ממנהג שיש לו מקורות וטעם.

ד. ידוע כי רבוה"ק נזהרו ביותר, ואף הורו כן לחסידיהם, בענייני שימוש ב"לשון נקיה" דווקא ("בית רפואה" וכיו"ב), וכן בהקפדה על "מסיימין בטוב", והדברים ידועים. לפי זה מובן, גם ב"דעת תחתון", מדוע דווקא המנהג שלא לפתוח ב"איכה" זכה להיחתם ב"גושפנקא דמלכא" ולהיות "מנהג חב"ד".

קיז.

"הנוער האגודתי"

בשנים תש"ו-תש"ז, בהיותי בגיל 10-11, הייתי חבר בארגון "הנוער האגודתי" - קבוצות הנוער של צעירי אגודת ישראל. החברות התבטאה בפגישות משותפות בשבת-קודש ולעתים גם בימי חול, טיולים פעם בשנה, מחנות קיץ וכיוצא באלה.

הארגון חולק לקבוצות לפי גיל ולכל קבוצה היה מדריך ששוחח וסיפר סיפורים וכו'. המדריך שלנו היה הרה"ח ר' מרדכי דייטש ע"ה, חסיד גור, ולימים מנהל כולל פולין-ורשה בארץ הקודש (ששכונת "בתי ורשה" הסמוכה ל"מאה שערים" היא בבעלותו).

אחד החברים ב"הנוער האגודתי" הזכור לי מאוד הוא כ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ו, פו). מקבוצות הגיל הבוגרות יותר זוכרני את: הגה"ח רבי יודל טרגר זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ב, כ.ה, לה), הרה"ח ר' אברהם לודמיר ע"ה (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ז, י), והרה"ח ר' אברהם מייזליש ע"ה, שהיה לימים משפיע בכפר חב"ד (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ג, קס).

אגב: בשעתו שמעתי מהרה"ח ר' בנימין שצ'רנסקי (אודותיו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לו, ג, קלד, ד, נז) שהמדריך שלו ב"הנוער האגודתי" היה לא אחר מאשר דודי הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כב, ג, קלד-קלח, ד, רכ, ה, קעב), שבהיותו נער קיבל חינוך אגודאי, והיה גם מדריך בתנועת הנוער של "אגודת ישראל".

ק"ח. "לשם"

בשנים תש"ח-תש"ט, בהיותי בגיל 12 בערך, אירגן הרב מרדכי נוישטט ע"ה, מראשי "צעירי אגודת ישראל" אז, אירגון נוער "סודי" ארצי בשם "לשם", ראשי תיבות: לגיונו של מלך.

הוא ניצל את העובדה שבין בני הנוער אז, בכללם בני הנוער החרדי, היו מספרים סיפורי אגדה על הפעילות החשאית של ארגוני המחתרת שלפני קום המדינה (אצ"ל, לח"י וכו'), כולל סיפורים הירואים על דרכי הסתתרות מפני הצבא הבריטי.

נער חרדי דאז, מיד אחרי קום המדינה, שמח להיות חבר בארגון "מחתרתי" כביכול, מבלי שאיש ידע על קיומו וכו'.

הכניסה לארגון היתה מלווה בסודיות מיוחדת. לא זכור לי מי הכניס אותי לאירגון, אבל זכור לי שאני הכנסתי גם את חברי הרה"ח ר' שלום צבי מוקוטובסקי ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, יב) אל האירגון.

האירגון לא האריך ימים כנראה משום שהתבגרנו ופג הקסם של להיות חבר באירגון "מחתרתי".

ק"ט. מישודי הפעולה

לאירגון קבע הרב נוישטט שלושה מישורי פעולה: "עצמי", "תנועתית", "כלל ישראלי". כלומר: פעילות רוחנית עצמית, כולל קבלת חובות רוחניות מיוחדות, פעילות להכניס יותר רוחניות בתנועת צעירי אגודת ישראל, ופעילות למען כלל ישראל.

אגב: ברגע זה זכור לי רק פעולה במישור הכלל ישראלי: ביקור שערכנו
יחד עם הרב נוישטט עצמו אצל משפחות עולים טריים ממרוקו בשכונת
"עין כרם" בירושלים, בה שוחחנו עמם בעניני יהדות.

קב.

הרה"ח ר' חיים אייזנשטט ע"ה

כיוון שהאירגון היה ארצי היו לו סניפים שונים. כך נרקמו יחסי ידידות
בין נערים חרדים ירושלמים לבין נערים חרדים תל-אביבים.
מאז זכור לי לטובה חבר-ידיד, אז – תל-אביבי, ובהמשך מראשי חסידות
סלונים – הרה"ח ר' חיים אייזנשטט ע"ה שנפטר לאחרונה.
במשך השנים הרבות שחלפו מאז לא היה קשר מעשי ביני לבין ר' חיים
– אבדלח"ט – למרות שבלבי היתה פינה חמה שמורה אליו.
לאחרונה חודש הקשר והתברר לי שהוא מתגורר בירושלים עיה"ק
והתקיימו בינינו מספר שיחות טלפוניות לבביות. על כך ראה גם
ב"שביבים" הבאים.

קבא.

המתנה והזמנה

בין השאר סיפר לי ר' חיים ע"ה את הסיפור דלהלן.
פעם הזדמן לו להיות עם רעייתו בארה"ב והם רצו לנצל את ההזדמנות
כדי לקבל ברכה מכ"ק אדמו"ר זי"ע במעמד חלוקת השטרות לצדקה.
כאשר הגיעו לבית מדרשו של הרבי המתינו לתורם כמו אלפי האנשים.
בשלב מסויים, לאחר המתנה בת 3 שעות, מהשעה 11 בבוקר עד השעה 2,
פקעה סבלנותם והחליטו לחזור למקום אכסנייתם.
נאמר להם כי קיימת גם כניסה אחורית דרכה ניתן להכנס ללא המתנה
בתור. הם הלכו לשם, אך הדלת היתה נעולה ואנשים רבים המתינו גם
שם שהדלת תיפתח. לפתע, זמן קצר לאחר שהגיעו למקום, הגיע מישוהו,
שלף רק אותם מתוך האנשים שהמתינו, פתח את הדלת, סגר אותה אחריו
והוביל אותם בדרך צדדית היישר אל הרבי... נס בפני עצמו.

קבב.

”מבלבל חיים בחסד”

משעמדו לפני הרבי וראו את פניו הק' פרץ ר' חיים בבכי. הרבי שאל אותו מדוע הוא בוכה, ר' חיים אמר שיש להם בת הנשואה כבר מספר שנים ועדיין לא נפקדה. תשובת הרבי היתה: אל תדאג, יהיו לה ילדים. הרבי לקח בידיו הק' חופן של דולרים לצדקה והגיש להם באמרו: ברכה והצלחה.

כעבור זמן קצר נפקדה הבת בזש"ק וכיום יש לה כבר מספר צאצאים.

[אגב: באחת השיחות בינינו אמר לי ר' חיים שיש לו באותו ערב שמחת "תנאים" של אחד מצאצאי אותה בת].

שאלתי אותו כמה שטרות נתן לו הרבי, משום שידועות עובדות שמספר השטרות שהעניק הרבי היה זהה למספר הצאצאים שנולדו בברכתו, ומסתבר שגם במקרה האמור היה כך. ר' חיים אמר לי שהוא לא חשב על כך ולכן לא ספר את השטרות.

קבג.

הקשר בין ה"נתיבות שלום" זצ"ל לחסידות חב"ד

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט זפרט" ב, א. ה, פ. ו, צח) על הרה"ק ה"נתיבות שלום" מסלונים זצ"ל והערצתו לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

מן הראוי לציין כי ה"נתיבות שלום" כיהן במשך תקופה כראש ישיבת "אחי תמימים" של חב"ד בתל אביב לצידו של המשפיע החבד"י המפורסם ומנהל הישיבה, הגאון החסיד רבי חיים שאול ברוק זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט זפרט" א, כו, ב, פכ"פג, ה, עט. ו, צח-ק. ז, כט) עמו היתה לו ידידות עמוקה.

באותה תקופה למד בנו וממלא מקומו, כ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א, ב"חדר" "בני תמימים" של חב"ד בתל אביב.

לאחר התקופה בה כיהן כראש ישיבת חב"ד בתל אביב, כאמור, עלה ה"נתיבות שלום" לירושלים עיה"ק (לעיל אות קיז סופר על בנו כ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א בילדותו בתקופת מגוריהם בירושלים), הקים שם את ישיבת "בית אברהם" ועמד בראשה כארבעים שנה, ולאחר הסתלקות חותנו, הרה"ק ה"ברכת אברהם" זצ"ל, מילא את מקומו בהנהגת חסידות סלונים.

קבד.

"הוי גולה למקום תורה"

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קלה) על ישיבת "פני משה" שהקים דודי הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א בירושלים עיה"ק על שמו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל ועמד בראשה.

כן סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כט, ה, קעו) על החדר הנוסף שהיה בדירת הורינו והושכר משיקולים כלכליים לגאון רבי יצחק שיינר שליט"א, שהיה אז, בבחירתו, תלמיד שהגיע מחוץ לארץ כדי ללמוד בישיבת "קמניץ".

מעניין לציין כי לאחר שהגר"י שיינר עזב את החדר הוא הושכר לשני בחורים שהתגוררו בתל אביב ולמדו בירושלים, בישיבת "פני משה" האמורה, והם: 1. הגאון רבי אברהם שי' בנדיקט, המכהן כיום כר"מ בישיבת "חוג חתם סופר" בבני ברק, שהיה בוגר ת"ת "יסודי התורה" בתל אביב, שהיה שייך לחוג יוצאי הונגריה. 2. הרה"ח ר' מנחם שי' קלוגמן, כיום מזקני חסידי גור ואחד הכותבים הבכירים מדי יום ביומו ב"המודיע", שהיה בוגר ת"ת "סיני" בתל אביב, שהיה שייך לחסידות גור.

קבה.

עשיית תשובה בחדשי תמוז ומנחם-אב

דורשי רשומות אומרים כי ראשי התיבות של "תמוז" הינם: זמני תשובה ממשמים ובאים.

כן ידוע בשם בעלי המוסר לדרוש את מאמר חז"ל (עירובין יח, ב) שיש לאדם ללכת "אחרי ארי ולא אחרי אשה", שיש לאדם לחזור בתשובה כבר בחודש מנחם-אב שמזלו אריה ולא להמתין עם החזרה בתשובה לחודש אלול שמזלו בתולה.

בקשר לכך מעניין לציין כי בחלוקת שיעורי התניא ללימוד יומי שנערכה בידי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (ונלמדת כחלק משיעורי ה"חת"ת", חומש, תהלים, תניא) נמצא כי רובה של "אגרת התשובה", החלק בתניא קדישא שעוסק בביאור ענייני התשובה על פי הפשט ופנימיות התורה בהרחבה, נלמדת במשך חודש תמוז, וסיומה נלמד בתחלת חודש מנחם-אב.

קבו.

ההודיה לקב"ה על המצוות המעשיות

בברכת המזון, ובעיקר בברכה השניה שבה, אנו מודים לקב"ה על הארץ הטובה אשר נתן לנו.

נוסף על הפירוש הפשוט, שמדובר על השטח הגשמי של ארץ ישראל, נראה שבמשמעות הפנימית הכוונה היא להודות לקב"ה על המצוות המעשיות שנתן לנו, שכן ידוע המבואר בתורת החסידות לגבי פרשת המרגלים (לקוטי תורה, לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, פרשת שלה) שהמשמעות הפנימית של הכניסה לארץ הקודש היא קיום המצוות המעשיות באופן גשמי.

ההודיה לקב"ה על המצוות המעשיות כרוכה במעלה הגדולה שבהן. מצוות אלה מבטאות שלא רק הרוחניות קשורה לקב"ה, דבר המתבטא בקיום המצוות שבשכל ושב"גש ("חובות הלכות"), אלא גם הגשמיות קשורה לקב"ה, ו"אין עוד מלבדו" (ראה בנושא זה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קח. קנט).

קבו.

מה הקשר בין "בעבור שמו הגדול" לבין ברכת המזון?

לפי מה שנתבאר ב"שביב" הקודם ניתן, אולי, לבאר את דלהלן.

בברכה הראשונה שבברכת המזון אנו אומרים:

"...ובטובו הגדול עמנו תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד. בעבור שמו הגדול...".

נשאלת השאלה: מה הקשר של המלים "בעבור שמו הגדול" לברכה זו ולברכת המזון בכלל?

קבח.

"השם שלם"

להבנת הענין יש להקדים:

ידוע ששם הוי"ה מורכב משני חלקים: האותיות י-ה מסמלות את "עלמין סתימין", עולם האצילות ועולם הבריאה, והספירות "חכמה" ו"בינה",

ההשפעות האלוקיות ברבדים הנשגבים והעליונים, ואילו האותיות ו-ה מסמלות את "עלמין דאתגליין", עולם היצירה ועולם העשייה, ושבעת המדות וספירת ה"מלכות", ההשפעות האלוקיות שיורדות מטה מטה ומהוות את העולם הגשמי וכל הברואים הנחותים.

כן ידוע ש"עמלק" הוא מלשון הפרדה ו"מליקה", הרוצה להפריד את ההשפעות האלוקיות העליונות, האותיות י-ה, מן ההשפעות הנמוכות יותר, האותיות ו-ה, ולטעון שרק "השמים שמים לה", רק את העולמות הנשגבים מהווה הקב"ה ונוכחותו קיימת, ולא בעולם הגשמי רח"ל.

משמעותו של "השם שלם" שיהיה בשלימות בגאולה הוא שכולם יכירו וידעו כי הקב"ה נמצא ומהווה כל העת גם את הגשמיות.

קכט.

המצוות המעשיות גורמות ל"שמו הגדול"

לפי האמור מובן הקשר בין "בעבור שמו הגדול" לברכת המזון, שכן דווקא המצוות המעשיות (עליהן אנו מודים בברכת המזון, כאמור) גורמות לכך שיהיה "שמו הגדול" – "השם שלם", כולל גם את האותיות ו-ה.

[זהו גם תוכן פירושו של "מחזור ויטרי" על המלים "יהא שמיה רבא" שבקדיש: יהא שם י"ה רבא, שיהא השם שלם, כמובא בתוספות דיבור המתחיל "ועונין" – ברכות ג, א].

לתוכן כל האמור עיין היטב גם בתניא קדישא עמודים קו, ב – קט, ב בביאור הפסוק "ויעש דוד שם".

קל.

"עד אנה תסתיר את פניך ממני. עד

אנה אשית עצות בנפשי"

להלן "ווארט" מפורסם אותו שמעתי בילדותי בשם הרה"ק רבי ישראל מרוזין זצ"ל.

במזמור יג בתהלים (פסוקים ב-ג) נאמר: עד אנה ה' תשכחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני. עד אנה אשית עצות בנפשי...

את הסמיכות בין שני הפסוקים האמורים הסביר הרה"ק מרוזין כך: כל עוד האדם חושב שהוא זה שמתכנן לעצמו את מחשבותיו והנהגתו ואינו סומך בכך על הקב"ה - הקב"ה מסתיר את פניו ממנו.

ובלשון הפסוקים: עד מתי ("עד אנה") הקב"ה יסתיר את פניו ממני ("תסתיר את פניך ממני")? כל עוד ("עד אנה") שאשית עצות בעצמי ("אשית עצות בנפשי")!

קלא.

יש לעקור את ה"רבות מחשבות בלב איש"

ידועה מסכת הקשרים בין רבוה"ק נשיאי חב"ד לבין הרה"ק מרוזין זצ"ל (ראה גם "לקט זפרט", חלק שמיני, עמודים פז-צב).

גם ל"ווארט" האמור של הרה"ק מרוזין מצינו מקבילה מדברי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, בלוח "היום יום", בתאריך יט אלול (להלן בתרגום מאידיש):

עוד בהיות רבינו הזקן בוויטבסק, אמר פעם "תורה" על הפסוק "אתם נצבים גוי", ופירש: "מחוטב עצך" - לשון עצה, יש לעקור את ה"רבות מחשבות בלב איש". "שואב מימך" - לשאוב את המים המצמיחים כל מיני תענוג.

קלב.

"...ושמעו אמרי כי נעמו. כמו פולח ובוקע בארץ..."

להלן "ווארט" מפורסם נוסף בשמו של הרה"ק רבי ישראל מרוזין זצ"ל (מעניין לציין כי גם "ווארט" זה, כקודמו, מחבר שני פסוקים כדי לבטא תוכן אחד), על הפסוקים בתהלים מזמור קמא (פסוקים ו-ז): "...ושמעו אמרי כי נעמו. כמו פולח ובוקע בארץ..."

מעשה ב"מגיד" שחיפש "ווארט" לטפל בהם בדרשותיו כדי לעניין בהם את הציבור.

במסגרת חיפושיו אחר "ווארט" הגיע ה"מגיד" אל הרה"ק מרוזין זצ"ל כדי לשמוע ממנו איזה "ווארט" מעניין.

אמר עליו הרה"ק מרוזין: "...ושמעו אמרי כי נעמו. כמו פולח ובוקע בארץ...", ופירש:

את דברי התורה הנני אומר כהדרכה והתעוררות לציבור, ואילו הלה רוצה לשמוע את דבריי כי הם דברים ערבים ונעימים ("ושמעו אמרי כי נעמו"), נמצא שביחס אליו דבריי אינם פוגעים במטרה, והדבר משול לגרזן שמופעל לחטוב עצים ותחת זאת הוא פוגע באדמה ("כמו פולח ובוקע בארץ")... [יעויין גם ברש"י שם: "ושמעו אמרי. הנעימים שאני מדבר במצותיו של הקב"ה ואינם שבים מדרכם הרעה..."].

קלג.

הרה"צ רבי שלמה סופל זצ"ל

הרה"צ רבי שלמה סופל זצ"ל היה מגיד מישרים מפורסם בירושלים, בעל פה מפיק מרגליות ורבים נהנו לשמוע את דבריו. הוא היה חתנו של מגיד המישרים המפורסם רבי בן ציון אדלר זצ"ל.

כאשר נבנה שיכון פאג"י, בשנים תש"ד-תש"ז, חלק גדול מהפועלים שעסקו בבנין היו חברי תנועת פאג"י.

בהפסקות של פועלי הבניה נהג רבי שלמה סופל להגיע אליהם ודרש לפניהם בפרשת השבוע ובדברי אגדה והתעוררות.

כדי להבהיר את הטורח וההשקעה שבפעולה האמורה תצויין העובדה כי אז לא היתה תחבורה ציבורית לשם, והשכונה נחשבה למקום מרוחק יחסית מהשכונות החרדיות (כמעט כל השכונות הקיימות כיום באיזור לא היו קיימות באותן שנים). נוסף לכך כדי להגיע למקום היה צורך לעבור קטע הררי וסלעי, ולמרות כל האמור טרח רבי שלמה לבוא כדי לזכות יהודים בשמיעת דברי תורה והתעוררות.

קלד.

תיקוני "מלקות"

כבר סופר על ישיבת "אהל משה" (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כה. לט. ב, נג. ג, סו-סז. ד, פו. קפה-קפו. רה. רסג-רעה. רפא) ועל לימודי בה בין השנים תשט"ו-תש"כ.

באותה תקופה היה הר"ש סופל זצ"ל עורך "תיקונים" של מלקות לכל מי שחפץ בכך.

הרה"ח ר' משה חיים ברנדויץ זצ"ל (בנו של הרה"צ רבי יהודה צבי ברנדויץ זצ"ל, האדמו"ר מסטרטין, ראה עליו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ו, רד), שהיה בין חכמי ורבני ישיבת "אהל משה" באותן שנים, ביקשני לכתוב ולשאול את כ"ק אדמו"ר זי"ע איך להתייחס לענין האמור.

במכתב קדשו של הרבי שזכיתי לקבל התייחס הרבי גם לענין זה. ב"שביב" דלהלן יועתק חלקו של המכתב העוסק בכך, בפיענוח ראשי התיבות והשלמת קיצורים.

קלה.

"במה-שכותב אודות הרב שלמה שי' סאבל"

ב"ה, יד' טבת תשי"ח

ברוקלין

הותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים נכבד-ונעלה

עוסק בצרכי-ציבור רב פעלים מוה' טובי' שי'

שלום וברכה!

...במה-שכותב אודות הרב שלמה שי' סאבל, אינו מבאר הבכך מהידיעות שכותב, זאת אומרת באם יש לזה שייכות למכתבי אליו, שזוהי ידיעה שאפשר שיהי נפקא-מינה במשך הזמן.

במה-שכותב אודות פלוני העורך תיקונים של מלקות לכל מאן דבעי כו' מובנת האחריות שבזה. ופלא גדול מי זה בדורנו שיכול לקחת על-עצמו אחריות זו. ואפילו בההוספה "לכל מאן דבעי", אף-על-פי-כן נשאר מקום לעיון גדול. ויעויין בשולחן-ערוך לרבנו הזקן הלכות נזקי גוף ונפש וביחוד סעיף ד' שם...

קלז.

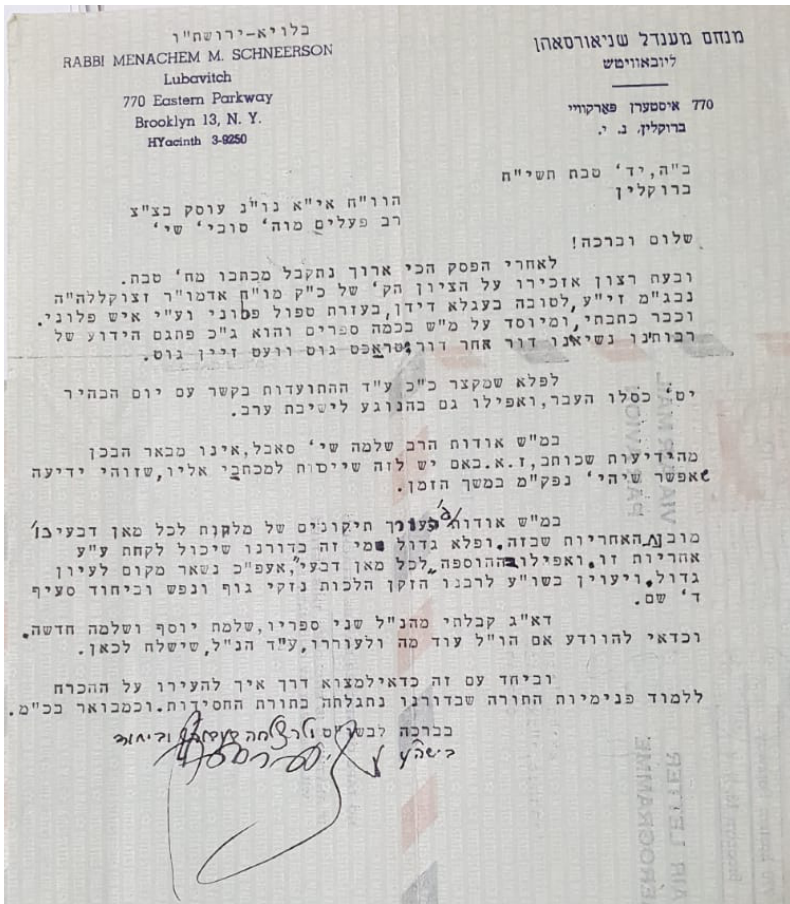
זהירותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בכבודו של יהודי

יושם לב לדבר מעניין במיוחד במכתב האמור.

עורך תיקוני המלקות היה, כמסופר לעיל, הר"ש סובל, אך הקורא את מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ואינו מודע למכתב השאלה שכתבתי עשוי להתרשם שמדובר בשני אנשים שונים. בקטע הראשון שהועתק מדובר אודות הר"ש סובל (וכך גם בקטעים השלישי והרביעי שיועתקו להלן אות קלח) ואילו בקטע השני מדובר אודות "פלוני העורך תיקונים של מלקות".

הדבר בולט במיוחד בכך שהמילה "פלוני" שבקטע השני נוספה על המכתב בכתב יד קדשו של הרבי עצמו.

כפי הנראה צפה הרבי שמכתבו יתפרסם ולכן לא רצה שהמכתב ייכתב בצורה שייראה ממנה שהר"ש סובל זצ"ל הוא שערך את תיקוני המלקות (דבר שהרבי שולל במכתבו), עדות נוספת לאהבת ישראל וזהירותו המופלגת של הרבי בכבודו של כל איש מישראל.

קלז.

ספריו של הר"ש סובל

הר"ש סובל זצ"ל (תרס"א-תש"ל) פרסם שלושה ספרים, שבשמותיהם המלה שלמת או שלמה (כדלהלן), זאת כפי הנראה כדי לרמוז את שמו שלמה בשמות ספריו כמנהג המחברים.

הספרים הם:

שו"ת שלמת יוסף – כולל התכתבויות של הר"ש עם הגאון רבי יוסף רוזין מרוגאצ'וב. אגב: הר"ש היה יליד דווינסק, העיר שברבנותה כיהן הרוגאצ'ובי. יתכן, איפוא, שמכאן הקשר ביניהם.

שו"ת שלמת חיים – כולל התכתבויות של הר"ש עם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, רבה של ירושלים (אליה עלה הר"ש כבר בבחרותו) מטעם העדה החרדית.

שלמה חדשה – כולל את חידושיו וביאוריו של הר"ש במקרא, בהלכה ובאגדה. לספר זה שלושה חלקים.

בהמשך מכתבו האמור של כ"ק אדמו"ר זי"ע הוא כותב גם על ספריו של הר"ש ששיגר אליו. ב"שביב" דלהלן יועתק חלקו של המכתב העוסק בכך, בפיענוח ראשי התיבות והשלמת קיצורים.

קלח.

"קבלתי מהג"ל שני ספריו, שלמת יוסף ושלמה חדשה"

דרך-אגב קבלתי מהג"ל שני ספריו, שלמת יוסף ושלמה חדשה. וכדאי להוודע אם הוציא-לאור עוד מה ולעוררו, על-דרך הג"ל, שישלח לכאן.

וביחד עם זה כדאי למצוא דרך איך להעירו על ההכרח ללמוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות. וכמבואר בכמה-מקומות.

בברכה לבשורות-טובות ולהצלחה בעבודת-הקודש וביחוד בישיבת-הערב

מ. שניאורסאהן

קלט.

מי קדם, פנחס או אליהו?

ידוע מאמר חז"ל (תרגום יונתן וארא ו, יח. זהר, חלק ב', קצ, ב) "פנחס זה אליהו".

נשאלת השאלה: פנחס היה בזמנו של משה רבנו במדבר, ואילו אליהו הנביא היה רק לאחר מכן, בזמן הנביאים. לפי זה היה מתאים יותר לכאורה לנסח את מאמר חז"ל בצורה שונה: "אליהו" שהיה בתקופה המאוחרת – "הוא פנחס" מהתקופה הקדומה, ומדוע נאמר "פנחס זה אליהו"?

כ"ק אדמו"ר זי"ע מביא תירוץ על כך לפי הנאמר בזהר (חלק א, מו, ב. עיין שם בהגהות דרך אמת) שעוד לפני זמנו של פנחס היה אליהו קיים כבר, אלא שלא היה אז אדם ילוד אשה אלא מלאך, ולכן על פנחס שהופיע לאחר מכן נאמר "פנחס – זה אליהו" שהיה קיים כבר קודם לכן בתור מלאך.

קמ.

"פנחס – זה אליהו"

ניתן, אולי, להוסיף על האמור, שהניסוח "פנחס זה אליהו" בא לבטא מסר חשוב: קנאות אמת היא זו שנובעת (לא, חלילה, משנאת האחר, אלא) דווקא מאהבת ישראל אמיתית. לאמור: כיון שהוא אכן אוהב את הזולת הוא דואג לו שלא יחטא ושיחזור בתשובה ולכן הוא מקנא את קנאת ה'.

כך היה אצל פנחס שהיה נכדו של אהרן הכהן, שהיה "אוהב שלום ורודף שלום", וירש את תכונות הנפש שלו, ודווקא מסיבה זו היה הוא מי שקינא את קנאת ה' (ראה גם "לקוטי שיחות", חלק ח, עמוד 165).

מסר זה נרמז, כאמור, בניסוח "פנחס זה אליהו" וכדלהלן.

אליהו הנביא, מבשר הגאולה ומי שעתיד "לשום שלום בעולם", מבטא אהבת ישראל אמיתית. פנחס מבטא קנאות אמת לשם ה'. על כך נאמר: "פנחס – זה אליהו", פנימיותו והמניע של קנאי אמיתי ("פנחס") הם ("זה") אהבת ישראל אמיתית ("אליהו").

*

עוד על מאמר חז"ל זה נכתב ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ו, לט.

קמא. כלל ופרט

מספר פסוקים במזמור קלה בתהלים (ה-יב) חוזרים על עצמם במזמור קלו (י-כב).

ניתן, אולי, לומר שבמזמור קלה מופיעים הדברים באופן כללי יותר ובמזמור קלו הם מופיעים באופן פרטי יותר.

לפי הנחה זו יובן אחד ההבדלים שבין שני המזמורים. במזמור קלה (פסוק יב) נאמר: "ונתן ארצם לנחלה, נחלה לישראל עמו", ואילו במזמור קלו (פסוקים כא-כב) נאמר: "ונתן ארצם לנחלה. . . נחלה לישראל עבדו...".

לפי ההסבר שלעיל מובנת סיבת השינוי: במזמור קלה מדובר על עם ישראל בכללותו: "לישראל עמו", ואילו במזמור קלו מדובר על כל יהודי באופן פרטי: "לישראל עבדו".

*

עוד על מזמורים קלה-קלו נכתב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קסט. ה, יח. מה. ו, מ-מא. קכב.

קמב. הרה"ח ר' דוד לייב חן זצ"ל

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ס"סב. ב, סט. ג, פ"פא. קע. קעב. קפ. ד, נד-נה. קנג) על בית הכנסת "בית חנה" שלנו שבשכונת סנהדריה. כן סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קעד. ד, רס. ה, צ) על הרה"ח ר' דוד לייב חן זצ"ל, מחשובי חסידי חב"ד בירושלים. הוא היה חסיד אמיתי ואיש מסירות נפש.

ב"שביב" דלהלן יבוא סיפור שסיפר ר' דוד לייב בהתוועדות י"ב תמוז בבית הכנסת "בית חנה", אותו שמע מפי סבו החסיד הידוע הרה"ח ר' מאיר שמחה חן זצ"ל מנעוול, ששמע אותו מפי סבו הגאון החסיד המפורסם רבי פרץ חן זצ"ל, הראשון לבית חן שהיה חסיד חב"ד.

יש לציין כי לא זכורה לי מסורת חסידית כה אותנטית וישירה בזמננו ובקירבה כה גדולה לאדמו"ר הזקן (3 חוליות בלבד בשרשרת!).

לכאורה מצוה לפרסם את הסיפור דלהלן, הן בגלל עוצמת חוזק המסורת, כאמור, והן בגלל התוכן שלו.

קמג.

לרבי עצמו יש רבי...

כשהיה ר' פרץ חן ילד בגיל 9, היה לומד בקביעות בביתו של המלמד. יום אחד, כאשר חזר מן הבית מהפסקת הצהריים לבית המלמד נוכח כי המלמד איננו בבית להפתעתו הרבה. במענה לשאלתו נאמר לו כי ה"רבי" (המלמד) הלך לרבי שלו שהגיע לביקור בעיירה. הילד נדהם מן העובדה שלרבי שלו, שהוא מבוגר וכו', יש לו בעצמו רבי, והלך מיד לבית אותו חסיד שהרבי - אדמו"ר הזקן - התאכסן אצלו.

קמד.

מתוך הסידור (א)

כשהגיע נוכח לדעת כי לא נותנים לאיש להכנס לבית, אך כיון שבעל הבית חיבב מאד את הילד והראה לו תמיד אותות חיבה הוא ניגש אליו וביקש לראות את הרבי, והאיש הכניסו לחדר הרבי שהתפלל אז בחדרו. הוא הניח אותו על הקומה העליונה של המטה הכפולה (זו על גבי זו) כדי שיעקוב בשקט אחרי הרבי. מכל מה שראה זכר הרד"ל חן רק את העובדה כי כשפסע אדמו"ר הזקן ג' פסיעות לאחוריו אחרי תפלת שמונה עשרה לקח אתו אדמו"ר הזקן בידיו את הסידור הפתוח וממנו אמר את "עושה שלום" ו"יהי רצון". [נקודת הסיפור נזכרה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קעד, אך חסרים שם הרבה פרטים, ומאידך, יש שם תוספת השוואה להנהגת כ"ק אדמו"ר זי"ע, יעויין שם].

קמה.

מתוך הסידור (ב)

בהקשר האמור עלי לספר את מה שזכיתי לראות במו עיני:

היה זה בסיום אחת ההתוועדויות של כ"ק אדמו"ר זי"ע במוצאי שבת קודש. הרבי הבדיל על הכוס, כשלפניו סידור פתוח, כדרכו בקודש. הרבי החל באמירת הפסוק הראשון "הנה א-ל ישועתי וגו'". תוך כדי כך הבחין הרבי שאת המלים הראשונות הוא אמר בעל פה, תוך כדי חיפוש המלים בסידור. מיד עם סיום אמירת הפסוק חזר הרבי שוב מתוך הסידור על הפסוק כולו.

קמו.

תהלים במחתרת

בהתוועדות האמורה סיפר ר' דוד לייב פרט מעניין מדברי ימי חייו:

כשנודע בישיבה המחתרתית שבה למד בשנת תרפ"ז כי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע נאסר, התאמצו התלמידים שהדבר לא יודע לבעלי-בתים של בית-הכנסת שבו למדו, כדי שלא יגרשו אותם משם מפחד.

התלמידים אמרו תהלים כל העת, אך כשאחד הבעלי-בתים נכנס לבית הכנסת התחילו מיד ללמוד כרגיל!

קמו.

הרווחתי...

באחד מלילות יום טוב ראשון של פסח, אחרי תפלת ערבית, ניגש אלי הרה"ח רבי דוד לייב חן זצ"ל וסיפר לי כי שכח להפריש חלה מן המצות שקיבל מאחיו החסיד המפורסם רבי בער'קה חן זצ"ל.

הוא שאל אותי אם אני יכול לתת לו שלוש מצות. מובן שהשבתי מיד בחיוב ובכוננות לתת לו יותר משלוש מצות. הוא אמר שהוא מסתפק בשלוש, והגיע לביתי, שם קיבל שלוש מצות.

ביום ראשון של חול המועד הוא הגיע לביתי עם שלוש מצות משלו. סירבתי לקבל, אך הוא הפציר בי ונעניתי לו.

אמרתי אז לבני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי', הוא הזכיר לי
לאחרונה את האיירוע: ראה, תמורת חסד קטן קיבלתי מצות מהודרות
יותר, מצותיו של רבי בער'קה חן זצ"ל.

הרווחתי...

קמח.

"מזמור לדוד להזכיר"

מזמור לח בתהלים פותח בפסוק: "מזמור לדוד להזכיר".

בדברי רבותינו מפרשי התהלים נאמרו ביאורים שונים על פשר הביטוי
"להזכיר" כאן, עליהם ניתן להוסיף את הביאור דלהלן, אותו שמעתי מפי
חסיד אחד.

במזמור שלפניו, מזמור לז, עוסק דוד נעים זמירות ישראל בהדרכות
לעם ישראל כיצד יש לבטוח בקב"ה ולשמוע בקול דברו ולא להיות
מושפע מן הרשעים. המזמור מסתיים בתפלתו "ותשועת צדיקים מה'
מעוזם בעת צרה. ויעזרם ה'... ויושיעם כי חסו בו".

במזמור לח, מאידך, מבקש דוד מהקב"ה בנוגע אליו עצמו, שהקב"ה
יושיע אותו.

זו, איפוא, המשמעות של "להזכיר":

דוד המלך פונה אל הקב"ה ואומר: עד עתה הדרכתי ובקשתי בקשר
לעם ישראל כולו, עתה הנני מבקש "להזכיר" לקב"ה גם אותי עצמי שגם
אותי הקב"ה יזכור ויושיעני.

קמיט.

"למנצח לדוד להזכיר"

על ה"ווארט" האמור יש להוסיף ולהאיר, שהדברים מתאימים גם לפעם
הנוספת שהביטוי "להזכיר" מופיע בתהלים – בפתיחת מזמור ע: "למנצח
לדוד להזכיר".

גם שם המזמור שלפניו, מזמור סט, מסתיים בבקשת דוד המלך על
כלל ישראל: "כי אלוקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוהו.

זרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה", ומתאים הדבר שה"להזכיר" מהווה בקשה שהקב"ה יזכור גם את דוד בעצמו, כמובן מהמשך מזמור ע, העוסק בבקשותיו של דוד בנוגע אליו בעצמו.

קג.

המשל והנמשל

לכאורה שרשי הדברים מיוסדים על דברי ה"מדרש תהלים" במזמור ע, וזה לשונו שם:

משל למלך שהיה לו צאן וכעס עליהם, גירש את הצאן והתיר את הדיר והעביר את הרועה. אחר זמן כנס הצאן ובנה את הדיר ולרועה לא הזכיר, אמר הרועה הרי הצאן מכונסות והדיר בנוי ואני איני נזכר.

כך אמר דוד: למעלה מן המזמור "כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה", הרי הדיר בנוי. "וישבו שם וירשוה זרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה", הרי הצאן מכונסות. ואני איני נזכר, לכך "למנצח לדוד להזכיר".

[דברי המדרש נתבארו במאמר חסידות של כ"ק אדמו"ר זי"ע, דיבור המתחיל "ביום עשתי עשר – תשל"א, סעיף יב ("תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט", חלק שלישי, עמוד קלו)].

קנא.

הזכרת הרועה מהווה עיקר בגאולה

לאמיתו של דבר, העיקרון האמור, שלא להסתפק בגאולת עם ישראל בלבד ("כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה. זרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה") אלא להזכיר גם את הרועה הנאמן, "דוד מלכא משיחא", אינו פרט שולי, אלא מהווה ענין עיקרי ומרכזי בגאולה: המלך המשיח.

ניתן להבחין שעיקרון זה עובר כחוט השני בדברי חז"ל וגדולי ישראל בקשר לגאולה העתידה, כדלהלן ב"שביבים" הבאים.

קנה.

בדברי חז"ל: "את צמח דוד עבדך"

נוסף על הברכות הרבות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת העמידה בענין תחיית המתים ("מחיה המתים"), הגאולה ("גואל ישראל"), קיבוץ נדחי ישראל ("תקע בשופר"), השבת המשפט ("השיבה שופטנו"), בניין ירושלים ("ולירושלים עירך"), החזרת השכינה ("המחזיר שכינתו לציון") – לא הסתפקו בכך והוסיפו ברכה מיוחדת על המשיח: "את צמח דוד עבדך".

כך גם בנוסח הקדיש לא הסתפקו במלים "ויצמח פורקניה", המוסבות על הגאולה, והוסיפו גם את המלים "ויקרב משיחיה", להדגיש את מלך המשיח.

כן במקומות רבים בדברי חז"ל מוזכרים הביטויים "ימות המשיח" ו"בן דוד בא" על זמן הגאולה.

קנה.

"שני המשיחים": דוד מלכא משיחא ומלך המשיח

גם בדברי הרמב"ם בענין הגאולה מודגש פעמים רבות שכל התרחשות הגאולה תהיה רק על ידי מלך המשיח (הלכות מלכים, פרק יא, הלכות: א, ד):

הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲתִיד לְעֹמֵד וּלְהַחְזִיר מַלְכוּת דָּוִד לְיִשְׁרָאֵל לְמַמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה. וּבִזְמַן הַמְּקֻדָּשׁ וּמְקֻבָּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל . . . וְכָל מִי שְׂאִינוּ מֵאֲמִין בּוֹ. אוֹ מִי שְׂאִינוּ מִתְּכַה לְבִיאָתוֹ . . . הוּא כּוֹפֵר . . . בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁנֵי רַבְּנָנוּ. שֶׁהֲרִי הַתּוֹרָה הַעִידָה עָלָיו . . . אִף בְּפִרְשֵׁת בְּלָעַם נֶאֱמַר וְשֵׁם נְבִיא בְּשֵׁנֵי הַמְּשִׁיחִים. בְּמִשְׁחַ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרִיחֵם. וּבְמִשְׁחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁעֹמֵד מִבְּנֵי שְׁמוֹשֵׁי אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאַחֲרוֹנָה...

יעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד הוֹגֵה בְּתוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת כְּדוֹד אָבִיו. כְּפִי תוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב וְשֶׁבְּעַל פֶּה. וְיִכְף כָּל יִשְׂרָאֵל לִילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בְּדָקָה. וְיִלְחֹם מִלְחָמוֹת ה'. הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא מְשִׁיחַ. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ וּבָנָה מְקֻדָּשׁ בְּמִקְוָמוֹ וְקִבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִי זֶה מְשִׁיחַ בְּוֹדָאִי. וַיִּתְקַן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ לְעַבְדֵי אֶת ה' בְּיַחַד שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אֲזַ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְּרוּרָה לְקֹרֵא כָּלֵם בְּשֵׁם ה' וּלְעַבְדוֹ שְׂכֵם אֶחָד.

יושם לב כי לפי דברי הרמב"ם ארבעת המרכיבים העיקריים של הגאולה השלמה, שהם: בנין בית המקדש, קבוץ גלויות, שליטה על העולם וקיום מושלם ומלא של המצוות, תלויים בגואל, שהוא הוא שיביא אותם לידי פועל.

קנד.

"החתם סופר": "האומר אין משיח . . . הרי הוא כופר"

כך פסק גם ה"חתם סופר" זצ"ל להלכה (שו"ת חתם סופר, יורה דעה, סימן שנו):
 "...האומר אין משיח וקים ליה כרבי הלל [הסובר ש"אין משיח לישראל", "אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו" - סנהדרין צח, ב-צט, א ובפירוש רש"י שם] הרי הוא כופר בכלל התורה...".
 אף בנוסח "אני מאמין" שנהוג לאמרו בקהילות רבות מדי יום נאמר:
 "אני מאמין בביאת המשיח", ולא רק בגאולה.

קנה.

שני רבדים לגאולה: פיזי ורוחני

כל המובא לעיל מביא אותנו למסקנה ברורה שבתורה ניתן דגש עיקרי לא רק על הגאולה, אלא גם על הגואל, המשיח, ודגש זה הינו הכרחי וחלק בלתי נפרד מן האמונה בגאולה, ולא ניתן להסתפק בפרטי הגאולה האחרים מלבדו.

ההסבר לכך בתמציתיות ובקצרה ב"שביב" זה ושלאחריו (להסבר הדברים בהרחבה יעויין במאמרי "ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה" שנדפס בספרי "נר למשיח" על תניא קדישא, עמודים קלג-קמה [במהדורת תש"פ]):

גאולה על פי התורה מורכבת משני רבדים: א. הרובד הפיזי. ב. הרובד הרוחני. כלומר: מעבר לגאולה הפיזית שתבטא בעולם גשמי מושלם, ללא טרדות וללא קשיים גשמיים וללא רוע, המתבטאת בייעודים "וגר זאב עם כבש", "וכתתו חרבותם לאתים", וכו', מהותה של הגאולה היא הגאולה הרוחנית: הרגשת אחדות ה' המוחלטת ("אין עוד מלבדו") בעולם, כנאמר: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", "ומלאה הארץ דעה את ה' גו", וכו'.

קנו.

תפקידו של הגואל

רצונו של הקב"ה הוא שהגאולה הרוחנית תיעשה אצל בני ישראל מתוך תהליך פנימי בנפש היהודי, והוא אכן יתחבר לגילוי האלוהי האמור. דבר זה אינו אפשרי ללא קיומו של הגואל: יהודי בשר ודם, "מחציו ולמטה איש", שניתן לראות עליו את עובדת היותו שרוי בהתבטלות מוחלטת לקב"ה, ונוסף לכך משפיע אותו יהודי ומנחיל לכל בני ישראל התבטלות זו אל הקב"ה, גם באמצעות הפצת דברי תורה הניתנים להבנה והפנמה בשכל ורגש אנושיים.

תפקיד זה היה תפקידו של הגואל הראשון, משה רבנו, "רעיא מהימנא", בגאולת מצרים, והוא גם תפקידו של הגואל האחרון, "הרועה", "דוד מלכא משיחא".

קנו.

לא ניתן להסתפק רק בגאולה פיזית

זהו למעשה גם ההסבר לכך שתנועת החסידות מאז ייסודה על ידי מורנו הבעש"ט נ"ע פיתחה את היסוד של "התקשרות לרבי".

מי שברור לו כי החלק הרוחני של הגאולה חשוב לא פחות מן החלק הפיזי שלה אינו יכול להסתפק, כאמור, רק בגאולה, ויש לו צורך הכרחי גם בגואל.

אגב: אחד מהוגי הדעות של הציונות הדתית כתב כי ההבדל בינה לבין תנועת חסידות חב"ד היא שלציונות הדתית מושם הדגש על הגאולה ואילו בחב"ד ניתן דגש עיקרי על הגואל.

כאמור, דרכה של חסידות חב"ד, כמו בכל דבר, מבוססת על התורה שקבעה כי יש צורך הן בגאולה והן בגואל, כמוסבר לעיל, ואילו הציונות, ששמה דגש, כידוע, רק על הגאולה הפיזית, והיישוב הגשמי בארץ הקודש, זנחה את הגאולה הרוחנית המתבטאת בגואל, כמלך המשיח. הדברים מגיעים לידי כך שהקמת מדינת ישראל נחשבת אצל ההולכים בדרכה כאתחלתא דגאולה וכראשית צמיחת גאולתנו.

קנח.

פשר הדגשת ייחוסו של המשיח לדוד המלך

במקומות רבים מתואר מלך המשיח בייחוסו לדוד המלך.

מספר דוגמאות: א. בתפלת העמידה: "את צמח דוד עבדך". ב. בברכת המזון: "מלכות בית דוד משיחך". ג. בברכות ההפטרה: "ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא. . . נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד. ברוך אתה ה' מגן דוד". ד. במאמר חז"ל (פסחים נד, ב): "אין אדם יודע. . . מלכות בית דוד מתי תחזור". ה. במאמרי חז"ל רבים מוזכר המשיח בכינוי "בן דוד" והגאולה בכינוי "מלכות בית דוד". ו. בדברי הרמב"ם (שצוטטו לעיל אות קנג): "יעמוד מלך מבית דוד" (ועוד רבות שם, יעו"ש).

ולכאורה דרוש ביאור: מדוע לא די בהזכרת המשיח, הגואל, עצמו ויש צורך בהזכרתו על שם ייחוסו לדוד המלך?

קנט.

להחזיר עטרה ליושנה

בפשטות הכוונה היא, כיוון שהקב"ה נשבע לדוד "שלא יכבה נרו לעולם ועד" (ראה, לדוגמא, תהלים מזמור פט, החל מפסוק כ, ומזמור קלב) – נדרשת החזרת עטרה ליושנה [ראה בהרחבה שיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע בנידון, שנדפסה בלקוטי שיחות, חלק יח, שיחה ב' לפרשת בלק].

יתכן שכוונת הרמב"ם (הלכות מלכים, פרק יא, הלכה ד) בתארו את המלך המשיח, שהוא, בין השאר, "הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו", היא להזכיר את לשון הכתוב תהלים קלב, יב: "אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך".

קס.

"לאוקמי שכינתא מעפרא"

כך גם על פי הקבלה והחסידות: ידוע כי דוד הוא הרגל הרביעי במרכבה, ספירת המלכות. כאשר ישראל נמצאים בגלות נמצאת גם השכינה, שהיא ספירת המלכות, כידוע, בגלות, "סוכת דוד הנופלת".

הגאולה אמורה, איפוא, "לאוקמי שכינתא מעפרא", כלומר: להחזיר את ספירת המלכות למקומה, דבר המתבטא בהחזרת מלכות בית דוד.

קסא.

"חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם"

ניתן, אולי, לבאר את השאלה האמורה (אות קנח) גם כדלהלן.

הייסורים הרבים שסבל דוד המלך ע"ה, כידוע, מזכירים לנו את הייסורים של מלך המשיח בגלות. עניינם של יסורים אלה, כמובן מן הפסוק (ישעיהו נג, ד) "חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם", הוא לכפר על עוונות הדור כדי להחיש את הגאולה.

נמצא שכל מזמורי התהלים המבטאים את סבלו של דוד המלך, מבטאים לאמיתו של דבר את סבלו של המשיח בגלות, שהוא בעצם סבלו של עם ישראל.

קסב.

זירוז והחשת הגאולה

כלומר: עד כדי כך חשובים לדוד המלך, כמו גם ל"בן דוד", שהוא ה"משיח האחרון שיעמוד מבני בניו", כלשון הרמב"ם (הלכות מלכים, פרק יא, הלכה א), זירוז והחשת הגאולה, עד שלשם כך הוא מוכן לסבול ייסורים קשים ובלבד שהגאולה תבוא בהקדם.

לפי זה יובן היטב המסופר בגמרא (סנהדרין צח, א) על כך שמלך המשיח, בשונה משאר החולים, "שרי חד ואסיר חד" כדי שלא לעכב את הגאולה אף לא רגע קט.

קסג.

"חושה"

לאור האמור יש לומר כי גם זו הכוונה בהזכרת ייחוסו של מלך המשיח לדוד המלך ("מלכות בית דוד"), כדי להדגיש כי גם מלך המשיח, כדוד אביו, קוּבא את עיכוב הגאולה משום שהוא מרחם על עם ישראל.

זו גם המשמעות של בקשת דוד המלך מהקב"ה, כאמור לעיל אותיות קמח-קמט, "להזכיר": הבקשה להחיש ולמהר את ביאת הגואל.

לפי זה תומתק העובדה כי בפסוק האחרון בשני המזמורים האמורים הפותחים בבקשה "להזכיר" (מזמור לח ומזמור ע) מוזכרת המלה "חושה", שבמשמעותה נרמזת הבקשה להחשת וזירוז הגאולה כיון שהוא חש את סבלו של עם ישראל בגלות.

קסד.

"זעשית בכל אשר יודוך"

באחת השיחות שהיו לי בשנת תשנ"ח עם אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל הוא סיפר לי כי נשאל שאלה בקשר לילודה.

המדובר היה בקשר לאשה שילדה במשך השנים 7 ילדים, ולאחר מכן עברו עליה כמה שנים שלא ילדה ילדים, ולאחר מכן, בהיותה בת 39, שאלה אותו אם לעשות טיפולים כדי ללדת.

אחי זצ"ל השיב לה שלדעתו עליה להימנע מזה.

היא לא שמעה בקולו וסופו של הסיפור היה שלבסוף היא ילדה ילד עם תסמונת דאון ר"ל.

קסה.

שאלה שלא נענתה

כששמעתי את הסיפור נזכרתי (וגם סיפרתי לו) כי בתשרי של שנת תשל"ד, היינו אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע בשנת "הקהל" (על פי הוראת הרבי אלי בשנת תשל"ג, כמסופר ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, סד).

ב"יחידות" שהתקיימה אז אמרה רעייתי הרבנית מרת חנה שתליט"א לרבי כי זה 8 שנים שלא ילדה ילדים (בת הזקונים שלנו, הרבנית מרת לאה תחי' לאופר, נולדה באלול תשכ"ה) ומבקשת ברכה וגם שואלת אם לעשות טיפולים.

הרבי לא השיב לה על שאלה זו, כי אם דיבר על כך שיש כאלה שעושים פעולות שלא ללדת ועליה להשפיע עליהן שלא לעשות זאת והרחיב את הדיבור על כך.

גם כשחזרה שוב על שאלתה הרבי לא השיב על כך.
רעייתי שתליט"א היתה אז, אכן, בגיל קרוב ל-38.

*

בשולי הדברים יצויין כי אין בדברים האמורים כדי לפסוק הלכה למעשה, ויש להתייעץ עם רב הבקי בהלכות ומעודכן בהתפתחויות הרפואיות האחרונות בנושא האמור.

קסז.

יאשיהו המלך זב"ק אדמו"ר זי"ע

יאשיהו המלך היה, כידוע, הצדיק הגדול ביותר מבין מלכי בית דוד, ובימיו חזרו עשרת השבטים.

ירמיהו קונן עליו (איכה ד, כ): "רוח אפנו משיח ה' נלכד וגו' אשר אמרנו בצילו נחיה בגויים".

והנה – "יאשיהו" בגימטריא: "מנחם מענדל", שמותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

קסז.

הרה"ח ר' משה יצחק לוינגר זצ"ל

לאחרונה נפטר הרה"ח ר' משה יצחק לוינגר זצ"ל, מזקני חסידי סטמר. ב"שביבים" דלהלן יסופר מעט עליו ועל משפחתו.

אבי מורי זצ"ל עמד בראשות החינוך העצמאי מאז ייסודו בשנת תשי"ב ועד שנת תשכ"ב (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, לח).

הפקידה הראשית של מנגנון המוסד היתה פליטת שואה בשם מרת מרים טרקלטוב, שהיתה מוכשרת מאוד יראת שמים וצנועה ובעלת מדות טובות, והמנגנון המורכב עמד תחת פיקודה בהצלחה.

דא עקא, היא היתה מבוגרת יחסית וכיון שהוריה נכחדו בשואה לא היה מי שידאג לה. כיון שכך עסק אבי מורי זצ"ל רבות במציאת שידוך מתאים עבורה.

קסח.

השידוך והקשיים

במהלך הזמן מצא לה שידוך - הבחור ר' משה יצחק לוינגר, שהיה בחור מבוגר יחסית, תלמיד חכם מופלג, בר דעת, חסיד סטמר, ופליט שואה גם הוא, והגיע מארה"ב לארץ הקודש לחפש שדוך מתאים.

אבי נכנס לעובי הקורה להביא את השידוך לידי גמר. שניהם היו בעלי כשרון רב, ידע ויראת שמים, אלא שהוא היה חסיד סטמר והיא היתה שייכת, כמובן, לחוגי בית יעקב.

גם לאחר פגישות מספר הובהר היטב כי הצדדים מתאימים מאוד, אלא שבפניהם עמדו שני קשיים רציניים: א. הוא רצה לחיות בארה"ב והיא באה"ק. ב. הוא רצה בחינוך הילדים בדרך סטמר והיא בדרך בית יעקב.

נסיונותיו הרבים של אבי מורי לשכנע את אחד הצדדים לוותר לא צלחו.

קסט.

"בית נאמן בישראל"

למרבה המזל הגיע באותם ימים הרה"ק מסטמר זצ"ל לביקור באה"ק. אבי מורי ניצל את ההזדמנות ונכנס אל הרה"ק מסטמר שהכירו מביקורים קודמים אצלו והעלה לפניו את הבעיה.

תוך זמן קצר הרה"ק מסטמר הזמין את ר' משה יצחק אליו והורה לו להסכים להשאר בארץ הקודש, ובאשר לחינוך הוסכם ביניהם, כמדומני, שהבנים יתחנכו במוסדות סטמר והבנות במוסדות "בית יעקב".

ואכן הם נישאו והקימו יחד בית ובנין נאמן בישראל, שממנו יצאו דור ישרים יבורך שהקימו בעצמם בתים מפוארים נאמנים לתורה ולמצוותיה בדרך ישראל סבא.

יצויין גם כי אבי מורי זצ"ל דאג לנישואיהם ולכל הכרוך בכך, מכיון שהיתה יתומה מאב ולאם, ושימש פטרוץ לזוג האמור גם שנים רבות אחרי נישואיהם.

קע.

הצד השוה

כאשר נסתלק הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל, גאב"ד "העדה החרדית" בירושלים עיה"ק, מינתה הנהלת העדה החרדית את הרה"ק רבי יואל מסטמר זצ"ל ל"גאב"ד". מובן מאליו שזה היה אקט סמלי בלבד משום שלא היתה כל כוונה, הן מצד ההנהלה והן מצד הרה"ק מסטמר, שהרה"ק מסטמר יבוא להתיישב בירושלים.

בהקשר לכך נזכרתי במה שסיפר לי הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה.

בשנת מגוריו של ר' אוריאל בירושלים היה עורך את העתון היומי "הקול". גם לאחר שעבר להתגורר בארה"ב נשאר שמו על העתון בתור עורך (כתנאים של אז מובן שלא יכל לערוך את העתון הירושלמי ממקום מגוריו בארה"ב).

באחד מביקוריו של ר' אוריאל אצל הרה"ק מסטמר אמר לו הרה"ק מסטמר: יש צד שוה בינינו: כשם שאני מכהן כרב בירושלים כך אתה עורך עיתון בירושלים...

קעא.

מראב"ד לגאב"ד

ב"שביב" הקודם אמרנו שמינויו של הרה"ק מסטמר לגאב"ד היה אקט סמלי.

היה עוד משהו שעמד מאחורי המינוי האמור.

הגרז"ר בענגיס זצ"ל הגיע לכהן כראב"ד בשנת תרצ"ז, אז כיהן הגרי"צ דושינסקי זצ"ל כגאב"ד. אחרי הסתלקות הגרי"צ דושינסקי מינתה הנהלת העדה החרדית את הרב בענגיס לגאב"ד, ולראב"ד התמנה הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל.

לאור ההיסטוריה האמורה היתה ציפיה שלאחר הסתלקות הרב בענגיס יתמנה הרב עפשטיין לגאב"ד, כשם שהתרחש עם הרב בענגיס עצמו, כאמור.

[לפי השערתי גם הגר"פ עפשטיין ציפה לכך. השערתי זו מבוססת על מה ששמעתי בעת הלווייתו של הרב בענגיס ("שביבים" שב"לקט ופרט"ג, קעה)

את הספרו של הגר"פ עפשטיין, שבו התמקד בהרחבה, למיטב זכרוני, על הפסוק (שמואל-ב, ג, לט) "ואנכי היום רך ומשוח מלך", שאמר דוד המלך לאחר פטירת אבנר בן נר, ופירש ב"מצודת דוד" שם: "אנכי אף היום שנמשחתי למלך על כל ישראל ומלכותי בכל משלה, עם כל זה אני רך הלבב..."[.

משום מה הנהלת העדה החרדית לא רצתה בכך ולכן מינתה את הרה"ק מסטמר לגאב"ד.

מאוחר יותר, אחרי הסתלקות הרה"ק מסטמר, התמנה הגאון בעל "מנחת יצחק" זצ"ל, שעד אז כיהן כראב"ד, לגאב"ד. אי-מינויו של הגר"פ עפשטיין לגאב"ד היה, איפוא, מאורע יוצא דופן.

קעב.

"ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל"

בילדותנו התפללנו בבית מדרשו של הגרי"צ דושניסקי זצ"ל בימים נוראים.

ה"בעל מוסף" היה אז הרה"ח ר' יעקב שטמר ע"ה. בתפלתו ליווהו במקלה שני בניו: האחד, שהיה אז בגיל בר מצוה, בשם צבי. השני, נער גדול יותר, בן 16, בשם גרשון.

אחרי שנים רבות פנו שני הבנים לכיווני השקפה שונים: רבי גרשון ע"ה, שהתגורר בירושלים עיה"ק היה מראשי העדה החרדית לצדו של רבי הלל שלזינגר ע"ה, יושב הראש של העה"ח, ורבי אברהם רוט ע"ה. הם הובילו קו קנאי מאוד בהנהגת העדה החרדית.

ואילו רבי צבי ע"ה, שהתגורר בבני ברק, הלך בכיוון הפוך, והיה מראשי חסידות צאנז-קלויזנבורג. בנו של רבי צבי הוא הרה"ח ר' שלום שי', עורך הבטאון "צאנז" של החסידות האמורה.

קעג.

הגר"מ שפירא ב-770?

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט זפרט" ו, ח-י, ח, צט) על הקשר בין הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, רבה של לובלין, לבין כ"ק אדמו"ר זי"ע.

נסיעתי הראשונה לחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע היתה לקראת חודש תשרי תשכ"ג. כשרגליי נחתו אז, לראשונה, על אדמת ארה"ב קיבל את פניי אברך חסידי צעיר בשם רבי מאיר הרליג, שנשלח על ידי מזכירות הרבי להביאני משדה התעופה.

לאורך כל השנים ראיתי שאברך זה היה אחד מאבני היסוד של חצר הרבי, הוא מילא תפקידים שונים בבית המדרש 770 ומשמש עד היום הזה, לאויש"ט, כגבאי המניין המתקיים בחדרו הקדוש של הרבי.

לא רבים יודעים ששמו המלא של אברך זה הוא יהודה מאיר, על שמו של הגר"מ שפירא שנקרא אף הוא בשם זה.

הסיבה לכך היא משום שאביו של רבי מאיר, הגה"צ רבי מרדכי הארליג זצ"ל, שהיה רב קהילת בית דוד בכרוקלין וחבר אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה, היה אחיינו, בן אחותו, של הגר"מ שפירא, ולכן קרא את שם בנו על שמו.

קעד. "גדולת שאול"

הגאון רבי שאול בראך זצ"ל היה יהודי מיוחד במינו, למדן גדול מאוד ורבה של קאשוי, מקום הולדת אמי ע"ה ומשפחתה.

לאחרונה יצא ספר תולדותיו בשם "גדולת שאול" בן שני כרכים, ובו למעלה מאלף עמודים.

נוסף על היותו מגדולי גאוני ורבני הונגריה עמד הגר"ש בראך זצ"ל בראשות ישיבה לבחורים צעירים, ובחלקו הראשון של הספר נמנים תלמידי הישיבה והפרטים הידועים עליהם.

בחלק השני נמנים בעלי-הבתים החשובים בקאשוי, ביניהם סבי, אבי אמי ע"ה, הגאון החסיד רבי יעקב מאיר הלוי בוקסבוים הי"ד (עליו סופר בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, עו. ג, ה. נג. קסב. קעח), שבני בכורי, הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי, נקרא על שמו.

ב"שביבים" דלהלן יועתקו מספר קטעים מן הספר האמור. תחילה על סבי זצ"ל ולאחר מכן על שני דודיי, הגה"צ רבי יוסף הי"ד והגה"ח רבי משה הי"ד (עליהם סופר בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, עו. ג, ה. קסב. קעח. כן

פורסם ב"לקט זפרט" חלק ד עמודים רטז-רכב מכתב אחד גדוש בחידושי תורה של דודי רבי משה הי"ד), שלמדו בצעירותם בישיבתו של הגר"ש בראך זצ"ל.

קעה.

"זיעקב איש תם יושב אהלים"

בחלק ב, בפרק ב, קהילת קאשוי, רבנים ובעלי בתים עסקנים, עמוד א'סה מופיעים הדברים דלהלן.

הרה"ח מתנהג בחסידות ובפרישות מו"ה יעקב מאיר הלוי בוקסבוים.

היה סופר סת"ם מומחה, כל ימיו עסק בעבודתו הקדושה, וכד בכד ישב ולמד תורה בכל שעותיו הפנויות, מהם הרבה שנים מתוך הדחק. הנהיג את ביתו בדרך התורה והחסידות להפליא.

הוא היה אבי הרה"ג מו"ה יוסף ומו"ה משה תלמידי רבנו, ראה עליהם לעיל בפרק ריש מתיבתא (עמוד רנח) באורך.

חתנו היה מוה"ר יהודה בלוי מיקירי ירושלים ת"ו בן הרב העסקן המפורסם מו"ה משה בלוי ז"ל.

קעז.

"יוסף . . היה דועה את אחיו בצאן"

בחלק א, בפרק ריש מתיבתא (עמוד רנח) מופיעים הדברים דלהלן.

הרה"ג רבי יוסף הלוי בוקסבוים הי"ד ראש ישיבה בהומנא ומיהאלוויץ, נולד בשנת תר"ע בקאשוי.

היה למדן מופלג וחסיד בכל דרכיו ותהלוכותיו ובעל מדות טובות וישרות, ופה מפיק מרגליות.

בבחרותו למד בישיבת רבנו בקאשוי, התנהג בחסידות והשתדל תמיד לאסוף סביבו בחורים צעירים, בדרך כלל בחורים שהיו זקוקים לחינוך מיוחד, חינוך שלא קיבלו די אצל הוריהם ומשפחתם, ולמד עמם שעות רבות ביום ובלילה, הדריכם וקרבתם ברכות והיה להם לחבר ומדריך

בכל עניניהם, וראה פרי בעמלו ועלה בידו לקרב הרבה ילדים, להמשיך לימודיהם בישיבות ולהתנהגות טובה ביראת שמים וקיום המצוות.

קעז.

"שמסרו נפשם על קדושת השם"

בהמשך: אחרי חתונתו גם ניהל ישיבה קטנה בהומנא ובמיהאלוויץ, ולא מש מאהלה של תורה, נעקד על קידוש ה' בשנת תש"ד.

הגאון רבי רפאל בלום אב"ד קאשוי מזכירו לטובה בהקדמת ספרו "טל השמים" [שניהם חיו והתגוררו במיהאלוויץ] ומספר, שלפני שהסיעו הנאצים ימ"ש את היהודים משם, היה זה ביום א' ט"ז אייר, יום בוקה ומבולקה מר ונמהר, אז אסף הרהגה"צ מו"ה יוסף בוקסבוים הי"ד את העם בבית הכנסת לומר תחינות ובקשות ועשו הקפות והושענות בתקיעות שופר, אולם החל הנגף שניתן רשות למשחית בעוונותינו הרבים, עד כאן.

גם אחיו הרה"ח ובעל מדות מוה"ר משה הי"ד בוקסבוים היה לו לאחיעזר ואחיסמך בעבודתו למען ילדי ישראל.

עד כאן מן הספר "גדולת שאול".

קעח.

גאון ומזכה הרבים

לאחרונה נסתלק מעמנו הגאון החסיד רבי עדין אבן-ישראל (שטיינולץ) זצ"ל, שהיה גאון עצום ובעל ידע רחב בתורה, בנגלה ובחסידות, מקושר לכ"ק אדמו"ר זי"ע שקירבו וממנו זכה להדרכה בענינים שונים.

במסגרת כתבה שפרסם הרה"ח ר' שלום שי' מגידמן על הרב עדין זצ"ל בעתון "כפר חב"ד" הוא ראיין גם אותי עליו.

ב"שביבים" דלהלן יופיעו בלשונם הקטעים בהם נזכר שמי מתוך הכתבה האמורה.

קעט. בראשית הדרך

להלן ציטוטים מן הכתבה האמורה:

"היו אלה שני נערים", זוכר הגה"ח הרב טוביה בלוי, "עדין שטיינזלץ ומשה שפירא, שהיו בעלי מחשבה ואישיות מיוחדת, והחלו לחפש את הדרך לחזק יותר את היהדות והדתיות שלהם. ר' עדין התגורר בשכונת קטמון, ר' משה התגורר בשכונת בית-ישראל וכך כל אחד מהם התחבר לחב"ד שבמקומו. ר' עדין התקרב אל הגה"ח הרב הלל רבינוביץ ע"ה, ור' משה אל הגה"ח הרב שמואל אלעזר הלפרין ע"ה.

"בשלב מאוחר יותר גם ר' עדין התקרב לרב הלפרין, ולאחר-מכן החל ללמוד עם הגה"ח הרב נחום שמריה ששונקין, מחשובי רבני אנ"ש בארץ-הקודש, אשר לפניו שימש כרבה של באטום ברוסיה (אף אני למדתי אצלו חסידות).

"כך, הלך ר' עדין והתקרב יותר ויותר, ובשלב מסוים אף עבר ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' אשר בלוד, שם קיבל מהמשפיע ר' שלמה חיים קסלמן".

קפ. השפעה כבירה על הנוער

בהמשך הכתבה:

"אני עמדתי אז בראש 'צעירי אגודת חב"ד', מספר הרב בלוי, "היינו מארגנים בבתי-ספר תיכון חילוניים הרצאות ביהדות. זו הייתה תופעה נרחבת מאוד בשעתו, בתי-הספר קיבלו אותנו בדרך כלל בחפץ לב, והתחלתי לשלוח גם את הרב עדין. הבחנתי שהוא כישרון נדיר, הוא היה גם חסיד פנימי שהתפלל באריכות, והוא אכן החל לעסוק מתוך אכפתיות להביא את היהדות ואת חב"ד לקהלים הללו.

"הרצאותיו זכו להצלחה גדולה ביותר. הוא היה בסך-הכל בחור די צעיר, ועם זאת עורר רושם עצום בתיכונים בהם נאם. תמיד קיבלתי מכתבי תודה והערכה נלהבים מאוד. היה לו ראש יוצא מן הכלל ופה מפיך מרגליות".

קפא.

הוראות הקשורות אל הרב עדין

עוד מן הכתבה האמורה:

"כמה פעמים זכיתי לקבל מהרבי הוראות הקשורות אל הרב עדין אבן-ישראל", מספר הרב בלוי. "נסעתי אל הרבי לחודש תשרי תשכ"ג. היה זה לאחר ש'בטאון חב"ד' הפסיק להופיע, וב'יחידות' הורה לי הרבי שאקבל את עריכת הבטאון, ואצרף עליי את הרב עדין (הרבי אמר "עדין", בקמץ) ואת הרב חנוך גליצנשטיין ע"ה. ואכן, בגליונות הראשונים פורסמו מאמרים יפים שלו.

"כעבור שנים, בשנת תש"מ, ערכתי יחד עמו והרב גליצנשטיין את האלבוים "הרבי - שלושים שנות נשיאות" שכינס מאמרים שנכתבו על אודות הרבי. בשעת חלוקת 'כוס של ברכה' בחודש תשרי תשמ"א העניק לי הרבי בקבוק משקה והורה לפעול בעניין 'מיהו יהודי' יחד עם הרב גליצנשטיין והרב אבן-ישראל".

קפב.

רתימת הכשרונות להפצת היהדות והחסידות

ובהמשך שם:

"הגאונות שלו הייתה מעל ומעבר לכל פרופורציה", אומר גם הגה"ח הרב טוביה בלוי, "אינני מכיר אנשים עם ידע וכשרון עצומים כל-כך, ועם כושר ניתוח וכושר הסברה יוצאי-דופן. הייתה בו אכפתיות ושאיפה עצומה להביא לעולם את היהדות ואת חב"ד, ואין לתאר את הזכות העצומה שיש לו בהפצת התורה והחסידות בקרב חוגים רחבים, זוהי ממש זכות עצומה".

קפג.

מי נשא את העצים, האש והמאכלת?

כבר הובאו לעיל דברי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע כי בעקידת יצחק היתה התכללות של מדת הגבורה בתוך מדת החסד - מדתו של אברהם אבינו ע"ה.

על פי זה ניתן, אולי, לבאר מספר פרטים נוספים בפרשת העקידה, כדלהלן.

על ההליכה אל העקידה מספרת התורה (וירא כב, ג-ו): "וישכם אברהם . . ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עולה ויקם וילך . . ביום השלישי . . ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה . . ואני והנער נלכה . . ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו".

מן המסופר בתורה שרק ביום השלישי נטלו אברהם ויצחק את האש ואת המאכלת מובן שעד אז העצים האש והמאכלת (= סכין, כדברי רש"י) נישאו על ידי אחר, ויתכן כי מדובר בשני הנערים, שהיו, כדברי חז"ל, אליעזר עבד אברהם וישמעאל.

[אמנם יש להעיר כי בלקוטי שיחות (חלק א, עמוד 71. חלק לא, עמוד 21) מבורר שהעצים והמאכלת נישאו על החמור].

קפד.

ישמעאל ואליעזר – חסד וגבורה

אם כנים הדברים האמורים ניתן לשער מי מן הנערים נטל את העצים ומי את האש והמאכלת, כדלהלן.

עניינו של ישמעאל הוא מדת החסד של הקליפה, כמפורש בדברי כ"ק אדמו"ר הזקן ב"אגרת הקודש" דיבור המתחיל "קטנתי" שבתניא קדישא.

אשר לאליעזר עבד אברהם מסתבר ש"שמא מילתא הוא". על רבי אליעזר הגדול נאמר כי היה "שמותי", מתלמידי שמאי הזקן (שבת קל, ב ובפירוש רש"י שם), שעניינו, כידוע, הוא מדת הגבורה.

לפי כל האמור מסתבר שאליעזר נשא בדרך את האש והמאכלת, שאף הם עניינם מדת הגבורה, ואילו ישמעאל נשא בדרך את העצים, הצומחים באמצעות מים, שעניינם מדת החסד.

קפה.

התכללות בשלימותה

לפי המוסבר ב"שביב" הקודם ניתן להמתיק את דברי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע כי בעקידת יצחק היתה התכללות של חסד וגבורה.

בתורה נאמר (וירא כב, ו): "ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו".

את עצי העולה, שכאמור ענינם הוא מדת החסד, שם אברהם על יצחק בנו, שמדתו היתה מדת הגבורה, ואילו את האש והמאכלת, שכאמור ענינם הוא מדת הגבורה נטל אברהם, שמדתו היתה מדת החסד, נטל בידו.

הרי לנו התכללות בשלימותה.

קפו.

תיאור פעולות הנעשות באגביות ובספונטניות

מעניין לשים לב לתופעה דלהלן.

ישנן פעולות הנעשות על ידינו באגביות ובספונטניות והן נעשות באופן טבעי כל כך עד כדי כך שאיננו שמים לב אליהן, אבל אצל הצדיקים הגדולים גם תנועות כגון אלה הן מחושבות מראש.

לדוגמא: כאשר נתאר אדם שראה דבר מסויים לא נזכיר כי כדי לראות נשא הלה את עיניו. אולם בתורה נאמר על אברהם אבינו: "וישא אברהם את עיניו וירא את המקום" (וירא כב, ד). לאמור: גם התנועה של נשיאת העיניים כדי לראות היתה אצל אברהם מחושבת ומתוכננת.

דוגמא נוספת: כאשר נתאר אדם שלקח דבר מסויים בידו לא נזכיר כי כדי לקחת את הדבר שלח הלה את ידו. אולם בתורה נאמר על אברהם אבינו: "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת" (וירא כב, י). לאמור: גם התנועה של שליחת היד היתה אצל אברהם מחושבת ומתוכננת.

וראה ב"שביב" דלהלן.

קפז.

”סוף מעשה במחשבה תחילה”

התופעה האמורה ב”שביב” הקודם באה ללמד על הכלל כולו, ובכך התורה מלמדת אותנו שאצל הצדיקים גם פעולות שאנשים מן השורה רגילים לעשות באופן ספונטני נעשות במודע ובכוונה מכוונת. אצל צדיקים אין שום פעולה, ולו הזעירה ביותר, הנעשית ללא הפעלת שיקול דעת ובחירה רצונית.

להמחשה: כשם שאצל אדם מן השורה החלטה לנסוע ממקום למקום באה לאחר תכנון, חשיבה והכרעה, כך אצל הצדיק גם פעולה כמו ראייה נעשית לאחר תכנון, חשיבה והכרעה שיש להרים את העיניים ולראות את מה שצריך לראות.

הדבר יובן לאור דברי כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע בתניא קדישא (פרק כג):

וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָה: הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַכְּבֵה, שְׁכָל אַבְרָהָם כָּלָם הָיוּ קְדוֹשִׁים וּמְבַדְּלִים מֵעַנְיֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נַעֲשׂוּ מְרַכְּבֵה רַק לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן לְבַדּוֹ כֹּל יְמֵיהֶם.

קפח.

אלול אינו ”תשעה באב” וחתונה אינה ”פורים”...

מרגלא בפומי בדרך צחות כלפי אלה הנמנעים מלערוך נישואין בחודש אלול:

הללו, כנראה, סבורים שאלול זה ”תשעה באב” וחתונה זה ”פורים”, ואינם יודעים שגם אלול וגם חתונה הם עניינים נשגבים בעלי תוכן זהה בעבודת ה’.

לאמיתו של דבר התוכן של חודש אלול, שהוא ”אני לדודי ודודי לי”, יחוד קוב”ה ושכינתיה, החיבור בין הקב”ה לכנסת ישראל, הוא תוכן של כל נישואין על פי התורה בישראל.

כך, נישואי שניים משבעת רבוה”ק נשיאי חב”ד התקיימו בחודש אלול: כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב נ”ע – ביום יא אלול תרל”ה, וכ”ק אדמו”ר מוהריי”צ נ”ע – ביום יג אלול תרנ”ז [נוסף על כך התקיימו חתונות נוספות של בני משפחת רבוה”ק בחודש אלול].

קפט.

הקשר בין "ה"י" ל"אלול"

על פי זה ניתן להבין משמעות נוספת במושג "ח"י אלול", החג החסידי, שהרי החיים הם הרכב וחיבור של גוף ונשמה, ודבר זה מבטא את העובדה שעניינו של חודש אלול הוא חיבור בין הדרגות האלוניות העליונות לבין הדרגות הגשמיות הנחותות.

מכאן: "חיים" ו"אלול" חד הם.

*

עוד על ח"י אלול נכתב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, כט. מה. ככה-קכו. ד, קסט-קעב. ו, ריא-ריב.

קצ.

הרה"ח רבי אלהנן יעקובוביץ ע"ה

ה"שביבים" הבאים יוקדשו לדמותו של הרה"ח רבי אלהנן יעקובוביץ ע"ה, שנסתלק מעמנו לאחרונה.

לפני למעלה מ-60 שנה, בעת התנופה המבורכת בירושלים ת"ו של התקרבות עשרות ומאות צעירים בני תורה לאורו הגדול של כ"ק אדמו"ר זי"ע, אמר לי הגה"ח רבי שמעון יעקובוביץ זצ"ל: "כלל זה יהא בידך, שמי שמתקרב בגלל דרישת האמת - באים אחריו גם אחיו הצעירים, וההיפך - להיפך".

חובתי לומר שלא ראיתי את נכונות הדבר במציאות הממשית, אבל ברור שכשאמר לי רבי שמעון זצ"ל את המשפט האמור, הוא "הימר" על עצמו, שכן אחיו הקטן ממנו בהפרש של 12 שנה למד אז בתלמוד תורה "עץ חיים", ועתידו, מבחינה זו, לא היה ידוע כלל.

אכן, כאשר גדל אותו ילד, והוא הרה"ח רבי אלהנן יעקובוביץ ע"ה, התברר למפרע שלגבי רבי שמעון זצ"ל, לפחות, הדברים נכונים ואלהנן ע"ה היה תלמיד בישיבת הערב בשכונת שערי חסד, בראשותו של יבלח"ט הגה"ח רבי נפתלי רוט שליט"א.

קצא.

בכיתת ה"מכינה"

בשנים תשי"ז-תשי"ח הקמנו כתת מכינה לישיבת תורת אמת של בוגרי ישיבות הערב, שבשכונת שערי חסד, ושכשכונת בית ישראל שבראשותי, והיא כללה 13 נערים, רובם, או כולם, מוכשרים, חדורים יראת שמים טהורה, כפי שעתידם בשנים הבאות הוכיח זאת, ביניהם היה גם רבי אלחנן יעקובוביץ.

תלמידי אותה מכינה היו הרבנים החסידים (לפי סדר א"ב): חנניה יוסף אייזנבך, שמעון בקרמן, חיים שלום דייטש, מרדכי דרוק ז"ל, צבי ויגלר, אלחנן יעקובוביץ ז"ל, מרדכי כהן, מאיר מינצברג, ישראל נאה, ישראל סוסובר ז"ל, מרדכי ספריץ, מאיר פריימן ז"ל, ויהודה רבינוביץ'.

קצב.

"אשרי תמימי דרך"

באותן שנים למדתי להכיר אותו מקרוב והבחנתי את יחודיותו הנפלאה והבלתי רגילה. הוא היה רציני, "ישר כסרגל" ואיש אמת. מעולם לא הובחנה בו "שובבות" כלשהי, הרגילה לבני גילו.

אכן, גדל והיה ל"תמים" אמיתי בכל ובמלא משמעויות של המושג.

*

יצויין גם כי רבי אלחנן היה נצר של משפחה מכובדת מן הצמרת הליטאית. דודו היה הגר"ש אלישיב זצ"ל, שכן אביו של רבי אלחנן והגר"ש היו חתניו של הרה"צ רבי אריה לוי זצ"ל (ראה עליו ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, כ.ב, כג. ד, קד), וממילא היה רבי אלחנן בן דוד, "שני בשני", של הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

יהי זכרו ברוך.

קצג.

"נוער פאג"י"

בתקופה הראשונה לאחר התיישבות משפחת הורינו ב"שיכון פאג"י", בחנוכה תש"ז, היתה שם אוכלוסייה מועטת. הציבור היה די מגובש, ורובו השתייך לאותו חוג.

בהיותי אז בגילאי 11-12 איגדתי את הילדים והנוער בשכונה לאירגון בשם "נוער פאג"י".

קצד.

חגיגות בסוכות ה"אושפיזין"

אחת מפעילויות האירגון היתה שבכל אחד מלילי חג הסוכות היו הילדים הולכים לסוכה של מי שנקרא בשם האושפיזין, בין אם מדובר בראש המשפחה שנקרא בשם זה או אחד מילדיה.

לדוגמא: בליל החג הראשון, יומו של ה"אושפיזין" אברהם אבינו, הלכנו לסוכותיהם של הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה והרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה, משום שנקראו בשם "אברהם".

בביקורנו בסוכה שרנו שירי חג, קיבלנו ממתקים והמשכנו בדרכנו לסוכה הבאה.

אגב: חושבני שגם כשהתבגרנו וחדלנו מלקיים את הפעילות האמורה המשיכה המסורת אצל ילדי השכונה, ואולי התפשטה משכונתנו גם לשכונות אחרות.

קצה.

שמות האושפיזין והסתעפויותיהם

גם המבוגרים ב"שיכון פאג"י" התייחסו בצורה מסויימת למי שנקרא בשם האושפיזין של אותו יום, וכיבדו אותו באמירת "לחיים" או בעליה לתורה.

לצורך כך חיפשו גם שמות שיש להם קשר לשמות האושפיזין.

לדוגמא: מי שנקרא בשם "ישראל" חגגו לו ביום האושפיזין של יעקב אבינו (עליו נאמר (בראשית לב, כט) "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל"), ומי שנשא את השם "טוביה" חגגו לו ביום האושפיזין של משה רבנו (עליו נאמר במדרש (מדרש רבה, שמות, פרשה א, פסקא כ) "טוביה שמו").

קצו.

הקשר בין "צבי" ליצחק אבינו

בהקשר לכך שמעתי אז מהרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה בשמו של אחד מצדיקי פולין זצ"ל כי מי שנקרא בשם "צבי" (כמו הרה"ח ר' צבי מוקוטובסקי ע"ה, בנו של ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה) חוגגים לו ביום האושפיזין של יצחק אבינו.

אז עלה במוחי הרעיון שהסיבה לכך היא משום שעל אמירתה של רבקה אמנו ליעקב בנה (בראשית כו, ט) "וקח לי משם שני גדיי עזים ואעשה אותם מטעמים לאביך [- יצחק אבינו] כאשר אהב" מפרש רש"י: "כאשר אהב - טעם הגדי כטעם הצבי".

קצו.

"תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד"

כבר הוסבר לעיל (אות סה) כי לא די בכך שעבודת ה' של יהודי תהיה בשלימות ביחס לעצמו, אלא עליה להוות גם מקור השפעה אל הזולת. אדרבה: השלימות העצמית האמיתית מחייבת ותלויה גם בהשפעה על הזולת.

בהקשר לכך ניתן, אולי, לפרש את הפסוק (תהלים קמה, כא) "תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד":

אמירת התודה שלי לקב"ה ("תהלת ה' ידבר פי") מביאה לידי כך שגם הזולת יברך את הקב"ה ("ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד").

קצה.

לימוד התורה בדרך

על הפסוק (ויגש מה, כד) "אל תרגזו בדרך" מפרשים חז"ל (תענית י, ב): אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך.

בהמשך הסוגיא מקשה הגמרא על האמור מכך שגם בדרך קיימת חובה לעסוק בתורה, ומתרצת שבדרך קיימת חובה ללמוד "למיגרס", וכך לקיים את הציווי "ובלכתך בדרך" (ואתחנן ו, ז), אבל מלימוד המצריך עיון יש להימנע.

כ"ק אדמו"ר זי"ע חוקר בענין חיוב הלימוד בדרך אם הוא נובע מצד חיוב לימוד התורה בכל עת, גם "בלכתך בדרך", או שכיון ש"כל הדרכים בחזקת סכנה" חייב האדם להגן על עצמו בהליכתו בדרך על ידי לימוד התורה ש"מגינא ומצלא", ומרחיב בביאור שני האופנים, מקורותיהם והנפק"מ ביניהם [יעוין בלקוטי שיחות, חלק לה, עמודים 198-205].

קצט.

הנהגת כ"ק אדמו"ר זי"ע בשינון דברי תורה בעת ההליכה

כך או כך, יתכן שדברי הגמרא האמורים מהווים אחד מן המקורות לתקנת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לחזור בעת ההליכה בדרך דברי תורה, כגון משניות, בעל פה.

הנהגת כ"ק אדמו"ר זי"ע בעניין זה לכדה את תשומת לבי כבר בביקורי הראשון בחצר קדשו, בחודש תשרי תשכ"ג.

באותן שנים נהג הרבי ללכת רגלי מביתו לבית המדרש 770, כך שזכיתי לחזות בהליכתו פעמים רבות באותו חודש, ובכל פעם הבחנתי ששפתיו מרחשות בדברי תורה.

הנהגה זו תיארתי גם ברשמי היומן שכתבתי מאותו ביקור, וזכו להגהת הרבי עצמו עובר להדפסתם.

זכורני כי גם בהליכה ל"תשליך", כשבראש התהלוכה הגדולה צעד הרבי, "מלך ביפיו", היו שפתיו הקדושות ממלמלות כל העת דברי תורה.

ד.

הצד השווה בין הקבלת פני רבו לטיהוד עצמו "ברגל"

כאשר העתקנו את מגורנו לשכונת "נוה יעקב" (בשנת תשנ"ג, ראה ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, מט) לא יכולתי להמשיך במנהגי לבקר את אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל בכיתו בשבתות ובחגים.

נהגתי, איפוא, להקדים ולבקר בערבי שבתות וימים טובים.

באחד מביקורי הראשונים אצלו בערב חג אמרתי לו בהקשר לכך בדרך צחות את ה"ווארט" דלהלן.

בשני דברים השתמשו חז"ל במטבע לשון דומה, בצמידות ובשם אותו מאן-דאמר (ראש השנה טז, ב) ש"חייב אדם" לעשותם "ברגל": "וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. . . וא"ר יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל".

יתכן, אולי, לומר שכשם שהכוונה בדברי חז"ל באמרם "חייב אדם לטהר את עצמו ברגל" היא לטהרה הנעשית קודם הרגל (כדי שברגל יהיה כבר האדם טהור) וכהכנה אליו, כך את החובה "להקביל פני רבו ברגל" ניתן לקיים גם קודם הרגל וכהכנה אליו.

לשמע הדברים נהרו פני אחי זצ"ל וניכר היה שנהנה מהם.

דא.

ראשי התיבות של "אלול"

גדולי ישראל במשך הדורות פירשו באופנים שונים את ראשי התיבות של אלול.

בין גדולי ישראל האמורים נמנים (לפי סדר כרונולוגי): רבנו יעקב בעל ה"טורים", רבי דוד אבודרהם, האר"י הקדוש, בעל "ראשית חכמה", בעל "בית חדש", בעל "אליה רבה", וכ"ק אדמו"ר הזקן - זכר צדיקים וקדושים לברכה.

כ"ק אדמו"ר זי"ע, כדרכו בקודש, מרכז את הפירושים האמורים באופן שנוכל להפיק מהם את התועלת המרובה ביותר בעבודת ה' בחודש זה, כדלהלן.

ד.ב.

עבודת ה' בג' הדברים שעליהם העולם עומד: תורה, עבודה וגמ"ח

תורה: אלול ראשי תיבות "אנה לידו ושמתי לך" (משפטים כא, יג - האר"י הקדוש), הפסוק העוסק בערי מקלט ורומז לתורה, כמאמר חז"ל (מכות י, א) "דברי תורה קולטין".

עבודה זו תפלה: אלול ראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי" (שיר השירים ו, ג - ה"אבורהם"), הפסוק העוסק בחיבור בין עם ישראל לקב"ה, "אני" ו"דודי", ורומז לתפלה שעניינה הוא החיבור האמור, שהרי "תפלה הוא לשון חיבור, כמו נפתולי אלקים נפתלתי" ("תורה אור", פרשת תרומה, עט, ד).

גמילות חסדים: אלול ראשי תיבות "איש לרעהו ומתנות לאביונים" (אסתר ט, כב - אליה רבה"), רמז לגמילות חסדים, כמובן.

נמצא שבראשי התיבות של אלול נרמזת עבודת ה' בשלושת הדברים של תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים, שעליהם העולם עומד (אבות, פרק א, משנה ב).

ד.ג.

היסוד והמטרה של עבודת ה': תשובה וגאולה

נוסף על האמור לעיל, ממשיך כ"ק אדמו"ר זי"ע, ישנם שני אופנים נוספים לראשי התיבות של אלול, כדלהלן.

היסוד וההקדמה לכל עבודת ה' בג' הקווים האמורים, שעל ידו נעשות כל המצוות בשלימות, הוא ענין התשובה, המרומזת אף היא בראשי התיבות של אלול: ["ומל ה' אלקיך] את לבבך ואת לבב [זרעך]" (נצבים ל, ו - בעל ה"טורים" שם).

גם הגאולה, המהווה תכלית השלימות והמטרה של כל עבודת ה' - מרומזת בראשי התיבות של אלול: "אשירה לה' ויאמרו לאמר" (בשלה טו, א - האר"י הקדוש), פסוק שנאמר בשירת הים, בה נרמזת גם השירה לעתיד לבוא, בגאולה השלימה (ראה סנהדרין צא, ב).

דד.

גאב"ד טעפליק זצ"ל

רבה של שכונת "בית ישראל", בה התגוררנו בילדותנו, היה הגאון רבי שמשון אהרן פולנסקי זצ"ל, גאב"ד טעפליק (כונה בירושלים בשם ה"טעפליקער רב").

הוא היה גאון אדיר בתורה, חסיד גדול ובעל ייחוס, וכל גדולי ירושלים הכירו בגדולתו. כדוגמא לכך תצויין העובדה כי הגאון רבי שמואל וואזנר זצ"ל עשה אצלו "שימוש" להוראה, כמדומני. רבות נכתב עליו ועל גדלותו.

זכורני כי מפעם לפעם אמי ע"ה שלחה אותי או את אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה או את שנינו אבלחט"א כדי לשאול אותו שאלות הלכה למעשה.

לעתים היו אלה שאלות אם העוף כשר או לא, ולעתים היו אלה שאלות שכיום נשמעות מגוחכות, כגון האם הכתם בביצה הוא דם או לא, והסיבה שנשאלו היתה בגלל העניות הגדולה ששררה באותם ימים.

ביתו של גאב"ד טעפליק שכן מתחת לבית הכנסת "בית יעקב", על יד ה"שטיבלך" של שכונת "בית ישראל" (ראה "שביבים" שב"לקט זפרט"ו, ו, קכד).

דד.

סיפור מאלף "מכלי ראשון"

את הסיפור דלהלן ב"שביב" הבא שמעתי מפי דודתי הרבנית יהודית שלזינגר ע"ה, בת הזקונים של סבא רבי משה בלוי זצ"ל ורעייתו של, אבלחט"א, הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א.

רבי אליקים שליט"א הוא נכדו, בן בתו, של רבי יעקב רוזנהיים ז"ל, שהיה מייסד ונשיא תנועת "אגודת ישראל" העולמית והוגה דעות מפורסם.

את הסיפור שמעה דודתי "מכלי ראשון".

רז.

"חידוש הישנות"

אשתו של רבי יעקב רוזנהיים התלוננה בפני ילדיה שבעלה שקוע תמיד במחשבותיו ומעולם לא התייחס, למשל, לביגוד חדש שלה.

פנו הילדים אל אביהם וסיפרו לו על כך. אמר להם רבי יעקב: אינני מבחין בכך, ולכן כשתהיה אמורה להופיע בבגד חדש הודיעו לי על כך מראש כדי שאתייחס לכך.

אכן, ביום בו היתה האם אמורה להופיע בבגד החדש בישרו זאת הילדים לאביהם. מאיזו סיבה שהיא – האם לא לבשה את הבגד החדש, ומשראה אותה רבי יעקב קידם אותה בקול צהלה: "תתחדשי" לפרץ צחוקם של כל הנוכחים...

רז.

זמן התפלה בקוצק ובגור

יסודה של חסידות גור הוא, כידוע, בחסידות קוצק.

השיטה בקוצק היתה להתפלל מתוך דביקות וכתוצאה מכך התפלה היתה בשעה מאוחרת, אחרי הכנה נפשית ורוחנית שארכה שעות מספר.

הסדר האמור של תפלה בשעה מאוחרת נשאר גם בחסידות גור, גם אם לא תמיד היתה ההכנה לתפלה, אלא כנוהג שהתקבל להתפלל בשעה מאוחרת.

מאחר שבשלב זה לא נותרה סיבה לתפלה המאוחרת שינה הרה"ק ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל את ההנהגה ותיקן שחסידי גור יתפללו שחרית לא יאוחר מהשעה 7 בבוקר.

בהקשר לכך יבוא הסיפור ב"שביב" הבא.

דח.

”מפני שהתורה אמרה!”

פעם בא מאן-דהו אל הרה"ק ה"אמרי אמת" זצ"ל והקשה: הרי תפלה אחרי הכנה ראויה הרבה יותר ונעשית בהתלהבות ובחמימות? ענה לו ה"אמרי אמת":

אנו אומרים בכל יום: "אילו היה נותן בה [בקטורת] קורטוב של דבש – אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה. ולמה אין מערבין בה דבש? מפני שהתורה אמרה..."

הוא הדין בענייננו: אמת היא שהתפלה לאחר הכנה ראויה היא נפלאה ומלאה מתיקות ("אילו היה נותן בה . . . דבש – אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה"), אך מדוע אין עושים כן ("ולמה אין מערבין בה דבש")? – "מפני שהתורה אמרה..."! כיון שהתורה קבעה זמן בו יש להתפלל – כך יש לנהוג!...

*

בשולי הדברים יש לציין כי יש חשיבות עקרונית בהכנה ראויה לתפלה, גם אם ממושכת, כמבואר בשולחן ערוך סימן צח, ובהרחבה בכתבי גדולי החסידות ובתוכם רבוה"ק נשיאי חב"ד, אלא שהדבר צריך להתבצע רק במסגרת ההלכתית, ועל כך מוסב ה"ווארט" האמור.

דט.

”מי האיש החפץ חיים...”

בבחרותי הייתי בא מפעם לפעם לבית מדרשו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, טו. ב, יח).

באותה תקופה שמעתי מאחד מבאי בית המדרש האמור שהרה"ק מבעלזא התבטא על הגאון הצדיק בעל "חפץ חיים" זצ"ל: "א פלא פון א זאך [= פלא של דבר], מי שלא היה מתלמידי הבעש"ט והתעלה לדרגה כל כך גבוהה..."

כמובן אינני אחראי לדיוק שבדברים, כיון שאינני יודע אם מי שסיפר לי שמע זאת בעצמו מפה קדשו של הרה"ק מבעלזא או רק מפי השמועה, אלא שהנני מוסר את הדבר כפי ששמעתי אז, לפני יותר מששים שנה.

ד.י.

מזמור לז בתהלים

מספר מזמורים בתהלים מורכבים מפסוקים לפי סדר הא-ב, כגון המזמורים: כה ("לדוד אליך ה' נפשי אשא"), לד ("לדוד בשנתו גוי"), קיא ("הללוי-ה אודה ה' בכל לבב גוי"), קיב ("הללוי-ה אשרי איש ירא את ה' גוי"), קיט ("אשרי תמימי דרך גוי"), קמה ("תהלה לדוד גוי").

בשעתו הסב הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה את תשומת לבי לעובדה שבמזמור לז בתהלים ("לדוד אל תתחר במרעים גוי") יש 40 פסוקים וגם הוא מורכב מפסוקים לפי סדר הא-ב, אך בין כל אות לאות מופיע פסוק נוסף.

ניתן להבחין כי רובם המוחלט של הפסוקים הנוספים בין הפסוקים לפי הא-ב פותח במלה "כי" או בו' החיבור, דבר המביא להשערה כי יתכן שבעצם פסוקים אלה היו המשך של הפסוק הקודם להם אלא שהופרדו לפסוקים שונים מפני האריכות.

ד.יא.

"כי זה משה האיש..."

ידוע שבמשך השנה הראשונה מאז הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, בי' שבת תש"י, סירב חתנו, כ"ק אדמו"ר זי"ע, לקבל על עצמו את ההנהגה. בתקופה זו התהלכו, איפוא, רוב החסידים בחוסר בהירות בעניין זה.

את הסיפור דלהלן שמעתי מהרה"ח רבי שלום חסקינד זצ"ל, שהיה אז תלמיד בשיבת "תומכי תמימים" ב-770.

כ"ק אדמו"ר זי"ע אירגן, בתור "חתנא דבי נשיאה", משמרות לאמירת תהלים במשך ימי האבלות בכל שעות היממה בחדרו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

באחת המשמרות יחד עם עוד תלמידי הישיבה וחסידים השתתף גם רבי שלום חסקינד זצ"ל, שישב כשגבו מופנה אל דלת הכניסה של החדר. בקצה השולחן שבחדר ישב אחד מגדולי החסידים, הרה"ח רבי משה הכהן דובינסקי זצ"ל, כשפניו אל הדלת.

לפתע ראה רבי שלום שרבי משה נעמד ממקומו ביראת כבוד. התברר שהסיבה לעמידתו היתה העובדה שהדלת נפתחה וכ"ק אדמו"ר זי"ע נראה בפתח, כיון שבא לוודא את קיום המשמרות. אצל רבי משה כבר היה ברור אז שכ"ק אדמו"ר זי"ע הוא הרבי.

דיב.

"הם קנאוני בלא א-ל . . ואני אקניאם בלא עם..."

את ה"ווארט" דלהלן שמעתי מפי הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה. בפרשת האזינו נאמר (דברים לב, כא): "הם קנאוני בלא א-ל כיעסוני בהבליהם, ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם". ניתן לפרש את הפסוק על פי ההקדמה דלהלן.

הרעיון הציוני הוא - לאומיות ללא דת, והסיסמא שלו היתה "ככל העמים בית ישראל", שכשם שכל לאום אינו קשור לדת, כפי שלדוגמא ישנם מוסלמים שהלאום שלהם הוא צרפתי וישנם נוצרים שהלאום שלהם הוא צרפתי, כך גם הלאומיות של עם ישראל אינה קשורה לדת היהודית.

לעומת זאת, הרעיון הקומוניסטי הוא - אנטי-לאומיות, ומבחינתו אין הבדל בין לאומים שונים, וכל בני האדם שוים זה לזה, ללא הבדלי לאום. על פי זה ניתן לפרש את הפסוק האמור כך:

"הם קנאוני בלא א-ל" - עם ישראל הכעיס את הקב"ה ("הם קנאוני") בלאומיות ללא דת ("בלא א-ל"), "ואני אקניאם בלא עם" - לכן הקב"ה העניש את עם ישראל ("ואני אקניאם") על ידי הקומוניזם שדגל באנטי-לאומיות ("בלא עם"). ידוע שהקומוניסטים הצרו רבות לעם ישראל.

דיג.

"בגוי נבל אכעיסם - אלז הכזפרים"

הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה הוסיף על הפירוש האמור וחיזקו כדלהלן.

המשך הפסוק (לאחר "ואני אקניאם בלא עם") הוא: "בגוי נבל אכעיסם".

על כך מפרש רש"י על אתר: "בגוי נבל אכעיסם – אלו הכופרים, וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלוקים".

אכן, ידוע שהקומוניזם דגל בכפירה מוחלטת ומוצהרת בקב"ה, שלא כמו שאר העמים, שיש מהם שהצהירו על אמונה מוחלטת בקב"ה, וגם אלה שלא הצהירו על כך – לפחות לא הצהירו על כפירה.

גם מהמשך הפסוק נראה, איפוא, שמדובר על הקומוניסטים.

ר"ד.

עדיין עם ישראל סובל מן הקומוניסטים

כאשר חשבתי לפרסם את ה"ווארט" האמור עלתה במוחי השאלה:

לכאורה הדברים נכונים לזמן בו נאמרו הדברים, אז היתה ברית-המועצות והמדינות הקשורות אליה בשיא עוצמתם, ועם ישראל סבל רבות מהקומוניסטים, אולם כיום אין הדבר מתאים.

והתשובה פשוטה:

המדינה הקומוניסטית היחידה כיום היא סין (וגרורותיה, כמו צפון קוריאה וכו'), והיא מקור המגפה המשתוללת כיום בעולם – מגפת הקורונה, אשר רבים חללים הפילה מעם ישראל, ה' ישמרנו ממנה.

רואים, איפוא, במוחש שגם כיום סובל עם ישראל (והעולם כולו) מן הקומוניסטים.

ר"טז.

הרה"ח ר' אברהם יוסף לייזרזון ע"ה

לאחרונה נלקח מעמנו הרה"ח ר' אברהם יוסף לייזרזון ע"ה, שהיה יו"ר החינוך העצמאי באה"ק, מהמקורבים ביותר לאדמור"י גור זצ"ל ואף שימש תקופה מסויימת כחבר כנסת מטעם "אגודת ישראל".

בלמדי בישיבת "עץ חיים" למד ר' אברהם יוסף – אבלח"ט – בת"ת "עץ חיים", וכפי שציינתי בהזדמנות קודמת ("שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קד) היו הישיבה והת"ת במתחם אחד. הוא בלט אז כתלמיד מוכשר ורציני.

ברבות השנים עמדתי אתו בקשר טלפוני רצוף. הוא התקשר אלי פעמים רבות, גם ממיטת חליו, ובדרך כלל התקשר אלי כדי להביע את התרשמותו והערותיו על דברים שכתבתי ופרסמתי (ראה גם "שביבים" שב"לקט זפרט" ה, ג). במכתב התנחומים ששיגרת לי למשפחתו ציינתי שבכל הנושאים שעמדו על סדר יומה של היהדות החרדית היינו, אבדלח"ט, תמימי דעים.

בהיותו גר בשכונת מטרסדורף בירושלים עיה"ק נהג להתפלל בבית הכנסת חב"ד או בבית הכנסת של הנגיד החסידי הגה"ח רבי דוד שי' פישר.

דטז.

ענף עץ אבות

אביו של ר' אברהם יוסף היה הגאון החסיד רבי שמחה בונים לייזרזון זצ"ל, מראשי ישיבות גור בארץ הקודש, שנסתלק בגיל צעיר, והיה חתנו של הגאון המקובל רבי יהודה לייב אוירבך זצ"ל, ראש ישיבת "שער השמים" ללימוד הקבלה.

בהיות ר' אברהם יוסף ילד יתום, זכה ופרשו עליו חסותם שני גדולי הדור, האחד – הרה"ק ה"לב שמחה" זצ"ל (לפני עלותו על כס האדמו"רות), והשני – דודו, אחי אמו, הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל. שני אלה עיצבו את דמותו והרעיפו עליו הדרכה מתמדת, ואליהם היה קשור כל הימים.

דיז.

"לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו"

ר' אברהם יוסף היה ממעריציו הגדולים של כ"ק אדמו"ר זי"ע, הערצה שירש משני פטרוניו הדגולים, שהיו, כידוע, ממעריציו הגדולים של הרבי.

בכל ביקור שלו בארצות הברית היה נוהג ר' אברהם יוסף לסור לחצר הרבי. פעמים זכה להתקבל בהזדמנויות אלה ל"יחידות" בהיכל קדשו, אך גם כאשר לא זכה לכך – נהג לבוא לראות ולהיראות לפני הרבי.

פעמים רבות סיפר לי ר' אברהם יוסף דברים ששמע או ראה באופן אישי אצל הרבי. אחדים מהם יפורטו להלן.

דיח.

תודה שלמה

באחת הפעמים בהן זכה לשוחח עם הרבי ב"יחידות" נסובה השיחה על דודו, אחי אמו, של הרא"י, הלא הוא הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל (ראה עליו גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, א-ד. ו, רסב. לעיל אותיות כ-כא. רטז).

באותה הזדמנות התבטא הרבי באמרו שאין לו כל ספק בכך שהגרש"ז אוירבך יודע גם את תורת הקבלה.

דיט.

"זבל מי שעוסקים בצרכי ציבור באמונה..."

עוד סיפר לי הרה"ח ר' אברהם יוסף לייזרזון ע"ה:

באחד מביקוריי בארצות הברית, ביום שעמדתי לחזור לארץ הקודש, החלטתי לנסוע ולהשתתף בתפלת מנחה בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע כדי לקבל ממנו ברכת פרידה.

לפני כן שהיתי במשרד אגודת ישראל במנהטן וכדרכי עסקתי בענינים שונים הנוגעים לעסקנותי הציבורית.

בעת שהותי שם נכנס יהודי אמיד למשרד והחל לומר לי: אני הכרתי את אביך, שהיה גאון גדול. חבל עליך שלא תהיה למדן כמוהו. הנני מוכן לפרנס אותך כדי שתוכל לעזוב את כל עניני העסקנות הציבורית ולשבת וללמוד תורה.

דבריו של אותו יהודי הביכו אותי והכניסו אותי בלחץ נפשי גדול: האם עלי להיפרד מן העסקנות לתועלת הציבור, דבר שראיתי בו זכות גדולה. מה גם שרבותיי, אדמו"רי גור, עודדוני בעשיה זו. אמרתי לאותו יהודי: אחשוב על כך.

דב.

יודע מחשבות

ממשיך הרא"י בסיפורו:

השעה כבר היתה מאוחרת ונסעתי במונית כדי להספיק להגיע לתפלת מנחה אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע ואכן הגעתי ב"ה.

כאשר הרבי יצא עמדתי ליד אנשים נוספים שעמדו כדי לקבל ברכת פרידה מהרבי. אחד המזכירים הציג אותי בפני הרבי, אך הרבי הגיב: "יע, איך קען עם" [= כן, הנני מכיר אותך]. הרבי בייך אותי כמו השאר בברכת הפרידה. ואני עודני מבולבל ומהורהר בקשר לדברי אותו יהודי.

הרבי התקדם מעט, ולפתע הסתובב אלי ואמר: יש דעה בגמרא (ראה תלמוד ירושלמי, ברכות, פרק ה', הלכה א': "העוסק בצרכי ציבור כעוסק בדברי-תורה") שעוסק בצרכי צבור זה כמו שעוסק בתלמוד תורה...

אין זאת אלא – מסיים הרב ליזרזון את סיפורו – שהרבי חש במחשבותיי ופתר באחת את ספקותיי.

דבא.

"כאשר ישא האומן את היונק"

בשלושת ה"שביבים" דלהלן יבואו מספר קטעים מרשימתו של חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר, שנדפסה בקונטרס "התקשרות" גליון א' שמו, במדור "ניצוצי רבי".

מאז שלהי שנת תשי"ג עד קרוב לפטירתו (ביום א' של פסח תשס"ט) – שימש הרה"ח ר' ישכר דובער (בערל) גורעוויטש ע"ה כמנהל בית הספר לבנות 'בית רבקה' בצרפת. הוא זכה לשפע של הוראות עצות והדרכות מהרבי.

חלק גדול ממכתבי הרבי אליו נדפס מכבר (בספרים 'היכל מנחם' כרכים ב-ג) אולם עתה יצא לאור סיפור חייו בצורה מרתקת בספר 'ר' בערל – חסיד ומחנך' בהוצאת המשפחה (בעריכת הרש"ז שי' וודרמן). מתוך הספר ליקטנו מעט ניצוצות במגוון נושאים.

רבב.

"במוסד שלי אינני מוכן שתימצא טלוויזיה אפילו רגע אחד!"

ממשיך חתני שי' ברשימתו:

באחת היחידויות' סיפר ר' בערל לרבי מאורע שהתרחש באותה תקופה. המשפיע הגאון החסיד רבי ניסן נמנוב זצ"ל הוזמן לשמש כסנדק בברית-מילה של אחד מתלמידיו בעבר שהתקיימה בביתו של התלמיד. כשנודע לרבי ניסן שבאותו בית מצוי מכשיר טלוויזיה סירב להיכנס לבית, רק כשהורים הוציאו את המכשיר מביתם ניאות להיכנס לשם ולשמש כסנדק.

המכשיר שהוצא מן הבית הונח במחסן כלי העבודה של גוי שעבד בבית-רבקה.

ר' בערל סיפר לרבי את כל הפרטים ואז הורה לו הרבי להתקשר לבית רבקה בהקדם, עוד לפני חזרתו לצרפת, ולבקש שיוציאו מיד את המכשיר הנ"ל מכל שטח המוסד.

הרבי הפטיר: "במוסד שלי אינני מוכן שתימצא טלוויזיה אפילו רגע אחד!" (עמ' 121).

רבג.

חיוך רחב של שמחה בפניו

ועוד שם בהמשך:

בנושא זה של הוצאת מכשיר בלתי כשר - ולא דווקא ממוסד - שוחח הרבי עם ר' בערל כבר בהגיעו לרבי בפעם הראשונה.

באחת היחידויות בקיץ תשכ"ג הקדיש הרבי זמן רב לענין בוגרת בית רבקה שהכניסה לביתה אחר נישואיה מכשיר טלוויזיה. הרבי ביקש מר' בערל כי יפעיל את כל כוח השפעתו עליה ועל בעלה, לסלק את המכשיר מביתם. הרבי אף העניק מספר הצעות מפורטות בנידון.

בהמשך לאותה 'יחידות' הוסיף ר' בערל ושאל שאלה נוספת בנידון והרבי האריך במענה. בסופו של דבר הצליח ר' בערל להשפיע על בני הזוג וזכה להוציא כמו ידיו את המכשיר מביתם. ב'יחידות' הבאה לה זכה סיפר ר' בערל לרבי על הצלחתו ומיד ראה את פניו הקדושות של הרבי צוהלות וחיוך רחב של שמחה מתפשט עליהן.

לימים סיפר על כך ר' בערל והוסיף, כי מכך אנו למדים עד כמה נוגע לרבי מצבו הרוחני של יהודי אחד ויחיד (עמ' 120).

עד כאן מן הרשימה האמורה.

דבד.

ליל שמחת תורה בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, לג, ב, עב, ד, לוז) על התיקונים המאלפים שעשה כ"ק אדמו"ר זי"ע ביומן שכתבתי לאחר ביקורי בחצר קדשו בתשרי תשכ"ג. ב"שביב" הבא יסופר על מספר תיקונים נוספים.

הסדר בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר בליל שמחת תורה היה (וכעין זה נהוג בקהילות חב"ד) שלאחר תפלת ערבית היתה מתקיימת התוועדות קודש של הרבי, שבתחלתה נערך קידוש על היין, כהכנה ל"הקפות".

בהתוועדות נשא הרבי מדברות קדשו בדברי תורה והתעוררות בענייני שמחת תורה, כדרכו בקודש, והיא ארכה מספר שעות.

לאחר ההתוועדות היתה הפסקה קצרה ולאחר מכן נערכו ה"הקפות" עד לפנות בוקר בניצוחו של הרבי.

דבה.

"אחד מאנשי חב"ד"

ביומן האמור תיארתי שבהפסקה שלפני ה"הקפות" נאסף ברחוב איסטערן פארקווי, שלפני בית המדרש, המון גדול של יהודים מכל הגוונים שחיכו לראות את ההקפות.

אז עלה הרב זלמן שכטר מווינפעג קנדה, מבוגרי ישיבת "תומכי תמימים", על גדר גבוה והשמיע לקהל דברי חיזוק והתעוררות.

כאשר עבר הרבי על היומן שכתבתי, הוא מחק את המלה "הרב" ואת המלים "מווינפעג קנדה", אך על השם "זלמן שכטר" לא העביר הרבי קו לאות מחיקה, אלא הקיף את השם בעיגול וסימן להוציאו החוצה.

כך נכתב ביומן שנדפס (לאחר תיקוני הרבי) בקטע הנידון: "בית המדרש והרחבה הגדולה נראו שחורים מאנשים שמילאום. בהפסקה הקצרה שבין ההתועדות להקפות עלה אחד מאנשי חב"ד על גדר גבוה ברחבה, והחל (עפ"י הוראת הרבי) להשמיע לפני הקהל הגדול דברים – באנגלית – על ערך היום והשמחה".

רבו.

"בשם ישראל יבונה"

מן התיקונים האמורים למדתי שני דברים:

א. עד כמה זהיר כ"ק אדמו"ר זי"ע בכבודו של יהודי, שאף כאשר רצה לסמן כי יש למחוק שם של יהודי לא רצה להעביר עליו קו למחיקה, אלא רק לסמן זאת בדרך אחרת.

ב. בעצם השמטת שמו של אותו יהודי ראיתי רוח הקודש גלויה, שכן לאחר שנים נעשה אותו יהודי רב קונסרבטיבי (הוא נפטר לפני שנים ספורות), ויתכן כי הסיבה להשמטת שמו מן היומן היתה משום שהרבי צפה זאת ברוח קדשו.

רבו.

ביקור בניו ג'רסי

ביומן האמור (אות רכד) מופיע בתאריך י"ב תשרי תיאור רחב על פעילותו הרה"ג הרה"ח רבי שלום דובער גורדון ע"ה, שליח חב"ד בעיר נוארק שבניו ג'רסי, בה ביקרתי באותו יום.

זכורני שהביקור בנוארק והתיאור המורחב של השליחות שם הגיעו אליי כהוראה "מלמעלה", כאשר הרב חזקוני ע"ה, מזכירו הראשי של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ביקשני לנסוע לבקר שם.

כן זכור לי כי הרב גורדון הסיע אותי ברכבו לנוארק.

רבח.

”טובה הארץ מאוד מאוד”

הביטוי ”מאוד מאוד” נזכר בתורה פעמים בודדות. אחת מהן היא בפרשת שלח (יד, ז), בדברי יהושע וכלב ”טובה הארץ מאוד מאוד”.

על פי המבואר בלקוטי תורה פרשת שלח, טענת המרגלים היתה שאין צורך במצוות מעשיות כי אם די בעבודה פנימית שבמוח ובלב, כך שטענת יהושע וכלב ”טובה הארץ מאוד מאוד” רומזת לחשיבותן של המצוות המעשיות.

לפי זה ביארתי בספרי ”נר למשיחי” את כפל הלשון ”מאוד מאוד”: יהושע וכלב ודאי לא התנגדו לדברי חבריהם כי ישנה חשיבות עילאית לכוונה ולהתחברות הפנימית. טענתם היתה שהמעשה, ש”הוא העיקר”, מוכרח לבוא בד בבד עם הכוונה.

יתכן שלכך רומז כפל הלשון ”מאוד מאוד” (נוסף על דברי אדמו”ר הזקן בלקוטי תורה שם): בארץ ”נרוויח” את שני הדברים, הן המעשה והן הכוונה.

רבט.

”מאוד מאוד הוי שפל רוח”

ברוח הדברים האמורים ניתן לפרש גם את לשון המשנה, כדלהלן.

במסכת אבות אמרו חז”ל (פרק ד משנה ד) ”מאוד מאוד הוי שפל רוח”.

לפי הביאור שלעיל ניתן לבאר כי כוונת המשנה היא שאדם צריך לבוא לשפלות הרוח מפני שני הדברים שבשניהם אינו שלם – הן במצבו בעבודה ה’ הפנימית שבמוח ובלב, והן במצבו בקיום המצוות במחשבה דיבור ומעשה.

דל.

”טובה הארץ מאוד מאוד”, ”מאוד מאוד הוי שפל רוח”

תוך כדי כתיבת שורות אלה נזכרתי בסיפור ששמעתי מאבי מורי זצ”ל.

באחד מביקוריו של הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זצ"ל בארץ הקודש (אני משער שהיה זה בביקורו שבשנת תרפ"ט) נכח אבי מורי זצ"ל ב"טיש" שלו.

הוא שמע אותו אומר בהתלהבות גדולה: "טובה הארץ מאוד מאוד", "מאוד מאוד הוי שפל רוח".

לא שמעתי למה התכוון ה"בית אברהם" באמירה זו. אם כי יש לשער שהוא התכוון לומר שכדי לזכות לארץ ישראל יש להיות שפל רוח. [לפי ביאורנו לעיל ההשוואה והדמיון בין שני הציטוטים מובנים היטב].

דלא.

שיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע על משמעות הלולב בעבודת ה'

בביקורי הראשון בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע, בחודש תשרי תשכ"ג, זכיתי, בין השאר, להשתתף בהתוועדות שמחת בית השואבה שקיים הרבי בחול המועד סוכות, ולשמוע דברי אלוקים חיים יוצאים מפי קדשו.

כ"ק אדמו"ר זי"ע ביאר אז באופן נפלא, כדרכו בקודש, ובהרחבה רבה את משמעותו של הלולב בעבודת ה'.

לא אחזור כאן על השיחה וראוי לכל עובד ומבקש ה' ללמוד את השיחה ביסודיות (נדפסה בלקוטי שיחות, חלק ד, שיחה לחג הסוכות). להלן מספר גרגרים ממנה.

דלב.

מעלת ה"בן תורה"

על פי המדרש המפורסם (מדרש רבה, ויקרא, פרק ל, פסקא יב) מסמל הלולב את היהודי ה"בן תורה", שעוסק בעיקר בלימוד התורה ותורתו אומנותו.

מכך שנוסח הברכה על ארבעת המינים הוא דווקא "על נטילת לולב" (ראה סוכה לו, ב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, אורח חיים, סוף סימן תרנא) – מובן שיש מעלה מסויימת ב"בן תורה" גם על יהודי שעוסק במדה שווה הן בתורה והן במצוות, ה"אתרוג", והיא – ההתאחדות המוחלטת עם הקב"ה שנעשית בלימוד התורה, הנעלית גם מההתאחדות שבעשיית המצוות (ראה תניא קדישא, פרק ה).

דלג.

ההתבטלות הקיימת בן תורה

מאידיך, דווקא בשל מעלתו הגדולה זקוק ה"בן תורה" להתבטלות מיוחדת אל הקב"ה, כדי שלא לבוא, חלילה, לגאוה.

דבר זה מתבטא בכך שדווקא על ידי הלולב ייעשו הנענועים, כמוכן מכך שלהלכה חייב שיעור גובהו של הלולב להיות ארבעה טפחים, טפח יותר מגובהם של ההדסים והערבות – "כדי נענוע" (סוכה לב, ב. שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תרג).

דלד.

משמעויותיהם של הנענועים

ניתן, אולי, להוסיף על המפורש בשיחה ולקשור את הפרטים האמורים יחד.

העובדה שהנענועים נעשים דווקא בלולב מבטאת את ההתבטלות הקיימת בו. הדבר מובן בפשטות: הנענוע מוכיח שהלולב אינו איתן במציאותו וניתן לנענעו מצד לצד.

יתכן גם שהנענוע מצד לצד מורה שתפקידו של בן תורה הוא לנוע ולהפיץ את התורה שלומד גם לזולת, ליהודים נוספים, וכאשר הוא אכן נוהג כך מובן שהדבר מהווה חלק מהתבטלותו לקיום רצונו של הקב"ה, שכן אין הוא חושב רק על תועלתו האישית.

דלה.

"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"

הדברים האמורים מתחברים לכך שהלולב אגוד עם המינים האחרים, שכן בן תורה אמיתי מחבק גם יהודים מסוגים נוספים ומחבר אותם אל התורה, ואינו מתעלם מהם, חלילה.

אגב: ידועים דברי חז"ל (כריתות ו, ב) שה"חלבנה" שבסממני הקטורת מסמלת את העובדה ש"פושעי ישראל" נכללים אף הם בכלל ישראל ומהווים חלק הכרחי ממנו.

ראוי לשים לב לעובדה הבאה: כמות ה"חלבנה" היא 70 מנה, כמות נכבדה ביותר המהווה קרוב ל-20 אחוזים מן הקטורת כולה, המונה 368 מנים. דבר המורה על החשיבות שהתורה מייחסת ליהודים אלה בתוך כלל ישראל.

דלז.

שני רבי יעקב מאיר שכטר

בירושלים מוזכרים שני אישים תורניים חשובים בשם זה:

האחד – הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, רבם של חסידי ברסלב בירושלים וחתנו של דו"ר הרה"ג רבי אברהם ברוך בלוי זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, לח. ו, רנז).

שמור אצלי הסה"ק "דגל מחנה אפרים" אותו הביא לי הרי"מ כ"דורון דרשה" לרגל כניסתי למצוות.

השני – שקדם לו – הוא הגאון רבי יעקב מאיר שכטר זצ"ל, מראשי גדולי התורה שבראשות נטורי קרתא, וכיהן כראש ישיבת "תורה ויראה" של החוג האמור.

דלז.

מבני משפחתו של הגרי"מ שכטר זצ"ל

בתו של הגרי"מ שכטר זצ"ל, מרת מיכלא ע"ה, היתה אשתו של הגה"ח רבי ישראל יצחק הלפרין זצ"ל, מגדולי חסידי חב"ד בירושלים שנשלחו על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע להתיישב בכפר חב"ד ולהשפיע שם יראת שמים וחסידות (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קסז).

בנו של רבי ישראל יצחק – ידיד נפשי וחבר נעוריי – הוא הרה"ח ר' משה יהושע הלפרין מכפר חב"ד, חתנו של הגה"ח רבי משה אדלר זצ"ל, מגדולי חסידי לעלוב בירושלים, מן הדמויות התורניות של "אגודת

ישראל", ואביו של הגה"ח רבי בנימין אדלר שליט"א, ראב"ד בד"צ אגודת ישראל בירושלים.

בנו השני של רבי ישראל יצחק הוא הרה"ח ר' אהרן הלפרין ע"ה, שנפטר בשנים האחרונות, חתנו של הרה"ג רבי יחיאל גולדברג זצ"ל, שהיה שד"ר של הבר"צ של "העדה החרדית" (ראה "שביבים" שב"לקט זפרט"ו, ו, קכה).

דלח.

משמעות הביטוי "יד חזקה"

במקומות רבים בהם מתארת התורה את גבורתו של הקב"ה בהוציאו את עם ישראל ממצרים היא משתמשת בשני ביטויים רצופים: א. יד חזקה. ב. זרוע נטויה.

הביטוי "יד חזקה" מובן בפשטות, שכן באמצעות יד חזקה ניתן להכות בעוצמה, והמשמעות בענייננו היא שכדי לגרום ליציאת מצרים נתן הקב"ה עשר מכות חזקות למצרים. אך מה משמעות הביטוי "זרוע נטויה"? ניתן, אולי, לבאר זאת כדלהלן ב"שביב" הבא.

דלט.

משמעות הביטוי "זרוע נטויה"

המשמעות הפשוטה של הביטוי "זרוע נטויה" היא יד המורמת אל על כההקדמה להנחתת המכה בפועל, כדוגמת הפסוק (בשלה יד, טז) "ונטה את ידך על הים ובקעהו", שם תרגם אונקלוס: "וארים ית ידך".

כוונת התורה בביטוי זה היא, אולי, כי עוד ידו של הקב"ה נטויה ומורמת כהכנה לגאולה השלימה, המהווה, כידוע, המשך לגאולת מצרים.

לפי זה נמצא כי הכוונה ב"יד חזקה" היא לגאולת מצרים שהתרחשה בפועל ואילו הכוונה ב"זרוע נטויה" היא לכך שגאולת מצרים מהווה שלב מוקדם של הגאולה העתידה שתבוא בקרוב ממש, כדברי הסמ"ק על המצוה הראשונה "אנכי ה' אלוקיך" וגו': "בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים וכו', כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני

הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלוקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם" (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רלה-רלו).

דמ.

"בגדול זרועך ידמו כאבן"

חיזוק להבחנה האמורה שלפיה הזרוע הנטויה אינה אלא הקדמה למכה אנו מוצאים במלים שבשירת הים "בגדול זרועך ידמו כאבן" (בשלה טו, טז). משפט זה מדבר, כמובן, על פחדם של העמים הרחוקים המביא אותם לידי שיתוק ("ידמו כאבן"), בגלל הזרוע הנטויה, כלומר: האיום המשתמע מן המתרחש.

דמא.

ד' חיים דוד קסטנר

אחת הדמויות התופסות מקום בזכרונות ילדותי הוא ר' חיים דוד קסטנר. רח"ד היה יהודי מיוצאי הונגריה, טיפוס של איש "אוברלנד" מובהק (על מושג זה להלן ב"שביב" רמז). הוא היה סוחר בדים, נחשב ליהודי בעל אמצעים והיה מקורב אל הגרי"צ דרשינסקי זצ"ל ואל הגאון רבי עקיבא סופר, גאב"ד פרשבורג זצ"ל. היה חבר ועד הפועל העולמי של אגודת ישראל ומנכבדי היהדות החרדית בארץ הקודש באותה תקופה.

דמב.

בשמחות

רח"ד התגורר בבית פרטי ברחוב החבשים (כיום רחוב אתיופיה. משום מה בעבר נקראה מדינה זו בארץ הקודש בשם חבש), ששמו ניתן לו על שם הכנסיה השוכנת בו.

הזדמן לי בילדותי להתלוות לאבי מורי זצ"ל בשמחות בביתו.

הוא היה ידיד קרוב של משפחתנו. כדוגמא לכך תצויין העובדה כי כשסבנו הר"מ בלוי זצ"ל נפטר בסיציליה שבאיטליה וארונו הובא לקבורה בארץ הקודש (הפטירה היתה בח' סיון והקבורה בי"ז סיון תש"ו) היה זה רבי חיים דוד שמימן את המסע.

יש לי עד היום גביע כסף שקיבלתי ממנו במתנה בתור "דורון דרשה" בחגיגת בר המצוה שלי.

דמג.

ארבע הקבוצות של מתפללי נוסח אשכנז

כיום נקראים כל מתפללי נוסח אשכנז בשם "ליטאים". בעבר הלא כל כך רחוק נחלקו מתפללי נוסח אשכנז לפחות לארבע קבוצות:

א. הליטאים שמקורם בליטא. ב. ה"פרושים" בירושלים. ג. "יקים", אנשי האורטודוקסיה הגרמנית. ד. אנשי "אוברלנד".

ב"שביבים" דלהלן יתוארו בקצרה ארבע הקבוצות האמורות ומאפייניהן.

דמד.

א. הליטאים שמקורם בליטא

בליטא עצמה, אחרי מלחמת העולם הראשונה, היו שומרי המצוות לא-רבים ורובו של ציבור זה היה מורכב מלומדי הישיבות שם.

הליטאים דאז, במיוחד הצעירים שבהם (שלא כמו הרמ"ם והרכנים) הוכרו ככאלה שאצלם הדגש הוא אך ורק על למדנות, בלי להתנהג בחומרות יתרות. לדוגמא: לא היה אז צעיר ליטאי שגידל זקן (ראה גם "שביבים" שב"לקט זפרט" א, לה). בשעתו היה המושג "ליטואק" שם נרדף למי שמקיל בעניני יראת שמים.

בזמננו חל מהפך בציבור זה ובעל החזו"א והגרי"ז זצ"ל החדירו בציבור זה אוירה של יראת שמים, דקדוקי מצוות ו"פרומקייט".

דמה.

ב. ה"פרושים" בירושלים

הקבוצה השנייה היתה ה"פרושים" בירושלים, שעליהם נמנו כל מתפללי נוסח אשכנז שהגיעו מחוץ לארץ או שנולדו בירושלים.

אותם אפיינה דווקא, להיפך מן הקודמים, הדקדנות ביראת שמים ובמצוות והנהגה בחומרות.

אגב: כל הפרושים בירושלים, גם אלה שעלו מליטא, חבשו בש"ק שטריימל (לדוגמא: הגרז"ר בענגיס זצ"ל, הגרא"ז מלצר זצ"ל, רבי אריה לוי זצ"ל).

דמוז.

ג. אנשי האודטודוקסיה הגרמנית

הקבוצה השלישית, מועטה במספר, כללה את ה"יקים", אנשי האודטודוקסיה הגרמנית, ברוחו של הרש"ר הירש זצ"ל, שגם בעלותם לארץ הקודש שמרו על ייחודם ועל מנהגיהם.

הם הקימו לעצמם, לדוגמא, בית ספר בשם "חורב", וגם – ספק אם מישהו יאמין בכך – את ישיבת "קול תורה" (שהפכה במשך הזמן, יחד עם כל הקבוצות האמורות, לישיבה ליטאית).

דמוז.

ד. אנשי "אוברלנד"

הקבוצה הרביעית, והיא היתה בשעתה העיקרית והמובילה גם באירופה וגם בארץ הקודש, היתה של אנשי "אוברלנד" בהונגריה.

הונגריה הישנה נחלקה לשני חלקים:

האחד נקרא בשם "אוטרלנד" (- המדינה התחתונה), שבהיותה קרובה לפולין וגליציה היתה חסידית לכל דבר, והשני, שכלל את רובה של הונגריה הישנה, נקרא בשם "אוברלנד" (- המדינה העליונה), שנהגה ברוחו של ה"חתם סופר" זצ"ל.

ציבור זה אופיין בשמירה יתירה על המנהגים העתיקים שלה. בזמננו עמד בראשה גאב"ד פרשבורג זצ"ל, בעל "דעת סופר".

דמח.

"חוג חתם סופר"

רבים מהם שעלו לארץ הקודש התארגנו במסגרות שנקראו בשם "חוג חתם סופר".

בשנות מגוריו בירושלים עיה"ק כיהן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל כרב קהילת "חוג חתם סופר" בירושלים, קבוצת יהודים ששימרו את המסורת האוברלנדית מיסודו של הגה"ק ה"חתם סופר" זצ"ל.

לאחר שהגר"ש וואזנר הפסיק להתגורר בירושלים מילא את מקומו בתפקיד האמור הגאון רבי יששכר דוב גולדשטיין זצ"ל.

דמיט.

"מלעיל" ו"מלדע"

כיום דומה שהליטאיות בגלגולה החדש, החרדי יותר והיותר "פרומער", היא שבלעה את ארבע הקבוצות האמורות ומיזגה אותם לקבוצה שנקראת "ליטאים", אם כי חלק מן הפרושים הירושלמים שומרים עדיין על צביונם הייחודי.

אחת ההשלכות של העובדה האמורה היא שכל ארבעת הקבוצות החלו להתפלל בהדגשה של "מלרע" כפי המתבקש מחכמת הדקדוק.

כידוע, בכל מזרח אירופה וכן בירושלים עיה"ק (גם אצל הפרושים) היתה נהוגה התפילה בהדגשה של "מלעיל" (למרות שהדגשה זו מנוגדת לכללי הדקדוק), לעומת זאת בליטא נהגו להדגיש במלים שבתפלה את ה"מלעיל" וה"מלרע" בהתאם לכללי הדקדוק (זאת, בגלל העובדה ההיסטורית שבליטא היתה התייחסות משמעותית ביותר לחכמת הדקדוק, כתוצאה מהשפעה עקיפה של תנועת ההשכלה), וכיום נוהגים כך כל מתפללי נוסח אשכנז.

דג.

"אתפשטותא דמשה"

ידועים דברי האריז"ל (שער הכוונות, ענין מזמור שיר ליום השבת) על אלף האורות שקיבל משה רבינו במתן תורה (ונלקחו ממנו בחטא העגל, אך חוזרים בשבת קודש).
בסה"ק מופיע רמז על כך: השמות הקדושים "א-ל-ש-ד-י" הם בגימטריה "משה", ועם המילויים שלהם (אל"ף, למ"ד, שי"ן, דל"ת, יו"ד) הם בגימטריא - 1000.

על האמור ניתן, אולי, להוסיף את דלהלן.

אם נוסיף לחשבון גם את מספר האותיות של מילויי השמות הקדושים האמורים (שהן - 15) נקבל את המספר 1015 שהוא הגימטריא של שמו המלא של כ"ק אדמו"ר זי"ע עם שם המשפחה שלו.

דנא.

"כיבוד אב"

לראשית-ראשית תורתו של הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע אנו מתוודעים לראשונה בספרו הקדוש של בנו, כ"ק אדמו"ר זי"ע, על ההגדה של פסח, שמהדורתו הראשונה הופיעה עוד בשנת תש"ו, זמן לא רב אחרי הסתלקות רבי לוי יצחק בשלהי שנת תש"ד. שם מופיע לראשונה הקטע הפותח במלים: "מאבא מארי ז"ל שמעתי ע"ד הסוד".

לפנינו תופעה נפלאה של כיבוד אב, בצורה מאירה ביותר, שהרי ספרו של כ"ק אדמו"ר זי"ע על ההגדה של פסח הוא הראשון מתוך הספרים הקדושים שחוברו על ידו (לוח "היום יום" הוא, בעיקרו, אוסף של דברי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, אם כי הושקעה בו, כפי שניתן לראות, מלאכת מחשבת נפלאה ומיוחדת במינה), וכבר בתחילתו (על קדש ורחץ) מופיע הביאור האמור של אביו הקדוש זצ"ל.

דנב.

"קדש ורחץ"

באופן כללי המלים "קדש ורחץ", יותר מרומזות על המושגים הנעלים של קדושה וטהרה, מושגים שאין למעלה מהם בעבודת ה', והם הביטויים

הקלאסיים של דרגתם ומעלתם של גדולי הצדיקים קדושי עליון. אין צורך בחכמה ותבונה יתרה כדי לראות בעינינו הקרנה של הדרגות העילאיות ביותר ברמה של הקשר האלוקי בין האב ובנו, מיפגש המאורות הגדולים.

אגב: הדבר מזכיר לנו במדה מסוימת את הסיפור הידוע על הסיבה שרש"י פותח את פירושו על התורה במלים "אמר רבי יצחק", על שם אביו של רש"י.

יצויין גם כי כ"ק אדמו"ר זי"ע הקדיש שנים רבות בהתוועדויותיו מידי ש"ק שיחה של ביאור בתורתו של רבי לוי יצחק. הדברים הופיעו בסדרת הספרים "תורת מנחם - תפארת לוי יצחק" (ה' כרכים) על הזוהר הקדוש ותניא קדישא.

רנג.

אהבה ויראה תחילה

הסדר הרצוי של עבודת ה' כפי המבואר בחסידות, ובהרחבה בתניא קדישא (החל מפרק ג), הוא שתחלה על היהודי לעורר את האהבה והיראה שלו לקב"ה (באמצעות ההשגה וההתבוננות בגדולת ה'), ואחר כך לבצע את המצוות המעשיות.

ברור הדבר שיהודי צריך תמיד (גם אם עדיין לא הגיע להתעוררות האהבה והיראה) לבצע גם את המצוות המעשיות, שכן "המעשה הוא העיקר", אבל אין לשכוח שרצונו של הקב"ה הוא שהדבר ינבע מתוך התענוג שלו בעבודת ה'.

רנד.

ההבדל בקיום המצוות המעשיות

מלבד החשיבות שבעבודת ה' בכחות הפנימיים שבלב ושבמוח כשלעצמה, כתוצאה מכך יש הבדל גם בקיום המצוות המעשיות.

כאשר קיום המצוות נעשה בלי הרגש והחיות הפנימית יש צורך לצוות ולהפעיל מחדש עשיית כל מצוה בפני עצמה, לעשות פעולה זו, לאחר

מכן פעולה נוספת, ולאחר מכן פעולה נוספת, כפי שהדבר נעשה במדה מסוימת על ידי תורת המוסר.

לעומת זאת כאשר קיימת חיות פנימית, אהבה ויראה, כמודגש בתורת החסידות, היא מניעה כמאליה את מעשה המצוות וכולן נעשות בדרך ממילא וביתר קלות וחיות.

דנה.

הנעת המכונית באמצעות המנוע

להלן דוגמא גשמית להמחשת העניין:

כאשר מנועה של מכונית אינו פועל ורוצים להניע את הגלגלים יש צורך להניע כל גלגל בפני עצמו, לשם כך יש צורך, כמובן, בהפעלת כח רב.

אולם כאשר המנוע פועל אין צורך להניע כל גלגל והמנוע מפעיל ומניע את כל הגלגלים כאחד, ללא צורך בהפעלת כח מיותר.

דנו.

"על פי שנים עדים יקום דבר"

שתי הדרכים האמורות, שניתן להגדירן כ"עשה טוב" ו"סור מרע" באות לידי ביטוי בשני פסוקים, כדלהלן.

על הפסוק (תהלים א, ב) "כי אם בתורת ה' חפצו" מבואר ב"פנים יפות" (להרה"ק רבי פנחס הורביץ זצ"ל, בעל ה"הפלאה" ותלמידו של הרב המגיד ממעזריטש נ"ע, תחלת פרשת בחוקות), כי הכוונה היא שיהיה ליהודי "חפץ" ותענוג, והדבר יפעיל אותו לקיום המצוות.

על הפסוק (תהלים קז, יז) "אוילים מדרך פשעם ומעוונותיהם יתענו" מבואר בחסידות (לקוטי תורה, בעלותך, ל, ב) כי הדרך הרצויה לחזור בתשובה היא לשוב מן הדרך שמביאה לחטאים, ולא להסתפק בחזרה בתשובה רק על העוונות עצמם, שכן כאשר מתקנים את השורש והמקור של העברות הדבר מועיל, בשונה מטיפול רק בתוצאות ובהשלכות של הדרך.

דנז.

"ווארט" של הגר"מ אריק זצ"ל האקטואלי לימינו

באחד ממאמריו של הרה"ח ר' אהרן שי' פרלוב ב"המודיע" הוא הביא "ווארט" של הגאון המפורסם רבי מאיר אריק זצ"ל (בשמו של תלמידו הגאון רבי אברהם יעקב טייטלבוים זצ"ל).

ה"ווארט" נאמר, כנראה, בהתייחסות למזרחיסטים בשעתו, אך לענ"ד הוא מתאים גם לחוגים מסויימים ביהדות החרדית בזמננו, ולכן יש בנותן טעם להביא ב"שביב" דלהלן את תוכן ה"ווארט" האמור.

דנח.

הקשר בין אי ההוכחה לבזיון תלמידי חכמים

שני דברים הוזכרו בדברי חז"ל (שבת קיט, ב) כסיבה לחורבן ירושלים: "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה", "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים".

נשאלת השאלה: אם סיבה אחת מספיקה לחורבן מדוע יש צורך בסיבה נוספת?

התשובה: שני הדברים מהווים סיבה אחת. יש כאלה שכאשר הם רואים יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות נוהגים שלא כשורה הם אינם מוכיחים אותם משום שהם דנים אותם לכף זכות, שהם "תינוקות שנשבו" וכדומה, אך כאשר הם רואים יהודים שומרי תורה ומצוות נוהגים שלא כשורה הם מוכיחים ומבזים אותם על כך ושוכחים לדון אותם לכף זכות.

לו היו אנשים אלה עושים רק דבר אחד מן האמור לעיל - היה הדבר מורה על קיומם את מצוות אהבת ישראל או את מצוות הוכח תוכיח ולא היה מגיע להם עונש על כך, אך כאשר ציבור אחד הם מבזים בעוד שאת הציבור השני הם מקרבים - מהווה הדבר הוכחה שאין עושים זאת בשל קיום המצוות האמורות, אלא מסיבות אחרות, והדבר חמור מאוד עד כדי חורבן ירושלים.

דנט.

"בואכם לשלום"

ב"שביבים" דלהלן יועתק מכתב שכתבתי בעת שהותי בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע לידידי הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה.

ב"ה, ז' תשרי תשכ"ח

מע"כ ידידנו הרה"ח וכו'

מוהרע"ז שי' סלונים

שלום רב וברכה!

שמח הנני להודיעו על בואי לשלום לאחר תלאות הדרך –
כ-23 שעות נסיעה – והגענו בסופה של ההתוועדות.

דס.

"מצוה לפרסם"

בהמשך המכתב:

בהתוועדות שוחח כ"ק אדמו"ר שליט"א (כפי ששמעתי אח"כ מפי הנוכחים) על כמה ענינים וביניהם על השתתפות הנשים במבצע תפילין ע"י שכל אחת ואחת תתרום זוג תפילין או תרומתו.

כתבתי תוכן שיחה זו לר' בערל ולס כדי שיפרסמו, אך כאן אוסיף מה ששמעתי אח"כ שהרב חודקוב הודיע בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א שצריך לפרסם ענין זה.

דסא.

דוד ויואב – יששכר זכולון

ועוד שם:

כ"ק אדמו"ר שליט"א שוחח גם על הענין של דוד ויואב, שיואב היה שר הצבא ודוד נתן לו הכח ע"י שלמד תורה,

כמארז"ל, ועם זאת היה דוד – המלך – כדי להורות שזה חשוב יותר, אבל מצד שני המעשה הוא העיקר ויש עדיפות גם להולכי הצבא, ודוגמת ישכר וזבולון.

הרבי המשיך שיש מצד שני פרט חסרון בזה שישכר צריך לחכות להחזקה של זבולון, ורק אם יתן לו זבולון יהיה ליששכר, אבל לפחות צריך שלא יהיו בזיונות ליששכר.

דסב.

דזוקא ביושבי האהל תלויה ההצלחה במלחמה

המשך דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע מן המכתב:

בארץ ישראל לא פירסמו העתונים את מעלתם של יושבי אהל שבתורתם סייעו להצלחה, כאמור, וטוב שלכה"פ פירסמו בגנותם...

הרבי אמר שראש הצבא יושב בחדר לפניו מחדר ועושה תכניות אך אינו יוצא בעצמו לחזית, כי אם שולח את בנו ואחרים, ואם יעזוב את החדר ויצא להלחם לא יעזור בזה כי אם אדרבה, וכך צריך גם תכניות רוחניות וזה ע"י יושבי אהל.

דסג.

"זייעשו כולם אגודה אחת"

בסיום המכתב:

עוד דיבר על האחדות שנתעוררה בעם בזמן המלחמה והאריך מאד בזה, הוא אמר שכאן נתאחדו כולם גם אלה שאמרו שהארץ שייכת לכנען וגם אלה שאמרו שמשפיק שאוגנדה תהיה בשבילנו... ואחרים שאמרו שיונייטד סטייטס [– ארצות הברית] צריכה לקבוע, וכולם נתאחדו בשביל ארץ הקדש.

מסרתי ד"ש מכב' להרב חודקוב ונהנה מאוד. כן סידרתי
האתרוגים. ליחידות אכנס אי"ה בשבוע הבא.

אני מקצר כי ממחר ואכתוב מכתב נוסף

בימים אלו בל"ג – בהרחבה בע"ה

בכבוד ובידידות

טוביה בלוי

לפרסום

אומרים שבש"ק דיבר הרבי מאד על משיח ואמר: "בשנה זו".

כולם כאן דורשים בשלומו.

דסד.

"ובבואה לפני המלך"

הרקע למשפט הפתיחה במכתב האמור, "שמח הנני להודיעו על בואי
לשלום לאחר תלאות הדרך – כ-23 שעות נסיעה – והגענו בסופה של
ההתוועדות", הוא כדלהלן (על פי רשימת חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי'
לאופר בספר "משבחי רבי", עמוד 134).

לפי המתוכנן הייתי אמור להגיע מוקדם יותר ולהשתתף בהתוועדות של
כ"ק אדמו"ר זי"ע, וכן הודעתי על מועד הטיסה במכתב לרבי, אלא שהיו
עיכובים בטיסה וכן בהגעה משדה התעופה לבית מדרשו של הרבי, כך
שהגעתי להתוועדות רק זמן קצר לפני סיומה.

לאחר מכן סיפר לי ידידי הגה"ח הרב יהודה לייב גרונר זצ"ל כי הרבי
התעניין מספר פעמים במהלך ההתוועדות אם כבר הגעתי.

גם הרה"ח ר' יוסף שי' אשכנזי מספר כי שמע מהרה"ח ר' יעקב שי'
מינסקי, שאף הוא הגיע לאותה התוועדות משדה התעופה, אך הגיע
מוקדם יותר ממני, שהרבי חיכה בעת ההתוועדות לבואי והתעניין אם
כבר הגעתי.

דסה.

"בל תשחית" ו"לא תעשון כן"

איסור "בל תשחית" נפסק, כידוע, להלכה (רמב"ם, הלכות מלכים, פרק ו, הלכה י. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חושן משפט, הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית, סעיף יד): "כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין . . דרך השחתה עובר בלא תשחית".

איסור נוסף קיים בנוגע לבית המקדש - "לא תעשון כן גו": "הנותן אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלוקיכם" (רמב"ם, הלכות בית הבחירה, פרק א, הלכה יז), ובכותרת להלכות יסודי התורה מצוה ח ניסח הרמב"ם איסור זה במלים: "שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם".

לאור דברי מורנו הבעש"ט נ"ע, הובאו בתניא קדישא, שער היחוד והאמונה, פרק א, שבכל דבר גשמי קיים דבר ה' המהווה אותו בכל רגע, עלה בדעתי שכל המשחית כלי מסויים עובר לא רק משום בל תשחית אלא גם (לפחות לפי פנימיות העניינים) משום "לא תעשון כן", שהרי בפעולתו הוא מאבד גם את דבר ה' שהיווה את הכלי, כיון שלכל כלי יש השפעה אלוקית ייחודית המהווה אותו בשלמותו.

דסו.

הפוגע ביהודי - פוגע בבית המקדש

בהמשך לאמור לעיל:

בלוח "היום יום" (כא תמוז) נאמר, על יסוד מאמר חז"ל על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" שהכוונה היא "בתוך כל אחד ואחד מישראל", שבכל יהודי תוכיות נקודת פנימית לבבו הוא מקדש לשבתו יתברך (יעוין שם).

לפי זה נמצא כי מי שפוגע ביהודי עובר (נוסף על האיסורים האחרים הכרוכים בכך) על האיסור "לא תעשון כן גו" (לפחות לפי פנימיות העניינים), שכן הוא פוגע בבית המקדש.

וראה גם לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ו, צה.

רסז.

המעלות שבדומם

בספר תניא קדישא מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (אגרת הקודש, סימן כ) כי בעפר קיימות שתי מעלות ייחודיות:

א. כח הצמיחה שבעפר קיים לאורך זמן, יותר מהצומח, החי והמדבר (נצחיות אין-סופית ממש אינה קיימת בכריאה, מלבד כח הצומח הטמון בארץ, שבכחו להצמיח עד אין סוף).

ב. למרות שהמין הנעלה ביותר הוא המדבר, ולמטה ממנו החי והצומח והאחרון הוא הדומם, הרי המדבר ניזון מן החי, החי ניזון מן הצומח והצומח מן הדומם. דבר זה מורה שבשרשי הדברים ובפנימיותם הדומם נעלה מן הצומח, החי והמדבר (לפי הכלל הידוע שכל הגבוה ביותר נופל למטה ביותר).

רסח.

חשיבות קוצו של יו"ד

להלן "ווארט" של הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

האות ד שבסיום הפסוק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" היא ד רבתי, והאות ר שבסיום הפסוק "לא תשתחוה לא-ל אחר" היא ר רבתי.

הגימטרייה של האות ר היא 200 והגימטרייה של האות ד היא 4. נמצא שההבדל בין הערך המספרי של שתי האותיות האמורות הוא 196 [196=200-4], בגימטרייה קוץ, דבר הרומז לקוצו של יו"ד, שהוא גם ההבדל בין ציור האות ד לציור האות ר, שלאות ד יש קוץ מאחור.

ביאור תוכן הדברים האמורים:

ההבדל בין קדושה לסטרא אחרא הוא שבקדושה ("אחד" - אחדות ה') קיימת בחינת קוצו של יו"ד, הדרגה האלוקית הנעלית מן ההבנה והשגה, ואילו כאשר חסרה בחינה זו הדבר מביא לסטרא אחרא (השתחוויה לא-ל "אחר" - כפירה רח"ל).

דסט.

האם בספירת העומר ניתן לומר את ראשי התיבות של "אנא בכח"?

הרב החסיד ברוך הכשרונות ר' מאיר שי' סטמבלר (חתנו של אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה) הפנה אלי את השאלה המעניינת דלהלן.

ב"ספר המנהגים - חב"ד" (עמוד 6, 26) נאמר שבאמירת "אנא בכח" צריך לראות או לצייר במחשבה את השמות הקדושים, שהם ראשי התיבות של המלים של התפלה האמורה, אבל לא לאומרם.

מאידך, בסידור אדמו"ר הזקן מופיע בסמוך לספירה היומית של ספירת העומר מלה מ"אנא בכח", ובספירה האחרונה של כל שבוע מופיעים גם ראשי התיבות של המלים שהופיעו במשך השבוע. בשיחת קודש שאמר כ"ק אדמו"ר זי"ע באור לערב חג השבועות תשל"ט, התבטא הרבי על כך שלא שמע הוראה מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אם יש לומר זאת או שיש לחשוב זאת.

ואם כן: האם יש מקום לומר שבספירת העומר שונה מנהגנו מן ההוראה הכללית שיש רק לחשוב על ראשי התיבות, ויש אף לומר אותם?

ער.

מענה:

ברור הדבר שדברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בשיחת הקודש האמורה הינם דברי אלקים חיים, ויש להתעמק בהם ולנסות להבינם היטב, וכיצד הם משתלבים עם ההוראה בספר המנהגים, כדברי הכותב. יתכן גם שניתן ללמוד מכאן כי מנהג הרבי עצמו הוא, אכן, לומר את ראשי התיבות, ויש לברר זאת, ככל לימוד עיוני של דברי תורה שנאמרו למשה מסיני.

יחד עם זאת, יש לשים לב כי השיחה האמורה לא נאמרה על ידי הרבי כהוראה כיצד עלינו לנהוג בענין זה, כן השיחה לא הוגהה על ידי הרבי, אף כי נאמרה על ידו וניתן אף לשמוע את ההקלטה שלה.

דעא.

בנוגע להנהגה זו אין מנהג חב"ד מחייב

מכל האמור מובן כי אין בשיחה האמורה מקור מחייב למנהג חב"ד בנידון, לשום צד מן הצדדים שהוזכר בשאלה, כפי המבואר בהרחבה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם" מה הם המקורות הקובעים מהו מנהג חב"ד.

בנוגע למעשה – על כל אחד לשאול רב מורה הוראה בפועל כיצד עליו לנהוג בעצמו בנידון.

יישר כחו של הכותב על שעורר לעיין בהנהגה זו. סבורני שרבים כלל לא חשבו שיש כאן מקום לעיון.

ערב.

תשרי תשמ"א בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, עה. ד, פג. רכו. ו, ולט) על ביקורי בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע בחודש תשרי תשמ"א.

מן הראוי לספר על אירוע נוסף באותו חודש, כפי שנרשם בספר "יומן שנת "הקהל" בבית-חיינו", המתאר את המאורעות בחצר הרבי בשנת תשמ"א, עמודים 18-19, ויועתק להלן ב"שביבים" הבאים.

דעג.

"עיר שחזברה לה יחדיו"

כך ביומן:

יום ד', י"ד תשרי, ערב חג הסוכות. חשובי האורחים נכנסו לחדרו של הרבי ובחרו להם ד' מינים. לכל אחד אמר: "שימשיכו את כל ההמשכות". מירושלים רצו לקחת כמה אנשים, ואמר הרבי שהואיל וירושלים היא "עיר שחזברה לה יחדיו" שיקח רק אחד...

עדר.

”קדיאי מועד”

ובהמשך:

אחר הצהריים שלח הרבי לקרוא להרב טוביה בלוי ולהרב גליק (מאנגליה) ואמר להם שמה שלא קראו להם הוא או עקב סיבה או בטעות או כיון ששכחו, אך בהשגחה פרטית, ושיקחו עתה.

לולבים כבר לא נותרו, אמר הרבי שיקחו הדסים, 3 או 4 או 7.

ערה.

”ב'הקהל' נאמר 'אנשים נשים וטף'”

עוד שם:

להרב טוביה בלוי אמר שיקח גם עבור הילדים. הלה שאל אם לקחת גם עבור בנותיו והרבי השיב בחיוב. הוסיף הלה ושאל אם לקחת גם עבור אשתו. השיב הרבי שיקח גם עבורה, ואמר: ”ב'הקהל' נאמר 'אנשים נשים וטף'”.

הרב טוביה בלוי איחל לעצמו ולרבי שיזכו לכך גם בשנה הבאה והרבי חיך.

עד כאן מן ה'יומן' האמור.

רעו.

”זמוזם אין בך – אלו סנהדרין”

במשנה נאמר (קידושין עו, א): ”אין בודקין . . מן הסנהדרין ולמעלה”. כלומר: אין צריך לבדוק אדם שנמנה על חברי הסנהדרין בענין פסול יוחסין. בגמרא (עו, ב) מבואר הטעם לכך: מאי טעמא, דתני רב יוסף: כשם שבית דין מנוקין בצדק, כך מנוקין מכל מום. אמר מרימר: מאי קראה, כולך יפה רעיתי ומום אין בך (שיר השירים ד, ז).

בדומה לכך נאמר גם בזהר הקדוש (חלק ב, לד, ב): כְּתִיב כְּלָךְ יִפָּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בְּךָ. כְּלָךְ יִפָּה רַעֲיָתִי, דָּא כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל. וּמוֹם אֵין בְּךָ, אֵלוֹ סְנֵה־דְרִינ דְּאֵינוֹן לְקַבִּיל שְׂכָעִין וּתְרִין שְׂמָהֵן. ע' נֶפֶשׁ דְּנִחְתּוּ עִם יַעֲקֹב, וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַל כֻּלָּא. וְעַל דָּא אֵין בּוּדְקִין מִן הַסְנֵה־דְרִינ וּלְמַעְלָה תְּנִן.

רעז.

הסבר הדברים בדרך הרמז

להלן "ווארט" של הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, המבאר את הדברים בדרך הרמז (ראה לקוטי לוי יצחק על הזהר שם, עמוד רכא).

הערך המספרי של המלה "מום" (86) שוה לערך המספרי של שם אלקים, הרומז, כידוע, על ההשפעה האלוקית כפי שהיא מוגבלת ומצומצמת בהתאמה לבריאת העולם בגדרי הטבע.

אמנם חברי הסנהדרין מצויים בדרגה אלוקית נעלית יותר, דרגה של שם הוי"ה, הרומז על ההשפעה האלוקית שאינה מוגבלת, והיא למעלה מגדרי הטבע. דבר זה נרמז בכך שמספר חברי הסנהדרין הוא 71, מספר המורכב מן הגימטריא של שם הוי"ה (26) בצירוף שם הוי"ה במילוי אלפיני (וי"ד ה"א וא"ו ה"א = 45), וכך נמצא המספר 71 ($26+45=71$).

מובן, איפוא, כי הנמצאים בדרגה עליונה שכזו – אין צורך לבדקם וברור שאין בהם כל פסול.

בהמשך לכך יעויין היטב ב"שביבים" דלהלן.

רעה.

ע"ב שמות קדושים

ידוע קיומם של ע"ב שמות קדושים.

פירוש הדבר: בפרשת בשלח ישנם שלושה פסוקים רצופים (פרק יד, פסוקים יט-כא) העוסקים בקריעת ים סוף, שכל אחד מהם הוא בן 72 אותיות.

השמות הקדושים מתהווים משלושת הפסוקים האמורים על בסיס "יהי (אור)" – ישר, הפוך, ישר. כלומר: הפסוק הראשון ייקרא באופן ישר.

הפסוק השני ייקרא באופן הפוך, כלומר מסופו לתחלתו. הפסוק השלישי ייקרא ישר.

עתה ניקח מן הפסוק הראשון את האות הראשונה, מן הפסוק השני את האות האחרונה, ומן הפסוק השלישי את האות הראשונה ואז יתגלה לנו השם הראשון, שהוא: והו, וכך הלאה.

שייך לפרשת בשלח דף נב ע"א ע"ר

ע"כ כלין טורין דמלכא קדישא בתסארת. לבתר מתחברן אבהן ואתעבידו שמא קדישא

ואחר כך מצאנו העיב שמות היוצאים מני פסוקים אלו במדובר כל שם ושם מני אותיות היוצאים מני פסוקים אלו ישר הפוך ישר. והסימן יהי אור. עם זה הלשון:

(א.)

והו	י"ל	סיט	עלם	מהש	ללה	אכא	כהת
הזי	אלד	לאו	ההע	יו"ל	מבה	הרי	הסם
לאו	כלי	לוו	סהל	נלך	י"י	מלה	קהו
נתה	האא	ירת	שאה	ריי	אום	לכב	ושר
יחו	להח	כוס	מנד	אני	חעם	רהע	יין
ההה	מיכ	וול	ילה	סאל	ערי	עשל	מיה
והו	דני	החש	עמם	ננא	נית	מבה	פוי
נמם	י"ל	הרח	מצר	ומב	יהה	ענו	מחי
דמב	מנק	איע	חבו	ראה	יבמ	היי	מום

(ג)

ניצוצי זהר

(א) ע' רשיי סוכה מיה רעיא דיה אני והו בגמ' אנא ה' ועוד משבעים ושתיים שמות הן הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפי בשלח ויסע ויבא ויש וכו', וראה במי' ריא בי'ע שמות ליג כ"א, ובמסכתא זוטרנא בשלח י"ד כ"א דע כי אלו שלשה פסוקים ויסע ויבא ויס כל אחד ואחד יש בו ע"ב אותיות כנגד ע"ב שמות ומחס אתה מוצא שם המפורש אות מן הראשון ואות מן האמצעי ואות מן האחרון כו' ותמצא זה השם בפי הישר והוא הנקרא והיו יל"י סייס עליהם כו' (יעוין בשער הכולל שבסוף סדור הרב התניא פמיה שהביא הניקוד והווי במלאפוס לה בחולם. וע' איכה רבתי פתיחתא ליד והווי אסור בוקים כו'). וראה במגלה עמוקות אופן קע"ט שכי שם של ע"ב יש בו כל כיב אותיות חוץ מאות ג, וכן בשלשה פסוקי ימין שכתורה ימינך ח' גאדרי בכה, גטית ימינך, מימינו אש דת למו יש בכל אחד כל אותיות ולא נעלם רק אות גימל, וכן בספי וללוי אמר תומיך ואוריך גיב נעלם ג, וכן בספי ארון וכפורת וכרובים (וע' בכלי יקר ושפתי חכמים תרומה כ"ה י"א אות ק'). וכן בסרשת סוטה. וכן בכל תמניא אפי באות ק' וכן בי"א סליחות שהתמלל שלמה על ביהמ"ק ה' במלכים ו' בדהיי בכל אלו אין בהם גימל כו' עיי"ש.

(ב) ראה זהר זו ליד ב ומום אין בך אלו הסנהדרין דאינון לקבל ע"ב שמהן, וכי בס. דברי יצחק שהכונה שהצירוף האחרון העיב הרי הוא, מו"ם, וזה שאמרו דסנהדרין קבל ע"ב שמהן, ואם תאמר הרי סנהדרין אינם רק ע"א על זה סיימו ומו"ם אין בך עיי"ש.

דעט.

"אני זהו הושיעה נא"

מי שהדברים האמורים חדשים לו יפתע להיווכח כי הם מופיעים במסכת סוכה.

כאשר המשנה (סוכה מה, א) מתארת את הקפת המזבח בימי חג הסוכות היא מביאה את דעת רבי יהודה הסובר שבעת ההקפה היו אומרים "אני זהו הושיעה נא" (כיום אנו חוזרים על משפט זה בעת קיום מנהג ה"הושענות").

אחד הפירושים שמביא רש"י לפשר המלים "אני זהו" הוא שאלה הם שני שמות מתוך ע"ב השמות, כמוסבר לעיל.

בלשונו של רש"י: ...משבעים ושתיים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח: ויסע וגו', ויבא בין מחנה, ויט משה את ידו. ושלשתן בני שבעים ושתיים אותיות, ומהן שם המפורש, אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן. השם הראשון: והו. וי"ו של ויסע, ה"א דכל הלילה, וי"ו דויט. ושם השלשים ושבע הוא: אני. אל"ף דמאחריהם, ונו"ן ראשון דהענן בחשבון של מפרע, וי"ד דרוח קדים.

עד כאן לשונו של רש"י.

דפ.

השם האחרון: מום

הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, מוסיף עוד לבאר את הקשר בין "מום אין בך" לחברי הסנהדרין, כפי שהובא לעיל:

השם האחרון מע"ב השמות הוא: מום, המורכב מן האות האחרונה של הפסוק הראשון: "מאחריהם", מן האות הראשונה של הפסוק השני: "ויבא", ומן האות האחרונה של הפסוק השלישי "המים".

כאמור, "מום" בגימטריא שם אלוקים, המורה על דרגת האלקות המצומצמת, והוא השם ה-72. אך מספר חברי הסנהדרין הוא 71, דרגה נעלית יותר, שאינה כוללת את השם "מום", הרומז על הדרגה הנמוכה יותר.

דפא.

"מדי שבת בשבתו"

לאחרונה התפרסמו (בתכנית "רבי יומי", כג מנחם-אב תש"פ) "מראות קודש" מדברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בתאריך יט מנחם-אב תשמ"ח.

בין הדברים נראה הרבי פונה ליהודי שעבר בחלוקת השטרות לצדקה, ושואל אותו האם הוא מברך ברכת כהנים בכל שבת בארץ הקודש. הלה השיב שכיון שהוא מתגורר בירושלים הוא מברך בכל יום.

מכך שהרבי פנה ב"אתערותא דלעילא" לאותו יהודי ושאל אותו את השאלה האמורה נראה בבירור שדעתו הקדושה של הרבי היא שעל הכהנים בארץ הקודש לנהוג כמנהג הנהוג ולקיים את המצוה המיוחדת של נשיאת כפים לפחות בכל שבת (כמנהג רוב ערי ארץ הקודש. בירושלים ובערים נוספות נוהגים כך בכל יום), ולא רק בימים-טובים, כמנהג חוץ לארץ.

הדברים מהווים, איפוא, חיזוק לדבריי בספר "על מנהגים ומקורותיהם" בענין זה, יעויין שם בהרחבה.

דפב.

"שאני ענוותן"?

במשנה האחרונה במסכת סוטה (מט, א) נאמר: "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא". בגמרא (מט, ב) מסופר על כך: אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני ענוה, דאיכא אנא. רש"י מפרש: דאיכא אנא - שאני ענוותן.

והשאלה מפורסמת: לכאורה האמירה "דאיכא אנא - שאני ענוותן" היא עצמה מבטאת את ההיפך מן הענוה?

דפג.

הבקשה "לא תתני" וטעמה

אחד הביאורים על כך בשיחות כ"ק אדמו"ר זי"ע הוא:

רב יוסף לא אמר לתנא למחוק את המשפט מן המשנה, אלא רק ביקש ממנו שכאשר הוא משמיע לרבים את דברי המשנה - לא יחזור ("לא תתני") על משפט זה.

הטעם לבקשה זו היה משום שבדורו של רב יוסף היה הוא גדול הדור שעל הציבור היה להישמע ולציית להוראותיו. אם יפורסם לציבור שדרגתו של רב יוסף פחותה מדרגתו של רבי - עלול הדבר להביא לזלזול בציות לדבריו, ולכן "לא תתני ענווה".

רפד.

הרה"ח רבי יעקב יצחק קדנר ז"ל

מודעה שהתפרסמה בגליון ח"י חשון תשפ"א של "כפר חב"ד" צדה את עיני. היתה זו הודעה על מכירה של קרוב ל-100 פריטים חב"דים מעזבונו של "החסיד המופלג רבי יעקב יצחק קדנר זצ"ל", "נינו של האדמו"ר דוד צבי שלמה בידרמן ואחינו של המקובל רבי משה יאיר וינשטוק", כלשון המודעה.

למקרא המודעה צפה בזכרוני דמותו הטרגית של חבר נעורים, תלמיד חכם מופלג, חסיד מופלג, וידען גדול במכמני ההיסטוריה היהודית והביבליוגרפיה התורנית.

רפה.

בהיכלי חב"ד

עם רבי יעקב יצחק ז"ל, אבלח"ט, למדתי בילדותנו במשך 7 שנים (תש"ה-תשי"א) בת"ת "עץ חיים" בירושלים. בשנתיים האחרונות בהן, כאשר למדנו כבר גפ"ת בעיון, למדנו בחברותא והיו בינינו יחסי חברות הדוקים מאוד.

בהיותו בן לחסיד חב"ד, הרה"ח רבי מנחם מענדל ז"ל, עבר ללמוד בישיבת תו"ת בלוד, והיה לתלמידם המובהק של הגאון החסיד רבי ברוך שמעון שניאורסאהן זצ"ל (נגלה) והמשפיע הדגול הרה"ח רבי שלמה חיים קסלמן זצ"ל (חסידות).

הוא תפס בישיבה מקום נכבד בלמדנותו ובחסידותו והשתלב בחבורת העילויים שהיתה בישיבה, שהיו לימים גדולי ומרביצי התורה, והם קיבלוהו, בגלל כשרונותיו וידיעותיו, כאחד מן השורה, למרות היותו צעיר מהם. מאוחר יותר נסע ללמוד בישיבת תו"ת שב-770, שם הוכר מיד כמיוחד במינו ונמנה על צוות ה"חוזרים" וה"מניחים" של מאמרי ושיחות הקודש.

רפן.

"הצנע לבת"

רבי יעקב יצחק ז"ל היה בעל כשרון עצום וידע נפלא, ולמרות זאת סירב לקבל משרה תורנית כלשהי. כמעט כל שנותיו חי בהסתגרות ובבדידות, ואף לא נטל חלק בשום עסקנות צבורית. הוא לא קיים כמעט קשר כלשהו עם אנשים מלבד אישים יחידי סגולה בודדים שמצא אתם שפה משותפת בנושאים תורניים עמוקים.

כעבור שנים עלה לארץ הקודש והתיישב בירושלים, עיר הולדתו, והמשיך לחיות בבדידות, כאשר הוא עוסק יומם ולילה בתורה, ובענפים שונים של היהדות. פעמים התכתב עם אישים תורניים. הוא היה שוהה ממושכות בספריות הצבוריות בירושלים, כשהוא יושב בקרן זווית ומעיין בספרים.

פטירתו היתה, כמו כל חייו, בלי פרסום ובצינעה אופיינית לאישיותו. כאשר קראתי את המודעה האמורה התקשרתי אל אחיינו, יבלח"ט, הרה"ח ר' בנימין שי' ברנשטיין מנחלת הר חב"ד, שמעתי ממנו שהוא נפטר בשבת הגדול אשתקד, בהיותו יושב בביתו וקורא תהלים.

רפז.

הרה"ח ר' מנחם מענדל קדנר ז"ל

אביו של ר' יעקב יצחק ז"ל, הרה"ח ר' מנחם מענדל קדנר ז"ל עלה מניקולייב, עיר הולדתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, בשנת תרפ"ה. הוא הכיר את כ"ק אדמו"ר זי"ע מילדותו.

בהגיעו לארץ היה מבאי ביתו של הרה"ק רבי נחום טברסקי זצ"ל מרחמסטרווקא שבני משפחתו היו גם הם מאנשי ניקולייב.

שם הכיר אותו הגאון המקובל המפורסם רבי משה יאיר וינשטוק זצ"ל והוא שידך אותו עם אחותו מרת פריידל ע"ה שהתאלמנה אז בצעירותה מבעלה הרה"ח רבי בנימין ברנשטיין זצ"ל, מחשובי חסידי ירושלים ת"ו. הוא השאיר אחריו תינוק, בנם הרה"ח ר' מאיר שלמה זצ"ל, שהיה בכגרותו מגדולי חסידי קרלין-סטולין (נהרג במלחמת תש"ח מפגז ירדני הי"ד).

רפח. בנן של קדושים

היא היתה בתו של הגאון החסיד רבי מרדכי דוד וינשטוק זצ"ל שהיה חתנו של הרה"ק רבי דוד צבי שלמה זצ"ל מלעלוב ירושלים.

כידוע, עלה בשעתו לארץ הקודש הרה"ק רבי משה מלעלוב זצ"ל, שהיה בנו של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל, מייסד חסידות לעלוב, וחתנו של הרה"ק רבי יעקב יצחק מפשיסחא זצ"ל, "היהודי הקדוש". הרה"ק רבי דוד צבי שלמה זצ"ל היה נכדו של הרה"ק רבי משה זצ"ל.

לפי האמור היה אכן המנוח ז"ל נינו של הרה"ק רבי דוד צבי שלמה זצ"ל מלעלוב ואחיינו של הגאון המקובל והמפורסם רבי משה יאיר וינשטוק זצ"ל, כאמור במודעה האמורה. הוא נקרא, כנראה, על שמו של היהודי הקדוש זצ"ל.

רפט.

מיזוג החסידויות

דובר לעיל על חבורת ה"עילויים" שבישיבת "תומכי תמימים" – ליובאוויטש" בלוד. אתכבד לפרט שמות של חלק מהם: הגאון החסיד רבי מאיר צבי גרוזמן זצ"ל, הגאון החסיד רבי יעקב הכהן כ"ץ זצ"ל, הגאון החסיד רבי משה יהודה לייב לנדא זצ"ל, הגאון החסיד רבי זעליג פלדמן זצ"ל, הגאון החסיד רבי ישראל פרידמן זצ"ל.

זכורני שבשעתו חשבתי לעצמי שאבותיהם הקדושים של חסידויות גדולות "מיוצגים" בישיבה חבדי"ת על ידי צאצאיהם הנושאים את שמם.

כוונתי למנוח ע"ה שהיה, כאמור, צאצא של ה"יהודי הקדוש" ונושא את שמו, וכן לגאון החסיד רבי ישראל פרידמן זצ"ל (ראש ישיבת "אהלי תורה" בארצות הברית) שהיה צאצא של הרה"ק רבי ישראל מרוזין זצ"ל ונושא את שמו.

רצ.

כתביו התורניים

כפי ששמעתי מאחינו שיבלח"ט שי' השאיר אחריו כתבים, ובהם הערות בשולי דפי ספרים שונים וכן התכתבות עם הגאון החסיד רבי ברוך נאה זצ"ל, ועוד.

יצויין שבאחד מביקוריו האחרונים של הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א יבלח"ט בארץ הקודש ביקר בביתו של המנוח ע"ה, והם שוחחו זמן ממושך בנושאים שונים בחסידות ובתורת כ"ק אדמו"ר זי"ע, כנראה בהמשך לשיחות ביניהם בתקופת היות המנוח ז"ל בארצות הברית.

הנני מקווה שבני המשפחה יוציאו לאור את כתביו של המנוח ז"ל כדי לעשות שם ושארית לחסיד מיוחד ודגול.

רצא.

"המגדל יתום בתוך ביתו"

כאמור, נתאלמנה הרבנית מרת פריידל ע"ה לבית וויינשטוק בצעירותה מבעלה הרה"ח רבי בנימין ברנשטיין זצ"ל, בהשאירו אחריו תינוק יתום (הרה"ח ר' מאיר שלמה ברנשטיין זצ"ל).

מובן שכאשר נישאה בזיוו"ש לרבי מנחם מענדל קדנר הביאה איתה את בנה מזיוו"ר, ויחד גידלוהו עד לנישואיו.

ידועים מאמרי חז"ל (מגילה יג, א. כתובות נ, א. סנהדרין יט, ב) במעלת המגדל יתום בתוך ביתו. רבי מנחם מענדל קדנר זכה, איפוא, לקיימם בהידור.

רצב.

גידול יתום – כפלים לתזשיה

לדאבון לב נאלץ רבי מנחם מענדל לקיים את המצווה הזו במהדורה שנייה:

כאשר נהרג רבי מאיר שלמה ברנשטיין זצ"ל במלחמת תש"ח מפגז ירדני בהשאירו ילד יתום (והוא, יבלח"ט, הרה"ח ר' בנימין שי' ברנשטיין המתגורר בנחלת

הר חב"ד) – פרשו רבי מנחם מענדל קדנר ואשתו מרת פריידל את חסותם על האלמנה הצעירה שתחי' ויחד איתה גידלו את בנה היתום במשך 12 שנים עד שנישאה בזיוו"ש (עם הרה"ח ר' אהרן שוורץ, מחשובי חסידי קרלין).

אמו של ר' בנימין ברנשטיין שתחי' היא בתו של הרה"ח ר' חיים יוסף גוטליב ע"ה, מגדולי וראשוני חסידי "שומרי אמונים" (אביו של הרה"ח רבי נפתלי צבי גוטליב ע"ה, מחשובי חסידי חב"ד ומחבר הספר "תולדות לוי יצחק").

ר' בנימין ברנשטיין שי' התחנך בישיבת הערב שלנו ונשלח על ידינו ללמוד בישיבת "תומכי תמימים" בלוד, וכך היה לחסיד חב"ד.

רצג.

"למיה נסמכה"

בתחילת פירושו על התורה (בראשית א, א) מתייחס רש"י לכך שהתורה מתחילה בסיפור בריאת העולם, וכותב: "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם. . . ומה טעם פתח בבראשית, משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

לפי זה יש לבאר, בדרך הרמז, את סמיכות הפסוקים בתהלים (פרק ל"ג פסוקים ט"ז-י): "כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד", ולאחר מכן "ה' הפיר עצת גויים הניא מחשבות עמים" –

העובדה שהקב"ה ברא את העולם במאמרו ("אמר ויהי", "צוה ויעמוד"), מבטלת את טענותיהם של הגויים והעמים ביחס לבעלותנו על ארץ הקודש.

רצד.

ארום בגויים ארום בארץ

הגאון רבי מנחם מרדכי פרנקל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רסח) – חתנו בזוו"ר של זקננו הגה"ח רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לט. ג, קל. ד, כו. פה-פו. פח. רה. רסה. רסח. ה, צו. ו, סה. קצא.

רד) – היה מגדולי הלמדנים בישיבת "אהל משה" אחרי מלחמת העולם הראשונה, וממקורביהם של הגאונים רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, יד. ד, קפו. רה. רסה. רעא) ורבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל (עליו נכתב רבות ב"שביבים" שב"לקט ופרט").

אמרה נאה שלו נצורה בזכרוני, על הפסוק בתהלים (פרק מ"ו פסוק י"א) "אנכי אלקים ארום בגויים ארום בארץ":

בהתייחסות לאנשי התנועה הציונית, שדיברו על הצורך בהקמת מדינה עצמאית לעם היהודי משום שסברו ש"ככל הגויים בית ישראל", רומז הפסוק ואומר ש"אנכי אלקים" – "ארום", מרומם וגבוה מהצורך להיות "ככל הגויים" ומהצורך בחבל ארץ [הכוונה, כמובן, לדחף הלאומני בהקמת המדינה שהיה מנותק מהכרת קדושת הארץ].

רצה.

"ותלמודו בידו"

ברשימת הרב הגאון והחסיד והמקובל וכו' רבי לוי יצחק זצ"ל, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע (נדפסה בתחילת "לקוטי לוי יצחק – הערות לספר התניא"), כותב בין השאר את הרמז הבא:

דע שה' פעמים שנ"ה [שנ"ה בגימטריא 355; ו"חמש שנים" – 5 פעמים "שנ"ה" – עולה בגימטריא 1775] הוא מספר כל הכ"ב אותיות עם אותיות מנצפ"ך הכפולים. . ולכן בן ה' שנים למקרא, כדי שידע מתחלה כל הכ"ז אותיות.

הדברים תואמים לדברי אדמו"ר הזקן בתחילת הלכות תלמוד תורה "ומאימתי אביו חייב ללמדו משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו' ופסוק ראשון מפרשת שמע ישראל ואח"כ מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים בעל פה עד שיהא בן חמש שנים דהיינו בשנה חמישית שאז מלמדו לקרות תורה שבכתב מעט מעט בביתו עד שיהיה בן שש או בן שבע. וקודם לכן, בשנה הרביעית, מלמדו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה בשנה חמישית".

וכפי שהעיר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע (לקוטי שיחות חלק ט' עמ' 135 הערה 8), כי מלשון אדמו"ר הזקן משמע שעד שנכנס לשנה החמישית לא ידע כלל

קריאה, ומאידך יודע כבר את כל המוכרח לדעת לפני זה [כלומר, אותיות התורה].

לכן "בן חמש שנים" כולל בתוכו את כל האותיות – כפי הרמז שבדברי רבי לוי יצחק – כי זאת (ורק זאת) כבר למד.

רצו.

"אשרי" ראשי תיבות "אמן יהא שמיה רבא"

על הפסוק "אשרי תבחר ותקרב" אמר הבעל שם טוב, כי "אשרי" ראשי תיבות "אמן יהא שמיה רבא".

בהתוועדות חג השבועות תשכ"ט ביאר כ"ק אדמו"ר זי"ע שענין זה – פתגם הבעש"ט איש"ר ר"ת אשרי – קשור גם עם תוכן הענין של "אשרי" מלשון תענוג. – עייין שם (תורת מנחם חלק נ"ו עמ' 258).

עוד הוסיף הרבי ואמר, שזה שענין הבחירה נאמר בסמיכות לאשרי ("אשרי תבחר") – ראשי תיבות אמן יהא שמיה רבא – ולא בסמיכות לחילוקי הדרגות "חצריך" "ביתך" ו"היכלך" שבהמשך הכתוב, הרי זה משום שענין הבחירה מתבטא דוקא בדבר שבו שוים כל בני ישראל (שם עמ' 259).

רצו.

אמן יהא שמיה רבא "עם אש" ומתוך תענוג

והנה ב"היום יום" נזכר פעמיים "אמן יהא שמיה רבא":

א. י"ז אדר א: שנים רבות לפני פעטערבורג (המאסר שם בשנת תקנ"ט) יצא פעם אדמו"ר הזקן אל הקהל ואמר: בגן עדן חשים ביוקרו של עולם הזה. לא מיבעי מלאכי השרת, אפילו נאצלים הראשונים היו מוותרים על הכל בעבור אמן יהא שמיה רבא של יהודי, שאומרו בכל כחו כפירושו בכל כוונתו, כלומר שהוא כל-כולו "בתוך" זה.

זה היה כל המאמר, והוא גרם כזו התלהבות והתלהטות לשומעים, עד שכל השנה אמרו אמן יהא שמיה רבא "עם אש".

ב. ט"ו תמוז: בתענוג נפשי על אלקות יכול להיות מזה שמנונית בגוף. אומרים על הר"נ מטשרנאביל שהיה שמן בגופו מענית אמן יש"ר.

ר.ח.צ.

הבחירה והתענוג

לפי ביאורי כ"ק אדמו"ר זי"ע שתמציתן הובאה לעיל, נמצא כי שני מאמרים אלו ב"היום יום" רומזים לשני ההיבטים שבפתגם הבעש"ט במעלת אמן יהא שמיה רבא (שבאות רצו).

המאמר הראשון רומז לענין הבחירה, שכן קנאתם של המלאכים בקיום המצוות של בני ישראל באה לידי ביטוי בקשר למתן תורה (כמתואר בדברי חז"ל - שבת פח, ב); וידוע שבחירת הקב"ה בישראל היתה אף היא במתן תורה (ראה שלחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן ס' סעיף ד).

המאמר השני מובן, לכאורה, דוקא לאור פתגם הבעש"ט וביאור כ"ק אדמו"ר זי"ע. שכן, על פניו לא נראה קשר מיוחד בין התענוג והשמנונית לבין אמן יהא שמיה רבא דוקא, יותר מלשאר עניני תורה ומצוות. אך מדברי הבעש"ט למדנו כי אכן איש"ר קשור עם ענין התענוג.

ר.צ.ט.

מה פשר הקדמת "דין" ל"חשבון"?

נאמר במשנה במסכת אבות (ג, א. ד, כב) שהאדם "עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא".

והשאלה מפורסמת: מדוע נאמר במשנה "דין וחשבון", והרי לכאורה תחלה נעשה החשבון על מעשי האדם ורק לאחר מכן מתבצע גזר הדין, והיה צריך להקדים "חשבון" ל"דין"?

ב"שביבים" דלהלן יובאו שנים מתירוצי גדולי ישראל על השאלה האמורה. סבורני שכל אחד מן התירוצים מבטא את גישתו העקרונית בעבודת ה' של מי שתירץ אותו.

ש.

הגר"א: "דין" על העבירה ו"חשבון" על ביטול תורה

הגר"א מתרץ (ראה "ליקוטים" משמו שנדפסו בסוף משניות, סדר זרעים):

"דין" - דנים את האדם על העבירה שעבר.

"חשבון" - לאחר הדין בענין העבירה, כאמור, באים עם האדם חשבון על כך שבזמן שעשה את העבירה יכל לעשות מצוה, כגון ללמוד תורה, ועל ביטול המצוה מגיע לו עונש נוסף.

שא.

"כ"ק אדמו"ר זי"ע: "דין" על חבירו ו"חשבון" עליו עצמו

כ"ק אדמו"ר זי"ע מתרץ את השאלה האמורה על פי דברי כ"ק הבעש"ט נ"ע (הובא ב"ליקוטי מהר"ן", סימן קיג. וראה גם "בינה לעיתים", דרוש סג) שכאשר רוצים בעולמות העליונים להעניש יהודי על חטא מסויים שעבר שואלים אותו מה דעתו על אדם אחר שעבר על אותה עבירה וכאשר הוא דן אותו לפי דעתו מענישים אותו עצמו בעונש זה.

הרי שתחלה יש "דין" (- כאשר הוא דן את חבירו) ורק לאחר מכן עושים עמו את ה"חשבון" כיצד יש להענישו באותו עונש בו הוא דן לפני כן את חבירו.

שב.

לזכות לשני שולחנות...

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קנג-קנד) על הגאון החסיד רבי יהושע זעליג פלדמן זצ"ל.

להלן "ווארט" המתאים להיאמר עליו.

בספר "לשמע אוזן" מסופר (עמוד סח) כי הגאון החסיד רבי יוסף תומרקין מקרמנצ'וג זצ"ל שאל את כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע מדוע לנגלה הוא זכה ואילו לחסידות לא? נענה ה"צמח צדק" ואמר: לאו כל אדם זוכה לשני שולחנות...

על רבי זעליג פלדמן ניתן לומר כי הוא זכה לשני שולחנות, שכן הוא היה הן גאון גדול בנגלה וכיהן כראש ישיבת "תומכי תמימים" בכפר חב"ד, והן גאון גדול ומשכיל נפלא בתורת החסידות.

יהי זכרו ברוך!

שג. "מוזמור לתודה"

זכיתי לנסוע לחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע (בפעם השביעית) לקראת י"א ניסן תשמ"ב, יום ההולדת השמונים של הרבי, וכמובן להשתתף בהתועדות שקיים הרבי לכבוד המאורע (ראה גם "שביבים" שב"לקט זפרט" ד, ס).

י"א ניסן חל באותה שנה ביום ראשון, והרבי התוועד גם בשבת שלפני כן, שבת פרשת צו, שבת הגדול, שחלה בי' ניסן.

בליל י"א ניסן, שחל אז במוצאי ש"ק, זכיתי להיות עד למאורע מעניין. תחלה אקדים את הרקע אליו.

המשורר הרה"ח ר' צבי מאיר שטיינמץ (שמו הספרותי היה צבי יאיר) היה מחבר בכל שנה שיר אותו נהג להקדיש ליום הולדתו של הרבי – י"א ניסן. את השיר היה מגיש לרבי זוכה לתשובות מיוחדות על כך.

בשנת תשמ"ב לא הספיק הרבי לענות לצבי יאיר על השיר החדש ולאחר תפלת ערבית בליל י"א ניסן אמר לו הרבי: "א דאנק פאר דעם שיר" [= תודה על השיר]...

דש. "א בעלזער מנחה"

כ"ק האדמו"ר מנאראל שליט"א, בהיותו עוד בחיי אביו הרה"ק זצ"ל לפני עלותם לארה"ק, התגורר בשכונת קראון הייטס. הוא היה נכנס תכופות ל-770, ומפעם לפעם אף מתפלל שם מנחה וערבית. בהיותו לראשונה ב-770 הכיר בינינו, נבלח"ט, הגה"ח רבי יהודה לייב גרונר זצ"ל, ושוחחנו רבות.

סיפר לי הגרי"ל גרונר זצ"ל: באחת הפעמים, בימי החורף הקצרים, כאשר כ"ק אדמו"ר זי"ע חזר מן הציון הק', וכבר היה אחרי שקיעת החמה, כדי להתפלל מנחה, הבחין כ"ק אדמו"ר זי"ע בכ"ק אדמו"ר מנאראל שליט"א והפטיר לעברו בחיוך "א בעלזער מנחה"....

כידוע, חסידות נאראל היא ענף מחסידות בעלזא.

שה.

"שקץ תשקצנו"...

בילדותנו חונכנו כי כאשר עוברים ליד כנסיה נוצרית, או רואים כומר נוצרי וצלב על חזהו, אומרים: "שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא", ולהידור ירקנו על הארץ...

כידוע, הלוויות המתים ר"ל היו בהליכה רגלית, וכאשר ההלוויה היתה עוברת ליד הכנסיה הנוצרית, הנמצאת בדרך להר הזיתים, היו עוברים את קטע הדרך בריצה.

כך, למשל, היה גם בהלוויתו של הרה"ק רבי שלמה מזוויהל זצ"ל, שבה השתתפתי כשהייתי בן 9 שנים, כפי שסיפרתי בהזדמנות קודמת.

אגב: בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' מעיד כי בשנת תשל"ט, כאשר זכה ללוות את כ"ק אדמו"ר זי"ע בהליכתו רגלי מבית המדרש לביתו, לא היה הרבי עובר במדרכה הסמוכה לכנסיה הנמצאת בדרך, אלא במדרכה המקבילה.

שו.

ראיה דו-צדדית

הזכרת עקידת יצחק בתפלתנו באה לשתי מטרות:

- א. להזכיר עבורנו זכות אבות לפני הקב"ה.
 - ב. לעורר בנו את עניין מסירות הנפש עבור קיום רצון הקב"ה.
- וזהו: ויקרא אברהם שם המקום "ה' יראה", "אשר יאמר היום בהר ה' יראה".

שו.

"גדיים נעשו תישים"

בחלקים הקודמים של "לקט ופרט" סופר, בין השאר, על שלושה חברי נעורים שלי שהיו לגדולי ישראל. נעים לי עתה להזכירם שוב: בראש

ובראשונה הגאון החסיד רבי יהודה טרגר זצ"ל, הגאון החסיד רבי דניאל פריש זצ"ל, בעל "מתוק מדבש", ויבלח"ט הגאון החסיד רבי יחזקאל ראטה שליט"א גאב"ד קרלסבורג.

האיזכור כאן בא להזכיר נועם שנים עברו.

שח.

טוב עין הוא יבורך

ב"הקדמת המלקט" לספר התניא כותב רבנו הזקן: קאתינא למשדי גודא רבא על כל המדפיסים שלא להדפיס קונטריסים הנ"ל. . משך חמש שנים מיום כלות הדפוס.

כך גם בהסכמות רבותינו הרה"ק רבי יהודה ליב הכהן והרה"ק רבי זושא מאניפאלי, אוסרים להדפיס את הספר משך חמש שנים.

יושם לב: לאחר שיעברו חמש שנים מיום סיום ההדפסה, אין לאדמו"ר הזקן שום התנגדות שיבוא מאן דהוא וידפיס את הספר ללא בקשת רשות פרטית. למרות השקעתו הרבה בכתיבת הספר, הזמן הרב וכוחות הנפש שנדרשו לשם כך, לא שמר רבנו "זכויות" לעצמו. "לא מפני כבודי ומפני כבוד בית אבא עשיתי"; כל מגמתו של רבנו היתה רק לכבוד שמים, להרבות תורה ועבודת ה' בישראל (האיסור למשך חמש השנים הראשונות נועד רק למנוע נזק כלכלי למדפיסים).

[בשולי הדברים חובה להדגיש, כי מעשית אין בזמננו רשות לאחרים להדפיס את הספר, שכן הספר מודפס שוב ושוב על ידי הוצאת הספרים "קה"ת" – שלהם הרשות להדפסת הספר (ראה לקוטי שיחות חלק כ"ו עמ' 325 הערה 41) – ללא הפסקה של חמש שנים המאפשרת הדפסה על ידי אחרים].

שט.

על ההסכמות בתניא קדישא

לקראת הדפסת ספר התניא ביקש רבנו הזקן "הסכמה" משנים מתלמידי הרב המגיד: רבי יהודה ליב הכהן ורבי זושא מאניפאלי.

כאשר שמים לב לפרטי דברי הימים, עולה התמיהה – מדוע בחר רבנו דוקא שני צדיקים אלו, ולא ביקש הסכמות מענקי עולם נוספים ששתו יחד עמו ממימיו של המגיד.

יש להוסיף ולתמוה ביחוד לגבי רבי מנחם נחום מטשרנוביל, שהרי בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי נקרא – ככל הנראה בהוראת כ"ק אדמו"ר הזקן – על שמו מנחם נחום. מכך אנו למדים שאדמו"ר הזקן ראה את רבי מנחם נחום מטשרנוביל כאחד מרבותיו המובהקים, וגדלה התמיהה מדוע לא פה אליו רבנו בבקשת הסכמה לספרו.

כבר התייחסתי לשאלה זו ב"נר למשיחי", עיין שם בביאור.

בהמשך לכך הובאו לתשומת לבי הדברים שנדפסו לאחרונה על ידי הרב דניאל דוב גאלדבערג, בקובץ "הערות וביאורים – אהלי תורה" גליון א' קפב ויועתקו להלן ב"שביב" הבא.

שי.

"מעין לקיחת הסכמה על ספרו מדבו שלו"

ע"ד תמיהת כמה מחוקרי חב"ד בענין הסכמות התניא שנתקבלו מאניפאלי (ר' זוסיא ורי"ל הכהן) ולא לקחו מרלוי"צ שהי' כברדיטשוב הסמוכה.

לכאורה אפשר להגדיל את הקושיא עוד יותר כי הלא עוד יותר קרוב לליאזנא היתה העיירה טשערנאביל, מקום מושבו של הרב מנחם נחום נ"ע, זקן תלמידיו של הרב המגיד, שעדיין הי' בחיים (עד תקנ"ח) והיתה קירבה גדולה בינו לבין אדמה"ז, כידוע שאדמה"ז שלח פ"נ אליו בזמן הקטרוג ע"ע בשנת תקנ"ג, וגם ידוע מה שסיפר הרה"ח ר"י מתמיד הי"ד בנוכחות אדמוהרי"צ ע"ד ביקור אדמה"ז בטשערנאביל בענין ההשתדכות ביניהם ובחירתו של הר' יעקב ישראל מטשערקאס בילדותו להיות המיועד לנכדתו.

והנה שמעתי כמה פעמים מהרה"ח ר' אברהם ע"ה וויינגארטן, בעל המחבר רשימות "ניצוצי אור" (שהי' אוצר בלום של שמועות מזקני אנ"ש) ששמע מהגור"ח ר' שמואל ע"ה לויטין (מראשוני תמימי ליובאוויטש והמשפיע בתל"ל ב707 במשך עשרות בשנים) שהטעם שלקח אדמו"ר הזקן הסכמות משני אלו דוקא הי'

בגלל שהיו היחידים מכל תלמידי הרב מגיד שנשארו אז עדיין באניפאלי, מקום מ"כ של הה"מ, והי' זה מעיץ לקיחת הסכמה על ספרו מרבו שלו.

לא שמעתי מר"א האם הרש"ל שמע א"ז מזקני אנ"ש או שהיתה זו סברת עצמו, אבל לכאורה טעם זה הוא הכי סביר ועונה על קושיות הנ"ל. עד כאן מתוך הקובץ האמור.

שיא.

"בורא נפשות רבות..."

כידוע, הקב"ה ברא את האדם ואת חוה, ואנו מברכים: "בורא נפשות רבות".

בתולדות ישראל ידועים גדולי ישראל ש"בראו" יצורים חיים, דוגמת המהר"ל מפראג שיצר את הגולם.

בדרך צחות יש לומר:

סופר מעולה נחשב כיום מי שביצירתו הספרותית הוא "בורא נפשות רבות". ככל שגדול יותר מספר הנפשות הרבות ביצירה הספרותית, וככל שגדלה הססגוניות והתיאור המגוון של הדמויות שבה נחשבת היצירה כיצירה מעולה יותר, וכמובן – מרשימה יותר.

אכן, "בורא נפשות רבות"...

שיב.

סיפורו של הגה"ח רבי אברהם מיכאל הלפרין שליט"א

בקשר למוכא ב"לקט ופרט" חוברת שמינית (עמודים פד-פו) על דעתו של הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז-קלויזנבורג זצ"ל בעניין מקוה בור על גבי בור סיפר לי הגה"ח רבי אברהם מיכאל הלפרין שליט"א, רבה של שכונת הגבעה הצרפתית בירושלים את דלהלן.

בשנים בהם התגורר ה"שפע חיים" בארצות הברית היתה תקופה, בערך כמחצית השנה, שבה התגורר בארץ הקודש בשל סיבות בריאותיות. רובה של אותה תקופה התגורר ה"שפע חיים" בשכונת עזרת תורה בירושלים עיה"ק.

באותה תקופה המקוה בקרית צאנז בירושלים היה סגור לרגל שיפוצים והגה"ח רבי דוד מינצברג זצ"ל, הממונה על המקוואות בירושלים, הציע למשמשים בקודש שיביאו אותו מדי בוקר לטבול במקוה שבגבעה הצרפתית, שהיה תחת אחריותי, והיה בנוי באופן של "בור על גבי בור" כפי תקנת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

שיג.

"לא על כך ה"דברי חיים" דיבר..."

ממשיך הרב הלפריץ:

בכל פעם שה"שפע חיים" היה מגיע למקוה דאגתי שיקבלו אותו בחמימות ויכבדו אותו בכוס תה. בנו, כ"ק האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג שליט"א, היה אז צעיר לימים ומספר פעמים התלווה אליו. במספר ביקורים זכיתי לשבת עם ה"שפע חיים" ולשוחח עמו.

באחת הפעמים בהם הגיע ה"שפע חיים" עם אחד מגבאיו (שמשפחתו היתה רייך) למקוה אמר לאחר הטבילה שהיה רוצה לראות איך בדיוק מבוצעת התקנה של "בור על גבי בור" ופרטיה.

נכנסנו שוב למקוה והראיתי לו את הבור התחתון של מי הגשמים, את הנקב בשיעור של כשפופרת הנוד ואת שאר הפרטים.

משראה זאת התבטא ה"שפע חיים" (הלשון אינה מדויקת): "אויב אזוי, איז דאך נישט דאס וואס די "דברי חיים" האט גירעדט, דא איז די וואסער בור על בור, ס'איז אזוי ווי איין זאך" [= אם כך, לא על כך ה"דברי חיים" דיבר. כאן המים בור על בור והרי זה כמו בור אחד].

שיד.

ה"תשובה" שלא נכתבה

ממשיך הרב הלפריץ:

שאלתי את ה"שפע חיים" באותה הזדמנות אם הוא יכתוב תשובה הלכתית על כך שגם לדעת ה"דברי חיים" מקוה בור על גבי בור הוא מהודר, והוא אמר שהוא חושב לכתוב על כך.

פעם נוספת פגשתי את הגרא"ש שמרלר זצ"ל, מקורבו של ה"שפע חיים" ומי שסייע בכתיבת התשובות, ושאלתי אותו על כך. הוא ענה לי

שאכן דובר על כתיבת תשובה כזו, אך בנוגע לפועל לא אסתייע מילתא מפני שה"שפע חיים" לא היה בקו הבריאות.

נמצא שלמעשה זו היתה ה"משנה אחרונה" של ה"שפע חיים", שגם לדעת ה"דברי חיים" מקוה בור על גבי בור הוא מהודר. עד כאן דברי הרב הלפרין.

שטז.

העדות הגרי"מ שי' הלפרין

הגה"ח הרב יעקב משה שי' הלפרין, ראש כולל "מעייני ישראל" בשכונת נוה יעקב זיכני בהערותיו המחכימות על לקט ופרט חוברות ז-ח. מפני האריכות אסתפק כאן בשתיים מהערותיו:

א. על המסופר בחלק ח עמוד לז על כך שהרה"ח ר' מנחם מענדל גריבוב הי"ד מסר נפשו כדי שלא להתגעל במאכלי טרפה העיר הרי"מ שי' מדברי הכסף משנה, הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ד: "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם".

ב. על הנכתב בעמוד עה שהשפעת רב לתלמיד תלויה גם בהסברת פנים ואהבה בעיר הרי"מ שי' מהמבואר באגרת הקודש שבתניא קדישא, סימן טו, יעויין שם.

שטז.

"זלידושלים עירך ברחמים תשוב"

ה"שביבים" הראשונים בחוברת השמינית של "לקט ופרט" (א-י) הוקדשו למזמור פ"ה אותו התחלתי לומר ביום הולדתי בשנת תש"פ לפי המנהג לומר בכל יום מזמור תהלים המתאים למספר שני האדם (ראה לעיל אות עא).

בהתייחס לכך סיפר לי הגה"ח הרב ישעיהו הרצל שליט"א, רבה של נצרת עילית, את דלהלן.

ברית המילה לבני הראשון, הרה"ח ר' שניאור זלמן שי', התקיימה בבית הכנסת חב"ד במאה שערים בירושלים.

המוהל היה הרה"ח ר' חיים עוזר מרינובסקי ע"ה, והוא לא רצה לקבל שום תמורה על הברית, משום שהיתה זו לו הברית הראשונה שערך בירושלים עיה"ק, וזו היתה התרגשות מיוחדת עבורו.

שיז.

"הראנו ה' חסדך, וישעך תתן לנו"

ממשיך הרב הרצל בסיפורו:

לאחר הברית ניגש אחד הנוכחים, יהודי ירושלמי, לר' חיים עוזר ואמר לו "ווארט" ששמע בשם הרבנית מרת אדל, בתו של מורנו הבעש"ט הק' נ"ע, על הפסוק (תהלים פה, ח): "הראנו ה' חסדך, וישעך תתן לנו".

כך פירשה הרבנית אדל את הפסוק האמור:

רבונו של עולם, אנו מבקשים ממך שתראה לנו את החסד שלך, והדבר אפשרי בשני אופנים: או שתרום אותנו עד שנראה את החסד שלך, "הראנו ה' חסדך", או, לחילופין, שתוריד את החסד שלך עד אלינו, "וישעך תתן לנו".

העיקר שנראה את החסד שלך...

לאחר מכן נפגשתי עם ר' חיים עוזר ע"ה פעמים רבות בהזדמנויות שונות, ובכל הזדמנות היה אומר לי שה"ווארט" הזה שאמר לו אותו יהודי בשם הרבנית אדל עודנו חקוק בעצמותיו.

עד כאן מדברי הרב הרצל שליט"א.

שיח.

מכתבו של הגה"ח הרב טוביה שי' זילברשטרום

כבוד הרב טובי' בלוי שליט"א

שמחתי לקבל את החוברת לקט ופרט חלק שמיני, וכמעשהו בראשונים, מלא חכמה ויראת ה', ודעת זקנים תלמידי חכמים, מוסיף והולך ואור, וחיבורים מחוכמים מעידים על כך.

ראיתי בהקדמה, שקישרו עם יום הולדתו למזל טוב, ולכן בראשית, מצוה שהזמן גרמא לאחל לו ולכל משפחתו אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך עם בריאות איתנה, ולהיות מעם מדושני עונג ונחת, מבנים ובני בנים, וכמדרשו תלמידים ותלמידות עד סוף כל הדורות.

שיט.

מתני החל המן לרדת?

ממשיך הרב זילברשטרום:

שמעתי או קראתי רעיון נפלא:

בשו"ת חתם סופר [יו"ד רל"ג] הביא בשם מדרש שאחרי שבט"ז אייר נגמרה הצידה שהביאו אתם בני ישראל ממצרים – הלכו ג' ימים בלא לחם – ובי"ח אייר שהוא יום ל"ג בעומר התחיל המן לרדת.

החת"ס מעיר שדברי המדרש הם לכאורה סתירה לדברי הגמ' בקידושין לח. שם מבואר שנסתפקו מהמן ארבעים שנה חסר שלושים יום – וכיון שמבואר בפסוק שהמן נגמר בט"ז ניסן ככתוב "וישובת המן ממחרת השבת" יוצא שהמן התחיל לרדת בט"ז אייר וכמו שעולה מהפסוקים – ראה רש"י שם, וזה דלא כהמדרש שהביא שהמן התחיל לרדת בי"ח אייר.

ויתכן ליישב את הסתירה בין דברי הגמ' לדברי המדרש – בהקדמת דברי הרמב"ן בפרשת בשלח – שגם לפי סוגית הגמ' בקידושין שהמן החל לרדת בט"ז אייר עדיין לא היה זה בקביעות – ורק בל"ג בעומר החל לרדת בקביעות.

שב.

מכתבו של הרה"ח ר' יעקב שיי' טרגר

בס"ד.

כבוד הג"ר טובי' בלוי שליט"א

השלום והברכה.

שוב הנני בהודאה על שזיכני בחלק השמיני של חיבורו

לקט ופרטי – למנצח על 'השמינית' וכינור של ימות המשיח בן שמונה נימין – ואצרף את ברכתי – ברכת הדיוט – ליום הולדתו הפ"ד לאויט"א ועוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

וארשה לעצמי לציין את שעלה בדעתי בכמה ענינים שראיתי – מקופיא – בלקט ופרט כדלהלן:

שבא.

הקשר בין המספר 85 לכתובת ספרים

ממשיך הרב טרגר:

באות יג: 'הקשר בין המספר 85 לכתובת ספרים' המסיים במשפט: מובן איפוא היטב הקשר בין כתיבת ספרים לבין הכנסי לשנת ה-85 לאויט"א.

נראה לי לציין קשר נוסף ואולי יותר משמעותי בין 85 ל'ספר' והוא ע"פ הגמ' בשבת קט"ז שנלמד מפי' ויהי בנסוע הארון שיש בו פ"ה תיבות שהוא שיעור של ספר [לגבי קדושת ס"ת] והרי כל יהודי הוא בבחינת ספר.

[ואיתא נמי בירושלמי מגילה פ"א ה' וכו"ה במד"ר רות פ"ד על בקשת אסתר 'קבעוני לדורות': רבי חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן פ"ד זקנים – והוגה שם בעמודי ירושלמי שצ"ל פ"ה זקנים – שהיו מצטערין עד שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו אותה כתובה ותוהו המפי' מה ענין המספר של פ"ה זקנים ובפשטות נראה שלענין כתיבת ספר – שחשיבותו נהיית בפ"ה תיבות – נצרך לפ"ה זקנים לכה"פ].

שבב.

מפגש בין עולמות

ועוד במכתבו:

באות ס"ג 'מפגש בין עולמות' בנוגע לאדמו"ר מאמשינוב זצ"ל והגר"י אברמסקי זצ"ל אציין מעין המאורע הזה שהיית נוכח בו.

מנהגו של האדמו"ר מאמשינוב זצ"ל שבליל א של ר"ה היה מסתובב אצל כמה אנשים חשובים שהיו גרים בבית וגן לברך – ולהתברך – בשנה טובה. ביניהם היו הגה"ח הישיש רבי ישרולקה ארטין והרה"ח הישיש חנינא בלזנשטיין, מחסידי צנז, ועוד כמה אנשים, וכן היה נוהג לעלות לביתו של הגר"י אברמסקי, זכר כולם לברכה.

בד"כ היה עושה את הסיבוב הזה בשעות 10-11 בלילה – לפני שהיה נכנס לתפילת ערבית שלו, והייתי תמיד נלווה אליו.

קרה שבשנה אחת עת דפקנו על דלת ביתו של הרב אברמסקי הוא קרא לרבי מבעד לדלת הנעולה: רבי, איך קען נישט עפינען, איך בין שוין מיט די פוג'מה, והסתפק בברכה מבעד לדלת הנעולה...

שכג.

במדבר הניחו תפילין

ממשיך הרב טרגר:

שביב ע"ה: במדבר הניחו תפילין וכו'. מצ"ב קטע מהסי אור גדליה להגאון ר' גדליה שור זצ"ל ראש בימ"ד עליון במונסי נ. י. העוסק בענין זה [והוא שם בעמוד 62, יעו"ש].

שכד.

הגאון רבי יהודה קרביץ

ועוד במכתבו:

שביב פ"ח: הגאון רבי יהודה קרביץ. למיטב זכרוני וידיעתי למד הר"י קרביץ בראדין בישיבת הח"ח זצ"ל, ואולי שני הדברים נכונים, שלמד גם בסלבודקא וגם בראדין?

בחתימה מעין הברכה לאויט"א ובבריאות איתנה

יעקב טרגר

שבה.

"קלענער דער עולם גרעסער די שמחה..."

בשולי המכתב מוסיף הרב טרגר:

נ. ב. זכיתי להשתתף בל"ג בעומר בשמחת נישואי נכדי-בן
בתי הב' המ' צבי פריינד שיחי'. החתן קרוי ע"ש אבי זקנו הרה"ח
צבי סלבין ז"ל.

בשל צוק העתים היתה החתונה במסגרת המצומצמת, אך
בהתאם לשיח הבריות: קלענער דער עולם גרעסער די שמחה...

שכו.

הערות הרה"ח ר' מאיר שי' פרוש

ידידי הרה"ח ר' מאיר שי' פרוש הפנה את תשומת לבי למספר פרטים
וטעויות בקונטרס "לקט ופרט" חלק שמיני, אלה יפורטו להלן.

א. בעמוד נד הוזכרה הרבנית מרת חיה אייכלר שתליט"א, רעייתו של
הגאון החסיד רבי אליעזר אייכלר זצ"ל, בתואר של היפך החיים רח"ל,
והדבר נכתב בשגגה, שכן, ת"ל, הרבנית שתליט"א חיה וקיימת. יתן לה
השי"ת אורך ימים ושנות חיים בבריאות ונחת מכל יו"ח שיחיו.

ב. בעמוד סה נכתב על ישיבת "תפארת צבי" שנקראה ע"ש רבי נפתלי
צבי פינקל זצ"ל, הסבא מסלבודקא. השם "נפתלי צבי" שנכתב בטעות,
שכן השם הנכון הוא "נתן צבי".

שכו.

המשמעות הרוחנית של סימני הטהרה

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (ח, פא) ביארנו שמשמעותו הרוחנית של
סימן-הטהרה "מפרסת פרסה" היא עבודת ה' בכחות המעשה של האדם
ואילו משמעותו הרוחנית של הסימן "מעלה גרה" עבודת ה' בכחות הנעלים
של האדם, כחות השכל וההתבוננות, בדומה למאפייניהם בגשמיות:

”מעלה גרה” הוא תהליך המרחש בתוך הגוף של הבהמה, בפנימיותו, ו”פרסה” הוא דבר גלוי, חצוניות.

העירו לי על כך שהתוכן האמור מופיע במפורש בשיחת כ”ק אדמו”ר זי”ע משבת פרשת ויצא תשנ”א (התוועדות תנש”א, חלק א’, עמוד 352, סוף הערה 78), וזה לשון הרבי שם:

”מפרס פרסה ולא גרה” – מורה שהמעשה בפועל (רגל) הוא כדבעי ובריבוי, אלא שחסר אצלו בענין הבירור והזיכוך (”ולא גרה”). ולכן, אף שמעלתו פחותה ממעלי הגרה שהם מבוררים ומזוככים יותר (אף שחסר אצלם בהמעשה בפועל, ”פרסה לא הפריסו”), מכל-מקום, כיון שהמעשה (שהוא העיקר) הוא כדבעי, ולעתיד-לבוא עתיד ליטהר (מעלת הבירור והזיכוך), אזי יהי’ בשלימות (משא”כ זה שמזוכך יותר אבל חסר אצלו המעשה שהוא העיקר).

עד כאן משיחת הקודש האמורה, וברוך שכיוונתי!

שבה.

160 שנה להולדת כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב נ”ע

בכ’ מרחשוון תשפ”א מלאו מאה וששים שנה להולדת כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב נ”ע, תרכ”א-תשפ”א.

לרגל המאורע פרסם הגאון החסיד רבי חנניה יוסף אייזנבך שליט”א בעתון ”כפר חב”ד” (גליון 1882, עמודים 43-36) ס”ח סיפורים ועובדות על הרבי מוהרש”ב נ”ע.

ב”שביבים” דלהלן יועתקו כמה מהם בלשונם.

שכט.

מחאה לכבודו של הגאון מבדיסק

כותב הגרח”י אייזנבך שליט”א:

שמעתי ממור”ר הגאון רבי משה אריה לייב שפירא זצ”ל, ששמע מפי כ”ק אדמו”ר מסוקולוב זצ”ל:

מעשה שבאסיפה אחת של גדולי ישראל שהשתתפו בה (כנראה מטעם המלוכה) גם ראשי תנועת ההשכלה, ובעת נאумו של הגאון רבי חיים מברסק זצ"ל, לעגו לדבריו כשחיוך זדוני על שפתם.

כ"ק רבנו הרש"ב נ"ע קם ממקומו, מסר פתק ביד נאמן דברו הגאון החסיד רבי מענדל חן גאב"ד ניעזין הי"ד, ועזב את האסיפה.

ככלות הגר"ח לדבר, עמד הגאון ר' מענדל ודרש שהאסיפה תברר את סיבת עזיבתו של רבנו את האסיפה, ותוך כדי דיבור פתח את הפתק וקרא בקול את הנאמר בו: "לא אוכל להשתתף באסיפה בה לועגים לגדולי ישראל", ולאות הזדהות ומחאה, קמו כל גדולי התורה הנאספים ועזבו את האסיפה.

של.

"כעבדא קמי מאריה"

עוד כותב הגר"ח אייזנבך שליט"א:

אמר לי הגאון המקובל, גאון בית מונקאטש, רבי מרדכי שפילמן זצ"ל בעל "תפארת צבי" על הזוה"ק, כי "העולם חושבים" כי תחילת הקשר בין ליובאוויטש למונקאטש הוא יחסי הידידות של הרה"ק בעל "מנחת אלעזר" עם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, ואינו כן: הרה"ק בעל "דרכי תשובה" עמד לפני כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב "כעבדא קמי מאריה". לא פירט לי איך ומה. שאלתי על כך את כ"ק אדמו"ר ממונקאטש שליט"א והשיבני שהוא לא שמע בזה, אבל אין בר סמכא מר' מרדכי!

שלא.

"הייתי מאחל לעצמי שברזן לב והתבטלות כזאת לפני פטירתו כפי שהיה אז אצל הרבי..."

עוד מספר הגר"ח אייזנבך שליט"א:

שמעתי מפי הגאון רבי גרשון חן זצ"ל, אב"ד אלעקסנדריא ואח"כ דיין בחיפה ורב שיכון חב"ד בירושלים: הגרי"י רפאלוביץ גאב"ד קרעמענטשוק נתלווה פעם אל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב זי"ע באחד ממסעיו

בערי רוסיא, והגיעו לעיר אחת שבה יצאו כל התושבים, אנשים נשים וטף, לרחובות לקבל פני קדשו, ואמר הרב רפאלוביץ: הייתי מאחל לעצמי שברון לב והתבטלות כזאת לפני פטירתי כפי שהיה אז אצל הרבי...

שלב.

"זאביטה נפלאות מתורתך"

עוד כותב הגר"י אייזנבך שליט"א:

שמעתי מהגאון החסיד רבי חיים אברהם אליהו לנדא שליט"א, ששמע מאביו הגאון החסיד רבי יעקב לנדא, גאב"ד בני ברק זצ"ל, שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היה מחותן עם משפחת קארניצר, נכדי החתם סופר זי"ע, והביאו לו כתבים מהחתם סופר, ולאחר שנתפרדה החבילה נאלץ להחזירם, והתבטא כי חבל שלא נשאר הכתבים אצלו, שכן הוא רואה בהם "עתידות"!

עד כאן מן הרשימה האמורה.

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns, rendered in a light gray color, framing the central text.

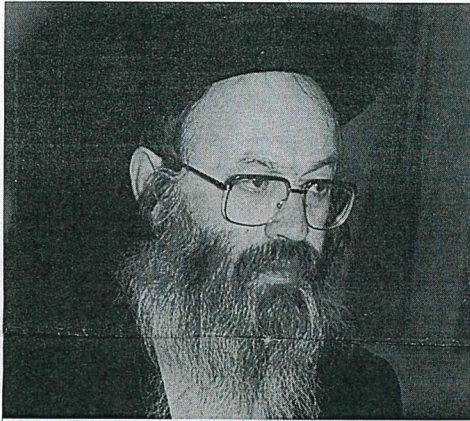
”עלי הגיוון”

אוסף של מאמרי עיון
ומחשבה שפורסמו
בבמות שונות

להלן ראיון שהתקיים עמי לקראת ג' תמוז תשנ"ח, יום ההילולא הרביעי של כ"ק אדמו"ר זי"ע ופורסם בעתון "בקהילה".

אחד אחד

יהודה גרין משוחח עם הרב מוביה בלוי מראשי מוסדות הבייד בירושלים בראיון מיוחד לקראת ג' תמוז, הילולת האדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל

● אף נולדת במדינת
 "בנון". התקרבותי כשהייתי בגיל 17, זה היה לפני הרבה מאוד שנים, בתקופת לימודי בי"צ ז'ינסי. התחלתי להפגש יותר ויותר טובים, ותרם שאר ד"ר התרוממות בעבודת ה' ותרזה ומצוות."

● זמנת לחידי
 "תפישתי של מיני זוגים. ירושלים, כפי שאתה יודע, מתברכת בכל מיני זוגים וכוונות, התעניינתי אצלי כולם. חבד משה אהתי יותר בכלל הנון העיוני שנתן לי תשובות על כל מיני עניינים מחשבתיים בעבודת ה'. חזן מזה יש לי שרשים חבדיים. סבי הרב משה בלוי זצ"ל מיטת אגודת ישראל בירושלים היה נתון על ר' ישעי אורנישטיין, והיה מאוד קרוב אצלי כפי ר' משה בלוי זצ"ל חסידות חבד והוא סופר לי שלמד חסידות אצלי מכל. התחלתי ללמוד חסידות חבד אצל ר' אברהם לייב קליין זצ"ל איש ירושלים. הייתי בתחלומות ועוד והיו לי שאלות שונות שהוקנו לי, כתבת על כך לרבי בשנת תש"ג והרבי ענה לי תשובה מפורשת ומאו בצעם והתקשרתי לרבי."

● ומתי נעצם נכמת שלעילות חבד בירושלים
 "לאחר שנים הרבי הורה לי להתחיל לפעול בעצמתי אגודת חבד בירושלים. ניהלת את הפעולות של חבד ובעיקר את הפעולות החינוכיות של חבד בירושלים. בשנת תשכ"ב - שנת ה-60 לחייו של הרבי - לא היה אפילו ת"ת של חבד בירושלים. היה

רק מוביה בלוי, השבעת בירולוא של השנה הרביעית אחרי מפרות האדמו"ר חבדי. זוקלי תנועת חבד מפורגת זגם בנושא המשיח וזכן אהרם מסמק את עצמו "המאורע של ג' תמוז היה מועזת מכל הנהונות. מקודם לא עלה על בדל דעתו של אף אחד ששלול להניע מצב כזה. אבל זגם עכשיו אני עומד ומשומחם איך עברו 4 שנים מאז ואיך העולם כמעטו נהג... אמרתי שהי"ח המהוללות הרבי מקוצב אפר הירודים הי"ח שהא תפלא שישמש משיח לז"ח... היום כולם מודים ומכירים - אפילו אלו שפעחו מחו למרח אבולו - הרשונו היה עזק בקנה מידה של זרות... הוא היה חסידו והכי גדול בענין קרוב מלינו יהודים ליהודת בדרך זו או אחרת. הוא היה פועל ישועות בקנה מידה של הבעשט עקרוש ואומנו יודעים את חיסם של גדולי ישראל הערצתם את הרבי. ההסתלקות ישראל כולה. הרבי נכונן חבדי את רישותו באופן מיוחד על חבד כי היינו גרולים לפעלה 40-50 שנה שכל כיוון, דרך ופניה הייתה מכוונת על ידי הרבי באופן ישיר, זגם וזגם אחרים התנגדו לכך בתחילה, טאוור יותר כולם תפסו שהחיון של הרבי הוא הנכון."

● ונבטשת המשיח
 "ידוע שהרבי חיזק והלחיב באמונה בביאת המשיח בקרוב והבטיח ואמר שזה יהיה בקרוב. באופן טבעי ובהתאם לאמונת של חסידים ברבותיהם בכל הדורות ואכלל הזוימים שהרבי קימת הוא משיח, ואם אבונה את הייתה קרובה באופן יותר ריקוס דרבי, אבאונה הוא יכילה להבין זגם לאחר ההסתלקות, כי השאלה אם המשיח הוא מרומם או ממזמרים כל הורגו, מי שזגם כיום חסיד שהרבי המשיח יש לו מקום. חזקויו הדעות שינסג כיום חבדי זה רק קשה, אבל האם יש ענין לפרסם שהרבי הוא המשיח, זאם בנוסף לפרסום ביאת המשיח שישנה לכולם ולפעול לזורה התגלות משהו, יש ענין לפרסם ולשכנע מיהו המשיח."

● ומז דעתך
 "אני בטוח שזו לא השליחות שלנו לפרסם מיהו המשיח. איש באמונתו יהיה השליחות שלנו רק לפרסם ומשיח עומד לבוא בקרוב." **● אז לא מפרסם, אלא אחז אותו שהרבי הוא המשיח זגם זרומו**

"אני לא מקום לאמונה אחת זגם זרומו. התחלה, אבל כל את השליחות שלנו לפרסם, דרך אנכי כשחסידי חבד טענו בזמנו שהרבי הוא המשיח, והי אלאו חסידים יאיר ויבנו את חבד וזגם זמנו שהיה שהוא המשיח וחסידות חבד המהירה והזמנית שונות שהיוקת ע"פ המקורות אפשר לומר על בשר דם שהוא המשיח. כיום השנע נגד חבד היה הפכה את אפשר לומר על ארס שאינו בעולם שהוא המשיח."

● אכל השילוח התקשה בתנועת חבד בניטשת זה מפרטל לחקירת התנועת אחת אל כיול
 "חזתלעם מאקורדיים הזורשים המזויים את זרומוהם ניטפת. לזרות כל את שהרבי לא נמצא אהנו, תנועת חבד מתרבת והולכת בחיפוק אחר כל קדיקם בכל הכיוונים והז כרואה מרחוז הגדולה של הרבי."

● שלוחים רבים יוצאים בתקופות אלו לשליחותיהם ורבותיהם העולם ומבקשי ה' מתחשים ומצאנים תשובה כשפועלים על מטרותיהם במפויים של הרב שיש עם שם רב של מיליונים מחשבתים בעבודת ה'."

● ישנם שנים בחבדי הורגנים לשאלו את הרבי בינאות קדישה. הן מקבל על כולם
 "הרבי אבר שיש שאלות לשאלו אצל רבנים או ירדים, זאם ברומה לחתייזע עם ורופאים. השמוש בינאות קדישה יכול להיות מוזלח אם נחשב שזו לא בגדול אלא כחיפוש אחר תשובה. ישנו גם באגרות הקודש בכל הנושאים ובמפתחות של חכרי אגרות קודש אפשר למצוא גם את שרבי מדרב על כל נושא ונושא שטמירי אהנו"

הרבי ביהדות החרדית לזמיה השונים, בנינים ת"ח ניוולים ודורשי ה' שישופש פנימות השוארה מיוחדת. הרבי נתן להם זאת, וחבד נוסכה לקהילה גדולה מאור בירושלים והמוסדות התפתחו ביחס ישיר להתרחבות קהילת חבד."

● נעזרת בהקמת המוסדות בנינים הזרדים בעניינות ירושלים

"אני רוצה לעיין כאן את העזרה המיוחדת שקיבלנו מרבי מאור פרוש בעת הזוהו מן ראש העיר ירושלים ועד וסיעו לנו ללא לאות. ומכרים שאר הענינים הזרדים, הרב זויים מילר וזרבי דב ריבוביץ."

● אמת היה שלוחו של הרבי לזמיה מנדולי ישראל, האם היה יכול לפרט לנו על כך?

"אכן הווי לי שרשים עם כמה זככה גדולי חבד מרומם פזונים שהרבי שלח אהרם אלוהם. חתמו חזרוני חוב לעיין את הקשר המיוחד שהיה לי עם בעל הלב סמחה" זוקלי עניינים שעמדו על הפרק כמו מיהו יהודי" שליטת בארץ הקודש ומבנה של היהדות החרדית בארץ ישראל, נפגשתי עימו בהזמנות רבות, ולמרות שה"לב סמחה" היה ידוע כמקצב כשיחות, הייתי משוחח עימו שעות ארוכות באריכות גדולה."

● אספר לך אפיוורה. הרבי כידוע תבע את תיקון חוק מיהו יהודי" שזוכר אך ורק "עווי כהלכה" והיו כאלה שסמכות שונות חישפו פטנטים אחרים שעשוים לפתור כביכול את בעיית מיהו יהודי. כאחד ההזמנות שוחחתי עם בעל הלב סמחה" והמבטתי לו את הענין.

"הרבי מגור הקשיב דרוב קשב ולאחר מכן הוא שאל אותי: "אסור לי, האם דעתו של הרבי מליובאוויטש זה עיקר יהודי כהלכה ולא מתרון אהרן". הסביר לי בתורה זאם אמר לי "אם כך כל ההסברים מיוחדים. הוה מספיק שתגיד לי על דעתו של הרבי..."

● נגבור לעניינים יותר ארציים נתגזרו מוב ליהודים

"אני הייתי שוחף מלא ופעיל בקמפיין למען נתגזרו לא רק מחסידי שהוא ימין ולא שמאל, אלא מחסידי השופחה שהורבד שסמכי אומלל זה אמר לי עם ישראל יהודי שיהיה רשם מיהו שנתגזרו לא ילקי בדרך של אסולו, לכן פעלנו בכל הכוחות שביולו."

● הוא אומר שהוא התחייב להשפיע בהכנסתם. ראשית, לי ולעוד חלפים אחרים זה לא ידוע. מה האנו שמענו ממנו הוא שיש בחינתו ויש עקן לחסמי אסולו. אני נוכי ברבנו זה שביטויים מסייר חבד חצי שנה לפני המהירות, איתו אהנו שרון היה אחד מנמאיה הכבוד. שאלנו אותו אהנו השליח שיעלה לשלטון בירושל בהכנסת אסולו, שרון שחיב מבליים מישור שאין להם תומכות לחסמי אסולו שהם שאו לעם ישראל בחינת בניגוד לדעת רוב העם"

● והאמנתם זה

"כן, האמנו שהא "שוב ליהודים" זה הסכם חברון, אז זה היה הצעו הראשון שהתאכנונו מנון."

● בענייני שר עינין חדיש. משאל עם: "העם לא יכול לקבוע את זה. תורה אומרת למפורסם שחסיים לזויים זגם מסיבה מיוחדת זגם מסיבת קודשת אהרן. ככב מוצעת. גדולי חתורת בשנת תרצ"ז החליטו אסור להקל את ארץ ישראל, זאם תכלית מקום למשאל עם. יעשו ועד קצת משאל עם אם לשמור שבת או לא לקבוע מאדוך איני כזוכר אהנו שיש משאל עם ויצוב בהחלטות ובמפגשות אם לעשות או לעשה או לא בלי שום תוספת, או לא החיובי, לפחות, לזכור נגד הפעילה."

● ההוכחה לבעיית חרדתי קיבלנו מציז הנגבי שירדע זעה עיקר אחר העווי לשלשון, לפתע אלוהי אפר שמשאל עמע לא צרר ויהו רוב בני נגבי, חייץ, אך זרה אפילו אם עומת לעשות.

● אני רוצה לעיין שפעצ אפר שפעצ חרדיים על חתרת שחסיים זרוניים סבת נפשות, ונתגזרו על החתרת הזרדים על מטרות שטמירי גורם לסבת נפשות."

● לפי אהנו מכוון את חרדקפות האלו

והייתי עורכו של כפר הבדיד.

- מדוע בנושא מיהו ירודי שמועד כיום על הפרק לא שומעים את קולו של הסידור הבדיד? כפי שצינתי קודם בנושא מיהו ירודי, הריב ראה רק פתרון אחד ויחיד שהוא חוק גיור "כולה" חוק התמרה מפי שרדעים וידעי דת ורין אין בו שום פתרון. החוק הזה לא יפתור שום בעיה בנושא הגיור הרפורמי.
- תמיד יש אפשרות לקפוץ את החוק הזה. זהו כמו גלולת אספרין לחולה סרטן. החוק הזה לא ימנע נישואי תערובת וגווי'ים רפורמיים גם לא נישואי תערובת וגווי'ים רפורמיים. שכן בישראל לא יוכר גיור רפורמי. אלמ' גם לפי חוקי התקן, בחיל אפשר לקבל גיור רפורמי שיוכר כאן בישראל ובניהל ליום אחי לחייל אפשר לעשות גיור רפורמי. החוק המוצע לא מתקן דבר ומה שרפורמיים נלחמים בו זה בגלל יוקרה וכבוד שלהם. לחוק אפילו אין משמעות הגנתית כלפי העולם.

- יש טיבו לאחדות בין כל המלנים בחב"ד בשבוע האחרון ששננו למעט פעל על אחדות בהיעלם שאמורה לקחתים ביום ראשון הבא "כל אחדות בח"ד היא מבורכת. ההגדלים בחב"ד הם לא כל-כך עמוקים. אין

משמעות רבה להצבעה של אגודת ישראל כי כל הידות חרות והחידת יהיה אמורה להצביע בשביל מוס. רק לאחר שנודע שהרוב הלוי על תודו של קול, בהצבעתו של מדיה, נרמנו מד לענין הזה התמלנו דרכים ולמפעיל על מועצת גדולי התורה לבטל את הענין הזה, ולבטל את ההכנס עם מוס.

- כיום שאחה רואה שהגות הח"ד הולכים עם נתניהו לפרות הכל, אתה רוצה לומר לזה משהו?

אני אומר שבדיקו עם שהרוב או גילה את דעו של דיבור על מסירת שטחים מהווה סכנה לעם ישראל. אותם ההרבים בדיקו קיימים היום...

- יש טיבו שבעתיד חב"ד תשתלב באחת מהתנועות הפוליטיות בישראל. ישנם נציגים המראים על התפתחות בכיוון זהו

אין שום סיכוי, דבר כזה הוא נגד דעו של הריב חוץ מהמקרה החריג במינו לפני עשור שנים להצביע עבור אגודת ישראל. גם מה שחלבונו עם נתניהו זו פעם יחידה. בגלל הצבעתו לתנועה שילבנו מחר יקר ואובדנו המסעה על מחצית העם. אני מקווה שהמחזור הזה לא היה לחינם.

הלאומיות שלהו התנגדו כל גדולי ישראל. ברמנות עם הממקרים "ארץ ישראל נכסנתי" כמו בתקופת ריבון

"הבעיה שאין דעה אחידה בחב"ד, ישנם כאלו בחב"ד שעושים חשבונות של שכי והפסד. זו לא שיתת חב"ד לעשות חשבונות כאלו בנושאים גורליים כאלו, וחבל מאוד

אני לא מתכוון לאנשים מסציפיים. אני מדעיק לרוב באופן כללי.

- ואם נתניהו יבצע נסנה צויםים להפיל אותו.

אני לא יודע אם גרין אלהפיל. אבל מה שברור שבחירות הבאות אסור יהיה להצביע לעדתי בשביל האיש הזה. כי מי שמצביע עבורו הוא ממנה אותו לשליט שלו והוא

אני לא הייתי שותף להערצה הזאת כלפי נתניהו שעדיין עכ"פ הוא לא מניח תפילין דרבנו תם ודי למבין...

שוח המב"ר

- לפני שמונה שנים היה מהמובילים של סמכונה "התרגיל המפורסם". מה יש לך זכור על כך במרפסקיטה לאחרון?

"הקשה לנו לזינגיל המסריח היה כמו הקשה של כל אנשי הריב שמדי לא לפגוע באחדות עם הידות והחידת כולה - חב"ד כיווד הצטרפה או לאגודת ישראל כפי הוראת הריב - ולאחר שמוצעת גדולי התורה או השינה התחייבות מפרס, לשמור

בצעם אחראי ישר לכל מה שהוא עושה.

- כיום יש את המושג "לנכנסים אמרי".

שחתי לתערבה הזאת כלפי אדם שעוין עכ"פ לא מניח תפילין דרבנו תם ודי למבין... איש כזה לא יכול להיות אובייקט להערצה ולפי דעתי זה גם גרם גוק חיובי כבד לנוער. ואיום כיום נוער שוליים ביהדות החרדית

אסור לחלק את ארץ ישראל, ואין בכלל מקום למישאל עם ואם יעשו עוד מעט מישאל עם אם לשמור שבת אז זה יקבע?

- הרב מוכח בלוי, כעבר השפעת רבות על הדעות שהשתקפו בשמועון כפר חב"ד, מה שהכניס ריבם ובחורו ציצבור הליטאי לאהרונה התבנות הפוליטיציפיות שלך לא מופיעות.

- "בעטו התמקדתי יותר בתבנות בנושאים העומדים על הפרק בשנים האחרונות אני עוסק יותר בכתיבה בנושאים עיוניים במחשבת החסידות, אנו מוציאים לאור בשנה הקרובה "פרסם-חב"ד" העוסק במחשבת הסידות חב"ד. זה יותר קרוב ללב."

- אבל מדוע הספיק עם התבנות שבאנופנו היו גם נורמות למערת רוחות ופולמוסים בחדות החרדית?

"בעטתי ידענו פתוח או יותר את הרוח הנושבת מ-270 וזה איפשר לנו לחוות דעה בכל בלבו ונושאי. כיום המבד לא כך ואני מעדיף לכתוב במה שיותר ריבני עלי, במחשבת החסידות.

- מתי תשתלב לחיוב בעצמו בשנת תשכ"ג התמנית עיי ריבני לכתוב ב"ביטאון חב"ד" והייתי העורך של הבטאון ע"פ הוראת הריב. לאחר שנים הבטאון נסגר

זו לא השליחות שלנו לפרסם מיהו המשיח. איש לא מונח את ידו. השליחות שלנו רק לפרסם שהמשיח עומד לבוא בקרב

שנתמסים להערצה למה שנקרא "המנהג הלאומי". אגודתו רק שייכים למנהג של ארץ ישראל השליטה כפשוטה בלי הענין של

שום סיבה שהיו חילוקים בחב"ד, חילוקי דעות הם טבעיים במצב הנוכחי. אבל אין שום סיבה לחוסר אחדות. אני מקווה שבסופו של דבר האחדות תהיה יותר בולטת.

- כיום יש לך קשיים עם הליטאים או שאתה עדיין שדיך אודם בגניטמה?

אני לא יודע איך אני בניעוטה, אבל אין פעם אני לא מסס לגבי עם רשעי שיהיה ליטאי ולהחיק מילים לפי המצור בכל עניין שצריך. עיין לא נתקלתי במצב שמישהו לא רצה לרבי איתו."

- בזמן המצב אל-כך היה שפספסו 'פעם היה אחרת. צעירים הוטחו נגדי, הסתמי גם מכות במוני, אבל אני לא רוצה להוכיח כאן עונות ראשונים."
- ליום שלחה משימתים שפספת בלוי הצליחה להשתלב בהרבות של הארגונים הדתיים והחרדיים. החל ממניו קרוא ועד המוריא. איך אתה מבקרי את התפשטת הווי שפספת בלוי היא גדולה מאוד, אלני נפשות. ואם יש את המלל בכל מקום שאני עדיניתם שות, כך גם אצלנו. העדיק שביה ארץ משפעתנו אינו נכנה על חניס שאינם שומרי מצוות הנקראים חילוניים."

40 שנה לעתון "כפר חב"ד"

לרגל מלאות 40 שנה לעתון "כפר חב"ד" נתבקשתי לכתוב טור על כך בעתון האמור, שיובא להלן.

לאחר המאמר שלי יובא מאמרו של חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר ולאחריו מאמרו של הרה"ח ר' זלמן שי' רודרמן – שנכתבו אף הם לרגל המאורע ונדפסו באותו גליון של "כפר חב"ד".

אדעתיה דרביה

'כפר חב"ד' ימשיך בעזרת ה' להגיע אל יעדו להשלמת הפצת המעיינות, בהשגת המצב המיוחד של "ומלאה הארץ דעה את ה'". אחרי 40 שנה עלינו להגיע, ובוודאי נגיע בעזרת ה', למצב של "קאים אדעתיה דרביה" בכל המובנים.

ידוע ומפורסם כי ביאת המשיח, אשר לה אנו זקוקים כל כך ולה אנו מצפים ומייחלים כל כך, תלויה – חד וחלק! – בהפצת מעיינות הבעש"ט הק'. ידוע ומפורסם כי כ"ק אדמו"ר זי"ע מסר את נפשו הטהורה להפצת המעיינות ולביאת המשיח. כדוד אביו "נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב". ידוע ומפורסם כי כ"ק אדמו"ר זי"ע דרש בכל תוקף מחסידיו ומכל מי שרוצה לקבל ברכותיו הקדושות לפעול בכל הכוח להפיץ את המעיינות ולקרב בכך את ביאת המשיח.

אולי ידוע גם כי הפצת המעיינות, לפי פשוטו של מקרא, היא – הבאת אור החסידות ליהודים שומרי תורה ומצוות. הרי באותו ליל ראש השנה תק"ז, כאשר המלך המשיח אמר לבעש"ט הק' שבידו להביא את המשיח על ידי הפצת המעיינות, היו, בדרך כלל, בני ישראל שומרי תורה ומצוות, שומרי שבת, מקפידים על כשרות המזון וכו'. רק כך נוכל להבין את פשר הדו-שיח שעליו מספר הבעש"ט באגרתו. הרי למעלה מאלף שנים לפני אותו תאריך היה דו-שיח דומה בין רבי יהושע בן לוי למלך המשיח. אז היה מענה של המלך המשיח לאותה שאלה "היום אם בקולו תשמעו". הדו-שיח המחודש לא בא בחלל ריק. שאלתו של הבעש"ט "אימתי קאתי מר" הייתה שאלה של תביעה ודרישה. לאמור: הרי בני ישראל הם במצב של "היום אם בקולו תשמעו", והגיעה העת לקיים את ההבטחה.

מענהו של המשיח היה: לא סגי בקיום המצוות המעשיות, שהרי ישנן מצוות יסודיות שחיוכן תמידי, כגון ידיעת ה', אחדות ה', אהבת ה' ויראת ה'. כל עוד לא מתקיימות מצוות אלה אי אפשר להגדיר את המצב כ"בקולו תשמעו". רק החסידות, ורק היא, מסוגלת להביא לידי קיום מצוות יסודיות אלה, כך שיתקיים באמת מצב של "בקולו תשמעו", תרי"ג המצוות כולן.

כלומר: בד בבד עם אותו מהפך מזהיר שהוביל ומוביל כ"ק אדמו"ר זי"ע, מפעל חד-היסטורי, בהיקף שלא היה כמוהו מעולם, של קירוב מיליוני נפשות לתורה ומצוות, הוביל ומוביל כ"ק אדמו"ר זי"ע - גם זה מהפך - את המפעל הגדול של קירוב יהודים שומרי מצוות, המדקדקים קלה כבחמורה, לאור החסידות. העיסוק בהפצת המעיינות כפשוטה הוא שעתיד לגרום לזירוז הגאולה השלמה בביאת המשיח.

כאמור, כ"ק אדמו"ר זי"ע הוביל מפעל מהפכני של הפצת המעיינות כפשוטה בכל קנה מידה, אך משום מה, לא ייאמן כי יסופר, צבא הרבי בארץ הקודש, עם כל פעילותו הענפה בתחום זה, לא הצליח להקים ולקיים כתב עת, כלי מבטא שיכניס את החסידות בבתיים יהודיים בארץ ישראל. היו ניסיונות רבים, מוצלחים יותר או פחות, שגם אני הקטן זכיתי להיות שותף בהם (יזכר במיוחד חלקו של הרה"ח ר' אברהם חנוך גליצנשטיין ז"ל), אלא שכאמור, הניסיונות לא צלחו כדי קיום לאורך ימים, מסיבה זו או אחרת.

עד שקם...

* * *

בשכונת פאג"י - סנהדריה, שבה וממנה, ממנה ובה, זכיתי לפעול, בשליחותו ובהדרכתו הישירה של כ"ק אדמו"ר זי"ע, במשך כ-40 שנה בהפצת המעיינות ובקירוב נפשות רבות, בנים ובנות, לחסידות חב"ד ולכ"ק אדמו"ר זי"ע, גדל נער כישרוני. מהורהר ובעל מחשבות, שזכה גם הוא להתקרב ולשתות לרוויה מאותם מעיינות, עד שהיה ל"תמים" מן המניין, ואחרי נישואיו למרביץ תורה בכפר חב"ד.

היה זה הרב אהרן דב הלפרין, שביום בהיר הגיע לביתי מכפר חב"ד ובפיו רעיון לייסד כתב עת חב"די להפצת המעיינות בארץ הקודש. נעניתי בשמחה, בחפץ לב ובהתלהבות ליוזמתו, ובו בזמן ובמקום נכתב ונערך הגיליון הראשון של 'כפר חב"ד'.

לא כאן המקום לפרט את התפתחות אותו כתב עת, מהופעות עונתיות לדרו-שבועון ולשבועון. הקב"ה זיכני והייתי שנים רבות שותף מלא, פעמים אף בכיר, לעיתון ולתכניו.

בכל דבר שבקדושה יש גם עניין של "סור מרע" ונאלצנו להיאבק בכוחות דלים מול שגאה תהומית, שזממה להרוס את מפעל הפצת המעיינות בין שומרי תורה ומצוות, ולמנוע את קירובם של שלומי אמוני ישראל לאורו הגדול והקדוש של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

'כפר חב"ד' זכה לנהל את המלחמה, שבמסגרתה זכיתי לקחת חלק פעיל ת"ל. כ"ק אדמו"ר זי"ע אמר למזכירו הרה"ח ר' בנימין קליין ז"ל, שסיפר לי על כך, שהמאמרים שהנני כותב הם מאמרים מצלצלים (קלינגעדיקע). זכיתי גם ברוך ה' לספוג מכות, כפשוטו.

אכן, ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל.

כיום הזה הציבור החרדי כולו מודע באופן גלוי וברור לענקיותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בכל תחומי הקדושה, החל מידיעת התורה כולה, בנגלה ובנסתר והרבצתה בהיקף עולמי, וכלה בשלמות אלוקית עילאית של קדושה וטהרה בעבודת ה', וכמפורסם – זיכוי הרבים באופן היסטורי חסר תקדים.

אינני מתיימר, חלילה, לקבוע שהזכות הבלעדית במצב זה היא של 'כפר חב"ד', אבל אין ספק שחלק מסוים יש לו ברוך ה' בזה.

'כפר חב"ד' ימשיך בעזרת ה' להגיע אל יעדו להשלמת הפצת המעיינות, בהשגת המצב המיוחד של "ומלאה הארץ דעה את ה'", וזאת בשני תחומים:

א. הבאת תורתו הקדושה והדרכותיו הקדושות של כ"ק אדמו"ר זי"ע לציבור שומרי התורה והמצוות כולו.

ב. חשוב לא פחות: הבאת ציבור אנ"ש כולו, הנאמנים לדרכו הקדושה של כ"ק אדמו"ר זי"ע, להכרה של "חבר אני לכל אשר יראוך", הכרה שאנו חלק חשוב ונכבד של הציבור החרדי שאותו אנו רוצים לקרב לאורו המבהיק של כ"ק אדמו"ר זי"ע, "כפי הכוונה".

אחרי 40 שנה עלינו להגיע, ובוודאי נגיע בעזרת ה', למצב של "קאים אדעתיה דרביה" בכל המובנים.

וחפץ ה' בידינו יצלח !

בית שמגדלים בו סופרים

כפר חב"ד גידל ועודד דורות של כישרונות ספרותיים ומושכי-עט, וגיליונותיו היוו אכסניה לדורות חדשים של סופרים וכותבים

הרב מרדכי מנשה לאופר

שליח הרבי זרבי רובע י"א באשדוד

אפתח בחווייה אישית: באחד מלילות שבת-קודש שלאחר חג הפסח תשד"מ, בהיותי בשבת תחכמוני ב"קבוצה", עמדתי ב-770 במסדרון שליד המזכירות, והנה ראש הישיבה הרה"ג ר' מרדכי מענטליק זצ"ל מתקרב אליי, פותח ב"גוט שבת" ומספר לי בדיבורו המתנגן, מילה אחר מילה... שזה עתה הוא קרא בשמחה בגיליון "כפר חב"ד" על הוצאתו לאור של הספר "יום מלכנו" (על ענייני יום הולדת) בעריכתי. הוא אף התעניין אם הספר כבר נמכר בקה"ת.

הבנתי אז שהרב מענטליק נהג לשמור את גיליונות כפר חב"ד לפי סדר הופעתם והקפיד לקרוא אותם לפי הסדר, וכיוון שלפני חג הפסח הוא היה טרוד ב"משימות" הקבועות שלו (אפיית המצות של הרבי; "כוס של ברכה" במוצאי אחרון-של-פסח ו"כינוס תורה" באסרו-חג) הרי רק עתה נפנה לקרוא את העיתון שיצא לאור לרגל י"א ניסן...

* * *

'כפר חב"ד' החוגג עתה 40 שנה להיווסדו - גרם לפריצת-דרך היסטורית.

אינני מדבר כאן על זקיפת-קומתו של הציבור החסידי, על חידוד השקפת החסידות במבט על המתרחש בעולמנו, וה"חשיפות" של הספרות החב"דית הנרחבת - שבאותן שנים ובעיקר מתשמ"א - החלה לנסוק עם הקמת המכון להו"ל שליד מערכת אוצר החסידים ופרסומם של עשרות ספרי מאמרי רבותינו נשיאינו שאותן נהג לסקור מי שלימים הפך להיות חותני הרה"ג הרה"ח ר' טוביה בלוי שליט"א במדור "עלים לתרופה", תחת השם הספרותי ט' מעלעל.

ה"מבוא" לכרכי אגרות-קודש של הרב שלום דובער לוין, מאמריו של החוזר הרה"ג הרה"ח ר' יואל כהן שליט"א, בסדרת "מחשבת החסידות",

וכמובן שיחותיו של הרבי, קודם בצורה של תקצירים ונקודות ולאחר כך בצורה סדירה של שיחות מוגהות כמעט מדי שבוע וכו' וכו'.

במשך השנים הייתה לי הזכות לפרסם מעל גבי בימה חשובה זו מאמרים וחשיפות שונות, כמו למשל שתי תשובות הלכתיות קצרות מכ"ק אדמו"ר בעניין קבורת הבעש"ט שקיבל בעל ה'נטעי גבריאל' בשנת תשמ"ה (גיליון 288 - אייר תשמ"ז); [קדמה לכך תשובת הרבי להנ"ל בעניין 'מצווה טאנץ' שפרסמתי, תוך סקירת הספר 'נטעי גבריאל' - ענייני שידוכין ונישואין].

הידיעה הראשונה שהבאתי לדפוס הייתה על "פעילות חב"דית בגני תקוה וקרית ישמח משה" אחרי שהשתתפתי בעצמי בתהלוכת ל"ג בעומר (פורסמה בגיליון 22), ובהמשך מאמרים נוספים: רשימה "על הא(ע) רות התמימים ואנ"ש" (גיליון 25); על "הדקדוק לאור החסידות"; על כ"ו תמוז כיום משתה ושמחה (קיץ תשד"מ), "להוציא ה'אוצרות'" (גיליון 221), על שלוחי חב"ד במרוקו (גיליון 224), 'יחידות' אודות עניין העשירות (גיליון 230) שהייתה למראה עיני הרבי טרם פרסומה (לפי עדות הר"ל"ג ז"ל).

'כפר חב"ד' היווה במה לפרקי הספר 'ימי-מלך' ולפרסומים נוספים. כמובן היווה מקור בלתי נדלה של חומר.

בתור בחורים צעירים היינו מחכים לעיתון כדי לקרוא את קטעי היומן מתקופת הבראשית של נשיאות הרבי, זיכרונות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שתורגמו על ידי חותני, את מאמרי ההשקפה של מלחמת האור נגד החושך והסקירות על הספרות החב"דית.

אבל, החידוש הגדול של כפר חב"ד לעניות-דעתי הוא בהיותו מגדל ומעודד דורות של כישרונות ספרותיים ומושכי-עט, ושגליונותיו היוו אכסניה לדורות חדשים של סופרים וכותבים.

יהי רצון ש'כפר חב"ד' ימשיך וישמש במה מפוארת וכלי להפצת מעיינות החסידות, ויזכה לפרסם בקרוב ממש על ביאת הגאולה האמיתית והשלמה!

שלושה שלבים בהפצת המעיינות

עמידתו האיתנה של 'כפר חב"ד' על משמר כבודה של חב"ד, הבהירה לכול כי מי שיכניס יד לָאש, יחטוף כווייה

שניאור זלמן דודרמן

בחודש תמוז תש"מ, עת הפציע לחלל העולם הגיליון הראשון של 'כפר חב"ד', הייתי נער כבן שתיים עשרה, צעיר מכדי להבין אל נכון את משמעות קיומו של ביטאון תנועתי. לא הבנתי אז לא את גודל האתגר המערכתי והכלכלי הכרוך בהפקה סדירה של שבועון (שבראשית ימיו היה לתקופת מה דו שבועון) ולא את החשיבות הציבורית העצומה שיש לכלי ביטוי מסודר (כן, זה בדיוק שורש ופשר המילה 'ביטאון') לרעיונותיה ולעמדותיה של חב"ד. אבל כבר אז חשתי בכל שבוע מחדש התרגשות להחזיק בידי את הגיליון הטרי ולקרוא בשקיקה את תכניו. גאוות יחידה מילאה את ליבי, שהרי לא לכל חצר חסידית ביטאון משלה!

מאותם ימים אני זוכר במיוחד את מדורו הקבוע של מ. גיב, שם עט של אחד הכותבים היותר מוכשרים (הגה"ח הרב טוביה בלוי), שמדי שבוע השיב למחרפינו 'באבי אביהם'. אלו היו ימי שיא של השתלחות משולחת רסן מצד "חוגי ההשקפה" (אחד הביטויים האהובים על מ. גיב המגיב) בכל מה שניחוח חב"די פורץ דרך עלה ממנו. אני למדתי אז בחדר ליטאי בפתח תקווה, עיר הולדתי, ונאלצתי להתמודד עם לא מעט ביטויי גנאי וזלזול שהוטחו בחב"ד ובי "חב"דצקר". הילדים שפלטו בחוץ את מה שהם שמעו וספגו בבית, ירקו אש וגופרית על תהלוכות ל"ג בעומר, על ארגון צבאות ה', על שינון י"ב הפסוקים, על החב"דניקים ש"מקרבים את החילונים", ואפילו "בעבדי במשה" לא יראו לדבר.

הדור של היום יתקשה להאמין, אבל למעשה כל עצם גישתה של חב"ד, ביוזמתו, בהנהגתו ובהשראתו הקדושה של הרבי, כלפי סוגיית קירוב לבבות, ספג באותן שנים ביקורת קטלנית. את הביקורת הובילו כאמור "חוגי ההשקפה", אבל אי אפשר לומר שלא היו אגפים נוספים ביהדות היְרָאה שראו ושמעו את הקולות – ולא מחו. האם הדבר נבע משתלטנות "חוגי ההשקפה" על כלל הציבור או אולי מכך שחב"ד אכן הייתה ייחודית ולא תמיד קלה לעיכול בנוף החרדי הכללי – לא אדע.

היום כידוע הדברים שונים בתכלית וזאת מכמה סיבות: א. מתדלק ומלכה אש המחלוקת, איננו. ב. היהדות החרדית על שלל גווניה וחוגיה למדה להעריך ולהוקיר את המהפכה היהודית הכבירה שחולל הרבי

בעולמו של הקב"ה. ג. מלעיזי ומקטרגי העבר, הם בעצמם צועדים היום בטח (בסגנון שלהם כמוכן) בכל אותן דרכים שסלל הרבי. ד. וגם זה חשוב לזכור: עמידתו האיתנה של 'כפר חב"ד' על משמר כבודה של חב"ד, הבהירה לכול כי מי שיכניס יד לָאש, יחטוף כווייה. גם לכך הייתה (ועדיין יש) השפעה לא מבוטלת על המצב.

*

בשנים שלאחר מכן שבתה את ליבי - ולב הקוראים כולם - סדרת הכתבות המונומנטלית של העורך הנכבד והיקר הרב אהרן דב הלפרין, 'חב"ד בעולם'. פתאום התחלנו לקבל ד"שים שבועיים חמים משלוחי הרבי בארבעה קצוות תבל. זה היה מרתק ומעורר השראה, והוסיף עוד טפח לזקיפות הקומה החב"דית. וכך, אם בראשית ימיו התמקד השבועון ב'חוצה' - הן בהצגת האור והן ב"ודע מה שתשיב" - בשנים שלאחר מכן תפס אט אט 'כפר חב"ד' מקום מרכזי מאוד בעיצוב התודעה הפנים חב"דית. מאז ועד עתה הוא משמש כעין מצפן ומורה דרך, ורבים מהקוראים מסתייעים בו לגיבוש השקפת עולמם החסידי.

*

כיום הזה, כך נדמה, ה'חוצה' וה'פנימה' מעורבבים זה בזה. כי מצד אחד, קהילת ליובאוויטש בעולם גדלה והתפשטה לממדי ענק, עד כי נוצרו לה שוליים רחבים מאוד (יש שיאמרו רחבים מדי...) שהם בבחינת 'חוצה' שב'פנימה'. ומצד שני, ישנם כל כך הרבה יהודים יקרים שגם אם אינם מגדירים עצמם (בלבושם, בנוסח תפילתם ובמוסדות החינוך של ילדיהם) חסידי ליובאוויטש, קשורים המה קשר נפשי עמוק ביותר לרבי, לתורת חב"ד, למשפיעים די בכל אתר ואתר וכו'. הללו הינם בבחינת 'פנימה' שב'חוצה'.

ובכלל דומה כי בעולם התקשורתי המהיר כברק של ימינו, קשה עד מאוד לכוון פרסומים כלשהם לקהל יעד ברור אחד. כי כל מילה שתיכתב במסגרת הכי פנימית ומצומצמת, עשויה ברגע כמימרא להתפרסם ולהפוך כותרת מרעישה שתפתח מהדורות.

אשר על כן, קהל המטרה של 'כפר חב"ד' בשנים האחרונות הוא - גם 'פנימה' וגם 'חוצה'. ומכאן גם מורכבות האתגר: לשאת ברמה את שם ליובאוויטש מתוך אחריות לכל אותן עיניים חיצוניות רבות העוקבות ומתעניינות, ובה בעת לחזק את השורות הפנימיות ולשמר את הרוח של הרבי, רוחם של רבותינו נשיאינו הקדושים, רוח האמת הבעל-שם-טוב'ית הצרופה, עדי יקוים היעוד שניתן לו כמענה מן השמים - "אימתי קאתי מר? לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", 'חוצה שבפנימה' ו'פנימה שבחוצה'.

”אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני”

לאחרונה הסתלק מעמנו בדמי ימיו הרה”ח ר’ בנימין וולף ע”ה, שליח כ”ק אדמו”ר זי”ע בהנובר שבגרמניה, ובנו של – יבלחט”א – הרה”ח ר’ מני מנחם מענדל שי’ וולף.

להלן יובא מאמר קצר ומעורר מתוך החוברת שנדפסה לזכרו בשם ”שם בנימן צעיר רדס”, עמודים 32-33, מדברי הגאון רבי יצחק מאיר שטרנבוך שליט”א, ר”מ בישיבת מיר.

למה אתה פה!?

דברים שהשמיע הרה”ג ר’ יצחק מאיר שטרנבוך, ר”מ בישיבת מיר, בתחילת שיעורו לתלמידיו, הנמסר בימים אלה באמצעות הטלפון

מורי ורבותי, לפני שנתחיל את היסוד, לבאר את הנושא של ‘קנין כסף’ ו‘קידושי כסף’, אני מרגיש חובה לומר כמה מילים לחזק את הציבור, במחשבות של ימים אלו.

לפני מספר ימים, נפטר אברך בשם רבי בנימין וולף, השליח של הרבי מליובאוויטש לעיר הנובר במזרח גרמניה. ליהודי הזה אני מרגיש חובת הכרת הטוב מיוחדת. היהודי הזה, באופן מסוים נתן לי להבין את תפקידו וחובתו של האדם בעולמו.

לפני קצת יותר מ-13 שנה, בתקופת חג הפורים, הייתי בהנובר, כשעמוד החדס ר’ אלימלך פירר שלח אותי עם הבחור הצדיק ר’ יעקב פרלמוטר ז”ל, שניבדל לחיים טובים וארוכים. שם יש בית חולים מיוחד לניתוחי ראש.

באחת הפעמים בהן שוחחתי עם הרב וולף, אמרתי לו: ‘יש לי שאלה. תגיד לי, ר’ בנימין, אתה אברך שבצורה הכי חלקה יכולת להצליח, גם בגשמיות - יש לך כשרונות אדירים, וגם ברוחניות - יש לך כוח, אתה מוכשר, אתה פשוט ‘בולדוור’. בכל תחום שאתה נכנס אליו, אתה נכנס עד הסוף. אתה מכיר שפות, יודע לקשר בין אנשים, יש לך יכולת ליצור קשרים אישיים בצורה נעימה ובטעם.

וגם ברוחניות - יכולת להקים ישיבה או ‘חדר’, אתה ונוות ביתך כאלה אנשי עשיה. איך אתה יכול לחיות פה, בכזה מדבר שממה, בלי לפגוש את המשפחה שלך שנה שלמה, למעט אולי ‘כינס השלוחים’. אין לך פה כלום: לא אידישקייט, לא גשמיות, לא רוחניות... אתה מתייסר בפרנסה.

אתה צריך לנסוע עד לאנטוורפן שעתיים וחצי בשביל מקווה, בשר כשר עליך לטרוח להביא מפריז או מאנטוורפן, או לשחוט לבד... לילדים אין ‘חידר’. כזה סוג של חיים קשים. (היום כבר נהיה קל יותר, וכולם למדו להכיר את אופן הלימוד דרך האינטרנט. אבל לפני

12-13 שנים, היו צריכים לקשר ילד ממדינה בפינה אחת בעולם לילד בפינה אחרת, עם מורה וירטואלי).

ואני ממשיך וטוען בפניו: אני לא מבין אותך, יכולת גם בגשמיות וגם ברוחניות להצליח כל-כך!

שיחתנו התנהלה תוך נסיעה ברכב, בדרך חזרה מבית חב"ד לביתו.

כשעלתה ארשת תמיהה על פניו לנוכח שאלתי, שאלתי: 'מה כבר שאלתי? זו שאלה פשוטה מאוד, לא מוזרה במיוחד - אתה אדם עם יכולת של עשייה, גם בגשמיות וגם ברוחניות. הושים להצליח. יש לך משפחה. אתה מוסר נפש כפשוטו, כפשוטו. זוהי איננה סתם מסירות נפש שפעם בתקופה אתה לוחץ את עצמך.

זה כל יום.

כל יום וכל לילה. מבוקר ועד ערב.

"ר' איצ'ה מאיר!", הוא זעק - הוא ענה לי בחביבות, אבל בצעקה: "ר' איצ'ה מאיר, אתה יודע למה אני פה?! מיד השבתי: 'לא, זה הרי מה שאני שואל'.

ואז הוא אמר, את המילים שלא אשכח בחיים: "בגלל שיתגדל ויתקדש שמיה רבא!".

"שיתגדל ויתקדש שמיה רבא!" - הוא צעק באוזניי.

הוא הסביר: "יש כאן יהודים בגרמניה, יהודים רחוקים ומנותקים, שלא יודעים שיש ה' אחד ושמו אחד. ותפקידנו בעולם הוא ליצור מצב ש'יתגדל ויתקדש שמיה רבא'!

אני לא יכול להסביר לכם, בחורים אהובים ויקרים, מהו יהודי שבשביל הערכים האמיתיים והקדושים, והאידיאלים הקדושים של הריבוננו של עולם, מוסר את נפשו כפשוטו. יתגדל ויתקדש שמיה רבא. עם האמת, והתמימות, והשמחה והחיות.

הכתבה דלהלן נכתבה על ידי הרה"ח ר' משה צבי שי' וינטרוב ופורסמה בעתון "המודיע" בתאריך ל ניסן תש"פ. היא מובאת כאן באדיבות הכותב שי' ועל כך תודתנו נתונה לו.

מ. צ. וינטרוב

שתי מילים של בעל 'התניא'!

על זהירות, הפנמה וחיזוק בימים אלו

כל ברואי-עולם, והקרובים אל ה' באמת, עומדים נפעמים מגודל החסדים שחווים אנו יום-יום, כאשר מעבר לבשורות הלא-טובות שעליהם אמר פעם הרה"ק ה"אמרי חיים" זצ"ל "ותצילנו מן השעות הקשות", מהשעות שמעוררות "קושיות"... - אלפים רבים בכל קצות העולם מחלימים בחסדי ה' מן הנגיף המר, יש מהם שיצאו ממנו אף בלא סריקה קלה, וליכם מלא שיר-תהילה ליוצרנו יוצר-בראשית על שהפיח בהם רוח ונשימה חדשה והוציאם מאפילה לאור-גדול, והחזירם להיות מ'יושבי בית המדרש ולא מיושבי 'קרנות'! ...

מעבר לזה, הבה ונשנן שוב-ושוב את כללי הזהירות המתבקשים:

אחד הרגעים הכואבים בהיסטוריית השואה, זכור לניצולים דווקא בסיום המלחמה. היה זה כאשר כוחות הברית השתלטו על מחנות המוות ולעיניהם נתגלה מחזה מחריד שמעולם לא ראתה עין אנושית: רבבות בני-אדם חסרי-צורה, עצמות-יבשות, עומדים בסמוך לגדרות המחנה, מבט עצוב נשקף מעיניהם, והם נושמים את נשימותיהם האחרונות.

המראה המבעית הזה בילבל, כנראה, את חיילי צבאות-הברית ומפקדיהם, והללו החלו ממטירים ומשליכים אל עבר האסירים האומללים אלפי קופסאות שימורים מכל הבא ליד, להחיות את נפשם.

טעות-אנוש זו גרמה לסיבוב נוסף של אלפי קרבנות. אנשים שלא ראו פרוסת-לחם יבשה מיזה שנים זינקו על הקופסאות הללו שהיו להם במקום לסם-חיים, להיפך, והתוצאה היתה קשה מנשוא.

הכאב היה כפול, שכן היו שם אלפי איש פליטים ופליטות, שהצליחו בניסי-ניסים לצלוח חמש שנים של שואה אכזרית ומרה, ודווקא עתה, במרחק נגיעה מהחופש, נפלו ארצה מתים ולא קמו עוד.

בלי השוואה ובלי מישוואה.

לא לוואי שכך יהי' בס"ד מיד - לצערינו המר: הנגיף עדיין כאן, ותמרור-
אזהרה גדול בצידו.

*

לרבות הנושאים עיניהם בערגה אל ציון-המצויינת בהר-מירון, האי
אתרא קדישא: אנא, ניזהר כולנו מעלות בהר, בטרם חלפה הסכנה. רבי
שמעון אומר: "כל ישראל בני מלכים הם"! אין חפצו של הצדיק שתיפול
שערה אחת משערת ראשינו ארצה, בוודאי שלא ביום שמחתו. בטוחים
אנו שהתנא האלקי שתורתו מגן לנו, ימליץ טוב בעדינו גם מריחוק-מקום
ויעריך את המיית-ליבם של הכוספים לעלות אליו, ומי שביטל גזירות
ו'הציל הלחוצים', 'כדאי הוא לסמוך עליו, בשעת הדחק!'

העיר ת"ח מובהק, דמי לנו גדול מרשב"י גופא, אשר ישב ב"בידוד"
עם בנו התנא רבי אלעזר, במשך שלש-עשרה שנים! כי היתה זו "שעת
הסכנה", כשמבחוץ נברא להם מעיין לשתייה, וחרוב למאכלם משבת
לשבת. ודווקא על שנות התבודדות אלו מעיד מחבר הזמר "בר-יוחאי":
"שם קנית הודך והדרך"! "שם", באותם ימי התבודדות, רכש התנא "הודו
והדרו". למדנו איפוא מ'אור גליל העליון', איך לנהוג 'בשעת הסכנה'.

*

מן-השמים הפכו את העולם, וכפי שהתבטא אחד הרבנים המחזקים
את העם בניב-שפתו היחודית: "העולם סגור לרגל שיפוצים"! השאלה
היא, אם העולם עצמו מסכים להתהפך ולהשתנות נוכח 'אזעקת האמת'
המהדהדת על פני היקום כולו - וכפי שהמגידיים שואלים: 'עם מה יוצאים
מהחדרים?... (כמוכן בתום תקופת ה'סגר')'.

שאלה זו מאתגרת רבים, ורעיון מתוק נשמע מפי אחד המגידיים, המקדים
עם סיפור מביית-מדרשו של הרה"ק רבי חנוך הענין מאלכסנדר זצ"ל.

'בצעירותי', אומר הי' הרבי מאלכסנדר, 'חשבתי כי שמש-העיר למדן
הוא, יום-יום יושב הוא בחדר בית-הדין ומקשיב לריתחא-דאורייתא
ביורה דעה ו'חושן משפט', אזניו כרויות לגופי-הלכות הנשמעים בחדרו
של הרב! חשבתי את הבלן לאיש-טהור, מי כמוהו ניצב סמוך למעיין
הטבילה! ואילו את ה'קברן' חשבתי לירא-חטא גדול, הרי יום-יום מלווה

הוא אנשים למנוחתם האחרונה, פחד-פחדים, רואה הוא את היזכיר לו' באופן מוחשי לנגד עיניו!

'השנים חלפו ונוכחתי לראות, שהשמש יכול שיהי' עם-הארץ גמור, הבלן אינו הטהור שבאנשים, ואילו הקברן, אינו תמיד ירא-חטא'...

'לענייננו', אומר אותו מגיד, 'שומעים אנו יום ביומו את היזכיר לו', סגורים אנו ישראל לשבטיו איש באהלו, אך האם לב-האבן מתרומם? מסתבר שכן, למרות שהרגל נעשה טבע, והזמן עושה את שלו, מתגלית לעינינו מהפיכה רוחנית יום-יומית אצל אלפים רבים, ואצל מי לא, בחורים ואברכים, בעלי-בתים ו'עמך בית-ישראל', בנות ונשות ישראל, המקבלים פנים-חדשות לגמרי בעת האחרונה, פנים רוחניות, פנים של שינוי, מתוך הפנמת הקריאה האלקית המתגלגלת מסוף העולם ועד סופו: "שובו אליי ואשובה אליכם"... מתוך הרכנת-ראש וכניעה לפני אבינו שבשמים! מתוך ההבנה הפשוטה שאיננו מבינים כלום, רק זאת אנו מבינים: ש'אבא' דורש משהו, וגם אם איננו יודעים מה, חפצים אנו ליקרב אליו ולהתפייס עימו!...'

'מאיך, יש המעבירים את מאורעות הזמן באדישות, וגם אם משאיות של 'חברא קדישא' יחלפו על-פניהם, יהיו הללו עסוקים במחירי הביצים המתייקרים, ובהתעשרותם של סוחרי הכפפות והמסכות'...

*

לכל המעודדים והמחזקים, לאלו המרימים יום-יום טלפון להוריהם המבוגרים להתעניין בשלומם, לאלו המתקשרים יום-יום ל'חברותות' ול'שותפים' הנמצאים בכידוד, לאלו המרגישים את צער חולי הקורונה ונוסכים בהם מילת-עידוד בתקופה צורכת-חיזוק זו, הנה סיפור מתוק, ששח השבוע חסיד חב"ד:

לרבי מליובאוויטש זצ"ל היה סבא, אבי אמו – ושמו הגה"ח רבי שלמה ינובסקי זצ"ל רבה של ניקולייב. בביתו של יהודי זה נערכה אגב ה'ברית-מילה' של הרבי. בשנים ההם, פרצה מחלת הטיפוס הנוראה שגבתה אלפי חללים, בתוכם יהודים רבים ויקרים. גם רבה של ניקולייב, הגאון והצדיק, נדבק במחלה הארורה, ושכב בביתו חדשים ארוכים על ערש-דווי כאבן שאין לה הופכים. הכניסה אליו נאסרה מכל וכל, ואיש לא ידע מה מצבו. היה שם חסיד אחד, רבי אשר ניקלוייב שמו, שלא הרים ידיים: יום-יום היה עובר על יד בית הרב, וצועק לו מבעד לחלון פעמים רבות את המילים הבאות:

“רבי שלמה, 'להשכילך בינה'!”

בני-בינה בחסידות חב"ד, יודעים במה מדובר. זהו מאמרו של אדמו"ר הזקן זי"ע ב'איגרת הקודש' המפורסמת שבספר התניא, אות יא, שבו כותב הוא דיבורים בוערים לחיזוק האמונה בטובתו של הקב"ה:

ציטוט זעיר מלשונו קדשו:

“וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויצייר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש, האיך יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים מבני חיי ומזוני או שארי יסורין בעולם... אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב... ועל כן ראשית הכל, שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע!”...

אותו ר' אשר, החסיד העקשן, עמד וזעק את 'כותרת' המאמר סמוך לבית החולה.

“כאשר החלים הסבא ה'ניקולייב' ער רב ממחלתו” - גילה נכדו הגה"ק מליובאוויטש זצ"ל - “התבטא הסבא ואמר: 'שרדתי בזכותו של רבי אשר ניקולייב'!”...

רשימת הרה"ח ר' שלמה שי' פליישמן

להלן רשימה מרתקת שכתב הרה"ח ר' שלמה שי' פליישמן עבור ראיון עמו שפורסם לפני מספר שנים בעתון "כפר חב"ד". הרב פליישמן שיגר אליי את הרשימה כיון שחלק מן הדברים קשורים למוזכר ב"שביבים" שבחברות "לקט ופרט".

ענף עץ אבות

משפחתי מהונגרי-סלובקי. גם אני בעצמי נולדתי בהונגרי, ועליתי כתינוק לארץ.

אמי היא ממשפחת רבנים חשובה בהונגרי במאה הקודמת שלפני המלחמה, משפחת טננבוים, דורות של רבנים מחברי ספרים, רחובות הנהר עה"ת, נטע שורק עה"ת, ש"ס וש"ת, וספרי נהרי אפרסמון על הש"ס ש"ת ועה"ת, ספר אילה שלוחה, קריה נאמה, איילת השחר על מגילת אסתר, ועוד.

אבי סבי ר' מנחם מענדל טננבוים הי"ד רבה של טרנא בסלובקי שנספה בשואה בגיל 96, ביחד עם בנו סבי ר' שמואל שהי' הדיין בטרנא.

ומצד אבי מצאצאי בעל מחבר ספר חוות יאיר חדש, ואור חדש עה"ת ומסכתות הש"ס, ר' אלעזה קליר מקעלין במאה ה-18.

בשדה החינוך

למדתי בחדר חיי עולם, ובחדר ישיבת דושינסקי בירושלים עד הבר מצווה, שאז עברתי לתומכי תמימים לוד, כפר חב"ד, קבוצה בתשכ"ח, וחזרה לכפר עד נישואי בתשל"א, לימוד שנתיים בכולל בנחלת הר חב"ד, לאחר שנתיים קיבלתי הודעה מההנהלה שתקופת לימודי הסתיימה, ובתשרי תשל"ג נכנסתי ליחידות ושאלתי כיוון לגבי פרנסה, והרבי אמר לי שאמשיך עוד שנה בכולל בנחלה ושאשכנע את ההנהלה שאלמוד ואשמור סדרים וכו', וכך כתב הרבי להנהלה כתשובה על שאלתם לגבי "שכדאי הדבר".

בשנת תשל"ד יצאתי לעבוד בשדה החינוך, ועבדתי בת"ת נחלת הר חב"ד, בישיבת תומכי תמימים של ר' מרדכי ז"ל קוזלינער, בבית ספר

למלאכה בנחלה ו-25 שנים בבית ספר למלאכה כפר חב"ד, וכן שנה אחת בת"ת בכפר חב"ד, וכן למעלה מ-20 שנים האחרונות חסידות ודינים בבית חנה שבנחלה.

הקשר עם חב"ד

בירושלים נוסדו בשנות היודיים ישיבות ערב ע"י אברכים מאנ"ש המועטים שהיו ע"מ להביא לחסידות נערים מכל החוגים. בישיבות ערב למדו כל ערב כמה שעות ועל זה קיבלו פרסים יקרים ספרים וכן טיולים וכו'.

במקום מגורי, שכונת פאג"י ירושלים, נוסדה ישיבת ערב ע"י הרה"ג הרה"ח ר' טוביה בלוי שליט"א, ובנוסף על הלימודים בערב קיים מגין בבוקר שגם על זה קיבלנו פרסים לפי מדת התקדמותינו בתפילה. כמוכן שמנין זה הי' כבר לפי נוסח האריז"ל שלאט לאט עברנו להתפלל בסידור תהילת ה' שקיבלנו (ועדיין שמור אצלי הסידור שקיבלתי בתשי"ט) וכן כשהגענו לגיל בר מצווה שידלנו את הורינו לעשות לנו תפילין עם ש כפי מנהג חב"ד. כמה פעמים כתבנו לרבי וכן קיבלנו מענה.

ר' טוביה טיפל בנו במסירות נפש והיינו בביתו ממש כבני בית יומם ולילה שבתות וחגים, וסיפר לנו על הרבי, הראה לנו את מכתביו מהרבי, שיתף אותנו בסיפור התקרבותו לחב"ד ע"י הרבי.

המעבר לישיבת "תומכי תמימים" בלוד

מדי פעם היינו מתאספים להתוועדות עם מתוועד אורח שהרביץ בנו חסידות והתקשרות, עד שהגענו לפרשת דרכים לאחר הבר-מצווה, והכיוון הי' לעבור לתומכי תמימים לוד.

זה לא הי' פשוט, מדוע שהורינו יסכימו לשלוח ילדם למקום שאינם מכירים ואולי לא מוקירים, ובפרט רחוק מן הבית עם פנימי, אבל אנו עשינו את כל ההכנות, נסענו להרשם ולהבחין, וכיוון שרצינו באמת וכן מדריכינו בע"ה ניתנה הרשות גם מהורי שיחיו, ועברתי לתות"ל לוד בשנת תשכ"ב ביחד עם עוד תל' מישיבות ערב שבירושלים.

הרבה מהתל' של ישיבות הערב לא הצליחו לשכנע את הוריהם לתת להם הרשות לעבר ללוד וכאן נפרדו דרכינו, והרי כבר אמר אדמו"ר

הרש"ב נ"ע "אני בחרתי את כל הנשמות שילמדו בתומכי תמימים מעתה ועד ביאת המשיח" ובזה בחרתי בע"ה את מסלול חיי להיות מאנ"ש וקרוב לנשיא דורינו.

זה לא הי' קל לילד ירושלמי להתאקלם עם ילדי כפר חב"ד, והיינו שונים בלבוש בשפה, במנטליות, וכו'. הקשיים היו מרובים ובפרט להסתגל לחיי פנימי'. כמובן שבלילות הראשונים הכרית התמלאה בדמעות, ובפרט שאי אפשר הי' לישון מחמת הרעש של תחנת הרכבת, וכן בביקורים בבית הביטו עליך בתמיהה, חבירך שכינך ומוריך ואפילו החברים משיבת ערב שלא הצטרפו, אבל זכורני שהייתי מלא שמחה ובטחון בצדקת הצעד הקשה שעשיתי, הייתה לי גאוות יחידה, הרגשתי שזכיתי למה שלא זכו חבירי, וכשבאתי לשבתות חופשה ניסיתי להשפיע את מה שקיבלתי בתו"ת ולהראות צדקת דרכי.

רמויות חסידיות שעיצבו אותי

א. כאמור את צעדי הראשונים יזם וליווה הרה"ח הרה"ג ר' טובי' בלוי שראיתי בו דמות של חסיד שמסור בלב ונפש באהבה לרבי, ובמסי"נ השקיע כוח זמן וממון ע"מ להביא לרבי עוד תל' ועוד תל'.

גם לאחר כניסתי לתו"ת הוא הי' לי ליועץ ומדריך מעודד ומחזק הן בהתכתבות וכן בהתוועדויות בשבתות חופשה, וכן לאחר נישואי בתחום החינוך וההוראה, ובפרט בחינוך הבנות ששנינו עוסקים ועוסקים בזה.

ב. כמובן המשפיע הבלתי נשכח הרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן ז"ל, שאין מדור זה מספיק להאריך ע"ז.

כידוע הרש"ח התמסר לחנך את הבחורים בחינוך חסידי פנימי, בעבודת התפילה וק"ש שעל המטה, ומידות חסידיות, הו בהתוועדויותו הארוכות עד אור הבקר, והן בשיחות פרטיות שהי' אפשר לדבר על כל הענינים הכי אישיים, על כל הקשיים והנסיונות שיש לבחורים והוא הי' מדריך צעד צעד באהבה ובסבלנות אין קץ וכן הי' שומר שלא לפרוח בדמיונות ובעננים, אלא שהבחור יכיר את מקומו ויתקדם כפי יכולתו.

ג. ר' שלום מרוזוב ז"ל שבזמני הי' משיב ומשגיח גם בחסידות וגם בנגלה, איש אשכולות. כשבאו לשאול אותו שאלה הי' מסביר את השאלה ששואלים וממילא כבר הובן התירוץ.

בהתוועדויותיו הי' מנתח שיחה של הרבי שאך זה עתה נאמרה, שעות רבות הי' מפרר לפירורים בטוב טעם ודעת, אף שבהתוועדות של הרבי בעצמה הי' נחבא אל הכלים ועומד בין הספסלים, באופן שהוא אינו רואה את הרבי והרבי לא רואה אותו, והי' נראה שהוא לא בענינים.

מהתוועדויותיו חוץ ממה שיצק לשיחה גאונות עומק ועבודה וכו' למדנו ששיחה של הרבי צריכים ללמור כמו דף גמרא.

ה"יחידות" אצל הרבי

כמובן היחידות שאין העט שיוכל לתאר את ההרגשה ברגעים אלו.

בההכנה ליחידות שנמשכת חודשים ובפרט ביום הכניסה הרי בולט יותר היראה מהאהבה, וכל רגע ורגע שמתקרבת הכניסה הרי עולים מיראה תתאה ליראה עילאה, ליראת בושת, וליראה פנימית, עד שברגע הכניסה צריכים מאמץ גדול לצעוד פנימה ולברך את ברכת שהחיינו למסור הפתק, וגם להמשיך לנשום.

אבל ברגע שהרבי מרים עיניו הקדושות ומביט בך, הבטה של מי שמארח אותך. וכאומר כמה חיקיתי לך כמה אני שמח שבאת, כמה אני מרוצה ששנינו לבד, ועתה הרי אני כולי שלך וברגעים אילו אני עוזב את כל עיסוקי, הכלל עולמיים עם נשיאים וראשי ממשלות, הכלל יהודיים, עם רבנים דיינים ראשי ישיבות, הכלל חסידיים, עם משפיעים אנ"ש עסקנים שלוחים, ועתה אשתדל לעזור לך בכל כוחי, הרי ברגע זה הכל מתהפך, והאהבה גוברת ומתפרצת והקשר החם והלבבי אופפים אותך, ואין מאושר ממך בכל העולם.

הנך רואה את הרצינות האין סופית שהרבי קורא את הפתק ומציין תוך כדי קריאה בקווים על הפתק בעפרון שבידו, ואח"כ התשובות במילים רכות וחודרות, טון הדיבור והניגון בו נאמרים הדברים הוא מיוחד, לא כמו שרגילים לשמוע בשיחות, אלא קול רך ענוג מעודד מקרב ומרומם, שמצלצל עדיין באזני, ואי אפשר למסור את זה בכתב, עד שאין רצון לסיים לצאת ולעזוב את ההרגשה הנפלאה והמיוחדת שאין כמותה בעולם.

וביציאה צריך ללכת לחדר ההתאוששות להרגע מהניתוק מרגעים המתוקים והנעלים שאינך שוכח לעולם וזהו כנראה הטעם שהחסידיים היו הולכים בריקוד לאחרי היציאה מיחידות.

קידוש לבנה בחודש טבת תשכ"ח

אני עמדתי במרחק של ארבעה אנשים לשמאל הרבי, והרבי אמר "שלום עליכם" לימינו ואח"כ לשמאלו, ויעבר ודילג על פני האנשים במבטו, וכשהגיע אלי אמר לי: "שלום עליכם", ובקושי, בגלל ההפתעה, שלא ציפיתי לה כלל, עניתי: "עליכם שלום". באותו רגע שאמר לי "שלום עליכם" הרגשתי שזה חודר בי מכף רגל ועד ראש, ממש כמו ההרגשה בנגיעה בחוט חשמל בעל זרם חזק (ואני לא פנטזיונר), ובקושי נשארתי לעמוד על רגלי שרערו, ירדתי לבית הכנסת למטה וישבתי כ-20 דקות עד שיכולתי לעמוד על רגלי ונרגעתי.

כמה ימים לפני המאורע, ניגש אלי ראש הישיבה הרב מענטליק ז"ל וסיפר לי שבכניסה החודשית של ההנהלה לרבי הם דיווחו על הקבוצה שבאה לתשרי (היינו סך הכל שלשה בחורים, אבל הרבי התייחס אלינו כקבוצה ואפי' הקדיש שיחה לכך בתחילת מר חשון ואכמ"ל) שהם מרוצים מאתנו וסיפרו שאנו לומדים חסידות ונגלה ושומרים על הסדרים, והבנתי שלכן מגיע לי עתה "שלום עליכם" מהרבי...

"שלמה חיים פאר וואס, שלמה חיים פאר וואס"

התוועדות כ' כסלו תשכ"ז אצל ר' שלמה חיים ע"ה. שלא כדרכו הגיע להתוועדות מיד לאחר שסיים את תפילתו באריכות בסביבות השעה 4, וכולו אש להבה, אדום בפנים, ופניו ממש מאירים.

ההתוועדות הייתה מיוחדת ואין כאן המקום לספר את הכל, במשך ההתוועדות סיפר לבחורים בהתרגשות גדולה שחלם שנכנס ליחידות לרבי הריי"צ נ"ע וביקש ממנו משהו, ולא גילה מה ביקש, והרבי הריי"צ ענה לו "שלמה חיים פאר וואס, שלמה חיים פאר וואס", ופירש שעל הבקשה ענה לו הריי"צ עבור מה מגיע לך שאמלא את בקשתך, ודיבר לבחורים בכ"י: אני כולי כוחי וזמני עבור הבחורים, וכ"כ לא הצלחתי איתכם עד שלא מגיע לי כלום מבקשתי לרבי...

לאחר שיחתו גם זלגו עיניו דמעות רבות שנפלו לצלחתו ששם היו הדגים שהביאו לו מביתו עבור סעודת שבת שלו, וכבר הי' ממש קרוב ללילה, הדמעות זלגו על הדגים והוא אכלם בכחי "הייתה לי דמעתי לחם".

באותה התוועדת גילה הרש"ח את התקשרותו לנשיא דורנו בביטויים כאלו שלא שמעתי עד אז מאף חסיד לא לפני זה ולא לאחריו ואכמ"ל.

ביקור בבית החסיד ר' ניסן הורוויץ

ביקור אצל החסיד המשכיל והעובד ר' ניסן הורוויץ בביתו בירושלים. מקורו של ר' ניסן היה מליאדי, עירו של אדמוה"ז נ"ע. ר' ניסן היה "עובד" גדול שהתפלל שעות רבות כל יום ובפרט בשבת שהתפלל כמעט כל היום, ותפילתו קירבה יהודים לחסידות.

זה הי' בשנות הכפיי"ם ור' ניסן הי' כבר זקן ועיניו כהות. ביקרנו אותו כמה בחורים, והוא שאל כל אחד מה הוא לומד בחסידות ועם כל אחד דיבר בלימוד ובעל פה. אח"כ שאל אותנו "נו בחורים מה קורא בעבודת ה' מה המצב אצל כל אחד עם סוגי האהבות שכתובים בתניא, נו יש דרגות גבוהות, אבל האהבה של "נפשי אוויתך" זה הרי נדרש מכל אחד... זה הי' נשמע לנו כאילו איזשהו בת-קול מימי אדמו"ר הזקן

ואח"כ לימד אותנו כמה ניגונים, וטען שהם מלאדי והם תנועות של אדמוה"ז.

פתגם חסידי

רש"ח ז"ל היה אומר לבחורים "בזה שאתם תמימים כבר נלקח מכם ההנאה מעוה"ז כפי שאתם חושבים ליהנות ממנו, וא"כ אין לכם מה לחפש בעוה"ז, ואין לכם ברירה אלא ליהנות מתורה ועבודה, ממילא תשקיעו ברוחניות וקחו משם הנאה..."

הדבר הוכח שזה כך: הי' תמים שהקדיח תבשילו, ולאחר זמן פגש את חבירו מתומכי תמימים, והתבטא ואמר אני כועס על הרבי הרש"ב נ"ע, הוא הרס את חיי, איני יכול ליהנות מעוה"ז כפי שאני רוצה..."

סוד החינוך החסידי

מה שנשאר אצל כל תלמיד בזכרונו מימי ילדו הוא לא הפשט ברש"י, או דיוק בגמרא. נכון שזה לאט לאט מכשירו ללמוד לבד, אבל את התוכן שוכחים, ומה שזוכרים זה את כל החוויות שעברו. כל מה שנמסר לו באופן חווייתי חדר ונשאר טעם טוב מזה, הדברים הרגשיים שגרמו להנאה והתפעלות בלב, נזכרים ושוב גורמים להנאה, וזה יכול להיות סיפור מרתק, או התוועדות לבבית או אפילו טיול נעים בחיק הטבע ביחד עם שיחות נעימות. כמה פעמים אדמו"ר הריי"צ מזכיר את טיוליו על כיף ימא עם אביו אדמו"ר הרש"ב.

שירים ששרים בצוותא בכתה. זכורני כד הווינא טליא למדתי אצל מלמד שבהפסקות הי' יוצא אתנו ויוצר מעגל ומלמד שירים, ועד היום, לאחר 50 שנה, אני זוכר את זה ואת השירים...

כמובן שהמורה המספר צריך לספר מתוך רגש אמיתי, וצריך להתכונן לכך לא פחות משיעור גמרא, וכמובא ב"התמים" סדר חינוך האברכים שהי' אדמו"ר הצ"צ שולח לר' הלל מפאריץ, שבשבועות הראשונים היו מספרים להם סיפורים וכל סיפור היו חוזרים כמה פעמים ואח"כ היו נבחנים בזה. ויש להאריך בזה הרבה ואכ"מ.

מובא בתניא (אגה"ק סימן כ"ז) שכל המשכה רוחנית אינו אלא ע"י "אהבה רבה", היינו הן המשפיע יש לו אהבה רבה למקבל והן המקבל להמשפיע, ואז הקבלה היא רגשית חווייתית ופנימית ופועלת את פעולתה.

המחנך החסידי צריך לאהוב את תלמידיו באמת, צריך לספר הרבה סיפורי צדיקים וחסידים באופן הנ"ל וכן לנגן מדי פעם ביחד ניגונים ישנים וגם חדשים, וכן לשוחח הרבה שיחות אישיות, והכל מתוך אהבה. זה לא קל אבל זה מוכרח. היום לא עובדת השיטה של "זרוק מרה בתלמידים". יותר מתאימה הדרך של "אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לשמח ליבם".

במבט לאחור

אני מודה לה' שהנחני בדרך החסידות והתקשרות לנשיא דורנו, והיום זה לא רק אני אלא כל יוצאי חלצי ב"ה.

אני מודה לה' על כל ביקור ויחידות בצילא דמהימנותא, על כל התוועדות, שמחת תורה וכו', ועל כל הברכות שזכינו לקבל ושהתקיים. מה שאני מצטער הוא על כל תשרי שלא ביקרתי ושהיתי בקודש (אע"פ שהייתי 10 פעמים), אף שהמצב הי' כזה שאי אפשר לעזוב את המשפחה לבד ואת האשה או שהיתה לפני לידה או לאחר לידה, וגם הפעמים שנסעתי הי' זה במסירות נפש, לשהות לבד כל החגים, וכן אני מצטער שלא שאלתי יותר שאלות, כמו בן לאב, בפרט בשנות הכפ"ם והלמדי"ם שנתקבלו יותר תשובות.

ונזכה בקרוב זען זיק מיטן רעבין דא למטה בגוף גשמי וכולנו כאחד כל אנ"ש וכו' נעמוד לפניו כאיש אחד בלב אחד, פנים בפנים, ויראה בגלוי שכולנו מאוחדים למטרה אחת, להליכה לקראת הגאולה השלימה, אמן.

להלן יבוא מכתב שקיבלתי מאת התמים הנעלה מנחם מענדל שיי' רוזן, ולאחר מכן תגובתי אליו.

בי"ה, ד' מר חשוון תשפ"א

כבוד

הרה"ג הרח"ח מוה"ר טובי' בלוי שליט"א,
ירושלים תובב"א

שלום וברכה,

הגני מוקיר לכת"ר שליט"א תודה רבה על שכיבדני בספרו החשוב 'על מנהגים ומקורותיהם', אשר התקבל בחיבה קתירה בקרב אנייש והמפורסמות אינם צריכים ראייה וכו'.

ולאוות כי עיינתו בספרכם, אבקש ללבן בדברי כתי"ר שליט"א בעמי קפה - קפה, לגבי מ"ש הרבי (אג"ק חכ"ד עמ' רסח) אודות דברי אדמוח"ז בשולחנו (מהדורא בתרא סו"ס א') שאדם שנתחייב בקרבן (ומביא כזוגמא: "כגון עולה על ביטול מצות עשה או על ההרור הלב בלא תעשה ותודה לארבעה הצריכים להודות"), עליו לומר פרשת הקרבן מיד שנתחייב בו.

ועייך שואל הרבי: "וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ואולי מפני שלא הביאו אדה"ז בסי' בסדר ברה"ג - אבל וכי מפניקושיא זו יבטלו המפורש בשו"ע אדה"ז בני"ל".

ולמעשה כתב הרב שליט"א: "לאור דברים אלו ברור בהחלט שכל מי שמברך ברכת "הגומלי" מחייב בקריאת פרשת קרבן תודה המצויה בפרשת צו, ז, יא-טו. ומצוה לפרס"ם".

ובהמשך היריעה מובאים דברי הרבי בקשר לתפילתו של רבי נחוניא בן הקנה, שאף שם כתב הרבי: "וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן...". וכן דברי הרבי בעת ביקור הרבנים הראשיים לאה"ק בי"א אייר תשמ"ט: "עייפ הלכה "הרואה את חבירו לאחר שלושים יום מברך שהחינו", אבל לא ראיתי נוהגין כן וצ"ע הטעם שאין נוהגין כן...".

ולפיכך, כתב הרב שליט"א מסברא - שאם המדובר הוא על דברים שאמרו או כתבו הראשונים וכן גדולי הפוסקים אזי מ"ש הרבי - "צע"ג" נאמר ע"ד "לא זכיתי לחב"ק". אולם כאשר הביטוי מתייחס לדברי מי שאינו בגדר חני"ל נמצא שדברי הרבי הם אינם כהסכמה וכחשמה בדיעבד למצב הקיים אלא לשלול נוהג זה. עכ"ת"ד.

ולעני"ד נראה שישנו סמך ועור להאמור לעיל, מדברי הרבי בסעודות חג הסוכות בין השנים תשכ"ח-תשל"א נאך אין בזה יסוד לחני"ל כנכתב בארוכה בעל מנהגים ומקורותיהם עמ' מז ואילך - שאין להסתמך על דברים שנאמרו בסעודות החגים, אולם ודאי שלגבי לימוד הדברים כותרת רבינו ואף לקיים הידור מסוים וכדומה, הרי "מהיות טוב" וכו'. וכדלקמן:

בליל א' דחג"ס תשכ"ח¹ שאל הרשי"ג דהרי כתוב² שבערב חג הסוכות מרבים בצדקה - מהי הש"יכות של צדקה לחג הסוכות?

והשיב עיי"כ הרבי (תוכן התשובה אינו נוגע ישירות לנדו"ד אלא המשך הדברים) והוסיף: "אבל באמת לא ראיתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר שירבה בצדקה בערב חג הסוכות. שאלתי חסידים וגם הם לא ידעו".

בדומה לזה מצונו בדברי נחמ"ג³ לגבי חנוכה ש"נוהגין הנערים העניים לסבב על הפתחים כו"י, וברירתי אצל חסידים האם זוכרים כן בלובאוויטש (אני לא הייתי בלובאוויטש) - ויודעים שבעש"ק היו עניים מסבבים על הפתחים וכיו"ב, אך בחנוכה ובערב סוכות לא ראו...".

¹ המלך במסגרת ח"א עמ' קפח. ראה עוד - ר"ד ליל אי דחג"ס תשכ"ט סיג. ליל אי דחג"ס תשל"ט סיג. ובליל אי דחג"ס תשל"א סיג.

² פניית - שער חג"ס פ"ג בסופו (ד"ה ומ"ד). משנת חסידים - מסכת ימי מצוה וסוכה פ"א ס"ה. מוכא בדא"ח בכ"מ.

³ השלמה לשו"ע רבינו - מהר"ג מדובראוונע - סו"ס עת"ר.

ובשנה שלאחר מכן⁴ חוסיף הרבי ששאל את המזכיר של הרבי הקודם (רח"ל) ואמר שלא קיבל כסף מאדמו"ר הרי"צ לחלק לצדקה "ובאמת פלא גדול יותר הוא בחנוכה שם מפורש בשו"ע שצריכים להרבות ולא ראו שינהגו כן".

ובתש"א⁵ הזכיר הרבי שוב את העניין: "בערב חתג שיגר לי אברך צדקה... שלחתי "צעטל" והתכוונתי שילמדו ממנו, ולפועל כנראה שיעתיקו ויפרסמו את זה, אך הדבר ישאר רק, כאמור לעיל כתיבה בלבד".

וכשנדייק בשמעתתא דרבי נראה כך:

בנוגע לנתינת צדקה בערב תה"ס, המדובר הוא בדבר שהרבי התבטא עליו דזהו דבר פלא שלא נוהגים כן – אך לא אמר הרבי שום דבר לדינא, ואכ"ז הוברר אחר כמה שנים דזהו רצון ק".

כלומר, התברר שבדברים שלא נוהגים בהם כיום בלא סיבה (וביתר חידוד [כמסבד בטוב טעם בספרים בעמ' קפת]: המדובר הוא בדברים שאנשים אינם נוהגים כן [כנתינת צדקה בערב תה"ס וכאמירת פרשת קרבן תודה ולא כשאלה על גדולי עולם כתפילת רבי נחוניא בן הקנה], זהו טעות וצריכים לנהוג כן.

אזי ה"ה בנוגע לאמירת פרשת קרבן תודה, להמברך ברכת "הגומל", שאמנם לא מצינו שינהגו כן, אך זוהי טעות ואין בזה בכדי להפוך למנהג כפי שכתב הרב שליט"א.

ובפרט שכתב ע"כ הרבי "וצע"י"י כמבואר בספרים בהרחבה בעמ' קפו (משא"כ בנתינת צדקה בערב תה"ס) [אמנם הרבי לא שלח "צעטל" בנוגע לקרבנות, אך לעני"ד אעפ"כ אין בזה בכדי לשנות את ההקבלה בין המקרים מהטעמים הנ"ל].

אמנם לכאורה הי ניתן להקשות על הוכחה זו, שחרי בחמדובר אודות נתינת צדקה בערב תה"ס – מאחר ולא ראינו שינהגו כן אדמו"ר הרי"צ, נמצא שעד לגילוי דעתו של הרבי בתש"א (לנתת צדקה בערב תה"ס), לא הי עניין לנהוג כן (ולא שייך לומר דזוהי תמיהה על האנשים שאינם עושים כן שהרי זה בבחי' "מי יבוא אחר המלך"). ממילא עולה שאין המדובר הוא במנהג שהתברר למפרע כפי שרצינו להוכיח ולפי"ז נמצא דאין זה כהקבלה לאמירת פרשת הקרבן שנתחייב בו.

אך נראה להשיב ע"כ, דאין הכי נמי שלא נהג כן אדמו"ר הרי"צ ומשום כך לא הובא עניין זה בספר המנהגים⁶ – אולם ודאי שאין לומר שבגין כך כל האנשים שלא נוהגים כן אינם בכלל "עמא דבר".

אלא החסבר הוא כפי שכתב הרב שליט"א בנוגע לטעם אי אמירת שהחיינו ע"י הרבי, אע"פ שהרבי אמר שצריך לנהוג כן (עמ' קפת): "לגבי העובדה שהרבי עצמו לא בירך שהחיינו – הדבר נכלל בין כל הנחגות הרבי האמיות שאיננו יודעים דעת עליון...".

נמצא דה"ה בנדו"ד, שכאשר הקשה כ"ק אדמו"ר על כך שלא נוהגים כמ"ש בהלכה ובקבלה וצריך לנהוג כן – בלוד שהטעם שלא נהג כן אדמו"ר הרי"צ, זהו הנהגה אישית ואין בזה בכדי להפוך למנהג אנ"ש, בדיק כמו שהרבי לא בירך שהחיינו על אף שיש בזה עניין – כפי שתמה הרבי ע"כ שאין מקפידים בזה.

ואשמח לשמוע האם כיוונתי לאמיתתה של תורה.

בכל חדרות הכבוד,
התי' מתם מענדל רוזן

⁴ המלך במסכתו ח"א עמ' רטא.

⁵ שם ח"ב עמ' קצ.

⁶ ראה רי"ד ליל אי דחנה"ס תשכ"ט.

RABBI TUVIA BLAU

RAV OF CHABAD, NEVE YAKKOV

jerusalem, israel

מחבר הספרים "כללי רש"י", "נר למשיח", "על מנהגים ומקורותיהם", "לקט זפרט" ועוד

הרב טוביה בלוי

רב קהילת חב"ד בנוה יעקב

ירושלים ת"ו

ב"ה, ד' חשוון ה'תשפ"א

יקירי, אהובי וחביבי התמים הנעלה והמצויין

מנחם מענדל שי' רוזן

שלום רב וברכה לבבית!

שמחתי לקבל את מכתבך רב התוכן, גדוש ידע והעמקה, בהתייחסות לספרי "על מנהגים ומקורותיהם".

התענגתי על כל מלה שבמכתבך ונוכחתי לדעת שיש ב"ה אצלינו תמימים מחפשי אמת, שאינם נגררים אחרי סיסמאות פופוליסטיות המופרחות באויר תחת הדגל של "התקשרות".

שמחתי לקבל את הסיוע הרב שאתה מסייע לדברים שכתבתי, ואני מודה מאוד על כך.

בקשר לעניין של נתינת הצדקה בערב סוכות יש להצביע על התייחסות מפורשת, בכיוון חיובי, שכ"ק אדמו"ר זי"ע למנהג זה, בחלק י"ד של "ליקוטי שיחות" עמוד 371 הערה 22. ראה בנושא זה "לקט זפרט", חלק שני, אות נ"ו.

שוב – תודה, בצירוף ברכת הדיוט שתמשיך לגדול בתורה ויראת שמים ובחסידות, מתוך בריאות איתנה והרחבת הדעת, תגרום נחת להוריד היקרים שיחיו, וגם לי הקטן.

במיטב הברכות

הרב טוביה בלוי